ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β΄, Τεύχος 63, Σάββατο 22 Γενάρη 1977 Δρχ. 20

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

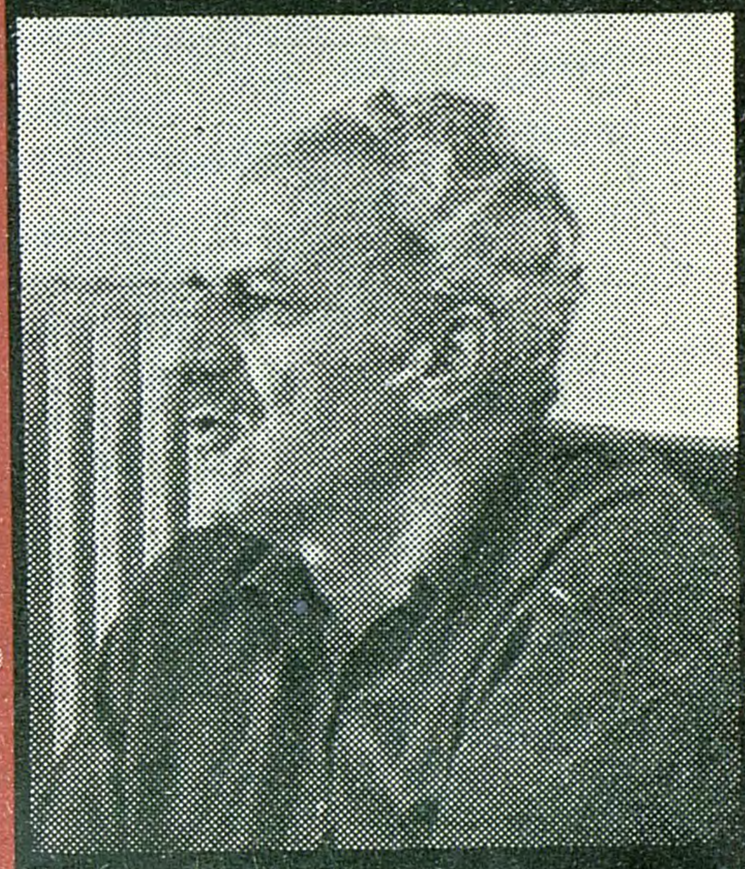

ΜΕ ΤΟΝ Χ. ΦΛΩΡΑΚΗ

ό,τι Σταμάτης και τό πόρισμά του...

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΗΣ «ΑΥΓΗΣ»

ΔΕΥΤΕΡΑ 24 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ
στήν ταβέρνα «ΚΑΛΥΒΑ»

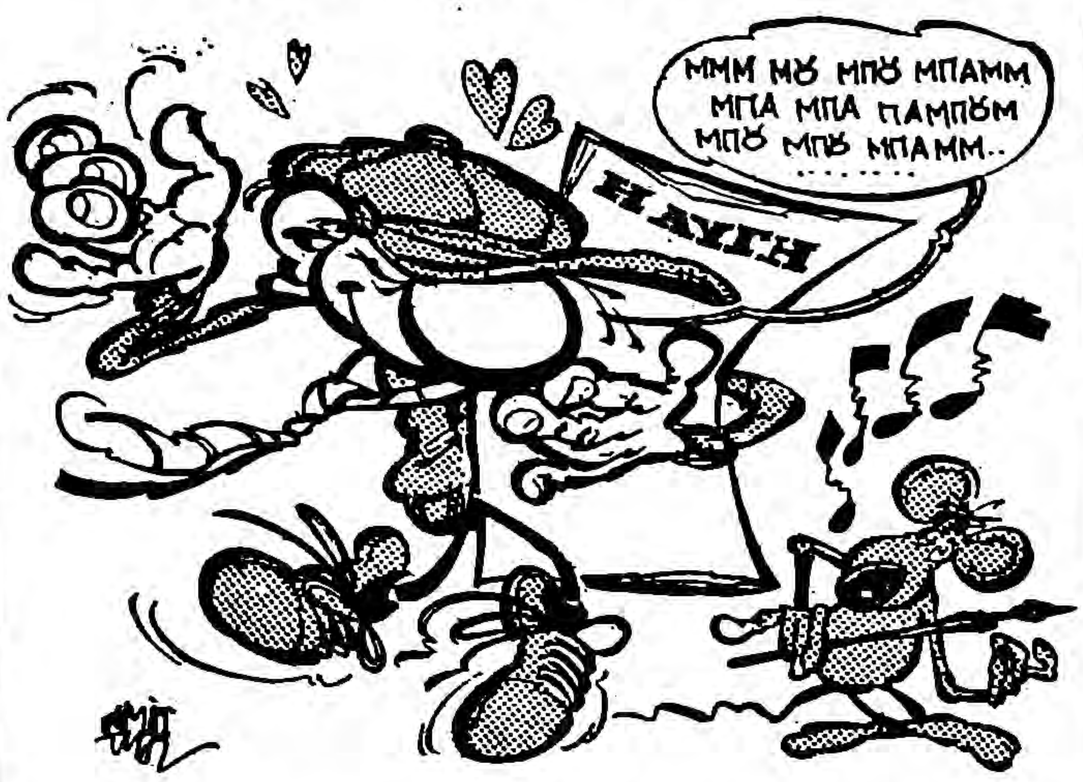

Ὁ χορός ὅσων ξέρουν νά γλεντοῦν μέσα σ' ἕνα καταιγισμό τραγουδιστῶν καί συγκροτημάτων...
Ὁ χορός πού ὀργανώνεται ἀπό δημοσιογράφους, γιά ν' ἀφήσει (ὅπως φιλοδοξοῦν) ἐποχή...
Ὁ χορός τῶν θαυμαστῶν δώρων καί ἐκπλήξεων

ΔΕΥΤΕΡΑ 24 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ
στήν ταβέρνα «Καλύβα»

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΗΣ «ΑΥΓΗΣ»

Κυκλοφορεῖ σὲ λίγες μέρες

Τεῦχος 11

ὁ σύγχρονος κινηματογράφος

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΦΡΙΤΣ ΛΑΝΓΚ

Ἡ Βιεννέζικη νύχτα (Ι), *τοῦ Φρὶτς Λὰνγκ*
ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ: ΛΑΝΓΚ / ΜΠΡΕΧΤ
(μὲ ἀνέκδοτα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ «*Ἡμερολόγιο Ἐργασίας*» τοῦ Μπέρτολτ Μπρὲχτ σχετικὰ μὲ τὴ συνεργασία του στὴ ταινία «*Καὶ οἱ δήμιοι πεθαίνουν*» τοῦ Φ.Λ.).
Λέξεις ὅπως Μ, *τοῦ Νίκου Λυγγούρη*

ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 1976
Τὰ συμπτώματα μιᾶς κρίσης

ΓΙΑ ΤΟ ΡΥΘΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΝΤΑΖ
τοῦ Φιλμο-γράφου

Σ.Μ. ΑΙΖΕΝΣΤΑΪΝ: «Η ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΗ».
τοῦ François Albera

ΚΡΙΤΙΚΕΣ
Ρόντο, Υἱοθεσία, Φυλλορροή,
Ὁ ταξιτζής, Οἱ φυγάδες τοῦ Μιζούρι.

100 σελ. *50 δρχ*

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Πανεπιστημίου 44 – Τηλ. 615.783

Νέες ἐκδόσεις

ΓΙΩΡΓΗ ΣΙΔΕΡΗ
Φώτης Ἀγγουλές

Μελέτη

•

ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΟΝΔΡΟΚΟΥΚΗ

Συνταγματάρχη ἐ.ἀ.
Ἡ ἑλληνική πανστρατιά
Πῶς πρέπει τό Ἔθνος νά ξεσηκωθεῖ γιά τήν ὥρα τοῦ πολέμου

Μελέτη

•

ΔΗΜΗΤΡΗ ΤΣΙΑΓΚΛΗ
Νοσταλγίες

Παιδικό ἀνάγνωσμα

ελληνικη αριστερα

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Τό περιοδικό πού λέει τήν ἀλήθεια πρός ὅλες τίς κατευθύνσεις χωρίς φόβο καί πάθος

•

Συνδρομή γιά ἕνα χρόνο δρχ. 240
Φιλική 500 ἤ 1.000

Κυκλοφορεῖ κάθε πρώτη τοῦ μηνός

anti

Περίοδος Β΄
Χρόνος 4ος
Τεῦχος 63

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ Δημοχάρους 60, Ἀθήνα 601. Τηλ. 732-713 – 732-819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Χ. ΦΛΩΡΑΚΗ: Συνέντευξη 6
Η «4η ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ» Β. Ἑλλάδος 15
Γ. ΚΑΤΗΦΟΡΗ: Ὁ πανεπιστημιακός δάσκαλος 16
Η. ΕΥΘΥΜΙΟΠΟΥΛΟΥ: Τό περιβάλλον 21
D. FORNARI: Τό S.W.A.P.O. .. 25
Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ: Ἀπό τή Βάρκιζα στό Λιτόχωρο 27

ΓΥΝΑΙΚΕΣ καί στράτευση 33
ΑΝΝΑΣ ΦΩΚΑ: Ἡ βία 34
Α. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: Ἡ ἐπιστήμη ... 38
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ σελίδες 40

ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ:
Ἀφιέρωμα στόν Σεφέρη

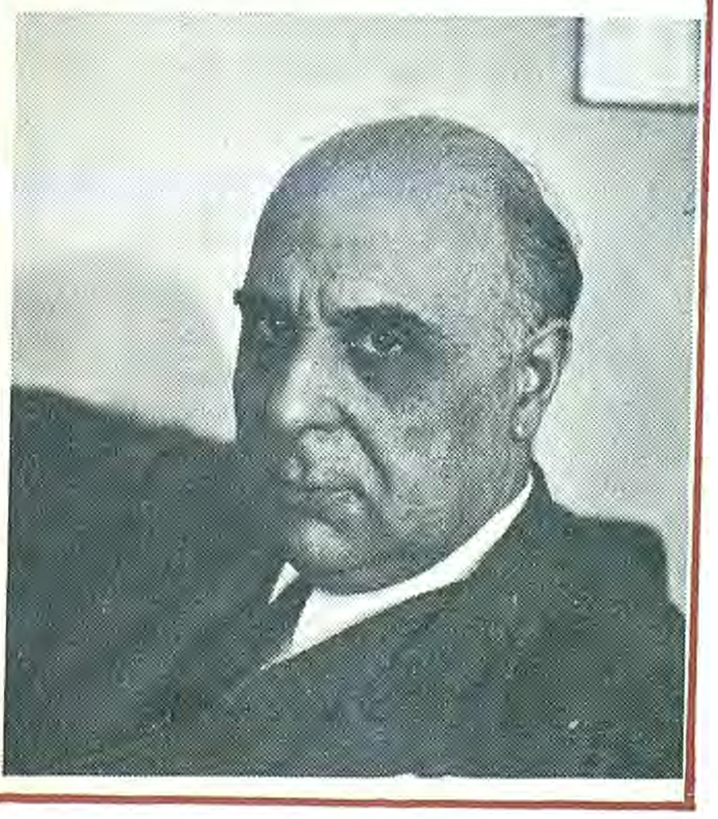

ΑΝΩΤΑΤΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤ. ΕΠΙΣΤ. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΤΕΙΟΣ

ΔΕΣΜΑ ΚΑΙ ΔΕΣΜΕΥΣΗΣ

Ἡ κάθαρση δέν εἶναι τό αἴτημα – προϋπόθεση γιά τήν ἐκκαθάριση τοῦ πολιτικοῦ μας βίου· τελειώσαμε καί μ' αὐτήν. Αὐτή εἶναι ἡ κυβερνητική νοοτροπία καί πρακτική. Ἡ κάθαρση εἶναι πονοκέφαλος, εἶναι "ἄγχος", εἶναι ἀντιπολιτευτικοί ἐξτρεμισμοί ...

Οὔτε τά ἐπεισόδια στήν κηδεία Μάλλιου δέν μετέβαλαν τήν κυβερνητική τακτική. Ἄνθρωποι πού εἶχαν ἀνοικτά συνεργαστεῖ μέ τή χούντα βρέθηκαν, ἀπό τόν πρῶτο καιρό τῆς μεταπολίτευσης, σέ θέσεις – κλειδιά στά Σώματα Ἀσφαλείας. Ὁ Καραθανάσης, ὁ Γουρνιᾶς, ὁ Μάρκου καί ἄλλοι περισσότερο ἤ λιγότερο γνωστοί παραμένουν μέ τό αἰτιολογικό ὅτι ἡ συμμετοχή τους στά θαυμαστά ἔργα τῆς ἐπταετίας ἦταν ἐπουσιώδης καί μέσα στά πλαίσια τῆς δημοσιοϋπαλληλικῆς ἰδιότητας. Δέγεται ἀκόμη, ὅτι σέβονται τόσο αὐτήν τήν ἰδιότητα, ὥστε σήμερα νά ἔχουν μεταμορφωθεῖ σέ φύλακες – ἄγγελους τῆς δημοκρατίας ... (Οἱ "λευκοί ἄγγελοι" τοῦ κ. Γκίκα δέν ἄλλαξαν οὔτε ἰδιότητα, οὔτε χρῶμα, μέ τόν κ. Σταμάτη).

Βέβαια, ἡ ἀπομάκρυνση μερικῶν ἀστυνομικῶν δέν λύνει τό πρόβλημα. Ἀλλά, πάντως, εἶναι μιά ἀρχή. Γιατί, μετά τά τελευταῖα γεγονότα, τό θέμα τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ κ. ὑπουργοῦ γιά μερικούς βασικούς συνεργάτες του, εἶναι συζητήσιμο. Κι ὅταν ὁ ὑπουργός κλονίζεται, ὁ πολίτης ...

Φυσικά, τό πρόβλημα δέν εἶναι προσωπικό. Ἡ ἀντίδραση τῆς κυβέρνησης σέ μιά μαχητική ἐπίδειξη τοῦ παρακράτους καί ἀνάλογη παρουσία τῆς ἀστυνομίας, ἐπιβεβαίωσε τήν ἄποψη πού ὅλο καί πιό πολύ κερδίζει ἔδαφος: ὅτι ἡ κυβέρνηση εἶναι δέσμια τῶν μηχανισμῶν πού διατηροῦνται ἀνέπαφοι, εἴτε προϋπῆρξαν τῆς δικτατορίας, εἴτε δημιουργήθηκαν κατά τή διάρκειά της καί παραμένουν. Κι ὅσο κι ἄν ἐπαναλαμβάνεται, μέ κάθε εὐκαιρία, ὅτι σέ περίπτωση ἐκτροπῆς ὁ Καραμανλῆς καί οἱ ἄνθρωποί του "θά πληρώσουν πρῶτοι", ὁ λαός ξέρει ποιός πληρώνει πάντα σ' αὐτές τίς περιπτώσεις...

anti

Ὅταν ὁ Κάρτερ κατεπείγεται...

ΣΥΡΡΟΗ στοιχείων καί πληροφοριῶν, λοιπόν, πείθει πώς ἡ κυβέρνηση Κάρτερ, πού ἀνέλαβε ἀπό προχθές τά καθήκοντά της, ἐπείγεται νά λύσει τό Κυπριακό. Καί νά «συμβιβάσει» Ἕλληνες καί Τούρκους, στό θέμα τοῦ Αἰγαίου. Ἂς συνοψίσουμε τά στοιχεῖα:

Στό Κυπριακό: Ὁ κ. Γλ. Κληρίδης, μέ τίς εὐλογίες τοῦ Μακαρίου, βρίσκεται ἤδη στήν Οὐάσιγκτον, ἐνῶ στή Λευκωσία ἡ αἴσθηση εἶναι ὅτι «εὑρισκόμεθα στίς παραμονές ἀναλήψεως σοβαρῶν πρωτοβουλιῶν γιά τό Κυπριακό, οἱ ὁποῖες θά ἐκδηλωθοῦν σέ συνεννόηση τῆς νέας ἀμερικανικῆς κυβερνήσεως καί τῆς ΕΟΚ». (Ἡ διατύπωση ἀνήκει στό Ἀθηναϊκό Πρακτορεῖο). Στίς Βρυξέλλες, ὁ ἀντιπρόεδρος Οὐῶλτερ Μονταίηλ, συναντιέται μεθαύριο μέ τόν Λούνς καί, ἄν θά πιστέψουμε τό Ἀσσοσιέιτεντ Πρές, δυό εἶναι τά «μεγάλα θέματα» πού θά τούς ἀπασχολήσουν κυρίως: Ἡ «ἀνησυχητική αὔξηση» τοῦ σοβιετικοῦ στρατιωτικοῦ δυναμικοῦ καί τό Κυπριακό. Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ Βρετανός ὑπουργός Ἐξωτερικῶν Ἄντονυ Κρόσμαν, μιλώντας στό Εὐρωπαϊκό Κοινοβούλιο, βεβαιώνει πώς ΕΟΚ καί ΗΠΑ θά πρέπει, τήν «κατάλληλη ὥρα», νά ἀναλάβουν ἀπό κοινοῦ πρωτοβουλία γιά τήν ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ. Στά παραπάνω, θά μποροῦσε νά προσθέσει κανείς τή δήλωση τοῦ νέου ἀρχηγοῦ τοῦ Σταίητ Ντηπάρτμεντ, Σάυρους Βάνς, στήν Ἐπιτροπή Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων τῆς Γερουσίας («Στίς ἐρχόμενες ἑβδομάδες θ' ἀναζητήσουμε *νέες ἰδέες*, πού πιθανόν νά ὁδηγήσουν σέ οὐσιαστική πρόοδο στό Κυπριακό») ἤ τή δήλωση τοῦ ἴδιου τοῦ Κάρτερ σέ μυστική σύσκεψη μέ στελέχη τοῦ Κογκρέσσου, ὅτι «ἀπό τίς πρῶτες ἑβδομάδες τῆς θητείας μου, θ' ἀναλάβω πρωτοβουλία γιά τήν ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ». (Πηγή: «Τάιμς τῆς Νέας Ὑόρκης»).

Στό θέμα τοῦ Αἰγαίου: Διαβεβαιώσεις παραγόντων τοῦ Σταίητ Ντηπάρτμεντ πώς, παράλληλα μέ τό Κυπριακό, οἱ ἑλληνοτουρκικές σχέσεις, «περιλαμβανομένης καί τῆς κρίσεως τοῦ Αἰγαίου», θά ἀπασχολήσουν, κατά προτεραιότητα, τήν κυβέρνηση Κάρτερ. Ἀνταπόκριση ἀπό τήν Οὐάσιγκτον (τοῦ Στάθη Εὐσταθιάδη στό «Βῆμα»), ὅτι ὁ πρόεδρος Κάρτερ «διερωτᾶται» κατά πόσο θά μποροῦσε νά προσκαλέσει ταυτόχρονα – ἐν ἀνάγκη καί χωριστά... – τούς πρωθυπουργούς τῆς Ἑλλάδας καί τῆς Τουρκίας στόν Λευκό Οἶκο, σέ μιά σύντονη προσπάθεια «λύσεως τοῦ Κυπριακοῦ καί ὁμαλοποιήσεως τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων». Θετική ἀναφορά τῶν Λούνς καί Βάνς στή διαδικαστική συμφωνία τῆς Βέρνης, ὡς πρός τά προβλήματα τοῦ Αἰγαίου – ὑφαλοκρηπίδα καί ἐναέριος χῶρος.

Ἡ καταγραφή τῶν στοιχείων, ἁπλῶς ἐπιβεβαιώνει ὅτι, τουλάχιστον στό Κυπριακό, τό ἐνδιαφέρον τοῦ Κάρτερ ἐκδηλώνεται ἄμεσο. Καί τό ἐρώτημα πού ἀναπηδᾶ εἶναι: Τί μπορεῖ νά προσμένει ὁ κυπριακός λαός ἀπό τήν ἐπί θύραις πρωτοβουλία τοῦ νέου προέδρου τῶν ΗΠΑ; Ἄν θά πιστέψουμε τήν κ. Ἑλένη Βλάχου, στά «μικροπροφητικά» της, «πολλά μποροῦμε ν' ἀλλάξωμε μέ τήν Ἀμερική τοῦ Τζίμμυ Κάρτερ». Ἐπιτέλους – ἐξηγεῖ – ἄλλος ὁ Κίσσινγκερ, καί ἄλλος ὁ σημερινός «ἀντι-Κίσσινγκερ», ὁ σεμνός καί διακριτικός Σάυρους Βάνς... Ἄλλος ὁ πολύς Χέλμουτ Σόννενφελντ, καί ἄλλος ὁ θαυμάσιος, μέ λογική, κατανόηση καί αἴσθημα δικαιοσύνης, Χιοῦμπερτ Χάμφρεϋ. Γιά νά προσθέσει: «Γιατί νά μήν ἐλπίζουμε ὅτι ὁ νέος πρόεδρος καί οἱ νέοι ἄνθρωποι πού τόν πλαισιώνουν, θά εἶναι – γιά τό δικό τους, καί τό δικό μας καλό – πιό ἔντιμοι, πιό ἔξυπνοι ἀπό τούς ἀπερχομένους;»

Φυσικά ἡ ἐλπίδα εἶναι σύμφυτη μέ τήν ἀνθρώπινη φύση... Μόνο πού ὅσοι μποροῦν νά ἔχουν βαρύνοντα λόγο στό Κυπριακό ἤ στό Αἰγαῖο, ἀπό πλευρᾶς ΗΠΑ ἤ ΝΑΤΟ, δέν εἶναι ὅλοι «νέοι ἄνθρωποι»: Οἱ στρατηγοί τοῦ Πενταγώνου, οἱ βοηθοί ὑπουργοί καί ἐμπειρογνώμονες τοῦ Σταίητ Ντηπάρτμεντ (τύπου Χάρτμαν ἄς ποῦμε), οἱ ἐκπρόσωποι τῶν πετρελαίων καί τῶν πολυεθνικῶν ἑταιριῶν στό στρατιωτικό-βιομηχανικό σύμπλεγμα τῶν ΗΠΑ, παραμένουν οἱ ἴδιοι. Ὅπως ἴδιοι εἶναι οἱ Λούνς καί Σμίτ, πού θ' ἀνταλλάξουν ἀπόψεις μέ τούς Μονταίηλ καί Βάνς γιά τό Κυπριακό καί τίς ἑλληνοτουρκικές διαφορές... Ὕστερα, ἀποδεικνύεται τώρα πώς αὐτή ἡ σπουδή τοῦ Κάρτερ νά λύσει – μέσα σέ λίγες ἑβδομάδες... – τό Κυπριακό, δέν εἶναι τυχαία. Καί πώς ὑπαγορεύεται κυρίως ἀπό τήν ἐπιθυμία τῶν νέων Ἀμερικανῶν ἰθυνόντων νά ἐπικυρωθεῖ, τό ταχύτερο δυνατόν, ἀπό τό Κογκρέσσο, ἡ ἀμερικανοτουρκική συμφωνία, ὥστε νά ἐπαναληφθεῖ ἡ λειτουργία τῶν ἀμερικανικῶν βάσεων στήν Τουρκία. (Γιά τήν Ἑλλάδα, δέν τίθεται θέμα, μιά καί, ἔτσι εἴτε ἀλλιῶς, «ἀνήκομεν εἰς τήν Δύσιν»). Ἀπομένουν οἱ «νέες ἰδέες». Μόνο πού ἀπ' αὐτές, μέχρι στιγμῆς τουλάχιστον, λείπει κάθε ἀναφορά στίς ἀποφάσεις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καί, εἰδικότερα, στό θέμα τῶν προσφύγων, πράγμα πού ἐνισχύει τήν ὑποψία πώς οἱ «νέες ἰδέες» δέν διαφέρουν καί πολύ ἀπό τό γνωστό σχέδιο Κίσσινγκερ, μέ τίς «ρυθμίσεις ἀσφαλείας» πού προβλέπει. Καί ὡς πρός τίς ρυθμίσεις αὐτές, δέν ὑπάρχουν, βέβαια, λεπτομέρειες. Ὅμως δέν εἶναι δυνατόν νά μή σημειώσει κανείς τίς πληροφορίες τοῦ κυπριακοῦ Τύπου ὅτι σχεδιάζεται μεταβίβαση τῶν βρετανικῶν βάσεων στούς Ἀμερικανούς, «στά πλαίσια μιᾶς γενικότερης ἀτλαντικῆς λύσεως τοῦ Κυπριακοῦ».

Συμπέρασμα: Ἡ σημερινή «κινητικότητα» γύρω ἀπό τό Κυπριακό, ἡ πρόθεση Κάρτερ νά «συμβιβάσει Ἕλληνες καί Τούρκους στό Αἰγαῖο», ἡ ἀποστολή Κληρίδη (διάβαζε ἀποστολή Μακαρίου) στήν Οὐάσιγκτον, ἡ ἐνδεχόμενη πρόσκληση Κάρτερ πρός Καραμανλῆ καί Ντεμιρέλ – κατά τό μοντέλο τῆς πρόσκλησης Τζόνσον πρός Γ. Παπανδρέου καί Ἰσμέτ Ἰνονού – ἡ θεία σιωπή τῆς ἑλληνικῆς κυβερνητικῆς πλευρᾶς, τά σχέδια γιά «γενικότερες ἀτλαντικές ρυθμίσεις», ὅλα αὐτά, δικαιολογοῦν κάθε ἐπιφύλαξη καί ἐπαγρύπνηση. Βέβαια, ἡ τουρκική κατοχή στήν Κύπρο, παραμένει στυγνή, ἀπάνθρωπη. Καί, βέβαια, ἡ σημερινή ἑλληνοτουρκική ἔνταση καί κρίση στό Αἰγαῖο, δέν ἐξυπηρετεῖ οὔτε τόν ἑλληνικό οὔτε τόν τουρκικό λαό. Ὅμως, δέν πέφτει κανείς, ἀβίαστα, ἀπό τό ἕνα κακό στό ἄλλο. Ἡ Σκύλλα καί ἡ Χάρυβδη, εἶναι καί οἱ δύο τους συμφορές...

ΑΝΤΙΝΩΡ

ἀντί • θέσεις

Ο ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΟΙ

Τό σύνθημα «γιά μιά μεγάλη Ἕνωση Κέντρου – ἀνάλογη ἐκείνης τοῦ 1963 πού "ἔδωσε" τό 53%», μπορεῖ νά ρίχτηκε ἀπό τόν ἀρχηγό τῆς ΕΔΗΚ... πρός τ' ἀριστερά, ἀλλά συγκίνησε περισσότερο, φαίνεται, τή δεξιά πλευρά! (Ἐκτός ἄν πραγματικά εἶχε «διμετωπική» – μέ τήν καλή ἔννοια τοῦ ὅρου – μορφή, ὅπως λένε οἱ κακές γλῶσσες...).

Ὅπως καί νά 'χει τό πράγμα, ἡ «διάσκεψη τοῦ Ἡρακλείου» ἔσβησε, διά στόματος Ἀθ. Κανελλόπουλου, τίς ψευδαισθήσεις, μά ἡ ὄρεξη εἶχε ἀνοίξει – ἤ μᾶλλον ξανανοίξει!

Ἔτσι, ἕνας «μή ἀποστάτης» (ὁ Παῦλος Βαρδινογιάννης) μπῆκε μπροστά γιά νά ἀνοίξει τό δρόμο – καί μετά βλέπουμε... Πῶς; Μά αὐτός, – ὅπως εἴπαμε – δέν ἦταν ἀποστάτης. Συνεπῶς... Ναί, ἀλλά ἦταν – γιά νά χρησιμοποιήσουμε ἕναν ὅρο τῆς μόδας, σέ παράφραση – ... «ψιλο-συνομιλητής» (ἤ «ἐφαψίας») τοῦ δικτάτορα. Σωστά! Ὅμως, γι' αὐτή τήν ἱστορία ὁ Παῦλος ἔχει – λέει – ντοκουμέντα. Πού θέλει νά δείξει. Ποῦ; Μά, ποῦ ἀλλοῦ; Στό Πειθαρχικό Συμβούλιο τῆς ΕΔΗΚ! Αὐτό θά τόν κρίνει καί θά τοῦ ἐπιτρέψει νά μπεῖ ἤ νά μήν μπεῖ στό κόμμα!...

– Ὁ Παῦλος μοῦ θυμίζει τήν παροιμία «ἡ ἀλεπού 100, τό ἀλεπουδάκι 110», ἔλεγε παλιός, μά «ἀντι-ἀποστατικός» βουλευτής τῆς ΕΔΗΚ...

Κι εἶχε δίκιο. Ἡ ΕΔΗΚ δέν «ἔφαγε» τό κόλπο. Καί δέν παράπεμψε τόν Παῦλο στό Π.Σ., πρᾶγμα πού θά σήμαινε «ντέ φάκτο» ἀποδοχή του σάν μέλους!...

Τώρα; Ὁ Παῦλος δέν ἀπελπίζεται. Οἱ φίλοι του λένε πώς «τό καλό τό παλληκάρι ξέρει κι ἄλλο μονοπάτι» καί πώς πολύ σύντομα ὁ Παῦλος θά εἶναι στό κόμμα. Ἕνα ἀπό τά «μονοπάτια» πού ἀκούγονται εἶναι καί ἡ ἔκδοση ἡμερήσιας ἐφημερίδας-προσφορᾶς στό κόμμα, ὁπότε...

Πάντως, ἄν ὅλα ναυαγήσουν γιά τόν Βαρδινογιάννη (καί κατά συνέπεια καί γιά τόν Μητσοτάκη καί τούς ἄλλους ἀποστάτες), τότε ἡ λύση τοῦ «Κρητικοῦ Κόμματος» εἶναι ἡ πιό πιθανή κι ἴσως τραβήξει καί κάποια γνωστά ὀνόματα τῆς ΕΔΗΚ πού πάλαιψαν – καί πρόσφατα – ὑπέρ τῆς «ἐπιστροφῆς τῶν ἀποστατῶν». Ὑπομονή...

ΚΟΝΤΗΔΕΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΙΑΔΕΣ

Πρίν ἕνα μήνα (τ. 61) γράφαμε γιά ἐπικείμενη, τότε, δραστηριοποίηση, σέ ὑψηλό βέβαια ἐπίπεδο, τῶν διαφόρων φιλοβασιλικῶν κρυσταλλωμάτων, μέ εὐκαιρία τό βασιλικό ρεβεγιόν στό Λονδίνο.

Οἱ δηλώσεις τοῦ κόντε Σπύρου Θεοτόκη ἀντικατέστησαν φαίνεται τό πρωτοχρονιάτικο μήνυμα τοῦ τέως. Ὅμως δέν εἶναι μόνο ὁ Θεοτόκης καί οἱ σύν αὐτόν. Ὑπάρχουν βέβαια καί πολλοί ἄλλοι, καί σέ διάφορους χώρους, πού ἐργάζονται καί ἀγωνιοῦν γιά τήν ἐπιστροφή τοῦ «λεβέντη» τους. Καί χρειάζεται ἀνανεωμένη ἐπαγρύπνηση, ἐν ὄψει μάλιστα καί τοῦ ἀποκριάτικου χοροῦ τους.

ΣΤΑΓΟΝΙΔΙΑ...

Μέ ἐπερώτησή του – πού κατατέθηκε στή Βουλή στίς 17/12/76 – ὁ βουλευτής τῆς ΕΔΗΚ κ. Γεράσιμος Βασιλᾶτος ἀπευθύνεται στούς ὑπουργούς Δικαιοσύνης, Ἐθνικῆς Ἀμύνης καί Δημοσίας Τάξεως καί τούς καταλογίζει ὅτι:
«εἴτε ἐξ ἐσφαλμένων ὑπολογισμῶν, εἴτε ἐξ ἐπιεικείας ἀλλά καί ἐκ κομματικῆς σκοπιμότητος ὄχι μόνον ἐπροστάτευσαν πολλά χουντικά στοιχεῖα, ἀλλά τά ἐνεθάρρυναν διά τῆς στάσεώς των».

Ἀνάμεσα στά ἄλλα χτυπητά παραδείγματα ἀναφέρει καί τό δημοσίευμα τοῦ περιοδικοῦ μας (11-12-76) γιά τούς «200 περίπου τοιούτους ἀφωσιωμένους ἀξιωματικούς οἱ ὁποῖοι ἐπρωτοστάτησαν διά τήν ἐπιτυχίαν τῶν κινημάτων». Θά περιμένουμε τή συζήτηση τῆς ἐπερώτησης, ἄν βέβαια προλάβει νά γίνει... σ' αὐτή τήν κοινοβουλευτική περίοδο!

Η ΤΡΑΝΣΤΕΚΟΜ... ΘΥΜΑ

Ὅταν πρίν ἀπό ἕξι μῆνες τό «ΑΝΤΙ» (τεῦχος 51-52) εἶχε ἐπισημάνει τό σκάνδαλο τῶν κρασιῶν τῆς Σάμου, οἱ ἁρμόδιοι δέν εἶχαν θεωρήσει ἀναγκαῖο ν' ἀπαντήσουν. Οὔτε βέβαια καί ὁ κύριος ὑπεύθυνος, ἡ ἑταιρία ΤΡΑΝΣΤΕΚΟΜ, πού εἶχε πουλήσει τό συνθετικό οἰνόπνευμα (ὑποπροϊόν ὑδρογονανθράκων) στήν Ἕνωση Οἰνοποιητικῶν Συνεταιρισμῶν Σάμου, μ' ἀποτέλεσμα νά καταστραφεῖ τό μεγαλύτερο μέρος τῆς παραγωγῆς τοῦ 1974.

Σήμερα πού, σύμφωνα μέ δημοσιογραφικές πληροφορίες, τό σκάνδαλο βρίσκεται σέ πλήρη, δικαστική αὐτή τή φορά, ἐξέλιξη, ἡ ΤΡΑΝΣΤΕΚΟΜ ἰσχυρίζεται ὅτι δέν εἶναι θύτης, ἀλλά θύμα. Ἐμεῖς, πρός τό παρόν, περιμένουμε.

Καί ἐπαναλαμβάνουμε μιά ἀπορία πού εἴχαμε ἐκφράσει καί παλαιότερα: τί γνώμη ἔχει γιά τό σκάνδαλο τῶν κρασιῶν τῆς Σάμου ὁ σημερινός πρόεδρος τῆς Βουλῆς κ. Κ. Παπακωνσταντίνου, πού, ἄν δέν κάνουμε λάθος, ἦταν νομικός σύμβουλος τῆς ΤΡΑΝΣΤΕΚΟΜ κατά τή διάρκεια τῆς δικτατορίας;

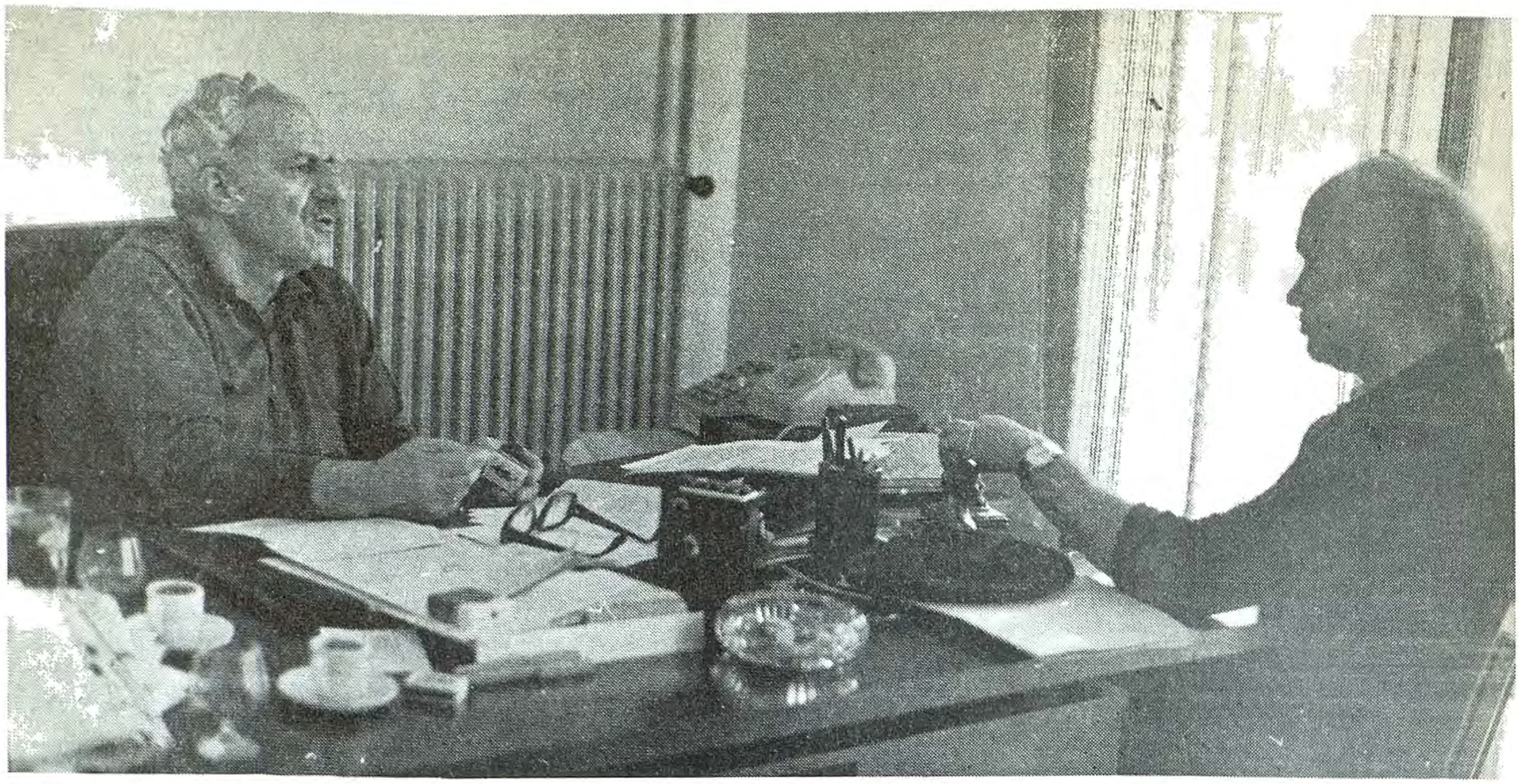

Ὁ Α΄ γραμματέας τοῦ ΚΚΕ Χαρίλαος Φλωράκης μιλάει στό «ΑΝΤΙ».

Ο ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΦΛΩΡΑΚΗΣ μιλάει στό «ΑΝΤΙ» γιά:

- Τίς δυνατότητες συνεργασίας καί μέ τμῆμα τῆς δεξιᾶς
- Τίς «εἰδικές σχέσεις». μέ τό ΚΚΕ(ἐσωτ.) καί τό ΠΑ.ΣΟ.Κ.
- Τήν «ὑπόθεση Θεοδωράκη»
- Τίς ἔνοπλες δυνάμεις
- Τήν ΕΟΚ, τό ΝΑΤΟ, τίς βάσεις, τό Κυπριακό καί τό Αἰγαῖο

ΛΙΓΟ πρίν ἀπό τίς γιορτές, ὁ Α΄ γραμματέας τοῦ ΚΚΕ Χαρίλαος Φλωράκης ἔδωσε στό «ΑΝΤΙ» τή συνέντευξη πού δημοσιεύουμε σήμερα.

ΠΙΣΤΕΥΟΥΜΕ ὅτι τό ἐνδιαφέρον πού παρουσιάζει εἶναι ἰδιαίτερο. γιατί ἐξετάζονται μᾶλλον διεξοδικά τά ἐπίκαιρα πολιτικά προβλήματα – καί κατά τρόπο ὄχι συνηθισμένο.

«Μπορεῖ σέ ὁρισμένα προβλήματα νά ὑπάρξει κοινή δράση καί συνεργασία καί μ' ἕνα μέρος τῆς δεξιᾶς», λέει π.χ. ὁ *Χαρίλαος Φλωράκης.*

Σ' ΑΛΛΟ σημεῖο – μιλώντας γιά τό ΚΚΕ (ἐσ.) λέει:

«Γιά μᾶς δέν θά ὑπῆρχε ἐμπόδιο γιά κοινή δράση ἄν ἐμφανίζονταν αὐτοί μέ τίς ἴδιες ἀπόψεις, μέ τήν ἴδια πολιτική, μέ τήν ἴδια δομή τήν ὁποία ἔχουν, μέ ὅλα ὅ,τι κάνουν, ἄν εἶχαν ὅμως ἕναν ἄλλο τίτλο. Δέν εἶναι τυπικό τό ζήτημα, εἶναι οὐσιαστικό. Παρ' ὅλο πού δέν εἶναι ὁ τίτλος ἐκεῖνος πού δίνει τό χαρακτήρα στό κόμμα».

ΚΑΙ ἀλλοῦ:

«Ἐμεῖς δέν τούς ἀναγνωρίζουμε σάν Κομμουνιστικό Κόμμα. Αὐτοί, λένε νά τούς ἀναγνωρίσουμε ἐπειδή εἶναι μιά πραγματικότητα. Μά πραγματικότητα εἶναι ὅτι εἶναι κόμμα. Ἄν εἶναι κομμουνιστικό ἤ ὄχι, εἶναι ὑποκειμενική κρίση, δέν εἶναι πραγματικότητα».

ΓΙΑ τό ΠΑ.ΣΟ.Κ., λέει:

«Γενικά διατηροῦμε (μέ τό ΠΑ.ΣΟ.Κ.) καλές σχέσεις. Εἶναι γεγονός ὅτι στό παρελθόν μά καί τώρα σέ ὁρισμένα μεμονωμένα ζητήματα, στά ὁποῖα συμφωνοῦμε, ὑπάρχει καί ἀμοιβαία διάθεση καί θέληση. (...) Δέν ὑπῆρξε ποτέ καμιά μόνιμη συμφωνία, πρόγραμμα κοινῶν στόχων κ.λπ.».

Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ἔχει ὡς ἑξῆς:

ΕΡ.: *Ἡ ἐπίθεση τῆς δεξιᾶς ἐνάντια στούς κομμουνιστές δέν ἔχει σταμ[illegible]τει. Ἔχει γίνει ἴσως πιό «εὐπρόσωπη». Ἔτσι ἀπό καιρό ἔχουμε δεῖ διατυπώσεις ὅπως «ἀναρχικός» κομμουνισμός, «ἐπαναστατικός» κομμουνισμός κ.λπ. Τί σημαίνουν αὐτά κατά τή γνώμη σας; Στρέφονται συγκεκριμένα ἐναντίον τοῦ ΚΚΕ ἤ ἄλλων; Ὅλα αὐτά σημαίνουν ὅτι ἡ δεξιά ξεχωρίζει τούς κομμουνιστές ἤ ἁπλῶς καλύπτεται ἡ ἐπίθεση πρός ἕνα νόμιμο κόμμα, μέσα ἀπό φραστικές διατυπώσεις;*

ΑΠ.: Πιστεύουμε ὅτι ἡ διάκριση αὐτή εἶναι τεχνητή καί σκόπιμη. Ὑπάρχει κομμουνισμός. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἀναρχισμός, ἀναθεωρητισμός, ἐξτρεμισμός ποικίλων μορφῶν καί ἄλλες παραλλαγές πού ἐπικαλοῦνται τόν μαρξισμό, πού ἀποτελοῦν ὡστόσο ἐκτροπή ἀπ' αὐτόν. Ἀναρχικός κομμουνισμός, ἀνατολικός ἤ εὐρωπαϊκός κομμουνισμός, κατά τή δική μας γνώμη, δέν ὑπάρχει. Τόν διαχωρισμό αὐτό μέ τό ἐπίθετο ἀναρχικός ἤ ἄλλα ἐπίθετα πού συνήθως χρησιμοποιοῦνται, τόν κάνει ἡ προπαγάνδα τῆς ἄρχουσας τάξης γιά νά ὑπερπηδήσει τά προβλήματα πού προέκυψαν ἀπό τήν παρουσία τοῦ ΚΚΕ, γιά νά δικαιολογήσει διώξεις ἐνάντια στούς κομμουνιστές ἀλλά καί σέ κάθε προοδευτική δραστηριότητα.

ΕΡ.: *Θεωρεῖτε δηλαδή ὅτι εἶναι μιά τυπική κάλυψη, ἐνῶ ἡ οὐσιαστική ἐπίθεση κατευθύνεται πρός τό ΚΚΕ;*

Τό ΚΚΕ καί ἡ δεξιά

ΑΠ.: Χωρίς καμιά ἀμφιβολία!

ΕΡ.: *Ἀπ' αὐτό προκύπτει κάτι ἄλλο: Ποιά εἶναι ἡ θέση τοῦ ΚΚΕ ἀπέναντι στή δεξιά; Θεωρεῖτε ὅτι σήμερα ὑπάρχουν ἀποφασιστικές διαφοροποιήσεις στήν ἑλληνική δεξιά; Διαχωρίζετε τή χουντική, τή φασιστική δεξιά ἀπό μιά φωτισμένη δεξιά – γιά νά χρησιμοποιήσουμε μιά τρέχουσα διατύπωση. Αὐτές οἱ πολιτικές διακρίσεις ἐκφράζουν κατά κάποιο τρόπο διαφοροποιήσεις οἰκονομικῶν συμφερόντων καί παραγόντων. Πῶς βλέπετε ἐσεῖς, ποιά εἶναι ἡ θέση τοῦ ΚΚΕ ἀπέναντι στήν ἑλληνική δεξιά; αὐτό τό πολύ εὐρύ φάσμα πού ὀνομάζεται δεξιά καί πού μπορεῖ νά περιλαμβάνει μέχρι τούς χουντικούς;*

ΑΠ.: Κατ' ἀρχήν, εἶναι καί δέν εἶναι ταυτόχρονα ἡ παλιά δεξιά. Ἴσως νά ἠχεῖ παράξενα αὐτή ἡ διατύπωσή μου. Θά σᾶς ἐξηγήσω τί ἐννοῶ. Ὑπάρχει κάτι πού εἶναι ἐνιαῖο γιά ὅλη τή δεξιά. Καί ὑπάρχει κάτι πού δέν εἶναι ἐνιαῖο καί τή χωρίζει σέ διάφορα τμήματα. Αὐτό ἤθελα νά σᾶς πῶ μέ τή διατύπωση «εἶναι καί δέν εἶναι». Ἡ δικτατορία, ὅπως ὅλοι συμφωνοῦνε σήμερα, ἦτανε θρέμμα τῆς δεξιᾶς καί τοῦ ἀμερικάνικου ἰμπεριαλισμοῦ. Ἡ δικτατορία ὅμως προκάλεσε ἕνα ρῆγμα στίς ἴδιες τίς δυνάμεις τῆς δεξιᾶς, κυρίως γύρω ἀπό τό πρόβλημα γιά τή μορφή ἄσκησης τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Ἀκόμα, ἡ ἐπιβολή μιᾶς ἀνοικτῆς στρατιωτικῆς φασιστικῆς δικτατορίας δέν ἄφησε ἀθικτα καί πολιτικά συστήματα κυριαρχίας πάνω στό λαό πού εἶχαν καθιερωθεῖ μεταπολεμικά. Τή μοναρχία, γιά παράδειγμα.

Ἡ δικτατορία τοῦ Μεταξᾶ εἶχε τήν ὑποστήριξη ἀπό ὁρισμένες πολιτικές δυνάμεις. Ἡ δικτατορία τῆς χούντας κτύπησε καί πολιτικά κόμματα ἀστικά καί τά ἔβαλε σέ παρανομία.

ΕΡ.: *Ἀλλά αὐτό, νομίζω, ἔχει σάν λογική κατάληξη τή θέση ὅτι ἡ δικτατορία ἦτανε ἔργο «μερικῶν ἀφρόνων ἀξιωματικῶν».*

ΑΠ.: Κάθε ἄλλο. Εἶχε χωρίς καμιά ἀμφιβολία κοινωνικοοικονομικό ὑπόβαθρο. Δέν ἦτανε τυχαία. Ἦταν ἔργο μιᾶς μερίδας τῆς ἄρχουσας τάξης ἡ ὁποία ἔβλεπε ὅτι δέν μποροῦσε νά προχωρήσει μέ τούς ἀστικούς θεσμούς πού κρατήθηκαν στήν προδικτατορική περίοδο. Ἀλλά κυρίως ὁ ἀμερικάνικος ἰμπεριαλισμός ἔβλεπε ὅτι δέν μποροῦσε νά ἐξασφαλίσει μέ βεβαιότητα καί σταθερότητα, μέ προοπτική, τή δική του πολιτική στόν ἑλλαδικό χῶρο, πού γενικότερα τόν χρησιμοποιεῖ σάν στήριγμα τῆς στρατηγικῆς του στήν Ἀνατολική Μεσόγειο. Γι' αὐτό ἀκριβῶς ἔκαμαν τή δικτατορία. Δέν ἦτανε ἁπλῶς ζήτημα μερικῶν ἀξιωματικῶν. Οἱ ἀξιωματικοί αὐτοί ἔδρασαν σάν ὄργανα αὐτῶν τῶν δυνάμεων καί φυσικά εἶχαν καί τίς δικές τους προσωπικές φιλοδοξίες. Ὅμως ἔδρασαν συνειδητά σάν ὄργανα τῶν δυνάμεων πού θέλανε αὐτή τή μεταβολή στόν τόπο μας. Τό ὅτι λοιπόν αὐτή ἡ δικτατορία ἀναγκάστηκε νά χτυπήσει καί νά τσαλακώσει παλιούς θεσμούς καί παλιά κατεστημένα τά ὁποῖα ἔχουν ἰδιαίτερα διαμορφωθεῖ στή μεταπολεμική περίοδο, ἔφερε ἀντίστοιχες ἀλλαγές καί ἐξηγεῖ καί ὁρισμένες ἀντιθέσεις μεγάλου τμήματος τῆς δεξιᾶς ἀπέναντι στή δικτατορία.

Ἀλλιῶς, δῶστε μου ἐσεῖς ἀπάντηση, γιατί ἕνα μεγάλο τμῆμα τῆς δεξιᾶς ἀντιτάχθηκε; Ἀντιτάχθηκε στή δικτατορία παρά τό γεγονός ὅτι κανένας δέν ἀρνήθηκε ὅτι ἦταν γέννημα τῆς ἴδιας τῆς δεξιᾶς. Ὅλα αὐτά δέν σημαίνουν ὅτι δέν ὑπάρχουν χαρακτηριστικά σημεῖα στή δεξιά, ὅτι ἡ δεξιά γενικά ἔπαψε νά παραμένει σέ θέσεις ἀντιδημοκρατικές, ἀντικομμουνιστικές, ἀντιδραστικές ἤ, ἄν θέλετε, αὐταρχικές.

Ὡστόσο ἐμεῖς στήν τακτική μας πρέπει νά παίρνουμε ὑπ' ὄψη τόν παράγοντα τοῦ συγκεκριμένου ρήγματος ἀνάμεσα στή δεξιά καί στή φασιστική δεξιά, καθώς καί τόν παράγοντα πού ἀντιπροσωπεύουν οἱ ἀντιδραστικές δυνάμεις τῆς μοναρχικῆς παλινόρθωσης. Οἱ δυνάμεις αὐτές μπορεῖ νά συμπλέκονται, ἀλλοῦ νά χωρίζουν: Καί βέβαια ὑπάρχουν καί μικρά ἀλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα στήν ἄρχουσα τάξη. Χαρακτηριστικό ἑνός τμήματός της εἶναι νά βάλει κάποια ὀρθολογιστική καπιταλιστική τάξη, αὐτό πού

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Παλαιότερη φωτογραφία τοῦ Χαρίλαου Φλωράκη, στή φυλακή.

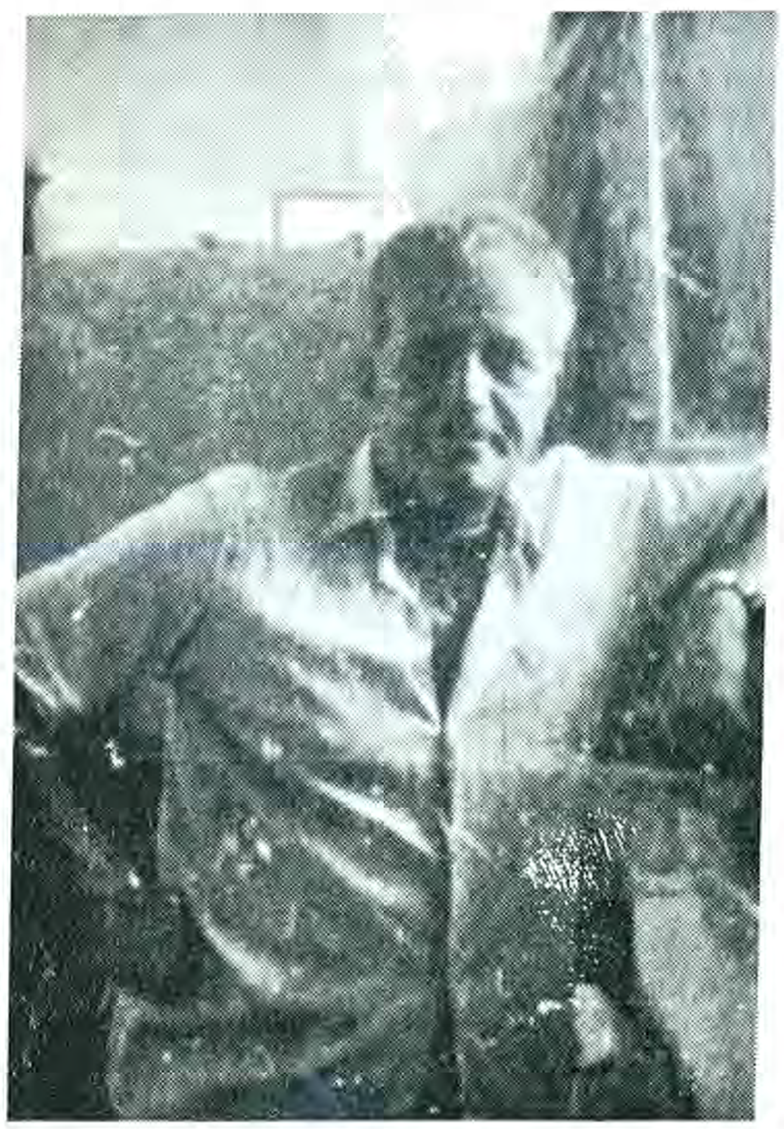

Ὁ ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΦΛΩΡΑΚΗΣ – ΓΙΩΤΗΣ γεννήθηκε στίς 20.7.1914 στή Ραχούλα Καρδίτσας.

ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ τῆς ἐπαγγελματικῆς σχολῆς τῶν ΤΤΤ. Σάν τηλεγραφητής γράφτηκε καί στή Νομική σχολή. Ἀπό μαθητής γυμνασίου ὀργανώθηκε στήν Ὁμοσπονδία Κομμουνιστικῶν Νεολαιῶν Ἑλλάδας (Ο.Κ.Ν.Ε.)

ΣΑΝ ὑπάλληλος τῶν ΤΤΤ ἀνέπτυξε συνδικαλιστική δράση συμμετέχοντας στήν Ἀριστερή παράταξη τῶν τηλεγραφητῶν καί διετέλεσε γραμματέας τῆς Ε.Ε. τῆς συνδικαλιστικῆς ὁμοσπονδίας τῶν ΤΤΤ. Μετά τήν κατάληψη τῆς χώρας ἀπό τούς Γερμανούς, τό 1941, μέ τήν ἀνασυγκρότηση τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς Ἑλλάδας ἔγινε μέλος του. Διετέλεσε γραμματέας τῆς Κ.Ο. τοῦ ΚΚΕ στούς τριατατικούς. Στήν περίοδο τῆς κατοχῆς πῆρε μέρος στήν ὀργάνωση καί καθοδήγηση τῆς ἀπεργίας τῶν τριατατικῶν τόν Ἀπρίλη 1942, πού ἦταν ἡ πρώτη μεγάλη ἀπεργία στή σκλαβωμένη Εὐρώπη. Γιά τή δράση του διώχθηκε καί συνελήφθηκε ἐπανειλημμένα ἀπό τίς ἀρχές ἀσφάλειας. Τέλη τοῦ 1942 καταδιώκεται ἀπό τίς ἰταλικές ἀρχές κατοχῆς.

ΑΠΟ τίς ἀρχές τοῦ 1943 ἐντάχθηκε στόν ΕΛΑΣ καί πολέμησε σάν στέλεχός του ἐνάντια στούς καταχτητές. Τό 1945 εἶναι μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Πόλης τῆς Κομ. Ὀργάνωσης τῆς Ἀθήνας τοῦ ΚΚΕ.

ΣΤΗΝ περίοδο τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, διετέλεσε διοικητής μεγάλης μονάδας, τῆς 1ης Μεραρχίας τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ τῆς Ἑλλάδας. Τό 1949 ἐκλέχθηκε μέλος τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ.

ΤΟ 1954 δουλεύοντας κομματικά σάν παράνομος συνελήφθηκε στήν Ἀθήνα. Δικάστηκε πολλές φορές σέ ἰσόβια κάθειρξη καί παρέμεινε στή φυλακή καί τά στρατόπεδα ἐξορίας συνολικά 17 χρόνια σάν πολιτικός κρατούμενος.

ΣΤΗ 16η Ὁλομέλεια τῆς ΚΕ (Ἰούνης 1972) ἀναδείχθηκε μέλος τοῦ ΠΓ καί ἀπό τή 17η Ὁλομέλεια τῆς ΚΕ (1973) Α΄ Γραμματέας τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ.

ΓΝΩΡΙΖΕΙ τή ρωσική καί ἀγγλική γλώσσα.

όρισμένοι ὀνομάζουν νεοφώτιστη ἤ φωτισμένη δεξιά. Αὐτά ἐκπληρώνονται καί μέ ὁρισμένα συγκεκριμένα μέτρα τῆς κυβέρνησης.

ΕΡ.: *Αὐτά τά θετικά μέτρα ἐπισημαίνουν κάποιες ἀντιθέσεις μέσα στήν ἴδια τήν κυβέρνηση;*

ΑΠ.: Οἱ ἀντιθέσεις πού ὑπάρχουν ἐκφράζονται γύρω σέ ὁρισμένα μέτρα τῆς κυβέρνησης, θετικά γιά τή μιά, ἀρνητικά γιά τήν ἄλλη μεριά.

ΕΡ.: *Θεωρεῖτε ὅτι ἡ κυβερνητική πρακτική ἔχει ἕναν ἀντιφατικό χαρακτήρα, δηλαδή ὅτι δέν ὑπάρχει μιά βασική γραμμή, ἀλλά μέσα σ' αὐτήν ἐκφράζονται διάφορες τάσεις;*

ΑΠ.: Ἐμφανίζεται ἡ ἀντανάκλαση τῶν ἀντιθέσεων πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στίς μερίδες τῆς δεξιᾶς, μέ τίς παλινωδίες ἤ τίς μεταπτώσεις τῆς πολιτικῆς τῆς κυβέρνησης· στή γενική της γραμμή εἶναι σταθερά μιά συντηρητική, αὐταρχικοῦ τύπου πολιτική, χωρίς καμία ἀμφιβολία. Ἀλλά ἔχει ὁρισμένες ἐξάρσεις καί ὁρισμένες ὑφέσεις κι αὐτό εἶναι ἀντανάκλαση αὐτῶν ἀκριβῶς τῶν ἀντιθέσεων πού ὑπάρχουν μέσα στούς κόλπους τῆς δεξιᾶς. Κάποτε ἡ μιά τάση ὑπερισχύει – καί ἐκφράζεται ἀντίστοιχα.

Οἱ συμμαχίες

ΕΡ.: *Σχετικά μ' αὐτά ἄς δοῦμε τό πρόβλημα τῶν συμμαχιῶν γενικότερα:*

Τό ΚΚΕ στήν 3η καί στήν 4η ὁλομέλεια μποροῦμε νά θεωρήσουμε ὅτι ἔχει προωθήσει τό θέμα τῶν συμμαχιῶν; Οἱ τελευταῖες θέσεις τοῦ ΚΚΕ κάνουν ἕνα «ἄνοιγμα». Αὐτό ἔχει παρατηρηθεῖ ἤδη ἀπό σχολιαστές στόν Τύπο. Τό ἄνοιγμα αὐτό γίνεται καί πρός ἕνα μέρος τῆς δεξιᾶς, σέ ἐκεῖνο πού φαίνεται διατεθειμένο νά προχωρήσει σέ κάποια προοδευτικά οἰκονομικά μέτρα, πού δέχεται ὅτι σέ ἕνα ὁρισμένο βαθμό πρέπει νά προωθηθοῦνε οἱ πολιτικές ἐλευθερίες στήν Ἑλλάδα κ.λπ. Ἀπό αὐτή τήν ἄποψη θά 'θελα νά μᾶς ἐξηγήσετε πῶς ἐσεῖς βλέπετε τίς συμμαχίες, ποιά εἶναι ἡ διαφοροποίηση τῆς γραμμῆς τοῦ ΚΚΕ ὡς πρός τίς θέσεις ἄλλων κομμάτων τῆς ἀντιπολίτευσης. Γιά παράδειγμα, ποιά εἶναι διαφορά τῆς «ἀντιιμπεριαλιστικῆς συσπείρωσης» ἤ «τῆς δημοκρατικῆς συμμαχίας»; ποῦ αὐτές οἱ ἔννοιες ξεχωρίζουνε; γιατί, γιά πολλούς, οἱ θέσεις αὐτές βρίσκονται πολύ κοντά.

ΑΠ.: Οἱ θέσεις τῆς 3ης καί 4ης ὁλομέλειας προώθησαν τό θέμα *«ἀντιιμπεριαλιστική συσπείρωση» ἀκόμα καί τό θέμα τῆς συνεργασίας καί κοινῆς δράσης τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων.* Εἶναι δυό διαφορετικά πράγματα αὐτά, δέν ἀντιτίθενται ὅμως, εἶναι κατά ἕνα ὁρισμένο τρόπο συναρτημένα.

ΕΡ.: *Ὅταν λέτε «δημοκρατικές δυνάμεις» τί ἐννοεῖτε;*

ΑΠ.: Ἐννοῶ ἐκτός ἀπό τίς προοδευτικές δημοκρατικές δυνάμεις καί τίς δυνάμεις ἐκεῖνες πού ἐνδιαφέρονται γιά τήν τήρηση τῶν βασικῶν ἀρχῶν τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας.

ΕΡ.: *Δηλαδή συμπεριλαμβάνετε καί ἕνα μέρος τῆς «φωτισμένης» δεξιᾶς;*

ΑΠ.: Χωρίς ἀμφιβολία μπορεῖ σέ ὁρισμένα προβλήματα νά ὑπάρξει κοινή δράση καί συνεργασία.

Πρῶτα - πρῶτα αὐτή τή δημοκρατική καί κοινή δράση νά μήν τή δοῦμε σάν κάτι τό στατικό. Ἐξαρτᾶται ἀπό τό πρόγραμμα καί ἀπό τούς στόχους πού αὐτή βάζει. Μπορεῖ νά διευρυνθεῖ καί μέχρι ἐκεῖ γιά ὁρισμένους στόχους, καί θά σᾶς ἀναφέρω συγκεκριμένο παράδειγμα, πού, κατά τή γνώμη τοῦ Κ.Κ.Ε., θά μποροῦσε νά περιλάβει καί ὁρισμένες δυνάμεις ἀπό αὐτή τή μεριά.

ΕΡ.: *Ὅπως;*

ΑΠ.: Θά σᾶς πῶ παρακάτω. Ἡ πορεία ὅμως αὐτή πρός τή δημοκρατική συνεργασία βρίσκεται ἀκόμα στήν ἀρχή. Ὅσο γιά τή διαφορά ἀνάμεσα στήν ἀντιιμπεριαλιστική, ἀντιμονοπωλιακή δημοκρατική συσπείρωση καί τή δημοκρατική συμμαχία ἤ τή γραμμή τῆς λεγόμενης ΕΑΔΕ, αὐτή δέν εἶναι φραστική. Ἡ βασική διαφορά βρίσκεται στίς ἐκτιμήσεις καί προσδιορισμούς τῶν ἄμεσων στόχων τοῦ προοδευτικοῦ κινήματος, καθώς καί στό ρόλο τῆς ὀνομαζόμενης ἀντιχουντικῆς δεξιᾶς, τῆς, ὅπως τήν ἀποκαλέσατε ἐσεῖς, φωτισμένης δεξιᾶς, καθώς καί στήν πολιτική τῆς κυβέρνησης τοῦ κ. Καραμανλῆ.

Κατά τή γνώμη μας ἡ γραμμή τῆς ΕΑΔΕ εἶναι πολιτική οὐρᾶς. Στήν κρίση τοῦ Αἰγαίου – καί ἐδῶ ἔρχομαι στό συγκεκριμένο παράδειγμα πού σᾶς εἶπα στήν ἀρχή – ὅταν τά πράγματα εἶχαν φτάσει σέ ἀπειλή πολεμικῆς σύρραξης, τό Κ.Κ.Ε. βγῆκε ὡς γνώστόν μέ μιά συγκεκριμένη πρόταση συνεννόησης τῶν πολιτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς ἀπειλῆς αὐτῆς στή βάση ἑνός συγκεκριμένου προγράμματος ἀπό ἕξι σημεῖα καί μακριά ἀπό κάθε ἐθνικιστική ἔξαψη. Ἡ ἐνέργεια αὐτή τοῦ κόμματος οὔτε ἀλλαγή γραμμῆς ἀποτελοῦσε, οὔτε ἀντιτίθονταν στήν ἀντιιμπεριαλιστική πολιτική του. Ἐπίσης καμιά ὁμοιότητα δέν μποροῦσε νά ἔχει μέ τήν πολιτική τῆς λεγόμενης ΕΑΔΕ, γιατί δέν ἀφοροῦσε τό κοινωνικό μας θέμα, δέν ἀφοροῦσε τά κοινωνικά μας καί ἄλλα μεγάλα προβλήματα, δέν πηγαίναμε στήν πολιτική τῆς κυβέρνησης τοῦ κ. Καραμανλῆ, ἀλλά ἀφοροῦσε τήν ἀντιμετώπιση ἑνός *εἰδικοῦ, συγκεκριμένου* θέματος: τήν ἀντιμετώπιση τῆς ἐξωτερικῆς πολεμικῆς ἀπειλῆς. Σ' αὐτή τή συσπείρωση, σ' αὐτή τή συνεργασία τῶν δυνάμεων, χωρίς καμία ἀμφιβολία, μποροῦσε νά συμμετέχει καί κομμάτι τῆς δεξιᾶς: Ὅλοι ἐκεῖνοι πού θέλαν νά ἀντιμετωπίσουν αὐτή τήν ἐξωτερική στρατιωτική ἀπειλή τῆς Τουρκίας πάνω σέ μιά θάση πραγματικά ἐθνική. Αὐτό τό ζήτημα ὅμως οὔτε σέ ἀντίθεση ἐρχόταν μέ τήν πολιτική τοῦ κόμματος, πολιτική τῆς ἀντιιμπεριαλιστικῆς, ἀντιμονοπωλιακῆς δημοκρατικῆς κατεύθυνσης, οὔτε σήμαινε ἀλλαγή. Ἐπρόκειτο γιά ἕνα συγκεκριμένο ζήτημα. Μπορεῖ, γιά παράδειγμα, νά παρουσιαστεῖ στήν πολιτική ζωή αὔριο μιά ἀπόπειρα παλινόρθωσης τῆς μοναρχίας. Καί χωρίς καμιά ἀμφιβολία τό Κομμουνιστικό Κόμμα θά τεθεῖ ὑπέρ τῆς συνεργασίας μέ ὅλες αὐτές τίς δυνάμεις πού εἶναι ἐνάντια στήν παλινόρθωση. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι ἐμεῖς ἀλλάζουμε τή γραμμή μας ἤ κάνουμε πίσω. Ἀντιμετωπίζουμε ἕνα συγκεκριμένο θέμα. Γι' αὐτό λέω ὅτι οἱ συσπειρώσεις αὐτές εἶναι πολλαπλές, ποικίλες, εἶναι στενώτερες ἤ εὐρύτερες. Ἡ βασική, θεμελιακή συσπείρωση γιά μᾶς εἶναι ἡ ἀντιιμπεριαλιστική ἀντιμονοπωλιακή δημοκρατική συσπείρωση.

ΕΡ.: *Μποροῦμε δηλαδή συμπερασματικά νά δεχτοῦμε, μετά ἀπό τήν ἀνάλυση πού κάνατε, ὅτι τελικά ὑπάρχει ἡ παραδοχή ὅτι ἕνα μέρος τῆς δεξιᾶς δέν ἔχει μιά φασιστική νοοτροπία, οὔτε εἶναι ξεπουλημένο ἐθνικά. Σ' ἕνα κάποιο βαθμό, μποροῦμε δηλαδή νά δεχτοῦμε ὅτι, μέ θάση αὐτή τήν ἀνάλυση, ὑπάρχουν περιθώρια γιά μερικές εὐκαιριακές καί, ἀνάλογα μέ συγκεκριμένα προβλήματα ἐπείγοντα καί ὀξύτατα, νά ὑπάρξει μία εὐρύτατη συνεργασία ὅλων τῶν ἐθνικῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων.*

ΑΠ.: Δέν μπορῶ νά σᾶς δώσω ἀπάντηση σέ τέτοια συγκεκριμένα ἐρωτήματα. Ἐκεῖνο πού μπορῶ νά πῶ εἶναι ὅτι ἐμεῖς πιστεύουμε πώς δέν ἔχει ὁμοιογένεια ἡ δεξιά, ὅτι ὑπάρχουν ὁμάδες, ὑπάρχουν ἀντιθέσεις... Κύριά τους ἀντίθεση εἶναι, γιά τή μορφή ἄσκησης τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Ἐμεῖς στήν τακτική μας, τίς διαφορές αὐτές πρέπει νά τίς παίρνουμε ὑπ' ὄψη μας καί δέν ἀποκλείομε, σέ ὁρισμένα γενικότερα θέματα, τά ὁποῖα ἀντιτίθενται καί στά συμφέροντα ἤ στίς πολιτικές ἀντιλήψεις τοῦ κομματιοῦ αὐτοῦ τῆς δεξιᾶς, νά ὑπάρξει καί ὁρισμένη συνεργασία. Ἀρκεῖ νά ὑποχωρήσουν ἀπό τήν πλευρά αὐτῶν τῶν τμημάτων οἱ φόβοι, ἡ ἀντιπάθειά τους πρός τό λαϊκό κίνημα, γιατί μέχρι τώρα ἡ ἱστορία στήν Ἑλλάδα ἔχει δείξει ὅτι μπροστά στήν ἀνάπτυξη τοῦ λαϊκοῦ κινήματος δέν διστάζουν νά συμμαχήσουν καί μέ τά φασιστικά στοιχεῖα. Καί παλιότερα τό 'χανε κάνει, προπολεμικά μέ τή δικτατορία τοῦ Μεταξᾶ, κατά τή διάρκεια τῆς Κατοχῆς, καί πιό φανερά κατά τήν περίοδο τῆς ἀπελευθέρωσης καί μετέπειτα. Καί σήμερα βλέπουμε ὅτι παρά τίς διακηρύξεις δέν βλέπουν μέ καλό μάτι τή νόμιμη δράση τοῦ κόμματος, τήν προσπάθειά του νά ἀναπτυχθεῖ τό λαϊκό κίνημα, καί σέ πολλές περιπτώσεις συντάσσονται ἀντικειμενικά καί μέ τή φασιστική δεξιά στήν καταπολέμηση τοῦ κόμματος καί τοῦ λαϊκοῦ κινήματος.

Συνεργασία καί ἐργατική τάξη

ΕΡ.: *Αὐτά ὡς πρός τή δεξιά. Τώρα, γιά τήν ἀντιπολίτευση γενικά, ἄς δοῦμε ποιές εἶναι οἱ θέσεις τοῦ Κ.Κ.Ε. Ἄς ξεκινήσουμε ἀπό τίς πρόσφατες πρωτοβουλίες τοῦ προέδρου τοῦ ΠΑ.ΣΟ.Κ., μέ τόν ὁποῖο εἴχατε κι ἐσεῖς προσωπικά ἐπαφή, πάνω στά δέκα σημεῖα γιά συνεργασία. Πόσο ἐνεργητικά συμμετέχει τό Κ.Κ.Ε. σ' αὐτή τήν προσπάθεια; Πιστεύετε ὅτι ἔχει μιά ρεαλιστική θάση, ὅτι ἔχει κάποια ἀπήχηση καί ὅτι ἔχει μιά δυνατότητα ἐπιτυχίας; Γιατί ὑπάρχει κι ἕνας μεγάλος βαθμός ἐπιφυλακτικότητας, πού προκύπτει ἀπό τό πρόσφατο παρελθόν καί πού χαρακτηρίζεται ἀπό ἀμοιβαῖες πολιτικές ἐπικρίσεις, ἀπό πολεμικές, ἀντεγκλήσεις πολύ ὀξύτατες, μέσα στό χῶρο τῆς ἀντιπολίτευσης. Μετά, ἄς δοῦμε εἰδικά τίς σχέσεις μέ τό ΠΑ.ΣΟ.Κ.*

ΑΠ.: Ἐμεῖς κατ' ἀρχήν θεωροῦμε θετική τήν πρόταση, τή συγκεκριμένη αὐτή πρωτοβουλία τοῦ κ. Παπανδρέου. Λέω τή συγκεκριμένη πρωτοβουλία, γιατί ἀνάλογες πρωτοβουλίες στό παρελθόν ἐκδηλώθηκαν καί ἀπό τή δική μας τήν πλευρά. Τή θεωροῦμε θετική, παρά τό γεγονός ὅτι τά δέκα σημεῖα, τά ὁποῖα ἀνακοίνωσε, δέν καλύπτουν τήν πολιτική μας, ὄχι στό σύνολό της ἀλλά τούς ἄμεσους στόχους μας. Φυσικά σέ κάθε πρωτοβουλία, γιά κάθε θέμα μπορεῖ νά ὑπάρχουν ἐπιφυλάξεις, νά ὑπάρχουν ἀδύνατες πλευρές, νά ὑπάρχουν, ἄν θέλετε, ἐρωτηματικά. Ἀλλά ἐμεῖς σ' αὐτή

τήν προσπάθεια ξεκινᾶμε μέ πεποίθηση ὅτι μπορεῖ κάτι νά γίνει, νά ἐπιτευχθεῖ μιά τέτοια συνεργασία, καί εἴμαστε προσηλωμένοι καί τοῦτο γιατί, θά μποροῦσε νά πεῖ κανένας, ἡ συνεργασία, ἡ κοινή δράση τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολίτευσης ἀποτελεῖ σήμερα ἀντικειμενική ἀνάγκη. Τό θέμα ὅμως τῆς συνεργασίας τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων εἶναι γιά μᾶς κυρίως θέμα ἐναλλακτικῆς πολιτικῆς ἀπέναντι στήν πολιτική τῆς κυβέρνησης Καραμανλῆ, καθώς καί ἀπέναντι σέ κινδύνους, σέ πιθανούς κινδύνους νέων ἐκτροπῶν.

Ἡ πορεία τῆς οἰκοδόμησης μιᾶς πανδημοκρατικῆς συσπείρωσης καί συνεργασίας προϋποθέτει σοβαρή προεργασία πού σήμερα εἶναι ἀκόμα δύσκολο νά προσδιοριστεῖ. Τό κόμμα μας θεωρεῖ κύριο στήριγμα στόν δημοκρατικό ἀγώνα, κατά πρῶτο ρόλο, τήν ἐργατική τάξη. Τό πῶς θά ἐκφραστεῖ αὐτό πολιτικά θά τό δείξει ἡ ζωή. Ἐμεῖς πιστεύουμε ὅτι γιά νά εὐδοκιμήσει ὁ δημοκρατικός ἀγώνας χρειάζεται νά δυναμώνει τό Κ.Κ.Ε. καί ὁ ρόλος του στόν ἀγώνα αὐτόν.

Ἔνοπλες δυνάμεις καί κρατικός μηχανισμός

Ὁ βαθμός ἐπιτυχίας αὐτῆς τῆς προσπάθειας ἐξαρτιέται ἀπό πολλούς παράγοντες: Ἀπό τή συνέπεια, ἀπό τή στάση τῶν συμβαλλομένων κομμάτων, ἀπό τήν ὑπερπήδηση διακομματικῶν ἐμποδίων καί σέ ἀποφασιστικό βαθμό ἀπό τό δυνάμωμα τῆς σύμπραξης ὀπαδῶν τῶν κομμάτων σέ συγκεκριμένα θέματα τῆς καθημερινῆς λαϊκῆς πάλης. Ὁ συντονισμός της σέ κοινοβουλευτικό καί ἐξωκοινοβουλευτικό ἐπίπεδο, ἡ ἀνάπτυξη ὅλης τῆς δημοκρατικῆς πάλης στό νά σταθεῖ ἱκανή νά κερδίσει ὑπέρ τῆς πολιτικῆς ἀλλαγῆς ὅλες τίς ζωντανές δυνάμεις τοῦ ἔθνους, συμπεριλαμβανομένων καί τῶν ἐνόπλων δυνάμεων.

ΕΡ.: *Μέ ποιά ἔννοια;*

ΑΠ.: Μέ τήν ἔννοια ὅτι σήμερα δέν φτάνει νά κερδίσεις μονάχα τήν ἐκλογική πλειοψηφία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Χρειάζεται ἀκόμα ἡ πλειοψηφία αὐτή νά βρίσκει θετική ἀντανάκλαση καί στίς ἔνοπλες δυνάμεις καί ἄλλους μηχανισμούς τοῦ κράτους. Ἄν δέν πάρει αὐτή τήν ἔκταση, μπαίνουν ἐρωτηματικά γιά τή δυνατότητα ἐφαρμογῆς αὐτῆς τῆς ἐναλλακτικῆς πολιτικῆς.

ΕΡ.: *Ὑπάρχει μιά ἄποψη ὅτι ὁ στρατός πρέπει νά εἶναι ἀδρανοποιημένος;*

ΑΠ.: Ἐσεῖς τά πιστεύετε αὐτά; Εἶναι δυνατά αὐτά; Δέν πιστεύουμε ὅτι μπορεῖ νά γίνει στή ζωή. Μπορεῖ αὐτοί πού τό λένε νά τό ἰσχυρίζονται καί νά ὁρκίζονται σ' αὐτό, ὅπως ὁρκίζονται γιά τήν ἀνεξάρτητη δικαιοσύνη. Γιά τό θέμα αὐτό, σέ μᾶς, δέν πρέπει νά ὑπάρχει καμιά αὐταπάτη. Ξέρουμε τώρα πιά τό ρόλο τοῦ στρατοῦ καί τό ρόλο τῆς δικαιοσύνης. Τό ρόλο γενικά τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ. Αὐτά εἶναι γνωστά σέ πολλούς καί κυρίως σ' αὐτούς τούς ἴδιους. Ἴσως αὐτοί πού ἰσχυρίζονται τά περί ἀνεξαρτησίας κ.λπ. τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ εἶναι πεπεισμένοι περισσότερο ἀπό πολύν κόσμο δικό μας, γιατί τό ξέρουν «πρακτικά». Εἶναι ὑποχρεωμένοι, ὅμως, νά τά λένε γιατί πῶς ἀλλιῶς θά τούς χρησιμοποιήσουν γιά νά σταθοῦν; Ἐμεῖς, ἐνῶ ἀναγνωρίζομε ἀπό τή μιά μεριά αὐτό τό ρόλο, ἀπό τήν ἄλλη ἀκολουθοῦμε μιά ὁρισμένη πολιτική ἀπέναντι σ' αὐτούς τούς μηχανισμούς. Μέ σκοπό τί; Νά περιορίσουμε ὅσο εἶναι δυνατό τό ρόλο γιά τόν ὁποῖο τούς προορίζουνε καί τίποτα παραπάνω δέν ἐπιδιώκουμε. Δέν μποροῦμε νά ἀλλάξουμε τή φύση, γιά παράδειγμα, ἤ τό ρόλο πού ἔχουν ἡ δικαστική ἐξουσία, τά σώματα ἀσφαλείας καί ὁ στρατός σέ ἕνα ἀστικό καθεστώς. Αὐτά δέν μπορεῖ νά τά ἀλλάξεις. Ὁ ρόλος τους εἶναι καθορισμένος. Ἀλλά τί νά κάνουμε; Ὅσο εἶναι δυνατό νά περιορίσουμε τόν ἀνασταλτικό τους χαρακτήρα. Ἐπί παραδείγματι, ἄν καταφέρουμε ὅσο τό δυνατό, μέ τή δράση μας, μέ τήν πολτική μας, μέ τή διαφώτιση, οἱ δικαστές νά ἐναρμονίζονται περισσότερο πρός τό κοινό αἴσθημα περί δικαίου γιά τό κάθε συγκεκριμένο ζήτημα, αὐτό εἶναι ἕνα κέρδος. Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή, μᾶς ἐνδιαφέρει καί ὑπερασπίζουμε τήν ἐλεύθερη δικαστική συνείδηση, χωρίς νά παραβλέπουμε τόν ταξικό χαρακτήρα τῶν κρατικῶν μηχανισμῶν.

ΚΚΕ καί ΠΑΣΟΚ

ΕΡ.: *Ἄς ξανάρθουμε πάλι στό συγκεκριμένο πολιτικό πρόβλημα. Μέ τήν εὐκαιρία τῆς συζήτησης μέ τόν πρόεδρο τοῦ ΠΑ.ΣΟ.Κ. συζητήσατε εἰδικά προβλήματα σχέσεων τῶν δύο κομμάτων; Γιατί οἱ σχέσεις τοῦ Κ.Κ.Ε. μέ τό ΠΑ.ΣΟ.Κ μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι πέρασαν διάφορες φάσεις. Στήν πρώτη ἐποχή μετά τή μεταπολίτευση ὑπῆρξαν ἐκτιμήσεις κοινές. Στήν πολιτική πρακτική ὄργανα συνδικαλιστικά, φοιτητικά, νεολαιίστικα εἶχανε μιά κοινή δράση. Ὄχι βέβαια πάντα καί οὔτε καί καθολικά. Πάντως ὑπῆρχε μιά παράλληλη πλεύση, μιά παράλληλη πορεία, καί κάποια στιγμή, αὐτό ἔσπασε, ἔκοψε. Δέν ξέρω ἄν αὐτό ὀφείλεται σέ μιά ἀλλαγή καί διαφοροποίηση τῆς γραμμῆς τοῦ ἑνός ἀπ' τά δυό κόμματα, τοῦ Κ.Κ.Ε ἤ τοῦ ΠΑ.ΣΟ.Κ., ἤ σέ προβλήματα μορφῆς, διαδικαστικά τῆς συνεργασίας. Αὐτή τή στιγμή, νομίζω ὅτι ἐξακολουθεῖ αὐτή ἡ ἰδιορρυθμία στίς σχέσεις τῶν δύο κομμάτων. Μπορεῖτε νά μᾶς πεῖτε περισσότερα διευκρινιστικά πάνω σ' αὐτό τό θέμα; Γιατί οἱ διαπιστώσεις αὐτές βγαίνουν ἀπό τήν παρατήρηση τῆς πρακτικῆς τοῦ ΠΑ.ΣΟ.Κ καί τοῦ Κ.Κ.Ε. Δέν ξέρω ἄν αὐτό τό πράγμα ἦτανε «αὐθόρμητο», ἦτανε «καθοδηγούμενο» καί πῶς κάποια στιγμή πάλι ἔγινε αὐτό τό «πάγωμα» τῶν σχέσεων.*

ΑΠ: Γενικά μέ τό ΠΑΣΟΚ διατηροῦμε καλές σχέσεις. Εἶναι γεγονός ὅτι στό παρελθόν, μά καί τώρα, σέ ὁρισμένα μεμονωμένα ζητήματα στά ὁποῖα συμφωνοῦμε ὑπάρχει καί ἀμοιβαία διάθεση καί θέληση. Ἀλλά αὐτό δέν γίνεται σέ ὅλα τά ζητήματα καί θά 'ταν παράξενο νά ἔχει γενική ἰσχύ, μιά καί δέν ὑπάρχει καμιά γενική συμφωνία μεταξύ ΚΚΕ-ΠΑΣΟΚ. Νομίζω ὅτι ἀπό τίς συγκυριακές συμπτώσεις καί συνεργασίες πηγάζει τό γεγονός ὅτι δημιουργοῦνται αὐτές οἱ ἐντυπώσεις – γιατί πρόκειται γιά ἐντυπώσεις. Ἄλλοτε συμφωνοῦμε σέ ἕνα-δυό ζητήματα, ἄλλοτε δέν συμφωνοῦμε, ἄλλοτε πᾶμε μαζί μέ τό ΠΑΣΟΚ, ἄλλοτε πᾶμε χώρια. Πολλές φορές γίνεται καί κριτική στίς θέσεις. Γιατί...

ΕΡ: *Καί πολεμική ὑπῆρξε, καί μάλιστα βίαιη...*

ΑΠ: Καί αὐτό συμβαίνει γιατί ὅπως εἶπα δέν ὑπῆρξε ποτέ καμιά μόνιμη συμφωνία, πρόγραμμα κοινῶν στόχων κ.λπ.

ΕΡ: *Πάντως οἱ πολιτικοί παρατηρητές ἔχουν διαπιστώσει μιά περίοδο θερμῶν σχέσεων ΚΚΕ καί ΠΑΣΟΚ, ἀπό μιά στιγμή καί ὕστερα ἕνα πάγωμα αὐτῶν τῶν σχέσεων καί μιά προσπάθεια διαφοροποίησης καί ἀπομάκρυνσης. Καί αὐτό, ὅταν θεωρήσουμε τή συγκεκριμένη πολιτική πρακτική σέ ὀργανώσεις βάσεις. Αὐτή ἡ διαπίστωση εἶναι σωστή; Καί ὡς ποιό βαθμό; Πῶς ἐξηγεῖτε αὐτή τήν πορεία τῶν σχέσεων καί αὐτή τήν ἀλλαγή;*

ΑΠ: Ἀπό τήν πλευρά τή δική μας δέν πρόκειται γιά καμιά ἀπολύτως ἀλλαγή. Εἶναι ἡ ἴδια ἡ θέση πού ὑπῆρχε πρίν καί ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει καί σήμερα. Ἀπό τήν πλευρά τοῦ ΠΑΣΟΚ, στό ἐπίπεδο τῆς ἡγεσίας, ἐπίσης δέν ἔχω τίποτα ὑπ' ὄψη μου. Τώρα, κάτω στή βάση μπορεῖ νά ὑπάρχουν βεβαίως ἐκδηλώσεις πού νά δημιουργοῦν παρόμοιες ἐντυπώσεις. Δέν εἶμαι σέ θέση νά κρίνω ἄν αὐτές ἐκφράζουν γενικότερη πολιτική ἤ ἄν εἶναι πρωτοβουλίες πού μπορεῖ νά ἐμφανίζονται στίς ὀργανώσεις στήν πορεία γιά τήν ἀντιμετώπιση διαφόρων προβλημάτων.

ΕΡ: *Γενικά θά θέλατε νά μᾶς κάνετε μιά ἀνάλυση τοῦ χαρακτήρα τοῦ Πανελλήνιου Σοσιαλιστικοῦ Κινήματος;*

ΑΠ: Πέρα ἀπό τήν τοποθέτηση πού ἔγινε στήν 4η καί στήν 3η ὁλομέλεια, δέν ἔχω τίποτα ἄλλο νά προσθέσω.

Γιά τή διάσπαση

ΕΡ: *Ἄς περάσουμε καί σέ ἕνα ἄλλο ἐπίμαχο θέμα. Πέρα ἀπό τήν ἄμεση πολιτική ἀντιπαράθεση μέ τό ΚΚΕ ἐσ. ποιά θά εἶναι ἡ ἀντιμετώπισή του μελλοντικά; Θεωρεῖτε ὅτι πολιτικά θά πάψει νά ἔχει ἐπιρροή στό ἑλληνικό κομμουνιστικό κίνημα; Ὑπάρχει θέμα κάποιου διαλόγου μαζί του ἤ πολιτικῆς συνεργασίας μιᾶς μορφῆς ὅπως στήν «Ἑνωμένη Ἀριστερά» π.χ.; Πῶς αὐτά τά ζητήματα ἀντιμετωπίζονται ἀπό τό ΚΚΕ ὅταν σέ ἐπίπεδο νεολαιῶν (ΚΝΕ καί ΕΚΟΝ Ρήγας Φεραῖος) ὑπάρχει συμπόρευση, διάλογος καί ἀμοιβαία ἀναγνώριση; Ἤ ὅπως ἐπίσης στίς συνδικαλιστικές ὀργανώσεις (ΑΕΜ καί ΕΣΑΚ) ὑπάρχουν περιπτώσεις συνεργασίας ἤ διαλόγου, ἐν πάση περιπτώσει ὑπάρχει μιά «ἀναγνώριση», ὅτι στό ἑλληνικό κομμουνιστικό κίνημα ὑπάρχει μιά ἰδιομορφία. Ἄσχετα ἀπό τό βαθμό ἐπιρροῆς καί δύναμης τοῦ ΚΚΕ ἐσωτ. τό κόμμα αὐτό ὑπάρχει καί ἀναγνωρίζεται ἀπό τίς διάφορες πολιτικές ὁμάδες καί κόμματα. Πῶς ἀντιμετωπίζετε ἐσεῖς μελλοντικά τό πρόβλημα τῶν σχέσεων μέ τό ΚΚΕ ἐσ.;*

ΑΠ.: Ἡ ἀντιμετώπισή τους γίνεται μέσα στά πλαίσια τῆς γενικῆς πάλης τοῦ κόμματος γιά κάθε εἴδους ὀπορτουνισμό καί ἀστική ἰδεολογία. Ἐνάντια στή διασπαστική δραστηριότητα μέσα στό ἐργατικό καί κομμουνιστικό κίνημα. Φανερό εἶναι ὅτι αὐτή ἡ πάλη γίνεται σέ ὅλα τά ἐπίπεδα: ἰδεολογικό, πολιτικό καί πρακτική δράση. Αὐτός εἶναι καί ὁ διάλογος μαζί τους, τόν ὁποῖο δῆθεν ἐπιζητοῦν καί δέν τόν βρίσκουν.

Στό ἐρώτημά σας ἄν θεωρῶ ὅτι θά πάψει νά ἔχει πολιτική ἐπιρροή στό ἑλληνικό κομμουνιστικό κίνημα λέω ὅτι, σάν φορεῖς τῆς κομμουνιστικῆς θεωρίας καί πρακτικῆς, ὁπωσδήποτε ναί. Μπορεῖ νά δροῦν διασπαστικά, μπορεῖ νά πάρουν ἄλλη πολιτική μορφή. Αὐτό θά ἐξαρτηθεῖ, ἄν καί κατά πόσο θά τό μποροῦν, ἀλλά σάν

φορεῖς κομμουνιστικῆς ἰδεολογίας ὁπωσδήποτε θά πάψουν νά ἐπηρεάζουν. Ἤδη ἔχουν συνείδηση τά πλατιά στρώματα ὅτι δέν πρόκειται γιά κομμουνιστικό κόμμα, ἀλλά γιά κάτι ἄλλο, γιά κάτι πού ἀνήκει στό χῶρο τῆς σοσιαλδημοκρατίας ἤ κάπου παραπλήσια. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι καί οἱ διάφορες σοσιαλιστικές δημοκρατικές ὁμάδες τοῦ τόπου μας τούς θεωροῦν συγγενικό τους κόμμα καί ἔχουν πολιτική συνεργασία μαζί τους.

ΕΡ.: *Αὐτό θά ἤθελα νά τό διευκρινίζατε περισσότερο.*

ΑΠ.: Ναί, λέω ὅτι οἱ διάφορες σοσιαλδημοκρατικές δυνάμεις τοῦ τόπου μας τούς θεωροῦν συγγενικό τους κόμμα καί πάνω σ' αὐτό βλέπουν δυνατή τήν πολιτική συνεργασία μαζί τους σέ ἕνα συγκεκριμένο πρόγραμμα.

ΕΡ.: *Ἄλλο ὅμως τό συγκεκριμένο πολιτικό πρόγραμμα καί ἡ συνεργασία δύο κομμάτων στό συγκεκριμένο αὐτό πολιτικό πρόγραμμα.*

ΑΠ.: Ναί, σωστό. Εἶναι σωστό αὐτό, ἀλλά ἐκεῖνο πού ἤθελα νά ὑπογραμμίσω εἶναι ὅτι τό ἀποκαλοῦν συγγενικό κόμμα. Ὅταν ἕνα κόμμα ἀποκαλεῖται συγγενικό πρέπει νά ἔχει λίγο-πολύ συγγένεια ἰδεολογική, θεωρητική, ὀργανωτική, πολιτικῶν κατευθύνσεων καί γενικότερων θεωρήσεων τῶν σύγχρονων προβλημάτων. Πολιτική συνεργασία μαζί τους μέ τίτλο κομμουνιστικό κόμμα δέν εἶναι δυνατή. Ἕνα τέτοιο πράγμα θά σήμαινε ἀναγνώριση δύο κομμουνιστικῶν κομμάτων. Αὐτό ὅμως δέν θά ἦταν πραγματικό, γιά τόν ἁπλούστατο λόγο ὅτι δύο κομμουνιστικά κόμματα σέ μιά χώρα δέν μπορεῖ νά ὑπάρχουν.

Μπορεῖ νά εἶναι, εἶναι καί τά δυό πολιτικά κόμματα καί δέν χωράει καμιά ἀμφιβολία, ἀλλά κάποιο ἀπ' τά δυό μπορεῖ νά εἶναι μέν πολιτικό κόμμα, ἀλλά δέν θά εἶναι κομμουνιστικό. Θά μποροῦσε νά ἀντιτάξει κανένας τό ἐπιχείρημα ὅτι αὐτό, δηλαδή τό ποιό εἶναι καί τό ποιό δέν εἶναι κομμουνιστικό, θά τό δείξει ἡ ζωή. Εἴμαστε σύμφωνοι. Ὅσοι δέν ἔχουν πειστεῖ ἀκόμα, ἄς περιμένουν νά τούς τό δείξει, ἀκόμα πιό πολύ, ἡ ζωή.

ΕΡ.: *Μέ συγχωρεῖτε, ἐδῶ μήπως ὑπαινίσσεστε τήν ἀντίστροφη πορεία ἀντάπτυξης πού ὑπῆρξε ἀνάμεσα στό ΚΚΕ καί στό ΚΚΕ (ἐσ); Γιατί ἐδῶ ἄς κάνω μιά παρατήρηση: Ἀμέσως μετά τή διάσπαση, τουλάχιστον μέσα στό χῶρο τῆς Ἑλλάδας, ἡ πολιτική ἐπιρροή τοῦ ΚΚΕ ἐσωτ. – ἀγνοῶ ἄν ἦτανε γιά λόγους ὀργανωτικούς ἤ λόγους προγράμματος – ἦτανε μεγαλύτερη ἀπό τήν ἐπιρροή τοῦ ΚΚΕ. Ἀντίστοιχα, ἡ δύναμη καί ἡ παρουσία τοῦ «Ρήγα» τόν καιρό τῆς δικτατορίας ἦταν πιό ἐμφανής, πιό δυναμική ἀπό τῆς ΚΝΕ καί τῆς Ἀντι-ΕΦΕΕ. Μετά τή μεταπολίτευση, καί ὅσο προχωροῦσε ὁ καιρός πρός τή σημερινή μας ἡμερομηνία, φαίνεται πάλι γενικά ὅτι αὐτός ὁ συσχετισμός μετατράπηκε. Αὐτό ἐννοεῖτε ὅτι ἡ ζωή ἔχει δείξει ἤ θά ἀποδείξει; Ἤ δέν δέχεστε κάν ὅτι στήν πρώτη φάση τῆς διάσπασης ὑπῆρχε...*

ΑΠ.: Δέν δέχομαι στό σύνολό του ὅτι καί μέσα στήν Ἑλλάδα ἦταν αὐτός ὁ συσχετισμός τῶν δυνάμεων. Ἐκεῖνο πού ἀποδέχομαι εἶναι ὅτι ὑπῆρχε μία πολύ μεγάλη σύγχυση στόν ἑλληνικό λαό, ἀκόμη καί στούς ἐργαζόμενους καί σέ ἄλλα κοινωνικά στρώματα: Τό τί ἀκριβῶς ἔγινε. Ποιές εἶναι οἱ διαφορές καί τά λοιπά. Καί δέν εἶναι μονάχα ὅτι ἡ ζωή ἔχει δείξει ἤ θά δείξει μονάχα μέ τόν συσχετισμό τῶν δυνάμεων πού σήμερα δέν διαμφισβητεῖται. Δέν εἶναι ἀρκετό αὐτό. Ἀλλά, μέ ὅλες τίς διακηρύξεις, μέ ὅλη τήν πολιτική καί πρακτική δράση. Ὅτι εἶναι δύο διαφορετικά πράματα καί δέν ὑπάρχει ὁμοιότητα. Ἡ μόνη ὁμοιότητα ὑπάρχει στόν τίτλο, καί γι' αὐτό ἐμεῖς σήμερα δίνουμε ἰδιαίτερη σημασία σ' αὐτό τό θέμα τοῦ τίτλου. Θά σᾶς φέρω ἕνα χαρακτηριστικό παράδειγμα ἀπό τήν προσωπική μου ἐμπειρία. Μετά τή μεταπολίτευση καί γιά ἀρκετό διάστημα, γιά ἕνα χρόνο, κάθε τόσο, ἐρχόντανε ἐπιτροπές: «Γιατί δέν ἑνώνεστε, σύντροφοι; Παραμερίστε τά προσωπικά. Τέλος πάντων, τό κίνημα σκεφτεῖτε, πρέπει νά ἑνωθεῖτε κ.λπ». Ἀπαντοῦσα σέ ὅλους ὅτι αὐτό τό θέλομε. Δέν πρόκειται γιά προσωπικά, πρόκειται γιά δυό διαφορετικά πράγματα, γιά δυό διαφορετικές θεμελιακές πολιτικές, ὄχι στή σύγχρονη ἑλληνική πολιτική ἀλλά γενικότερα στό κομμουνιστικό κίνημα τῆς Ἑλλάδας, καί δέν ὑπάρχει τίποτα προσωπικό μέ κανένα, οὔτε ἔχουμε ἀνταλλάξει ποτέ πικρή κουβέντα.

Ἐδῶ καί ἑνάμισυ χρόνο δέν ἤρθε κανένας. Αὐτό, τί δείχνει; Ὅτι ἄρχισαν νά καταλαβαίνουν ὅτι πρόκειται γιά δυό διαφορετικά πράματα. Γι' αὐτό λέω ὅτι ὅσοι ἀκόμη δέν πείστηκαν, ἄς περιμένουν νά τούς τό δείξει πιό πολύ ἡ ζωή. Εἶναι φανερό ὅμως ὅτι τό ποιό θά εἶναι κομμουνιστικό καί ποιό δέν θά εἶναι κομμουνιστικό δέν θά ἐξαρτηθεῖ ἀπό τόν τίτλο του ἀλλά ἀπό τήν ὅλη του δομή, τήν κοσμοθεωρία του, τήν ἐφαρμογή τῶν ἀρχῶν τοῦ μαρξισμοῦ - λενινισμοῦ, τή συνέπειά του, τήν πολιτική του, τήν πάλη του κ.λπ.

Ἡ χρησιμοποίηση λοιπόν τοῦ τίτλου τοῦ κόμματος τίποτα δέν προσθέτει ἀπό τήν ἄποψη τῆς ἐπιβολῆς του σάν κομμουνιστικό κόμμα· ἀντίθετα νοθεύει τά πράγματα μέσα στό κομμουνιστικό κίνημα, προκαλεῖ συγχύσεις καί δίδει νέες δυνατότητες στήν ἀντίδραση, στήν πάλη της καί ἐνάντια στό κομμουνιστικό κίνημα. Μία λοιπόν συνεργασία μέ ἕνα κόμμα πού φέρνει αὐτόν τόν τίτλο, τόν ἴδιο τίτλο τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς Ἑλλάδας, ὄχι μονάχα δέν ὠφελεῖ τό κίνημα, ἀλλά θά ἦταν σέ βάρος τοῦ κινήματος καί ὅλου τοῦ προοδευτικοῦ κινήματος τῆς Ἑλλάδας.

Ἡ «Ἑνωμένη Ἀριστερά»

ΕΡ.: *Ἀνέφερα ἀκόμα, ὅτι στίς νεολαῖες ὑπάρχει μιά ἀναγνώριση, μιά συμπόρευση, μιά συνεργασία. Καί ξέρουμε ὅτι πρόκειται γιά νεολαῖες τῶν κομμάτων...*

ΑΠ.: Διαφορετικά ἔχουν τά πράματα ἀνάμεσα στήν ΚΝΕ καί στό Ρήγα Φεραῖο. Πρῶτα-πρῶτα πρόκειται γιά ὀργανώσεις τῆς νεολαίας. Ὄχι ὅτι αὐτές δέν ἀνήκουν σέ ὁρισμένα συγκεκριμένα κόμματα, ἀλλά, ὅσο νά 'ναι, ἔχουν τή δική τους αὐτονομία καί αὐτοτέλεια. Τό δεύτερο εἶναι ὅτι στή συνείδηση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δέν ὑπάρχει ἡ νεολαία τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος ἐσωτερικοῦ, ὅπως τό λένε, ἀλλά ὑπάρχει «Ρήγας Φεραῖος». Δέν ἔχει σημασία ποῦ ἀνήκει ὁ «Ρήγας Φεραῖος». Δέν ἔχει σημασία ἀπό ποῦ καθοδηγεῖται, ποιόν ἀκολουθεῖ. Ἀλλά στή συνείδηση ὑπάρχει σάν Ρήγας Φεραῖος. Καί γιά μᾶς δέν θά ὑπῆρχε ἐμπόδιο γιά κοινή δράση, ἄν ἐμφανίζονταν αὐτοί μέ τίς ἴδιες ἀπόψεις, μέ τήν ἴδια πολιτική, μέ τήν ἴδια δομή τήν ὁποία ἔχουν, μέ ὅλα, ὅ,τι κάνουν, ἄν εἶχαν ὅμως ἕναν ἄλλον τίτλο. Δέν εἶναι τυπικό τό ζήτημα, εἶναι οὐσιαστικό. Παρ' ὅλο πού δέν εἶναι ὁ τίτλος ἐκεῖνος πού δίνει τό χαρακτήρα στό κόμμα.

Γιά σήμερα, δέν ἔχει ξεκαθαρίσει πλέρια στή συνείδηση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὅταν ἀκούει «Κομμουνιστικό Κόμμα ἐσωτερικοῦ» ὅτι δέν πρόκειται γιά κομμουνιστικό κόμμα ἀλλά πρόκειται γιά κάτι ἄλλο. Αὐτό ἀποτελεῖ νόθευση μέσα στό κομμουνιστικό κίνημα, γι' αὐτό ἐπιμένομε ἀποφασιστικά. Σ' αὐτό δέν πρόκειται νά κάνομε οὔτε ἕναν πόντο πίσω, ἐν ὀνόματι ὁποιασδήποτε ἄλλης σκοπιμότητας, διότι ἐμεῖς εἴμαστε κόμμα κομμουνιστικό, ἐπαναστατικό, καί δέν βλέπομε μονάχα τό σήμερα, ἀλλά πρέπει νά δοῦμε καί τό αὔριο. Σήμερα, ξέρομε, μποροῦμε νά πᾶμε μέ τήν ΕΔΗΚ μαζί ἤ ἀκόμα μ' ἕνα κομμάτι τῆς δεξιᾶς γιά ἕνα συγκεκριμένο ζήτημα, ἀλλά στ' ἄλλα τά ζητήματα οἱ δρόμοι μας θά χωρίσουνε. Πρέπει νά βλέπομε μακριά καί μπροστά.

Ἀναφέρατε γιά συνεργασία καί φέρατε σάν παράδειγμα τή συνεργασία μέ τό λεγόμενο Κομμουνιστικό Κόμμα ἐσωτερικοῦ, ὅπως τότε στήν Ἑνωμένη Ἀριστερά. Θέλω νά διευκρινίσω ὅτι στήν Ἑνωμένη Ἀριστερά δέν ἔγινε συνεργασία μέ τό λεγόμενο Κομμουνιστικό Κόμμα ἐσωτερικοῦ, ἀλλά μέ τήν ΕΔΑ. Δύο ἦτανε οἱ ὅροι πού βάλαμε ἐμεῖς τότε γιά νά συμμετάσχουμε στή συνεργασία: Πρῶτον, ὅτι ἡ συνεργασία δέν θά γίνει μέ τό Κομμουνιστικό Κόμμα ἐσωτερικοῦ, ἐπειδή δέν τό ἀναγνωρίζουμε – ὄχι ὅτι δέν τό ἀναγνωρίζουμε σάν κόμμα – γιατί ἐδῶ γίνεται σπέκουλα – δέν τό ἀναγνωρίζουμε μ' αὐτό τόν τίτλο, σάν Κομμουνιστικό Κόμμα Ἑλλάδας, δηλαδή πρέπει νά 'ναι τρελός κανένας νά πεῖ ὅτι δέν τούς ἀναγνωρίζω, τούς ἀγνοῶ, ἀφοῦ ὑπάρχουν. Τώρα, ἄν εἶναι μικρό ἤ μεγάλο, ἄν εἶναι ἔτσι ἤ αὐτό... εἶναι δικό τους ζήτημα καί δέν εἶναι τῆς στιγμῆς. Ἐμεῖς δέν τούς ἀναγνωρίζουμε σάν κομμουνιστικό κόμμα. Αὐτοί, λένε νά τούς ἀναγνωρίζουμε ἐπειδή εἶναι μία πραγματικότητα. Μά, πραγματικότητα εἶναι ὅτι εἶναι κόμμα. Ἄν εἶναι ὅμως κομμουνιστικό ἤ ὄχι, εἶναι ὑποκειμενική κρίση, δέν εἶναι πραγματικότητα. Λοιπόν, ὁ ἕνας ὅρος ἦταν αὐτός. Ὁ δεύτερος ὅρος ἦταν ὅτι διατηρήσαμε τό δικαίωμα στόν καθένα νά πεῖ στόν ἑλληνικό λαό ποιοί εἶναι οἱ ὑποψήφιοι τοῦ κάθε κόμματος. Γιατί; Γιατί ὑπῆρχε σύγχυση ἀκριβῶς τότε καί θέλαμε νά ξέρομε ὅτι τό Κομμουνιστικό Κόμμα Ἑλλάδας ἔχει αὐτούς τούς ὑποψήφιους... Αὐτοί οἱ ὅροι ἔγιναν δεκτοί – εἶναι γραπτοί στή συμφωνία – καί ἔτσι προχωρήσαμε στήν Ἑνωμένη Ἀριστερά.

Ὁ τίτλος

ΕΡ.: *Πάντως εἰδικά γιά τό θέμα τοῦ τίτλου, θάζω καί τό ἀκόλουθο ζήτημα: Τή χρήση τῆς λέξης κομμουνιστικό τήν ἔχουν, ὅσο ξέρω, ἀκόμα τό ΕΚΚΕ, ἡ ΟΜΛΕ, πού μετασχηματίστηκε τώρα σέ Κομμουνιστικό Κόμμα Ἑλλάδας Μαρξιστικό Λενινιστικό κ.τ.λ. Γιατί αὐτή ἡ ἐμμονή στό θέμα τῆς χρήσης τοῦ ὅρου κομμουνιστικό σχετικά μέ τό ΚΚΕ ἐσ.; Ἀπ' τήν ἄλλη μεριά, ὑπάρχουν κόμματα κομμουνιστικά καί στίς ἀνατολικές χῶρες πού δέν χρησιμοποιοῦν τή λέξη κομμουνιστικό: τό Ἐργατικό Κόμμα τῆς Πολωνίας κ.τ.λ.*

ΑΠ.: Ὅσον ἀφορᾶ τό δεύτερο, αὐτό λέμε ἀκριβῶς, ὅτι δέν εἶναι ὁ τίτλος ἐκεῖνος πού χαρακτηρίζει, καί θά μποροῦσαν πολύ εὔκολα νά διαλέξουν ἕναν ἄλλο τίτλο. Τό γεγονός ὅτι διάλεξαν

τόν ἴδιο τίτλο καί μάλιστα βάλαν κι αὐτόν τό προβοκατόρικο τίτλο ἐσωτερικό, πού σημαίνει – εἴτε μᾶς τό λέν εἴτε δέν μᾶς τό λένε – παρ' ὅλο πού αὐτοί τό λανσάρισαν τό «ἐξωτερικό» – σημαίνει ὅτι πᾶν νά μᾶς διαβάλουν ἐμᾶς κατά τόν ἀνέντιμο καί προβοκατόρικο αὐτό συκοφαντικό τρόπο, ὅτι εἴμαστε κόμμα τοῦ ἐξωτερικοῦ, δηλαδή κάποιας ἐξωτερικῆς δύναμης, καί νά μᾶς κόψουν ἀπό τόν ἐθνικό κορμό τῆς Ἑλλάδας.

Καί πραγματικά εἶναι ἕνα ἐρώτημα γιατί δέν παῖρναν ἕναν ἄλλο τίτλο. Ἐκτός ἄν πᾶνε νά κληρονομήσουν. Νά κληρονομήσουν τί; Αὐτοί τήν κληρονομιά τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τήν ἔχουν ἀποποιηθεῖ ἀπό χρόνια. Πᾶρτε τά ντοκουμέντα τους νά τά δεῖτε· δέν ἀναγνωρίζουν τίποτα τό θετικό στό Κομμουνιστικό Κόμμα Ἑλλάδας. Δέν βλέπουν τίποτα ἄλλο ἀπό λάθη καί συμφορές, καί ἀπό τήν ἄλλη μεριά χρησιμοποιοῦν τόν τίτλο γιά νά κληρονομήσουν, ξέρω καί γώ τί;

Γενικά αὐτό πού εἴπαμε εἶναι σωστό, ὅτι μιά σειρά κομμουνιστικά – πραγματικά κομμουνιστικά κόμματα – γιά ἄλλους λόγους ἱστορικούς, εἴτε ἀνακατατάξεις οἱ ὁποῖες ἔγιναν, εἴτε συγχωνεύσεις, δέν ἔχουν αὐτόν τόν τίτλο. Ὅσον ἀφορᾶ γιά τό πρῶτο μέρος τῆς ἐρώτησης, δέν εἶναι τό ἴδιο πράγμα.

ΕΡ.: *Γιά ΕΚΚΕ, ΚΚΕ (μ-λ) καί...*

ΑΠ.: Βεβαίως δέν εἶναι τό ἴδιο πράμα. Οὔτε ἀπό τήν ἄποψη τῆς δημιουργίας τους εἶναι τό ἴδιο. Ἐδῶ εἶναι ἕνα σοβαρό κομμάτι τῆς καθοδήγησης τοῦ κόμματος, ἀπό τήν κεντρική ἐπιτροπή, τό ὁποῖο ἀποχωρίστηκε, ἐμφανίστηκε σάν καινούργιο κόμμα. Πῆρε ἕνα σοβαρό μέρος στελεχῶν ἀπό τό Κομμουνιστικό Κόμμα Ἑλλάδας μαζί του. Δέν εἶναι ἀκριβῶς τό ἴδιο πράγμα.

ΕΡ.: *Σχετικά τώρα μέ τούς ἀριστεριστές, εἰδικά ἡ ΚΝΕ, θεωρεῖται ὅτι στήν τακτική της ἐπηρεάζεται ἀπό τήν ἰδεολογική ἐπίθεση τῶν ἀριστεριστῶν, ἀπό τά συνθήματα καί τίς διακηρύξεις τους. Ὑπάρχει πρόβλημα γιά τήν ΚΝΕ ἀπό τήν ἰδεολογική ἐπίθεση τῶν ἀριστεριστῶν ἤ ὄχι;*

ΑΠ.: Θά 'θελα μέ τήν εὐκαιρία αὐτή νά σᾶς πῶ ὁρισμένες γενικότερες σκέψεις γύρω ἀπό τό πρόβλημα αὐτό. Ἄν φυσικά περιλάβουμε στήν ἔννοια ἀριστεριστές τήν πληθώρα θέσεων καί ὁμάδων πού ξεφεύγουν ἀπό τίς βασικές θέσεις τοῦ Μαρξισμοῦ-Λενινισμοῦ καί νά λάβουμε αὐτές πού ἐμφανίζονται σάν πολιτικές. Εἶναι φανερό ὅτι ἐμεῖς διαφωνοῦμε μέ τίς βασικές ἰδεολογικές θέσεις τους, μέ τήν τακτική τους καί τίς μέθοδές τους. Ἐπίσης γεγονός εἶναι ὅτι οἱ ἀριστερίστικες ὀργανώσεις, μέ τήν τυχοδιωκτική τους τακτική, βάζουν προσκόμματα στήν ἀνάπτυξη τῆς μαζικῆς καί ἐνιαίας δράσης τῆς ἐργατικῆς τάξης. Προσφέρουν προσχήματα στήν ἄρχουσα τάξη γιά τήν προώθηση τῶν στόχων της. Ὅσον ἀφορᾶ τούς νέους πού παρασύρονται στήν τακτική αὐτή νομίζοντας ὅτι ἔτσι ἀκολουθοῦν ἐπαναστατικό δρόμο, δικό μας χρέος εἶναι ἀλλά καί τῶν Κνιτῶν νά βοηθήσουν γιά νά 'ρθοῦν στό δρόμο τῆς ὀργανωμένης μαζικῆς δράσης. Βέβαια σέ κάθε ὀργάνωση, σέ κάθε κόμμα, καθώς ζοῦμε σ' αὐτή τήν περίοδο, εἴτε γίνεται συνειδητή προσπάθεια εἴτε ἀντικειμενικά, δεχόμαστε ἐπιδράσεις, γι' αὐτό τό κόμμα μας πάντα ἀντιπαλεύει τήν ἐπίδραση τῆς ἀστικῆς ἰδεολογίας καί κάθε εἴδος ἤ ἐκδήλωση αὐτῆς τῆς ἰδεολογίας, εἴτε μέ τή μορφή τοῦ ὀπορτουνισμοῦ, εἴτε τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ, εἴτε τοῦ ἐξτρεμισμοῦ. Ἐπίδραση τέτοια στίς ὀργανώσεις τοῦ κόμματος καί στήν κομμουνιστική νεολαία πού νά ἀλλοιώνουν τή γραμμή της ἤ καί τήν τακτική της δέν ὑπάρχει. Μπορεῖ μεμονωμένες ἐκδηλώσεις ἀπό ἀσάφειες νά ὑπάρξουν, ἀλλά ὄχι τέτοιες πού νά ἐπηρεάζει ἡ δράση τῆς Α ἤ Β ἐξτρεμιστικῆς ὁμάδας τήν πολιτική τῆς ΚΝΕ.

ΕΡ.: *Ἄς ἔρθουμε σ' ἕνα ἄλλο θέμα, πού ἔχει σιγάσει αὐτόν τόν καιρό, ἀλλά πρίν ἀπό δυό περίπου μῆνες ἦταν στό φόρτε του: σχετικά μέ τήν ὑπόθεση Θοδωράκη. Θεωρεῖτε ὅτι τό ΚΚΕ χειρίστηκε ἀπ' ἀρχῆς σωστά τήν ὑπόθεση; Τί ἀκριβῶς συνέβη στήν Πάτρα; Θεωρεῖτε ὅτι ὁ Μ. Θεοδωράκης ἔπεσε θύμα «προβοκάτσιας», ὅτι ὁ ἴδιος προκάλεσε ὅλη τήν ἱστορία αὐτή ἄνευ λόγου, ἤ ὅτι τό ΚΚΕ ἤ ἡ ΚΝΕ δέν χειρίστηκε ὑπεύθυνα τό θέμα;*

ΑΠ.: Ἄν ὑπάρχουν ἀδύνατα σημεῖα ἀπό τήν πλευρά μας, στή λεγόμενη ὑπόθεση Θεοδωράκη, αὐτά θά ἦταν, κατά τή γνώμη μου, ἡ συγκαταβατική ἀντιμετώπιση ἀπό μέρους μας τῶν πολιτικῶν ἀντιλήψεων, καθώς καί τῆς πολεμικῆς Θεοδωράκη καί τῶν γνωστῶν ἐπιθέσεών του σέ βάρος τοῦ ΚΚΕ, τῆς ἡγεσίας του, τῆς ΚΝΕ, πού σέ πολλές περιπτώσεις εἶχαν καί συκοφαντικό χαρακτήρα.

Γιά τήν Πάτρα τό θέμα δέν μᾶς ἀφορᾶ. Ἔχω ἐδῶ ἐκθέσεις γιά τό τί ἀκριβῶς συνέβη στήν Πάτρα. Πάντως, σᾶς διαβεβαιώνω δέν μᾶς ἀφορᾶ καθόλου τό θέμα, ἄν βρέθηκαν ἐκεῖ πολίτες νά ἀποδοκιμάσουν τήν ὁμιλία τοῦ κ. Ἡλιοῦ ἤ τοῦ γραμματέα τῆς ΕΔΑ Πάτρας. Σέ μιά συναυλία πού ἔδωσε ὁ Θεοδωράκης, πού κόπηκαν εἰσιτήρια γιά συγκεκριμένο σκοπό καί πού μετά συνδυάστηκε καί σάν πολιτική ἐκδήλωση τῆς ΕΔΑ, ὅ,τι ἔγινε, ἐπαναλαμβάνω πώς δέν μᾶς ἀφορᾶ.

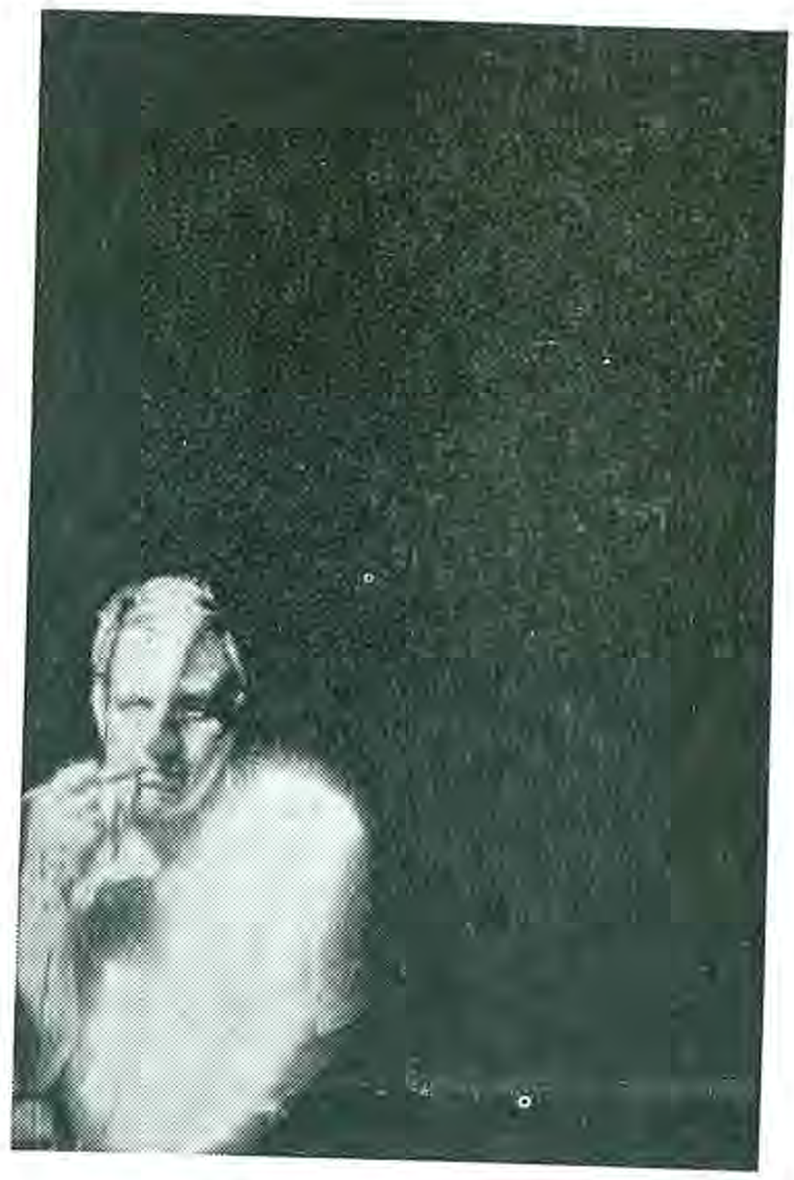

Ἄλλη μιά φωτογραφία τοῦ Χ. Φλωράκη βγαλμένη παράνομα στή φυλακή. Οἱ γραμμές στό πρόσωπο εἶναι ἀπό τή σκιά τῆς σιδεριᾶς τοῦ παράθυρου.

ΕΡ.: *Κατά κάποιο τρόπο θεωρεῖτε δηλαδή ὅτι δέν ἦτανε σωστή ἡ ἐνέργεια αὐτῶν τῶν πολιτῶν πού ἀποδοκίμασαν τόν Θοδωράκη.*

ΑΠ.: Δέν κρίνω αὐτή τή στιγμή τήν ἐνέργεια, γιατί δέν ξέρω. Δέν ἄκουσα τί ἀποδοκιμασίες ἔγιναν καί σέ βάρος τίνος καί γύρω ἀπό ποιό θέμα. Ἐκεῖνο πού ξέρω εἶναι τοῦτο: ὅτι ἐκεῖ ὀργανώθηκε – ὑπάρχουν καί οἱ ἀφίσες – μιά συναυλία ἀπό τόν Θεοδωράκη γιά ἐνίσχυση...

ΕΡ.: *Τῆς ΕΔΑ...*

ΑΠ.: Ὄχι, ὄχι, ὄχι, – ἀκριβῶς τό ἀντίθετο. Νομίζω γιά ἐνίσχυση τῶν τυφλῶν καί δεινοπαθούντων – κάτι τέτοιο. Αὐτά λένε οἱ ἀφίσες. Τοιχοκολλήθηκαν καί λένε ὅτι πρόκειται νά δοθεῖ συναυλία τοῦ Θεοδωράκη ὑπέρ τῶν τυφλῶν. Καί τήν υἱοθέτησαν τό Δημοτικό Συμβούλιο τῆς Πάτρας – στό ὁποῖο μέλη εἶναι καί μέλη τοῦ κόμματός μας...

Ὕστερα ἀπ' αὐτό ἀκολούθησαν ἀνακοινώσεις στόν τύπο, ὅτι μέ τήν εὐκαιρία πού θά δοθεῖ ἡ συναυλία ὑπέρ τῶν τυφλῶν, θά 'ρθεῖ κι ἕνα πούλμαν ἀπό τήν Ἀθήνα μέ μέλη τῆς Ἐκπολιτιστικῆς Κίνησης. Καλά ὡς ἐδῶ. Σέ συνέχεια, ὅτι μέ τήν εὐκαιρία αὐτή θά 'ρθεῖ καί ὁ πρόεδρος τῆς ΕΔΑ κ. Ἡλιοῦ, ὁ ὁποῖος θά χαιρετίσει. Καλό κι αὐτό. Πέρασε ὁ κόσμος καί πῆγε ν' ἀκούσει τή συναυλία τοῦ Θεοδωράκη. Ἐκεῖ βγῆκε ὁ κ. Ἡλιοῦ καί ἔβγαλε πολιτικό λόγο, ἄρχισε νά κάνει κριτική σέ πολιτικά κόμματα, σέ πολιτικές παρατάξεις...

Καί τότε ἀκολούθησαν ὁρισμένες ἀποδοκιμασίες. Βγῆκε ὁ Μίκης καί λέει «ἄν δέν εἶχα τό συμβόλαιο, πού πληρώσατε εἰσιτήρια, δέν θά ἔδινα τή συναυλία... διότι προσβάλατε τόν κ. Ἡλιοῦ κ.λπ.». Τώρα μέ ρωτᾶτε ἐμένα νά πάρω θέση: ἄν ἔκανε καλά ὁ κόσμος ἤ ὄχι. Ρωτῆστε τόν ἑαυτό σας. Ἄν πηγαίνατε σέ μιά συναυλία, πληρώνατε εἰσιτήριο γι' αὐτό τό σκοπό καί ἀντί γι' αὐτό ἀκούγατε τόν ἐκπρόσωπο ἑνός πολιτικοῦ κόμματος, ὄχι, στό κάτω-κάτω, νά ἐκθέτει τό πρόγραμμά του, ἀλλά νά κάνει κριτική στίς διάφορες πολιτικές παρατάξεις καί τά ἄλλα κόμματα, τί θά κάνατε; Μπορεῖ ἐσεῖς νά σηκωνόσαστε νά φεύγατε. Ἄλλος μπορεῖ νά πεῖ: «ἀφῆστε τα αὐτά καί τραγούδησέ μας Μίκη». Καί τώρα τί εὐθύνη μπορεῖ νά φέρομε ἐμεῖς γι' αὐτό τό πράμα; Παρ' ὅλο πού σᾶς διαβεβαιοῦμε ὅτι δέν ἦταν οἱ ὀπαδοί μας αὐτοί πού διαμαρτυρήθηκαν, γιατί, κυρίως, τά πυρά ἐστρέφονταν αὐτή τή φορά ἐνάντια σ' ἄλλο πολιτικό κόμμα. Ἀλλά ἄν ἦταν καί ἀποδοκίμαζαν, τί τό παράξενο; Ἐγώ νομίζω ὅτι ὅλα αὐτά ἦτανε τό σκηνικό γιά τήν παράσταση τήν τελική, τῆς προβοκάτσιας.

ΕΡ.: *Ἡ ὁποία ἦτανε μεθοδευμένη ἀπό ἀλλοῦ ἤ ἦταν αὐτό πού ρώτησα τή γνώμη σας στήν ἀρχή, ὅτι δηλ. ὁ Μίκης προκάλεσε ὅλη αὐτή τήν ἱστορία γιά κάποιο λόγο;*

ΑΠ.: Ἐκεῖνο πού μπορῶ ἐγώ νά σᾶς πῶ – καί εἶναι ἀναμφισβήτητο γεγονός – εἶναι ὅτι τίς γνωστές τοποθετήσεις τοῦ Θεοδωράκη καί τίς ἄλλες ἐνέργειές του σέ βάρος τοῦ ΚΚΕ, τίς ἀξιοποίησαν ἡ ἀντίδραση, ἡ κυβέρνηση καί ἄλλοι, σέ μιά ἀντικομμουνι-

στική ἐκστρατεία. Καί ὅτι σ' αὐτήν, ἔτσι ἤ ἀλλιῶς, πῆραν ἐνεργό μέρος καί μέλη τῆς καθοδήγησης ἀπό τό λεγόμενο Κομμουνιστικό Κόμμα ἐσωτερικοῦ καί μέλη τῆς καθοδήγησης τῆς ΕΔΑ, καί τό ὄργανο τῆς Ὁμάδας, ἡ ἐφημερίδα «Αὐγή». Αὐτά εἶναι, κατά τή γνώμη μου, τά γεγονότα, στά ὁποῖα ἤθελα νά ἀναφερθῶ. Ἤθελα ὅμως νά συμπληρώσω.

ΕΡ.: *Ἤθελα νά ρωτήσω τί ἔγινε τελικά. Ὑπῆρξε μιά ἐπαφή σας μέ τό Μίκη, πρόσφατα, ἐνδεχομένως γιά διευκρίνιση παρεξηγήσεων ἤ κάτι τέτοιο.*

ΑΠ.: Δέν πρόκειται οὔτε γιά ἄρση παρεξηγήσεων, οὔτε γιά φιλική συνάντηση. Ἦταν μιά συνάντηση πολιτικοῦ χαρακτήρα. Ἤθελα νά ἀκούσω ἄμεσα καί προσωπικά τί συγκεκριμένα στοιχεῖα ἔχει καί μέ τόση κατηγορηματικότητα καταφέρεται ἐνάντια στό κόμμα. Καί νά τοῦ ἐπαναλάβω ὅτι αὐτά εἶναι συκοφαντικά, ὅτι εἶναι σκόπιμα, ὅτι βρίσκονται μέσα στά πλαίσια τῆς ἀντικομμουνιστικῆς ἐκστρατείας ἐνάντια στό ΚΚΕ καί τίποτα παραπάνω.

Θά 'θελα ὅμως, μέ τήν εὐκαιρία αὐτή νά πῶ δύο λόγια γύρω ἀπό ἕνα θέμα πού ὑπάρχουν συγχύσεις ἤ παρεξηγήσεις: ὅτι, δῆθεν, ἐμεῖς, δέν ἀναγνωρίζομε τίποτα στό Θεοδωράκη ἤ, ἄν θέλετε, ὅτι ἐπιδιώκουμε, ὅπως μᾶς κατηγοροῦν, νά καταστρέψουμε τήν καλλιτεχνική του σταδιοδρομία... Εἶναι γνωστό ὅτι ἐμεῖς δέν συμμεριζόμαστε τίς πολιτικές ἀντιλήψεις – ὅπως αὐτές τουλάχιστον διατυπώνονται τά τελευταῖα χρόνια – καί, πολύ περισσότερο, τίς διάφορες πολιτικές ἐκτιμήσεις τοῦ Θεοδωράκη. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι ἐμεῖς δέν ἀναγνωρίζουμε ἤ δέν ἐκτιμοῦμε τήν καλλιτεχνική του συνεισφορά. Ἀναμφισβήτητα ὁ Θεοδωράκης εἶναι ἕνα προικισμένο ταλέντο καί προσέφερε στό λαϊκό κίνημα, ἄκουσε καί ἔκφρασε τούς πόθους καί λαχτάρες τοῦ λαοῦ. Στήν προσφορά του αὐτή τροφοδότης ἦταν ὁ λαός, καί θά 'ναι ἀτύχημα, θά 'ταν κρίμα, νά ἀποκοπεῖ ὁ Μίκης ἀπ' τό λαό. Ἡ προσφορά του αὐτή ἀξιοποιήθηκε ἀπό τό λαϊκό κίνημα γιατί ἀνταποκρίνονταν στίς ἀνάγκες του καί ἀνταποκρίνονταν σέ μιά συγκεκριμένη κατάσταση μιᾶς συγκεκριμένης περιόδου. Ἡ ἀξιοποίηση, ἡ ἀναγνώριση καί ἡ καθιέρωση δέν ἔγιναν ἀπό μόνες τους. Χρειάστηκαν πάλη ἐνάντια στούς σκοταδιστές, κόποι καί θυσίες. Δέν εἶναι λίγοι ἐκεῖνοι πού διώχτηκαν, σύρθηκαν σέ δικαστήρια ἀκόμη καί σέ φυλακές, πού ξυλοκοπήθηκαν καί βασανίστηκαν γιατί σφύριζαν τή μουσική του. Ὅσο δέν εἶναι σωστό καί δέν πρέπει νά ὑποτιμοῦμε τήν καλλιτεχνική συνεισφορά τοῦ Θεοδωράκη, ἄλλο τόσο δέν πρέπει νά παραγνωρίζουμε τό πῶς αὐτή βοηθήθηκε, νά καταξιωθεῖ, ἀπό τό λαϊκό κίνημα καί τούς φορεῖς του. Δέν συμφωνεῖ ὁ λαός μέ τίς πολιτικές του τοποθετήσεις. Ἀγαπάει ὅμως τά τραγούδια του γιατί ἐκεῖ βλέπει κάτι, τή δική του συνεισφορά. Πάλαιψε ὁ λαός, τό λαϊκό κίνημα, γιά νά καταξιωθεῖ ὁ Μίκης. Αὐτό δέν εἶναι ὑποτίμηση. Συμπέρασμα: Ὁ Μίκης ἔδωσε ἔργο μέ τό ταλέντο του, ἀλλά καί ὁ λαός τό ἀξιοποίησε. Καταξιώθηκε καί αὐτό συνδέεται καί μέ μιά ὁρισμένη ἐποχή.

ΕΡ: *Πάντως ὅμως καί σάν πολιτικό δέν πρέπει νά ἀρνηθοῦμε στό Μίκη κάποια συμβολή του στό λαϊκό κίνημα: ἦτανε ὁ ἡγέτης τῆς Νεολαίας Λαμπράκη καί μέ τή δική του πρωτοβουλία ἔγινε ἡ ἵδρυση τοῦ ΠΑΜ. Ἴσως πρῶτος αὐτός ἀπ' ὅλους τούς Ἕλληνες πολιτικούς τήν ἐπόμενη τῆς κήρυξης τῆς δικτατορίας πῆρε μιά τέτοια πρωτοβουλία. Ὅλες αὐτές εἶναι πολιτικές πράξεις πού θά πρέπει νά ὑπολογιστοῦνε στό ἐνεργητικό του...*

ΑΠ.: Ἐγώ εἶπα ὅτι διαφωνοῦμε μέ τίς πολιτικές του ἀντιλήψεις καί μέ τήν πολιτική του δραστηριότητα σήμερα. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι ἐμεῖς ἀρνούμαστε ἤ παραγνωρίζουμε τήν ἀγωνιστική του προσφορά.

ΚΚΕ καί ΕΟΚ

ΕΡ.: *Ὡς τώρα, κάναμε μιά σύντομη ἐπισκόπηση τῶν δικῶν μας, τῶν ἑλληνικῶν προβλημάτων κυρίως, τῆς πολιτικῆς ταχτικῆς τοῦ ΚΚΕ ἀπέναντι στά ἄλλα κόμματα. Θά ἐπιθυμούσαμε νά ἀναπτύξετε τίς θέσεις σας σέ μερικά ἄλλα θέματα. Σέ θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἄμυνας κ.λ.π. Ἄς ἀναφερθοῦμε πρῶτα στήν ΕΟΚ· ἕνα θέμα πού τίς μέρες αὐτές συζητεῖται καί πάλι.*

Ὅλος ὁ ἑλληνικός λαός δέν εἶναι ὁπωσδήποτε σύμφωνος μέ τήν ἔνταξή μας στήν ΕΟΚ· ἴσως οὔτε κι αὐτοί οἱ ὀπαδοί τῆς Ν. Δημοκρατίας καί τῆς ΕΔΗΚ δέν ἔχουν πεισθεῖ ἀπό τήν ἐπιχειρηματολογία τῶν ὀπαδῶν τῆς ἔνταξης. Πέραν τούτου ὁπωσδήποτε ὑπάρχει καί μιά ἄγνοια τοῦ θέματος, καί δέν ξέρουμε, δέν εἶναι γνωστό, τί θά ἀπαντοῦσαν ἄν ρωτιόντουσαν οἱ ἁπλοί ἄνθρωποι τοῦ τόπου μας ποιά εἶναι ἡ γνώμη τους ἤ τί σημαίνει ἔνταξη τῆς Ἑλλάδας στήν ΕΟΚ. Δέν ξέρουμε ἄν πραγματικά ὑπάρχει μιά σαφής εἰκόνα καί μιά σαφής ἀντίληψη. Μήπως θά ἦταν λογικό, ἀφοῦ γνωσθοῦν οἱ λόγοι καί ἀναλυθοῦν οἱ συνθῆκες ἔνταξης, νά γίνει ἕνα δημοψήφισμα, ὅπως ἔγινε κιόλας σέ ἄλλες χῶρες; Μήπως αὐτό εἶναι μιά ἀπό τίς μεθόδους ἀγώνων τοῦ ΚΚΕ στήν ἀντίθεσή του γιά τήν ἔνταξη στήν ΕΟΚ; Ἀπό κεῖ καί πέρα ὅμως, στήν περίπτωση πού γίνει ἡ ἔνταξη – γιατί τελικά τήν ἐξουσία τήν ἔχει μιά κυβέρνηση πού θέλει τήν ἔνταξη καί αὐτή τή στιγμή προχωροῦμε μέ ὅλες τίς διαδικασίες στήν ὁλοκλήρωση αὐτῆς τῆς ἔνταξης – πῶς μεθοδεύετε ἐσεῖς τούς ἀγῶνες σας σ' αὐτή τήν περίπτωση; Δέ μιλᾶμε γιά τήν οὐσία, δηλαδή γιά τό ἄν εἶναι σωστό ἤ ὄχι. Παίρνουμε σά δεδομένη τήν ἀνάλυση τοῦ ΚΚΕ καί τήν ἀντίθεσή του καί ρωτᾶμε γιά τήν πολιτική ταχτική καί γιά τή δράση στή συγκεκριμένη περίπτωση.

ΑΠ.: Νομίζω ὅτι κάπως ἀπόλυτη εἶναι ἡ διατύπωση ὅτι ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικός λαός εἶναι ἐνάντια στήν ἔνταξη. Λέω μήπως θά ἦταν πιό ἀκριβές νά ποῦμε ὅτι τό σύνολο τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀπό διαίσθηση, νιώθει κινδύνους στήν περίπτωση τῆς ἔνταξης τῆς Ἑλλάδας στήν Κοινή Ἀγορά. Πάντως γεγονός εἶναι ὅτι σημαντικό κομμάτι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, κατά τή γνώμη μου, δέν μπορεῖ ἀκόμα νά ἐκτιμήσει ὅτι ἡ ἔνταξη στήν ΕΟΚ δέν πρόκειται νά τοῦ φέρει καλό. Καί τοῦτο εἶναι φυσικό. Τό πρόβλημα τῆς ΕΟΚ εἶναι ἀπό τά περίπλοκα καί συσκοτισμένα προβλήματα. Ἀκόμα, ὅτι ἡ κυβέρνηση καί ὁρισμένες ἄλλες πολιτικές μερίδες συνδέουν τό θέμα τῆς ἔνταξης τῆς Ἑλλάδας στήν ΕΟΚ μέ τή λύση κρίσιμων προβλημάτων τῆς χώρας, ὅπως Ἀνάπτυξη, Ἐθνική Ἀνεξαρτησία, στερέωση Δημοκρατίας κ.λ.π. Ἔτσι, τό κάνουν πιό δύσκολο, πιό πολύπλοκο πρόβλημα γιά μεγάλη μερίδα τοῦ λαοῦ. Θά χρειαστεῖ πολλή δουλειά γιά νά μπορέσει νά ἔχει ὁ λαός καθαρή καί κατηγορηματική γνώμη, ἀκόμα καί ἐλεύθερες συνθῆκες ἔκφρασης. Δέν φτάνει μονάχα νά 'χει γνώμη, ἀλλά καί συνθῆκες ἔκφρασης τῆς γνώμης αὐτῆς, γιά νά ὑποστηρίξει καθένας τήν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος στή βάση ἑνός δημοψηφίσματος.

ΕΡ.: *Στήν περίπτωση τῆς ἔνταξης;...*

ΑΠ.: Τό Κομμουνιστικό Κόμμα Ἑλλάδας εἶναι ἐνάντιο γιά τό βασικό λόγο ὅτι ἡ ἔνταξη τῆς μικρῆς καί ἀδύναμης Ἑλλάδας στό συνεταιρισμό αὐτό τοῦ μονοπωλιακοῦ κεφαλαίου, ἀντί νά χαλαρώσει τήν οἰκονομική καί πολιτική ἐξάρτηση ἀπό τά διεθνῆ μονοπώλια καί τούς ἰμπεριαλιστές, θά τή δυναμώσει. Μιά γεύση αὐτοῦ τοῦ ζητήματος τήν ἔχομε καί τώρα ἀκόμα μέ τήν ἁπλή σύνδεση καθώς καί μέ τίς ἐπιπτώσεις τῆς καπιταλιστικῆς κρίσης στήν οἰκονομία τῆς χώρας μας, πράγμα πού κάνει καί σοβαρούς ἐπιχειρησιακούς κύκλους, σήμερα, νά νιώθουν τούς κινδύνους πού περικλείει ἡ ἔνταξη στήν Κοινή Ἀγορά. Ἄν παρά τήν ἀντίθεση καί πάλι γίνει ἡ ἔνταξη, ἐμεῖς δέν θά σταματήσουμε τήν πάλη καί μετά, γιά τήν ἀποσύνδεση τῆς χώρας ἀπό τήν Κοινή Ἀγορά. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι ἡ πάλη θά εἶναι ἀποκλειστικά καί θά περιορίζεται στό γενικό σύνθημα νά φύγουμε ἀπό τήν Κοινή Ἀγορά. Ὁπωσδήποτε θά συνδέεται μέ τήν πάλη γιά συγκεκριμένα ζητήματα, σέ ὁρισμένους ἀσύμφορους ὅρους, σέ ὁρισμένες δεσμεύσεις κ.λ.π. Δέν θά ἀποσυνδέονται ὅμως ὅλα αὐτά ἀπό τή γενικότερη πάλη καί τήν ἐπιδίωξη τῆς ἀποσύνδεσης τῆς χώρας μας ἀπό τήν ΕΟΚ.

ΝΑΤΟ καί βάσεις

ΕΡ.: *Σχετικά μέ τό ΝΑΤΟ ποιά εἶναι ἡ θέση σας, ἡ κριτική σας σέ ὅσους ὑποστηρίζουν τήν κάποιας μορφῆς σύνδεση, ἤ τήν πλήρη ἐπανένταξη στό ΝΑΤΟ;*

ΑΠ.: Τί μπορεῖ νά πεῖ κανένας! Τί κριτική μπορεῖ νά κάνει! Ἡ ἐλαφρότερη κριτική πού θά μποροῦσε νά κάνει κανένας σέ ὅλους αὐτούς, εἶναι ὅτι δέν διδάχτηκαν τίποτα, ὅσα ἀντικειμενικά μποροῦσαν νά διδαχθοῦν. Πιστεύω ὅτι ἕνα κομμάτι ἔχει συνδεδεμένα τά συμφέροντά του ἀδιάρρηκτα μέ τό ΝΑΤΟ, ἀλλά τώρα λέω γιά τούς ἄλλους, πού δέν διδάχτηκαν ἀπό τά παθήματα καί τίς συμφορές πού ἔφερε αὐτή ἡ ἔνταξη στό ΝΑΤΟ καί ἡ πολιτική τοῦ ἀτλαντισμοῦ. Παρά τό ὅτι ἐπανειλημμένα ὁ λαός, πολύτροπα, ἐκδήλωσε τή θέλησή του νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τή λυκοσυμμαχία. Ἐμεῖς ζητᾶμε νά φύγει ἡ Ἑλλάδα ἀπό τό ΝΑΤΟ καί ὑποστηρίζομε κάθε ἐνέργεια καί κάθε βῆμα πού ὁδηγεῖ πρός αὐτή τήν κατεύθυνση καί τήν ἐφαρμογή μιᾶς αὐτόνομης ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

ΕΡ.: *Πῶς ἀντιμετωπίζετε στό πρόβλημα τῶν βάσεων τήν περίπτωση «ἑλληνοποίησης» ἤ ἐλέγχου τῶν βάσεων; Πιστεύετε ὅτι αὐτό εἶναι δυνατό καί ὅτι εἶναι ἀποτελεσματικό;*

ΑΠ.: Ὁ ἐθνικός ἔλεγχος ἤ τό ἄλλο σύνθημα τῆς «ἑλληνοποίησης», γενικά νομίζω ὅτι εἶναι ἕνα χρύσωμα τῆς ἁλυσίδας. Ἐθνικός ἔλεγχος ἐξ ἀντικειμένου εἶναι ἀδύνατος καί πολιτικά καί τεχνικά. Ἄν ἐπρόκειτο νά λειτουργοῦν οἱ ἀμερικανικές βάσεις κάτω ἀπό τόν ἐθνικό ἔλεγχο, κάτω ἀπό τόν ἔλεγχο τῶν Ἑλλήνων, πιστεύομε ὅτι οἱ Ἀμερικάνοι θά τίς καταργοῦσαν, θά τούς ἦταν ἀχρείαστες οἱ βάσεις. Συνεπῶς τέτοιο πράγμα δέν εἶναι πρακτικά ἐφαρμόσιμο. Ἄλλωστε εἰδικοί ἔχουν γράψει καί στό δικό σας περιοδικό.

Ἔχουμε διαβάσει τά ἄρθρα τοῦ κ. Σιαπκαρᾶ, τοῦ κ. Κουμανάκου καί ἄλλων ὅτι ἐθνικός ἔλεγχος εἶναι ἐξ ἀντικειμένου γιά ὅλους αὐτούς τούς λόγους ἀδύνατος. Μοῦ εἶναι ἀκατανόητο καί τό – πιό παραπλανητικό αὐτό – τό σύνθημα τῆς ἑλληνοποίησης. Ἐάν στόχος πραγματοποίησης εἶναι ἡ «ἑλληνοποίηση» καί πιστεύουμε ὅτι μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ, δέν βλέπω τό λόγο γιατί νά μή συγκεντρώσουμε τήν προσπάθειά μας στήν κατάργηση τῶν βάσεων. Τί θά πεῖ «ἑλληνοποίηση»; Νά γίνουν οἱ βάσεις ἑλληνικές;

ΕΡ.: *Ναί. Καί γιά ποιό σκοπό;*

ΑΠ.: Γιά ποιό σκοπό;

ΕΡ.: *Γιά τόν λόγο ὅτι ὑπάρχει ἡ τουρκική ἀπειλή, ἴσως...*

ΑΠ.: Μά οἱ βάσεις αὐτές δέν προορίζονται γιά νά ἐξυπηρετήσουν δυνάμεις τοῦ ἑλληνικοῦ δυναμικοῦ. Αὐτές εἶναι βάσεις στρατηγικῆς σημασίας σέ παγκόσμια κλίμακα. Ἐμεῖς δέν διαθέτομε οὔτε τούς ἀμερικάνικους στόλους οὔτε τά ἀμερικάνικα πυρηνικά ὅπλα. Μᾶς εἶναι ἄχρηστες. Πρῶτα-πρῶτα δέν εἴμαστε ἱκανοί νά τίς χρησιμοποιήσουμε καί δεύτερο δέν εἴμαστε σέ θέση νά τίς ἀξιοποιήσουμε. Δέν ὑπάρχει τρόπος ἀξιοποίησης ἀπό μέρους μας. Τό μόνο πού μποροῦν νά δώσουν αὐτές, ἐάν πραγματοποιοῦνταν αὐτό τό παράλογο καί παραπλανητικό, κατά τή γνώμη μου, σέ τελευταία ἀνάλυση, σύνθημα τῆς ἑλληνοποίησης, θά ἦταν: οἰκονομικά ἔξοδα τεράστια, κίνδυνοι καί τίποτα παραπάνω. Καμιά πρακτική ἀξία, καί δέν μποροῦν νά συμβάλουν στήν ἐθνική ἄμυνα τῆς χώρας. Λέω ὅτι εἶναι παραπλανητικό τό σύνθημα τῆς ἑλληνοποίησης: Γιατί ἀπό τή μιά μεριά δέν μπορεῖ νά προσφέρει τίποτα καί ἀπό τήν ἄλλη δέν συγκεντρώνονται οἱ πρδσπάθειες στό θέμα τῆς κατάργησης τῶν βάσεων. Αὐτό νομίζομε ὅτι πρέπει νά εἶναι τό σύνθημα.

Τό πρόβλημα τῆς ἄμυνας

ΕΡ.: *Γιά τήν ἄμυνα τῆς χώρας, τά προβλήματα τῆς ἄμυνας, πῶς τά ἀντιμετωπίζετε;*

ΑΠ.: Τό πρόβλημα τῆς ἄμυνας εἶναι ἀρκετά σύνθετο πρόβλημα καί τό μεγαλύτερο λάθος εἶναι νά ταυτίζομε ἤ νά περιορίζομε τό μέγα αὐτό πρόβλημα στό ὕψος τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν. Μπορεῖ νά ἔχομε μεγάλες στρατιωτικές δαπάνες, καί ὄχι μονάχα αὐτό νά μήν εἶναι σέ ὄφελος, ἀλλά ἀντίθετα νά ὑποσκάπτει τήν ἐθνική ἄμυνα.

ΕΡ.: *Τό διευκρινίζετε αὐτό;*

ΑΠ.: Γιά παράδειγμα, αὐτό τό ὕψος τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν, ἄν συνεχιστεῖ, μπορεῖ νά τινάξει τήν ἑλληνική οἰκονομία στόν ἀέρα. Καί τί ἐθνική ἄμυνα μπορεῖς νά ὀργανώσεις ἤ νά ἔχεις ὅταν ἡ ἐθνική οἰκονομία πάει κατά διαβόλου; Δέν πρέπει νά ταυτίζουμε τήν ἐθνική ἄμυνα μέ τό ὕψος τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν, γιατί πολλοί ἔχουν τήν ἀντίληψη: μέ ψηλές στρατιωτικές δαπάνες, μέ μεγάλες στρατιωτικές δαπάνες, ἐξασφαλίζουμε τήν ἐθνική μας ἄμυνα. Τό κύριο στήν ἄμυνα τῆς χώρας μας εἶναι ἄν θά ἀσκηθεῖ πολιτική ἀνεξαρτησίας καί ἀντίστασης στίς πλεκτάνες τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ πού ἐνθαρρύνουν καί τίς σωβινιστικές ὀρέξεις τῶν ἀντιδραστικῶν κύκλων τῆς Ἄγκυρας. Ἄν θά ἀκολουθηθεῖ πραγματικά δημοκρατική πολιτική καί οἰκονομική πολιτική ἀνακούφισης τῶν ἐργαζομένων. Μέ καθεστώς διώξεων καί ἐξορίας, ἄν θέλετε μέ ἐχθρική πολιτική ἀπέναντι στό λαϊκό κίνημα καί μέ ἀποφάσεις τῆς κυβέρνησης ὅπως ἡ δίωξη μελῶν τοῦ κόμματός μας γιατί ζητοῦν τήν οἰκονομική ἐνίσχυση ὀπαδῶν ἤ φίλων τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος, μέ ἀσυδοσία τῶν μονοπωλίων καί καταπίεση τῶν ἐργαζομένων, τί ἠθικοπολιτική ἑνότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μπορεῖς νά ἐξασφαλίσεις; Ὁ παράγοντας αὐτός εἶναι ἀπαραίτητος καί θεμελιακός γιά τήν ἐθνική ἄμυνα. Μονάχα μιά πολιτική ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, πολιτική πραγματικῆς δημοκρατίας, πολιτική ἀνακούφισης τῶν ἐργαζομένων, θά μπορεῖ νά βρεῖ ὑποστήριξη ἀπό παντοῦ καί ὄχι μονάχα ἀπό τόν ἑλληνικό λαό, ἀλλά θά μποροῦσε νά βρεῖ ὑποστήριξη ἀπό κάθε χώρα ἡ ὁποία ἀντιτίθεται στήν ἰμπεριαλιστική βία.

ΕΡ.: *Πάντως, ἄσχετα ἀπό τό θέμα τῆς ἑνότητας καί τῆς ὑποστήριξης ἀπό μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού θά ἔχει πειστεῖ ἀπό μιά κυβερνητική πολιτική μέ κοινωνικά μέτρα κ.τ.λ. κ.τ.λ., ὑπάρχουν καί ὁρισμένα τεχνικά δεδομένα: Ὑπάρχει ἡ ἀνάγκη ὀργάνωσης τῆς ἄμυνας τεχνικά. Νομίζετε ὅτι ἐκτός ἀπό τήν ὀργάνωση ἑνός καλά τεχνολογικά ἐξοπλισμένου στρατοῦ, πού θέβαια ἀπαιτεῖ ἀκριβῶς ὅλες αὐτές τίς ὑψηλές δαπάνες, ὑπάρχουν καί ἄλλοι τρόποι γιά νά ἐνισχυθεῖ ἡ ἄμυνα τῆς χώρας; Ἀντιμετωπίζετε π.χ. τήν περίπτωση ἑνός στρατοῦ μέ ἐθνοφρουρές, μέ ἐναλλασσόμενες ἐφεδρεῖες, μέ γενικό ἐξοπλισμό κ.λ.π;*

ΑΠ.: Δέν νομίζω ὅτι μπορεῖ νά υἱοθετήσει σήμερα ἡ ἄρχουσα τάξη τέτοιους τρόπους ὀργάνωσης τῆς ἐθνικῆς ἄμυνας. Ἡ ἱστορία διδάσκει ὅτι ἡ ἄρχουσα τάξη πάει νά συμβιβάσει τά γενικότερα συμφέροντα τῆς Ἑλλάδας μέ τά ταξικά της συμφέροντα καί δέν διστάζει σέ ὅλες τίς περιπτώσεις νά βάζει τά ταξικά της συμφέροντα πάνω ἀπό ὅλα. Φοβᾶται τόσο τόν λαϊκό παράγοντα καί τό δημοκρατικό κόσμο τῆς Ἑλλάδας, πού δέν μπορεῖ νά προσφύγει σέ τέτοιες μορφές ὀργάνωσης τῆς λαϊκῆς ἄμυνας ὅπως οἱ λαϊκές ἐθνοφρουρές. Αὐτό νομίζω.

Ὑφαλοκρηπίδα-Αἰγαῖο-Κύπρος

ΕΡ.: *Τί νομίζετε γιά τό θέμα τῆς ὑφαλοκρηπίδας, πού βγῆκε στήν ἐπιφάνεια πιό ἔντονα φέτος καί πού εἶναι καί ἡ κύρια ἀφορμή τῆς ἑλληνοτουρκικῆς διένεξης; Θεωρεῖτε ὅτι ἡ Ἑλλάδα ἔπρεπε νά ἐπεκτείνει τή ζώνη τῆς ὑφαλοκρηπίδας σέ 12 μίλια; Ὑπάρχουν ἄλλες χῶρες πού τό 'χουν κάμει ἤδη αὐτό – ἴσως καί σέ περισσότερα μίλια – ἐμεῖς γιατί δέ θά μπορούσαμε νά τό κάνουμε;*

ΑΠ.: Κατ' ἀρχήν, ναί, ὑπάρχει πραγματικά τό θέμα τῆς ὑφαλοκρηπίδας, ἀλλά δέν εἶναι οὔτε ἡ οὐσία τοῦ προβλήματος ἐδῶ, οὔτε αὐτό εἶναι τό θέμα καί τό πρόβλημα ἄν δηλ. τά χωρικά ὕδατα τῆς Ἑλλάδας θά εἶναι ἕξι ἤ δώδεκα μίλια. Τό πρόβλημα εἶναι ἡ ἀντιμετώπιση τῶν ἰμπεριαλιστικῶν ἐπιβουλῶν, τῶν ἀπειλῶν τῶν Τούρκων ἀντιδραστικῶν καί τῶν διαφορῶν πού ἔχουμε – πραγματικῶν ἤ τεχνητῶν – στό Αἰγαῖο. Καί ἡ ἀντιμετώπιση αὐτοῦ τοῦ προβλήματος μέ τήν αὔξηση τῶν χωρικῶν ὑδάτων τῆς Ἑλλάδας σέ δώδεκα μίλια σημαίνει στήν καλύτερη περίπτωση ὅτι δέν κατανοήσαμε τήν οὐσία τοῦ προβλήματος τοῦ Αἰγαίου, οὔτε τίς αἰτίες πού τή γέννησαν, οὔτε τίς ἐπιδιώξεις. Ἡ ἐπέκταση ὄχι μόνο δέν θά ἀντιμετωπίσει ἀλλά θά ὀξύνει καί θά περιπλέξει τά πράγματα σέ βάρος τῆς Ἑλλάδας. Πέρα ἀπ' αὐτό καί ἡ ἐφαρμογή του σέ πολλά σημεῖα εἶναι πρακτικά ἀνεφάρμοστη. Πρῶτα-πρῶτα γιατί θά καλύπτει σέ ὁρισμένα σημεῖα ξένα ἐδάφη. Ἐπέκταση τῶν 12 μιλίων ἀπό τή Σάμο ἤ τή Μυτιλήνη τί σημαίνει;

ΕΡ.: *Καλά, ἀλλά σ' αὐτές τίς περιπτώσεις, νομίζω ὅτι διεθνεῖς ὅροι...*

ΑΠ.: Τά ξέρω αὐτά τά πράγματα. Ἅμα θ' ἀρχίσουμε, ἀπό τή στιγμή πού θά μποῦμε στίς περιπτώσεις καί στίς ἐξαιρέσεις, ἀκριβῶς, δέν μποροῦμε νά μιλᾶμε γιά λύση τοῦ προβλήματος μέ τήν ἐπέκταση τῶν χωρικῶν ὑδάτων σέ 12 μίλια. Ὑπάρχουν περιπτώσεις σέ ὁρισμένα συμπλέγματα τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πού ἄν τά ἐπεκτείνεις σέ δώδεκα μίλια, καταργεῖς τήν ἐλευθερία στή διεθνῆ ναυσιπλοΐα. Πρέπει λοιπόν νά πάρεις κι αὐτήν τήν περίπτωση. Δέν ξέρω ἄν πάρεις ὅλες μαζί αὐτές τίς περιπτώσεις, τί εἶναι ἐκεῖνο πού ἡ ἐπέκταση στά δώδεκα μίλια θά δώσει λύση στό πρόβλημα τοῦ Αἰγαίου. Γιατί, ἐπαναλαμβάνω, τό πρόβλημα τοῦ Αἰγαίου δέν εἶναι πρόβλημα ὑφαλοκρηπίδας. Ἐάν ἦταν πρόβλημα ὑφαλοκρηπίδας, πρέπει νά βγάλουμε ἐντελῶς ἀπ' ἔξω τίς προσπάθειες τοῦ ἀμερικάνικου ἰμπεριαλισμοῦ νά δημιουργήσει αὐτό τό ζήτημα. Αὐτό τό ἐκμεταλλεύονται ὁπωσδήποτε καί οἱ Τοῦρκοι σωβινιστές καί πᾶνε νά λύσουν καί δικά τους ζητήματα, καί ἐσωτερικά καί ἐξωτερικά. Ἀλλά ἡ πηγή εἶναι ἐκεῖ, στήν Ἀμερική, γιά νά μπορεῖ νά παίζει τόν διαιτητή ἀνάμεσα στήν Ἑλλάδα καί τήν Τουρκία. Ἐγώ δέν συμμερίζομαι τίς ἀπόψεις ὅτι οἱ Ἀμερικάνοι ὑποστηρίζουνε περισσότερο τούς Τούρκους καί λιγότερο τήν Ἑλλάδα. Οἱ Ἀμερικάνοι ὑποστηρίζουνε τούς Ἀμερικάνους. Θέλουνε νά κρατᾶνε τήν Ἑλλάδα καί τήν Τουρκία σέ τέτοιο ἐπίπεδο, πότε ἔτσι καί πότε ἀλλιῶς, γιά νά ἐξυπηρετοῦν τή δική τους πολιτική στήν εὐαίσθητη αὐτή περιοχή τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου.

ΕΡ.: *Νομίζετε ὅτι παραμερίζοντας τούς Ἀμερικάνους – ἄς πάρουμε αὐτό τό θεωρητικό σχῆμα – ὑπάρχουνε δυνάμεις στήν Ἑλλάδα καί στήν Τουρκία, ὑπάρχουν δυνατότητες γιά μιά διευθέτηση τῆς ἑλληνοτουρκικῆς κρίσης; Ἔχετε ἐπεξεργαστεῖ καθόλου τήν ἄποψη;*

ΑΠ.: Ἄν δέν τό πιστεύαμε αὐτό τό πράγμα, θά ἤμασταν ἀνακόλουθοι στήν κατεύθυνσή μας πού λέει ὅτι εἴμαστε ὑπέρ τῆς συνεννόησης καί τῆς εἰρηνικῆς λύσης τῶν διαφορῶν μέ τήν Τουρκία. Ἀλλά ὅμως βάζουμε ὁρισμένες προϋποθέσεις: Ἡ συνεννόηση αὐτή πρέπει νά εἶναι ἔξω ἀπό τίς ραδιουργίες τῶν ἰμπεριαλιστῶν, στή βάση τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀμοιβαίων πραγματικῶν συμφερόντων τῆς κάθε χώρας καί τῶν ἀναγκῶν τῆς διεθνοῦς ναυσιπλοΐας. Ἄν ἦταν μονάχα τό θέμα τῆς ὑφαλοκρηπίδας, ἐγώ πιστεύω ὅτι θά ἦταν πολύ ἁπλό τό πρόβλημα καί θά βρισκόταν ἡ λύση παίρνοντας ὑπ' ὄψη τά συμφέροντα καί τῶν δύο χωρῶν. Παίρνοντας ἀκόμα τήν πεῖρα τοῦ πῶς λύσανε ἄλλες χῶρες παρόμοια προβλήματα. Ἄν θέλετε, καί ὑπομονή μπορούσαμε νά κάνουμε καί ἐμεῖς καί οἱ Τοῦρκοι, ἄν ἦταν ἁπλῶς αὐτό τό ζήτημα, ὥσπου νά ρυθμιστεῖ· γιατί εἶναι ἀκριβῶς αὐτά τά ζητήματα πού ἐξακολουθοῦν νά συζητιοῦνται ἀκόμη στή διάσκεψη γιά τό δίκαιο τῆς θαλάσσης, ἀλλά δέν εἶναι μόνο ὑπόθεση ὑφαλοκρηπίδας. Αὐτή ὑπάρχει πραγματικά, ἀλλά περισσότερο τή χρησιμοποιοῦν γιά νά καλύψουν τήν πραγματική

ὑπόθεση τοῦ Αἰγαίου.

ΕΡ.: *Σχετικά μέ τό θέμα τῆς ἑλληνοτουρκικῆς διένεξης καί στό κέντρο τῆς κρίσης τῶν σχέσεων μέ τήν Τουρκία εἶναι καί τό πρόβλημα τῆς Κύπρου. Ποιά θά μποροῦσε νά ἦταν κατά τήν ἄποψή σας ἡ μεθόδευση ἑνός ἀγώνα γιά τή λύση τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος καί ποιά πιστεύετε ὅτι εἶναι σήμερα ἡ πραγματικά ρεαλιστική λύση τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος (διζωνική, πολυπεριφερειακή, καντόνια κ.λπ.);*

ΑΠ.: Τό κύριο γιά μιά λύση τοῦ κυπριακοῦ δέν εἶναι ἡ μορφή ὀργάνωσης τοῦ κυπριακοῦ κράτους. 1) Ἀλλά ἐάν ἡ Κύπρος θά εἶναι πραγματικά ἕνα ἀνεξάρτητο καί κυρίαρχο κράτος· σημαίνει ὅτι θά φύγουν ὅλα τά ξένα στρατεύματα, καί αὐτό εἶναι θεμελιακό. 2) Ἐάν θά ἐπιτραπεῖ νά γυρίσουν οἱ πρόσφυγες στά σπίτια τους καί ἐάν θά ὑπάρχει ἐλεύθερη διακίνηση. Ἄν ἡ κυβέρνηση τῆς ἐλεύθερης αὐτῆς καί κυρίαρχης Κύπρου θά ἔχει οὐσιαστικές ἐξουσίες ἤ ὄχι. Ἄν αὐτά ὅλα ὑπάρξουν, ἀπό κεῖ καί πέρα ὁ κυπριακός λαός, οἱ δύο ἐθνότητες, καί ἡ ἑλληνοκυπριακή καί ἡ τουρκοκυπριακή, θά βροῦν τόν τρόπο, τή μορφή ὀργάνωσης τοῦ κράτους. Χάνει πιά τήν ἀξία του ἄν θά εἶναι πολλά καντόνια, ἄν θά 'ναι δύο, ἄν θά 'ναι τρία, ἄν θά 'ναι τέσσερα. Ἐάν κανένας ἀντιτίθεται σέ τούτη ἤ στήν ἄλλη μορφή, εἶναι γιατί πίσω ἀπ' αὐτή τήν ὁρολογία, εἴτε τή διζωνική, εἴτε τήν τριζωνική, γίνεται οὐσιαστικός διαχωρισμός, διαμελισμός τοῦ κράτους σέ δυό ἤ σέ τρία κομμάτια.

Μεθόδευση τοῦ ἀγώνα μέ συγκεκριμένα μέτρα δέν μπορῶ νά πῶ. Ἄλλο θά μποροῦσα νά πῶ: ὅτι δέν μπορεῖ νά ἔχει καμιά ἐπιτυχία αὐτός ὁ ἀγώνας καί οἱ ἐπιδιωκόμενες λύσεις καί συζητήσεις, ἐάν δέν εἶναι ἔξω ἀπό τά πλαίσια τοῦ ΝΑΤΟ καί τῶν ἰμπεριαλιστῶν, γιατί αὐτοί εἶναι πού δημιούργησαν τό πρόβλημα καί ἐνδιαφέρονται νά δοθεῖ μιά ἀντικυπριακή λύση. Ἀλλιῶς δέν θά δημιουργοῦσαν τό κυπριακό· καί τό ἀντιφατικό, τό οὐτοπικό ἄν θέλετε, γιά νά μή χρησιμοποιήσω βαρύτερη ἔκφραση, εἶναι ὅτι πᾶμε νά στηρίξουμε τίς ἐλπίδες μας γιά τήν ἐπίλυση τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος σ' ἐκείνους πού τό δημιούργησαν καί ἐπιδιώκουν σαφῶς καί ἐκ προοιμίου ἐντελῶς ἀντίθετη, ἀντικυπριακή λύση.

ΕΡ.: *Κλείνοντας, θά ἤθελα νά σᾶς ρωτήσω τήν ἄποψή σας γιά τά προβλήματα τῆς πρόσφατης ἱστορίας μας.*

Ὅσο γνωρίζω, γιά τήν ἱστορία τοῦ κινήματος ὑπάρχουνε μέχρι στιγμῆς περίπου δέκα θέσεις διατυπωμένες ἀπό τό ΚΚΕ. Ἡ διατύπωση ὅλων αὐτῶν τῶν διαφορετικῶν θέσεων ἀπηχεῖ κατά κάποιον τρόπο τίς διαφορετικές πολιτικές ἐκτιμήσεις καί τή διαφορετική κατάσταση πού ὑπῆρχε τή συγκεκριμένη στιγμή στό κίνημα. Τώρα πιά, πού εἴμαστε σέ κάποια ἀπόσταση, τί μποροῦμε νά ποῦμε γιά τά γεγονότα μέχρι καί τό '50, τήν ἐποχή δηλ. ἀπό τόν πόλεμο μέχρι τό '50, χρόνια ἀνόδου ἀλλά καί ἥττας, τελικά ὅμως ἐποχή μιᾶς ἐνεργοῦς παρουσίας τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς Ἑλλάδας στή ζωή τῆς χώρας; Τί νομίζετε ἐσεῖς γενικά γιά τό θέμα αὐτό; Τό ΚΚΕ ἔχει ἐπεξεργαστεῖ, ἐν ὄψει καί τοῦ Συνεδρίου, κάποιες πολιτικές θέσεις γιά τήν ἱστορία τοῦ κινήματος; Πρέπει νά μιλᾶμε γιά τήν ἱστορία τοῦ κινήματος καί μέ ποιό τρόπο; Ἡ ἐπιτυχία, σέ ἕνα βαθμό, τῆς προπαγανδιστικῆς ἐκστρατείας τῆς δεξιᾶς κατά τοῦ λαϊκοῦ κινήματος στήν Ἑλλάδα, δέν νομίζετε ὅτι ἔχει στηριχθεῖ καί στήν ἀποσιώπηση ἀπό μέρους τοῦ ΚΚΕ;

ΑΠ.: Ἄς ἀρχίσω ἀπό τό τελευταῖο μᾶλλον. Καί γιά μᾶς δέν ὑπάρχει θέμα καί οὔτε μπαίνει ἐρώτημα ἄν πρέπει ἤ δέν πρέπει. Γιατί ἐμεῖς θεωροῦμε τό γράψιμο τῆς ἱστορίας τοῦ λαϊκοῦ κινήματος ἀπό τά θεμελιακά προβλήματα τῆς ἰδεολογικῆς μας δουλειᾶς. Καί δέν ὑπάρχει δεύτερη γνώμη μέσα στό κόμμα, ὅτι ἡ ἱστορική πεῖρα τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος πρέπει νά μελετιέται, νά γενικεύεται καί νά γίνεται κτῆμα ὅλου τοῦ λαοῦ καί ἰδιαίτερα τῆς καινούργιας γενιᾶς. Αὐτό, πιό πολύ εἶναι ἀναγκαῖο σήμερα, πού λόγω τῶν γνωστῶν περιστάσεων τῆς ἥττας τοῦ κινήματος καί τῶν διωγμῶν ἔγινε καί συσκότιση καί διαστρέβλωση τῆς πραγματικῆς ἱστορίας τοῦ λαϊκοῦ κινήματος ἀπό κείνους πού εἶχανε συμφέρον νά ἀναποδογυρίσουν τήν ἱστορία μας. Τό κόμμα μας προσπαθεῖ νά βάλει τίς βάσεις γιά μιά συστηματική καί ἐπιστημονική μελέτη τοῦ πλούσιου ἱστορικοῦ ἔργου τοῦ κινήματος, καί ἐδῶ, βρισκόμαστε στήν ἀρχή. ■

ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ἑλληνική ἔκδοση τοῦ
LE MONDE diplomatique

Δρχ. 40

Ἐκδίδεται ἀπό τήν
ΕΞΑΝΤΑΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΕ
Δελφῶν 4, τηλ. 3637107
Ἀθήνα, Τ.Τ. 144
ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΙΤΑΛΙΑ:
Οἱ παγίδες τοῦ «ἱστορικοῦ συμβιβασμοῦ»

●

Ρεπορτάζ
Ἀργεντινή: κάτω ἀπό τή μπότα τοῦ φασισμοῦ

Φάκελος:
ἡ δεξιά στήν Εὐρώπη

●

Λατινική Ἀμερική:
ἡ ἐξόντωση τῶν ἐλίτ

●

Πολυεθνικές καί Τρίτος Κόσμος

κυκλοφορεί 25 Ἰανουαρίου

Η «4η ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ» ΣΤΗ Β. ΕΛΛΑΔΑ

Οἱ ἀποκαλύψεις τοῦ «ΑΝΤΙ» γιά τή δράση τῶν παρακρατικῶν ὀργανώσεων – «τεταρτοαυγουστιανῶν» κ.ἄ. δέν συγκινήσανε (τουλάχιστον, ἐπίσημα) κανέναν ἁρμόδιο, ἄν καί «συνεζητήθησαν ἁρμοδίως», ἀρκετά... Τό γενικό, ἄλλωστε, κλίμα δέν ἦταν αὐτό πού τίς πρῶτες – μετά τήν κηδεία τοῦ βασανιστῆ Μάλλιου – μέρες, ἔδειξε ὅτι μποροῦσε νά εἶναι. Τά νερά δέν ταράχτηκαν.

Ἐμεῖς θά ἐπανέλθουμε. Εἰδικά στό θέμα τῶν ἐνόπλων ὁμάδων... Σήμερα, ἁπλά:

● *Ἐπισημαίνουμε μιά ἀκόμα «ὑπόθεση μέ ὅπλα»: αὐτήν πού ἀποκαλύφτηκε τήν ἄνοιξη τοῦ '68 καί ἀναστάτωσε τό Γ΄ Σῶμα Στρατοῦ – ἡ Β. Ἑλλάδα ἀνέκαθεν δέν... ὑστεροῦσε σέ παρακρατική δραστηριότητα.*

● *Δίνουμε μιά πρώτη, ἰσχνή εἰκόνα τῶν «4αυγουστιανῶν» τῆς συμπρωτεύουσας.*

ΣΗΜΕΡΑ, ἡ 4Α ἔχει ἀρκετή δύναμη στή Θεσσαλονίκη. Σύμφωνα μέ δημοσιογραφικές πληροφορίες:

● Ἐπικεφαλῆς, εἶναι ὁ ἐκδότης Δημ. Καψάλης, Δωδεκανήσου 22, τηλ. 523-750 (γραφεῖο).

● Ὑπαρχηγός, ὁ καθηγητής τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας Νικ. Μεταξᾶς.

ΑΝΑΜΕΣΑ στά σημαίνοντα στελέχη εἶναι καί οἱ ἑξῆς – χωρίς ἱεραρχική ἤ ἄλλη σειρά:

● Ἰωάννης Μέγας, ζαχαροπλάστης, ἐπικεφαλῆς τοῦ πυρήνα «Ἀριστοτέλης». (Τό ζαχαροπλαστεῖο τοῦ πατέρα του εἶναι Λαγκαδᾶ 108, τηλ. 520.901).

● Ἰωάννης Φουρκατσιώτης, κλειδαράς. Ἔχει καταδικασθεῖ γιά διαρρήξεις σπιτιῶν καί αὐτοκινήτων.

● Νίκ. Μουσταΐρας, φοιτητής Κτηνιατρικῆς, καταδικασμένος γιά τά γεγονότα τῆς κηδείας τοῦ Μάλλιου.

● Κων. Ντιζές, φοιτητής Νομικῆς, ἀπό τή Λάρισα. Στίς 18/10/76 καταδικάστηκε σέ φυλάκιση ἑνός μήνα γιατί κτύπησε μιά φοιτήτρια μετά τή λήξη συγκέντρωσης τῆς ΚΝΕ στό θέατρο «Ἀγράμπελη».

● Νικ. Καλογερόπουλος, ὑπάλληλος τράπεζας.

● Θόδωρος Τσάκωνας, πτυχιοῦχος Ἰατρικῆς.

● Ἀθαν. Πᾶνος, φοιτητής Κτηνιατρικῆς.

● Ἀναστάσιος Μαυρογιάννης, φοιτητής Κτηνιατρικῆς. Πιάστηκε γιατί ζωγράφιζε ἀγκυλωτούς σταυρούς στούς τοίχους τοῦ Πανεπιστημίου.

● Νίκ. Καζάνας, πολιτικός μηχανικός.

● Τάσος Καμαράτος, φοιτητής.

● Μόσχος Β. Παναγιωτίδης, φοιτητής Βιομηχανικῆς.

● Καραμῆτσος. Παλαιστής, ἰδιοκτήτης κάμπαρέ στήν περιοχή Ναυαρίνου.

● Καρακαολῆς, φοιτητής Νομικῆς.

● Δροσίνης, φοιτητής Βιομηχανικῆς. Κυκλοφορεῖ μέ τό «πουλί» τῆς χούντας στό πέτο.

● Νικ. Πέτροβας (ἀπό τήν Ἀλεξανδρούπολη), Νικ. Ὀρφανουδάκης (γιός ἀξιωματικοῦ ἐν ἐνεργείᾳ), Δάγκλας, Βάκος – ὅλοι σπουδαστές ΚΑΤΕ. Ὁ πρῶτος εἶναι τομεάρχης τῆς 4Α στίς Τεχνικές Σχολές.

● Βαρσακόπουλος, Κουτσογιάννης, Μπαρμπαγιάννος, Γαλιλαῖος, Γερασίμου – ὅλοι φοιτητές τῆς Ὀδοντιατρικῆς, διαγραμμένοι ἀπό τό Σύλλογο τῆς Σχολῆς γιά τή φασιστική τους δραστηριότητα.

ΣΤΗ Θεσσαλονίκη δροῦν καί δυό, τουλάχιστο, παρακλάδια τῆς 4Α – καμουφλαρισμένα κάτω ἀπό τούς τίτλους:

● Τῆς ΕΘΕΝ

● Τῆς «Ἀδελφότητος Προκοπιέων».

Η ΠΡΩΤΗ, διατηρεῖ γραφεῖα Ἐγνατίας 126 (γ΄ ὄροφος) κι ἔχει ἐπικεφαλῆς τόν Γιῶργο Κουτσοῦκο, ἀπό τό Βόλο, σπουδαστή τῆς Ἀκαδημίας Σωματικῆς Ἀγωγῆς, καί πολύ φίλο τοῦ γιοῦ τοῦ Στειακάκη. Λέγεται ὅτι πίσω ἀπό τήν ΕΘΕΝ βρίσκεται ἕνα πολύ γνωστό χουντικό ὄνομα:

● Ὁ συνταγματάρχης ἐ.ἀ. Νικ. Πετάνης, ὑπαρχηγός τῆς ΚΥΠ Θεσσαλονίκης ἐπί χούντας καί ἄνθρωπος τοῦ Παπαδόπουλου. Ἀνῆκε στήν ὁμάδα Γκαντώνα-Καραμπέρη καί συνέβαλε ἰδιαίτερα στήν καταστολή τοῦ βασιλικοῦ «πραξικοπήματος» παρά τόν δεσμό του (παλαιότερα) μέ τόν Ἀρναούτη.

Η ΔΕΥΤΕΡΗ, στεγάζεται σέ γραφεῖα ἀπέναντι ἀπό τόν κινηματογράφο «Βακούρα» καί τά μέλη της συγκεντρώνοντας ἐκεῖ κάθε Τετάρτη, 7.30 μ.μ. Στά μέλη της (πού ἀλληλοαποκαλοῦνται «ἀδελφοί») δίνονται διπλώματα καί γίνονται μαθήματα γιά μεταφυσική κ. ἄ. Ὁ φοιτητής τῆς Νομικῆς Καρακαολῆς (διαγραμμένος ἀπό τό Σύλλογο τῆς Σχολῆς του λόγω φασιστικῆς δραστηριότητας) εἶναι ἀπό τά στελέχη τῆς 4Α μέσα στήν περίεργη αὐτή «Ἀδελφότητα».

ΜΕΣΑ ἀπό αὐτές τίς ὀργανώσεις, ἀλλά βασικά ἀπό μέλη τῆς νεολαίας τῆς «Ν. Δημοκρατίας», διαφόρων βασιλικῶν ὀργανώσεων, τῆς ΜΕΚ (Μαθητικό Ἐθνικιστικό Κίνημα) κ.ἄ. γίνεται ἡ στρατολόγηση τῆς 4Α. Ἕνα ἀπό τά συνηθισμένα «ἐπιχειρήματα» – δολώματα γιά στρατολόγηση νέων τῆς Ν.Δ. εἶναι ἡ συζήτηση γιά τό «ποῦ τό πάει ὁ Καραμανλῆς».

ΕΚΤΟΣ ἀπό τά γραφεῖα τῆς 4Α, συγκεντρώσεις μελῶν της γίνονται στά σπίτια τῶν τομεαρχῶν-πυρηναρχῶν, στό καμπαρέ τοῦ Καραμήτσου, στό πατσατζίδικο «Ροτόντα» κ.ἄ. Ἀπό μιά σχετικά πρόσφατη (ἀρχές '76) ἔρευνα πού ἔγινε στά γραφεῖα τῆς 4Α, διαπιστώθηκε ὅτι ὑπῆρχαν ἐκεῖ ἁλυσίδες, ἐνῶ στό σπίτι τοῦ Φουρκατσιώτη βρέθηκαν κλόμπς 22 No.

● Καί κάτι μᾶλλον φυσιολογικό: πρόσφατα, ἐπίτιμος ἀρχηγός τῆς 4Α στή Θεσσαλονίκη, ἀνακηρύχτηκε ὁ .... Σδράκας!

Ο ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

Ἡ δραστηριότητα τοῦ Γεωργαλᾶ, εἶναι γενικά γνωστή. Σέ προηγούμενο τεῦχος, ἀναφέραμε τρεῖς «οὐσιαστικές» προσφορές του στό παρακράτος – ἀλλά καί τό κράτος: τό «σχέδιο Περικλῆς» (1962), τήν πρόταση τοῦ «σχεδίου τῶν ἀντισυγκεντρώσεων» (1962) καί τό «Πρόγραμμα Ἀμέσου Ἐφαρμογῆς διά τήν ἀντιμετώπισιν τοῦ κομμουνιστικοῦ κινδύνου» (1966).

Σήμερα προσθέτουμε δυό στοιχεῖα τῆς πρόσφατης, μεταχουντικῆς, περιόδου:

● Πῆρε μέρος (τό καλοκαίρι) στή «διάσκεψη τῆς Γλαρέτζας» (Κυλλήνη) μαζί μέ ἄλλα χουντομοναρχικά στοιχεῖα καί γερμανούς φασίστες, πού ἦρθαν σάν... «περιηγητές». Στό ἴδιο μέρος εἶχε ἰδιαίτερες συναντήσεις μέ ἀπόστρατους ἀξιωματικούς τῆς ἀεροπορίας. Ἡ γερμανική πρεσβεία κάτι ξέρει γι' αὐτές τίς συναντήσεις...

● «Δημιούργησε» στήν Πελοπόννησο διάφορους «ἀγροτικούς συλλόγους», πού οἱ στόχοι τους ἔγιναν δημόσια γνωστοί στά Φιλιατρά: ὁ πρόεδρος τοῦ Ἀγροτικοῦ Συλλόγου Γαργαλιάνων, Παπαδήμας, στή διάρκεια Ἀγροτικοῦ Συνεδρίου καί παρουσία τοῦ Ὑπουργοῦ Γεωργίας κ. Μπούτου τάχθηκε ἀνοιχτά ὑπέρ τῶν συνταγματαρχῶν καί ἐξέφρασε μάλιστα τήν εὐχή νά... γυρίσουν πάλι! (Καί τά ἐπεισόδια πού δημιουργήθηκαν στόν Μελιγαλά κάποια σχέση ἔχουν μέ ὅλα αὐτά...). Κι εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ θεωρητικός τῆς δικτατορίας, ἀφοῦ δούλεψε γιά διάφορους «ἀφέντες», ἄρχιζε νά προορίζει τόν ἑαυτό του γιά ἡγέτη! Στόν Ν. Κακαουνάκη, εἶπέ σέ μαγνητοφωνημένη συνέντευξη (δημοσιεύεται στό βιβλίο του «2650 μερόνυχτα συνωμοσίας») τόν Αὔγουστο τοῦ '74:

«Στόν ἀνασχηματισμό τοῦ 1971, τότε πού ἔφευγα ἐγώ γιά τήν Κρήτη, κάποιος στρατιωτικός εἶπε στόν Παπαδόπουλο: "Γιατί τόν στέλνεις τόν Γεωργαλᾶ στήν Κρήτη; Ἐδῶ, μέ τήν τηλεόραση, τά πάει πολύ καλά". Καί ὁ Παπαδόπουλος τοῦ ἀπάντησε: "Ἄν ἀφήσω τόν Γεωργαλᾶ στήν τηλεόραση ἀκόμα, σέ πέντε χρόνια θά εἶναι αὐτός πρωθυπουργός"».

Στήν κηδεία τοῦ Μάλλιου, ὁ Γεωργαλάς βρῆκε τήν εὐκαιρία νά... προβληθεῖ, μέ τόν ἐμπρηστικό λόγο πού ἔβγαλε, καί βρέθηκε στόν Κορυδαλλό

Βέβαια, ἔμεινε πολύ λίγο μέσα. Ἀλλά αὐτό εἶναι μιά ἄλλη ἱστορία.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΣ

τοῦ Γιώργου Κατηφόρη

(ἕνα οὐσιαστικά ἀνύπαρκτο ἐπάγγελμα)

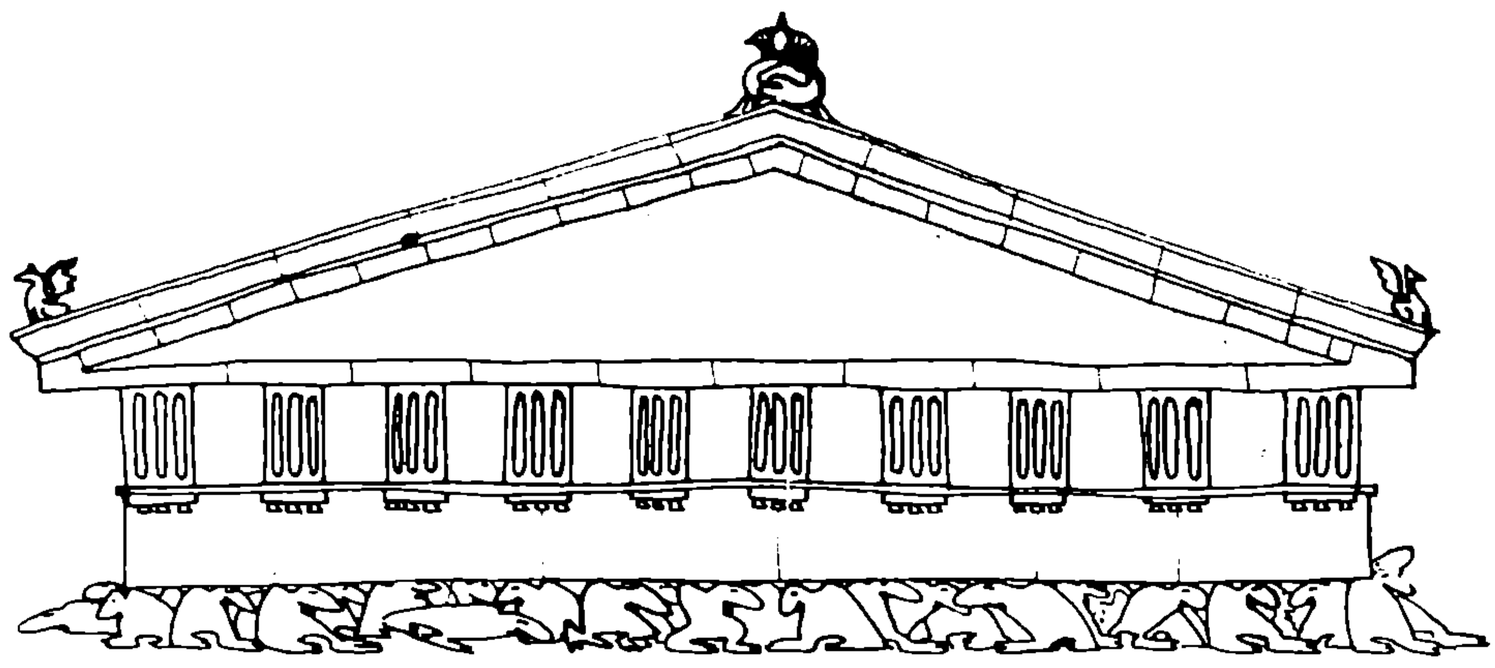

Τοῦ Ἀνώνυμου

ΣΕ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ἄρθρο («ΑΝΤΙ», 16 Ὀκτωβρίου 1976) ὑποστήριξα τήν ἄποψη ὅτι στήν Ἑλλάδα δέν ἔχουμε πανεπιστήμιο. Ὑποστήριξα ὅτι τό ἵδρυμα πού προσπαθεῖ νά παίξει αὐτό τό ρόλο πάσχει σέ καίρια σημεῖα. Δέ διαθέτει ἱκανότητα δημιουργικῆς ἀναπαραγωγῆς. Ἀντλεῖ προσωπικό καί διδακτέα ὕλη ἀπό ξένα πανεπιστήμια, τῆς Εὐρώπης καί τῆς Ἀμερικῆς, χάνοντας ἔτσι τήν κατ' ἐξοχήν ἰδιότητα ἑνός πανεπιστημίου – τήν πνευματική αὐτοτέλεια. Πῶς θά μποροῦσε ἄλλωστε νά εἶναι διαφορετικά ὅταν γιά τήν ἔρευνα μέσα στά πανεπιστήμιά μας ξοδεύεται τό συγκλονιστικό τοσοστό τοῦ μηδέν κόμμα μηδέν τοῖς ἑκατό τοῦ ἀκαθαρίστου ἐθνικοῦ προϊόντος, («ΑΝΤΙ», 16/10/76). Οἱ τελευταῖες ὑπουργικές ἀνακοινώσεις γιά τήν οἰκονομική ἐνίσχυση τῆς ἀνωτάτης παιδείας δέν ἄλλαξαν στό θέμα αὐτό τίποτα.

ΣΗΜΕΡΑ θέλω νά ἐξετάσω μιάν ἄλλη πλευρά τῆς πανεπιστημιακῆς μας ἀνυπαρξίας – τήν ἀνυπαρξία πανεπιστημιακοῦ ἐπαγγέλματος. Δέν ξέρω πόσο εἶναι γνωστό στό εὐρύτερο κοινό κάτι πού γιά τούς πανεπιστημιακούς μας κύκλους ἀποτελεῖ κοινό μυστικό: ὅτι στόν τόπο μας τό ἐπάγγελμα τοῦ πανεπιστημιακοῦ δάσκαλου εἶναι οὐσιαστικά ἀνύπαρκτο. Ἐμένα προσωπικά μέ μύησε σχετικά νωρίς στό μυστικό αὐτό κάποιος, ὑφηγητής τότε, καθηγητής ἀργότερα τῆς Νομικῆς, ὅταν τό 1958 ζήτησα τή συμβουλή του προκειμένου νά ἀκολουθήσω τόν πανεπιστημιακό κλάδο. Ἡ ἀπάντησή του ἦταν: «Κοιτάξτε. Ἡ ἐπιστήμη στήν Ἑλλάδα εἶναι γιά τούς πλουσίους».

Ο ΛΟΓΟΣ πού τό 1958 μιά τέτοια παρατήρηση μποροῦσε νά εὐσταθήσει ἦταν ὅτι τό πανεπιστήμιο δέν εἶχε ἄξιες λόγου θέσεις ὑποδοχῆς γιά νά ἐντάσσει νέους ἐπιστήμονες. Οἱ πρῶτοι διορισμοί του, σέ θέσεις βοηθῶν ἢ ἐπιμελητῶν, καί κακοπληρωμένοι ἦταν καί, τό χειρότερο, δέν εἶχαν κανένα ἐπιστημονικό περιεχόμενο. Ὁ ἐπιμελητής ἢ ὁ βοηθός οὔτε δίδασκαν οὔτε συγκεκριμένο ἐρευνητικό ἔργο ἀναλάμβαναν. Ἔτσι οἱ διορισμοί αὐτοί, ἀντί νά ἀποτελοῦν τό πρῶτο βῆμα γιά μιά δημιουργική πανεπιστημιακή σταδιοδρομία, κινδύνευαν νά ὁδηγήσουν σέ πνευματική καί ἐπαγγελματική ἀποτελμάτωση.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ περιεχόμενο δουλειᾶς καί ὁποσδήποτε ἱκανοποιητικές ἀμοιβές τό πανεπιστήμιο προσέφερε μόνο στούς καθηγητές καί τούς ἐντεταλμένους ὑφηγητές του. Ἀλλά γιά νά μπορέσει κανείς νά ἀποβλέψει σέ τέτοιες θέσεις, ἔπρεπε νά φτάσει τήν ἡλικία τῶν σαράντα μέ σαρανταπέντε χρόνων. Τό πρόβλημα ἦταν πῶς θά ἀντιμετώπιζε τό πέρασμα τῆς ἐρήμου ἀπό τά εἰκοσιπέντε μέχρι τά σαρανταπέντε του. Πῶς θά ἐπιζοῦσε καί πῶς θά δημιουργοῦσε τό ἀπαραίτητο ἔργο, πράγμα πολύ δύσκολο γιά ἕναν ἄνθρωπο πού θά χρειαζόταν νά δουλεύει γιά νά φᾶει τό ψωμί του. Ἔτσι καταλήγαμε μοιραῖα στό συμπέρασμα ὅτι «ἡ ἐπιστήμη στήν Ἑλλάδα εἶναι γιά τούς πλουσίους».

Θά ἀναπτύξω παρακάτω πόσο καταστροφική ὑπῆρξε (καί εἶναι) γιά τήν πανεπιστημιακή ζωή ἡ ἀνυπαρξία θέσεων ὑποδοχῆς καί ἐπαγγελματικῆς ἐξέλιξης γιά τούς νέους ἐπιστήμονες. Θά ἤθελα ὅμως νά ἀρχίσω μέ μιάν ἀναλογία. Ἄς πάρουμε δύο ἄλλους κλάδους δημόσιας ὑπηρεσίας, τή δικαιοσύνη καί τίς ἔνοπλες δυνάμεις. Καί στούς δύο αὐτούς κλάδους ἐπικρατεῖ ιεραρχική ὀργάνωση. Ὅπως στά πανεπιστήμια ὑπάρχουν καθηγητές, ὑφηγητές, ἐπιμελητές καί βοηθοί, στά δικαστήρια ὑπάρχουν ἀρεοπαγίτες, ἐφέτες καί πρωτοδίκες, ἢ στρατηγοί, συνταγματάρχες καί λοχαγοί στό στρατό. Ποιά θά ἦταν, τώρα, ἡ κατάσταση, ἄν ἀνάμεσα σ' ὅλους τούς δικαστικούς μόνο οἱ ἀρεοπαγίτες εἶχαν ἱκανοποιητική ἀμοιβή καί ἰσοβιότητα; Πολύ περισσότερο, ποιά θά ἦταν ἡ κατάσταση ἄν μόνο οἱ ἀρεοπαγίτες δίκαζαν ὑποθέσεις; Ἤ ἄν στό στρατό οἱ στρατηγοί ἀσκοῦσαν διοίκηση, κι οἱ λοχαγοί περιορίζονταν στό νά τούς κουβαλᾶνε τήν τσάντα μέ τούς ἐπιτελικούς χάρτες; Στίς περιπτώσεις αὐτές δέ θά ὑπῆρχε στρατός οὔτε δικαστήρια. Ὅπως, ἀκριβῶς, δέν ὑπάρχει πανεπιστήμιο. Γιατί στό πανεπιστήμιο συμβαίνει τό παράδοξο νά ἀναπτύσσουν οὐσιαστική ἐπαγγελματική δραστηριότητα, δηλαδή νά διδάσκουν, μόνο ἐκεῖνοι πού κατέχουν τίς κορυφαῖες θέσεις τῆς ἱεραρχίας, οἱ καθηγητές. (Ἀναφέρω μόνο τήν πλευρά τῆς διδασκαλίας καί ὄχι τῆς ἔρευνας, γιατί ἔρευνα μέ μηδέν κόμμα μηδέν τοῖς ἑκατό τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος χρηματοδότηση ὑποθέτω ὅτι εἶναι καί γιά τούς καθηγητές περίπου ἀδύνατη).

Οἱ δρόμοι γιά τούς νέους ἐπιστήμονες

Ο ΑΦΟΡΙΣΜΟΣ «ἡ ἐπιστήμη στήν Ἑλλάδα εἶναι γιά τούς πλουσίους», ὅπως ὅλοι οἱ ἀφορισμοί, εἶναι κι αὐτός κάπως ὑπερβολικός καί σχηματικός. Δέν ἀποδίδει ὁλόκληρη τήν πραγματικότητα. Θά μποροῦσε κανείς νά ἀναφέρει πολλές περιπτώσεις μή πλουσίων πού κατόρθωσαν νά γίνουν καθηγητές. Ἐπισημαίνει, ὅμως, ὁ ἀφορισμός ἕνα καίριο ζήτημα – τήν ἀνυπαρξία πανεπιστημιακοῦ ἐπαγγέλματος, πού ἀνεβάζει τό κόστος καί διαστρεβλώνει τό νόημα τῆς πανεπιστημιακῆς σταδιοδρομίας. Γιά τούς νέους ἐπιστήμονες πού δέν γεννήθηκαν πλούσιοι ἀλλά καί δέν θέλησαν νά ἐγκαταλείψουν τίς πανεπιστημιακές τους φιλοδοξίες, ἔμεναν ἀνοιχτοί τρεῖς δρόμοι. Ὁ πρῶτος ἦταν ὁ ἐκπατρισμός, ἡ πνευματική μετανάστευση στίς χῶρες ἐκεῖνες πού δέχονται ὅτι ἡ ἐπιστήμη εἶναι γιά τούς ἐπιστήμονες καί ἀνάλογα ὀργανώνουν τά πανεπιστήμιά τους. Ὁ

δεύτερος ἦταν ὁ δρόμος τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐπιτυχίας στήν Ἑλλάδα, ἀλλά ἔξω ἀπό τό πανεπιστήμιο, μέ παράλληλη ἀναμονή εὐκαιρίας γιά μεταπήδηση στήν καθηγητική ἕδρα. Ὁ τρίτος ἦταν ἡ ἀποδοχή τῶν κακῶν ὅρων δουλειᾶς στίς χαμηλές πανεπιστημιακές θέσεις καί ἡ προσπάθεια νά φτάσει στήν ἕδρα ὄχι μέ τή βοήθεια ἀλλά σέ πεῖσμα τῆς καθημερινῆς δουλειᾶς. Καί στίς τρεῖς περιπτώσεις τό κόστος ἦταν βαρύ. Καί δέ μιλάω γιά τό προσωπικό ἀλλά γιά τό κοινωνικό κόστος. Μιλάω γιά τή δουλειά τόσων προικισμένων νέων ἐπιστημόνων πού χάθηκε. Γιά τήν ἔρευνα πού ποτέ δέν ἔκαναν, ὄντας ὑποχρεωμένοι νά βγάζουν τό ψωμί τους διορθώνοντας λόγου χάριν τυπογραφικά δοκίμια (ἀληθινή περίπτωση ὑφηγητῆ). Γιά τή διδασκαλία πού ποτέ δέν τούς ἀνέθεσαν – καί πόσο λαμπροί δάσκαλοι πολλοί ἀπ' αὐτούς θά εἶχαν γίνει. Μιλάω γιά τά μυαλά πού χάθηκαν γιά πάντα γιά τόν τόπο μας εἴτε γιατί ἀπορροφήθηκαν ὁριστικά ἀπό τά ξένα πανεπιστήμια, εἴτε γιατί ἀποκαρδιώθηκαν καί ἐγκατέλειψαν τόν ἀγώνα. Δέ θά 'ταν ὑπερβολή ἄν λέγαμε ὅτι ἡ ἀνυπαρξία πανεπιστημιακοῦ ἐπαγγέλματος ἰσοδυναμοῦσε καί ἰσοδυναμεῖ μέ ἀληθινή σφαγή ταλέντων – ὄχι βέβαια τή μοναδική ἀλλά πάντως μιά ἀπό τίς πιό σοβαρές σφαγές ταλέντων πού γι' αὐτές εἶναι ὑπεύθυνο τό ἐκπαιδευτικό καί γενικότερα τό κοινωνικό μας σύστημα.

ΕΤΣΙ, ὅταν διαβάζει κανείς τόν ἰσχυρισμό ὅτι: ὅπως καί νά τό κάνουμε, καθηγητές πανεπιστημίου γίνονται οἱ καλύτεροι (ἰσχυρισμό πού τόν πρόβαλε πρίν ἀπό πολύ καιρό σέ ἐπιφυλλίδα του στό «Βῆμα» ὁ καθηγητής κύριος Γ. Κουμάντος, μαζί μέ ἄλλες, σωστές ἐκεῖνες, ἐπικρίσεις γιά κάποιο νομοσχέδιο περί «ἕδρας» καί «τομέως») ὑποχρεώνεται νά σταματήσει καί ν' ἀναρωτηθεῖ: οἱ καλύτεροι: Ἀνάμεσα σέ ποιούς; Σέ κείνους πού βρίσκονται ἀκόμη διαθέσιμοι στήν Ἑλλάδα στά σαραντάπεντε τους; Ἀπ' αὐτούς ἴσως ἀρκετές φορές νά ἐπιλέγονται οἱ πραγματικά καλύτεροι. Ἀλλά τί νόημα ἔχει ὁ αὐτάρεσκος αὐτός ἰσχυρισμός ὅταν ὁ κύκλος τῶν ὑποψηφίων ἔχει ἤδη περιοριστεῖ ἀπό μιά πολύχρονη διαδικασία Δαρβίνειας ἐπιλογῆς, ἄσχετης πρός ὁτιδήποτε τό ἐπιστημονικό: Ὅταν, δηλαδή, ἡ καταστρέψει, διώξει ἤ ἀποθαρρύνει πολλούς ἀπό τούς «καλύτερους», πολύ πρίν φθάσουμε στήν τυπική ἐκλογή καθηγητῶν, κολειτουργία τοῦ πανεπιστημιακοῦ ἐπαγγέλματος ἔχει ἤδη

Προϋποθέσεις ὀρθῆς ἐπιλογῆς

Η ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ αὐτή μᾶς ὁδηγεῖ στό νά διαπιστώσουμε ὅτι ἐκτός ἀπό τήν ἀρνητική ζημιά, «τό διαφυγόν κέρδος» τῆς διαρροῆς ἐπιστημονικοῦ ταλέντου, ἡ ἀνυπαρξία πανεπιστημιακοῦ ἐπαγγέλματος συνεπάγεται καί σημαντικές θετικές ζημίες. Αὐτές ἐκδηλώνονται σέ δύο καίρια σημεῖα: στή φθορά τοῦ κύρους καί τῆς τυπικῆς ἀκόμη διαδικασίας ἐκλογῆς καθηγητῶν καί στήν ἀποδυνάμωση τῆς καθημερινῆς ἐπιστημονικῆς συζήτησης στό πανεπιστήμιο. Ἀρχίζω ἀπό τό πρῶτο σημεῖο:

● Ὑπάρχει, ἄραγε, στό τελικό ἔστω στάδιο τῆς τυπικῆς ἐκλογῆς καθηγητῶν ἀπό τίς σχολές ὀρθή διαδικασία;

ΝΟΜΙΖΩ ὄχι δέν ὑπάρχει, γιατί σέ συνθῆκες ἀνυπαρξίας πανεπιστημιακοῦ ἐπαγγέλματος δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξει. Ὄχι τόσο ἐπειδή δημιουργοῦνται παρασκηνιακές ὑποστηρίξεις ἀπό πολιτικούς ἤ ἀπό καθηγητές πού τυχόν ὀργανώνουν κλίκες. Τέτοιου εἴδους σκανδαλώδεις καταστάσεις συνήθως δέ γίνονται γνωστές, ὥστε νά μπορεῖ κανείς νά τίς ἀναλύσει, ἀλλά καί οὔτε εἶναι σωστό ἕνα σύστημα νά κρίνεται κυρίως ἀπό τά σκάνδαλά του. Πρέπει νά κρίνεται πρῶτα πρῶτα ἀπό τήν κανονική του λειτουργία. Στήν περίπτωση τοῦ πανεπιστημίου μας ἡ κανονική λειτουργία τῆς διαδικασίας ἐκλογῆς καθηγητῶν καί στήν ἀποδυνάμωση τῆς καθημερινῆς ἐπιστημονικῆς συζήτησης στό πανεπιστήμιο. Ἀρχίζω ἀπό τό πρῶτο σημεῖο:

● ἡ καθημερινή προφορική συζήτηση πού διεξάγεται σ' ἕνα σωστό πανεπιστήμιο.

ΤΑ τρία αὐτά στοιχεῖα δέν ἔχουν, βέβαια, ἴση βαρύτητα. Πρῶτες ἔρχονται, καί πρέπει νά ἔρχονται, οἱ δημοσιεύσεις. Ἀλλά κι αὐτές, γιά νά ζυγιστοῦν σωστά, πρέπει νά ἀναπτυχθοῦν προφορικά σ' ἕναν κύκλο κάπως εὐρύτερο ἀπό τούς ἄμεσα εἰδικούς στό θέμα. Ἡ προφορική ἀνάπτυξη γίνεται στά σεμινάρια πού ἀποτελοῦν οὐσιαστικό στοιχεῖο πανεπιστημιακῆς ζωῆς. Ἐκεῖ κυρίως καλλιεργεῖται καί ἡ προφορική παράδοση πού – ὅσο κι ἄν φαίνεται, ἴσως, παράδοξο σέ μᾶς, πού δέν ὑποπτευόμαστε κάν τήν ὕπαρξή της – ἀποτελεῖ ἕνα ἀπό τά ἰσχυρότερα πνευματικά ὅπλα τῶν μεγάλων πανεπιστημίων.

ΕΤΣΙ, σ' ἕνα τέτοιο πλαίσιο σωστῶν θεσμῶν – πού γιά νά λειτουργήσουν χρειάζονται ὀργανωμένες μεταπτυχιακές σπουδές καί ὀργανωμένο πανεπιστημιακό ἐπάγγελμα – ὁ πανεπιστημιακός κρίνεται καθημερινά. Κρίνεται, ὅσο εἶναι φοιτητής, ἀπό τούς δασκάλους του, πού καί τόν προωθοῦν στό ἐπάγγελμα ὅταν πεισθοῦν γιά τίς δυνατότητές του. (Ἐδῶ ἀξίζει νά τονιστεῖ ὅτι οἱ πιό πετυχημένοι πανεπιστημιακοί εἶναι συνήθως ἐκεῖνοι πού προωθοῦνται ὁμαλά, δίχως διακοπές καί ρήγματα, ἀπό τή φοίτηση κατ' εὐθείαν στή διδασκαλία). Κρίνεται ἀργότερα κάθε μέρα ἀπό τούς φοιτητές του στήν αἴθουσα διδασκαλίας, κάθε βδομάδα ἀπό τούς ἄμεσους συναδέλφους του στά σεμινάρια καί σέ ἀραιότερα διαστήματα ἀπό ὁλόκληρο τόν κλάδο, κάθε φορά πού ὁ πανεπιστημιακός, μέ τήν ἰδιότητα τοῦ ἐρευνητῆ πιά, δημοσιεύει τά ἀποτελέσματα τῆς ἔρευνάς του. Ἔτσι, γύρω ἀπό τόν καθένα διαμορφώνεται μιά κοινή γνώμη τῶν συνεργατῶν του, ὥστε ὅταν πρόκειται νά καθήσει νά κρίνει τήν προαγωγή του κάποια ἐπιτροπή, καί ὑλικό προεργασίας γιά νά θεμελιώσει τήν κρίση της διαθέτει ἀλλά καί δεσμεύεται ἀπό μιάν ἤδη διαμορφωμένη, απαιτητική κοινή γνώμη.

ΑΥΤΗ τήν κοινή γνώμη – τή γνώμη τοῦ «σιναφιοῦ» μέ τήν καλή ἔννοια, τῆς πανεπιστημιακῆς, δηλαδή, συντεχνίας – οὔτε εὔκολα τήν ἀγνοεῖ κανείς οὔτε ἀτιμώρητα μπορεῖ νά τήν προκαλέσει προωθώντας, ἄν εἶναι καθηγητής, τούς συγγενεῖς, φίλους καί γαμπρούς του, ἤ χρησιμοποιώντας κυβερνητικές πιέσεις γιά νά διορίσει πολιτικούς του φίλους, ἄν εἶναι ὑπουργός. Ὅποιος θά τολμοῦσε νά τό κάνει αὐτό δέν θά ἐρχόταν σέ σύγκρουση μόνο μέ τόν ὑποψήφιο πού θά ἀδικοῦσε. Θά εἶχε ἀπειλήσει τήν ὑπόσταση ὁλόκληρης τῆς κοινωνικῆς ὁμάδας τῶν πανεπιστημιακῶν, πού στηρίζουν τήν ὕπαρξή τους στήν καλή λειτουργία ὁρισμένων κανόνων. Ἡ ὁμάδα τότε θά ἀμυνόταν στό σύνολό της καί ὅταν ἔτσι λειτουργεῖ ἔχει ἀρκετή δύναμη γιά νά ἀπομονώσει τούς παραβάτες ἤ νά ἀποκρούσει τούς ἐπεμβάσεις. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ διαδικασία κατοχυρώνει τελικά τή συλλογικότητα στήν κρίση καί στήν ἀνάδειξη τῶν πανεπιστημιακῶν.

ΒΕΒΑΙΑ, ἡ ὀρθότητα τῆς κρίσης γιά τήν ἀνάδειξη πανεπιστημιακῶν δέν εἶναι ὁ κύριος σκοπός τῆς συλλογικῆς πανεπιστημιακῆς ζωῆς πού περιγράψαμε. Αὐτό δέν εἶναι παρά ἕνα ὑποπροϊόν. Ὁ κύριος σκοπός εἶναι ἡ καλλιέργεια τῆς ἐπιστήμης, πού πάντοτε – καί σήμερα περισσότερο ἀπό ὁποτεδήποτε ἄλλοτε – εἶναι ζήτημα ὄχι μόνο ἀτομικῆς ἀλλά καί συλλογικῆς προσπάθειας καί ἔρευνας. Γιά νά ὑπάρξει ὅμως συλλογική προσπάθεια, χρειάζεται νά ὑπάρχει σύνολο ἀνθρώπων πού νά συζητοῦν. Τέτοιο σύνολο δέν φτιάχνεται μόνο μέ καθηγητές. Αὐτοί εἰδικεύονται σέ τομεῖς, καί συχνά χρειάζεται νά εἰδικευθοῦν τόσο ὥστε δύσκολα ἐπικοινωνοῦν πιά μεταξύ τους. Χρειάζεται ἡ παρουσία τῶν νέων εἰδικῶν κάθε κλάδου, πού ἐνῶ ἔχουν ἀρκετές εἰδικές γνώσεις ὥστε νά ἐπικοινωνοῦν μέ τόν καθηγητή, δέν ἔχουν ἀκόμη εἰδικευθεῖ τόσο ὥστε νά μήν ἐπικοινωνοῦν μέ τούς γειτονικούς τους τομεῖς. Ἀπ' αὐτούς τούς νέους ἀνθρώπους μπορεῖ κανείς νά ὑπολογίζει ὅτι θά προκύψουν ἤ θά προβληθοῦν καί νέες ἰδέες, τόσο ἀπαραίτητες γιά τήν πρόοδο τῆς σκέψης. Χωρίς νέους ἐπιστήμονες ἡ πνευματική ζωή ἑνός πανεπιστημίου νεκρώνεται. Αὐτό εἶναι τό δεύτερο πολύ σοβαρό στοιχεῖο θετικῆς ζημιᾶς πού προκαλεῖ ὁ ἀποκλεισμός ἀπό τό ἐπάγγελμα τῶν νέων ἐπιστημόνων στό δικό μας πανεπιστήμιο.

- ΤΑ στοιχεῖα τῆς κρίσης εἶναι τρία:
  - ἡ διδασκαλία
  - οἱ δημοσιεύσεις

ΝΟΜΙΖΩ ὄχι δέν ὑπάρχει, γιατί σέ συνθῆκες ἀνυπαρξίας πανεπιστημιακοῦ ἐπαγγέλματος δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξει. Ὄχι τόσο ἐπειδή δημιουργοῦνται παρασκηνιακές ὑποστηρίξεις ἀπό πολιτικούς ἤ ἀπό καθηγητές πού τυχόν ὀργανώνουν κλίκες. Τέτοιου εἴδους σκανδαλώδεις καταστάσεις συνήθως δέ γίνονται γνωστές, ὥστε νά μπορεῖ κανείς νά τίς ἀναλύσει, ἀλλά καί οὔτε εἶναι σωστό ἕνα σύστημα νά κρίνεται κυρίως ἀπό τά σκάνδαλά του. Πρέπει νά κρίνεται πρῶτα πρῶτα ἀπό τήν κανονική του λειτουργία. Στήν περίπτωση τοῦ πανεπιστημίου μας ἡ κανονική λειτουργία τῆς διαδικασίας ἐκλογῆς καθηγητῶν καί στήν ἀποδυνάμωση τῆς καθημερινῆς ἐπιστημονικῆς συζήτησης στό πανεπιστήμιο. Ἀρχίζω ἀπό τό πρῶτο σημεῖο:

ΔΥΟ εἶναι οἱ ἐγγυήσεις γιά τήν ὀρθή καί δίκαιη ἀξιολόγηση ἑνός πανεπιστημιακοῦ: ἡ συνέχεια τῆς κρίσης καί ἡ συλλογικότητα τῆς κρίσης ἀπό τό σύνολο τῶν συνεργατῶν του (φοιτητές καί συναδέλφους).

ΚΑΙ φθάνει πιά κανείς νά διερωτηθεῖ: μιά τόσο ανώμαλη λειτουργία γιατί δέν ἔχει προκαλέσει τήν ἀντίδραση καί τή διαμαρτυρία τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου μας; Γιατί τόση ἔλλειψη ὑπευθυνότητας; Εδῶ ἀξίζει νά κάνουμε μιά σύντομη παρέκβαση γιά νά θυμηθοῦμε μιά ὁμάδα ἀνθρώπων, ἐξωπανεπιστημιακῶν ἐπιστημόνων, πού ξεκίνησαν κάποτε μέ πρόγραμμά τους αὐτό ακριβῶς: νά δημιουργήσουν τό πνεῦμα τῆς κοινωνικῆς ευθύνης στόν επιστημονικό καί στόν πανεπιστημιακό χῶρο. Πρόκειται γιά τήν ὁμάδα «Επιστήμη-Ανοικοδόμηση» πού ἐμφανίστηκε στό τέλος τῆς Κατοχῆς, τότε πού μποροῦσε κανείς νά ἐλπίζει σέ πνευματική (καί πανεπιστημιακή) αναγέννηση μέσα στά πλαίσια μιᾶς καινούργιας Ἑλλάδας. Ἡ ὁμάδα ΕΠΑΝ εἶχε, φυσικά, εαμίτικη προέλευση. Ἀπό τά μέλη της θυμᾶμαι πρόχειρα τούτη τή στιγμή τό μαρτυρικό Ναπολέοντα Μπάτση, τό Νίκο Κιτσίκη, τό μηχανικό Καπασακάλη, τόν καθηγητή Κώστα Τζώνη. Αὐτοί οἱ ἄνθρωποι, καί οἱ συναγωνιστές τους μέσα στήν ΕΠΑΝ, θά μποροῦσαν νά εἶχαν στήσει στά πόδια του ἕνα αληθινό πανεπιστήμιο στήν Ἑλλάδα. Εἶχαν καί τίς ικανότητες καί τή ζέση καί τό ἦθος καί, πιό σημαντικό απ' ὅλα, τό κύρος, γιατί ἦταν αγωνιστές ὅλοι τους, νά αξιώσουν από τήν παράταξή τους (πού στό σύνολό της συμμεριζόταν τό ιδανικό τῆς προοδευτικῆς παιδείας καί επιστήμης) νά τούς δώσει, ἄν κυβερνοῦσε, τά μέσα καί τίς συνθῆκες νά φτιάξουν τό νέο πανεπιστήμιο.

ΑΛΛΑ τό ΕΑΜ δέν κυβέρνησε. Ἡ ΕΠΑΝ τό ακολούθησε στή συντριβή του. Θά πρεπε κάποτε μερικοί από τά μέλη της νά μᾶς διηγηθοῦν, πρίν εἶναι πολύ αργά, τήν ιστορία τῶν προσπαθειῶν τους τότε, γιατί μόνο ἔτσι θά μπορέσουμε νά καταλάβουμε τίς ιστορικές ρίζες τῆς ανυπαρξίας τοῦ πανεπιστημίου μας. Ἐδῶ, τό μόνο πού μπορῶ ἐγώ νά πῶ, αλλά καί πού αξίζει πάντα νά λέγεται, εἶναι πώς οἱ ἄνθρωποι τῆς ΕΠΑΝ δέν ἔπεσαν δίχως μάχη. Ἐκεῖνοι, ναί, ἔδωσαν ἕνα μέτρο τοῦ ἤθους πού πρέπει νά δείχνει ὁ πανεπιστημιακός ὅταν απειλεῖται ἡ ελευθερία τοῦ πνεύματος καί ἡ ὑπόσταση τοῦ πανεπιστημίου. Δέν πρέπει νά ξεχάσουμε τήν αὐταπάρνηση πού τούς ἔκανε νά θυσιάσουν τήν καριέρα καί τίς θέσεις τους γιά νά μήν προδώσουν τήν ὑποχρέωσή τους νά ὑπερασπίζουν τήν αλήθεια. Δέν πρέπει νά ξεχάσουμε τήν ηθική στάση πού συνοψίστηκε στή χειρονομία τοῦ καθηγητῆ Κώστα Τζώνη, ὅταν σήκωσε τήν καρέκλα του καί τή σφεντόνισε στούς χουντοϋλακες πού εἶχαν εισβάλει στήν αἴθουσα ἐνῶ ἐκεῖνος διδασκε, γιά νά συλλάβουν αριστερούς φοιτητές του.

Ὁ Τζώνης απολύθηκε αμέσως τότε «δι' ανάρμοστον συμπεριφοράν». Σ' αὐτόν τόν διεθνῶς γνωστό βιολόγο, απαγορεύθηκε ανασταστικά νά συμμετάσχει στήν πανεπιστημιακή ζωή τοῦ τόπου γιά τό ὑπόλοιπο τῆς ζωῆς του. Ποιά ἦταν ἡ ἁρμόζουσα συμπεριφορά μᾶς τό 'δειξαν οἱ μή αριστεροί συνάδελφοί του στά χρόνια πού ακολούθησαν. Καί δέν πρόκειται εδῶ γιά τούς φανατικούς σκοταδιστές ἤ τούς επαγγελματίες τοῦ αντικομμουνισμοῦ. Γι' αὐτούς δέν αξίζει νά γίνεται λόγος. Πρόκειται γιά τούς σοβαρούς καθηγητές πού πίστευαν στό αστικό καθεστώς, χωρίς ὅμως νά γίνονται μισαλλόδοξοι. Αὐτοί

- Τί ἔκαναν γιά νά προστατέψουν τό πανεπιστήμιο από ἕνα αποχαλινωμένο αντεπαναστατικό κράτος πού μοναδική του φροντίδα εἶχε πῶς νά κλείσει τά στόματα καί νά ὑποδουλώσει τά πνεύματα φοιτητῶν καί καθηγητῶν;
- Πῶς αντέδρασαν στή δράση ειδικοῦ σπουδαστικοῦ τμήματος τῆς Ασφάλειας καί στό φακέλωμα τῶν φοιτητῶν τους;
- Πῶς ἐκφράστηκαν ὅταν οἱ πολιτικές εκκαθαρίσεις σάρωναν τούς καλύτερους εκπαιδευτικούς από τήν παιδεία;
- Πῶς μπόρεσαν νά πέσουν τόσο χαμηλά ὥστε νά δεχθοῦν ὄχι μόνο οἱ ἴδιοι νά ὑπογράψουν τίς επαίσχυντες εκεῖνες διλώσεις νομιμοφροσύνης αλλά καί νά τίς ολέπουν νά επεκτείνονται στούς ὑφηγητές, τούς επιμελητές, τούς βοηθούς, ακόμη καί στούς ὑποψήφιους διδακτορικῶν διπλωμάτων;

Η ΑΝΥΠΑΡΞΙΑ ὁποιασδήποτε διαμαρτυρίας, ἡ ὑποταγή, αὐτή ἦταν ἡ «ἁρμόζουσα συμπεριφορά» τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου πού διαδέχθηκε τό ἦθος τῆς ΕΠΑΝ. Ἴσως θά ἔλεγε κανείς ὅτι μέσα στά σκληρά χρόνια τοῦ εμφυλίου πολέμου δέν τούς ἦταν δυνατόν νά κάνουν αλλιῶς. Ὅτι δέν εἶναι γιά τόν καθένα νά γίνεται Κώστας Τζώνης. Ἔστω. Κάποτε, ὅμως, τά σκληρά χρόνια πέρασαν. Μπήκαμε σέ μιά σχετική ομαλότητα. Δοκίμασε μήπως τότε ὁ καθηγητικός κόσμος νά αντιδράσει στό ασφυκτικό καθεστώς πού εἶχε δημιουργηθεῖ στό πανεπιστήμιο; Κάθε ἄλλο. Προτίμησαν νά συμμορφωθοῦν μέ τό νοσηρό κονφορμισμό τῆς αστικῆς Ἑλλάδας τῶν χρόνων 1950-1967, εἰς βάρος καί αὐτῆς τῆς επιστημονικῆς τους ακεραιότητας, σέ μερικές περιπτώσεις. Γιατί τί ἄλλο παρά ἔλλειψη ακεραιότητας ἦταν ἡ στάση τοῦ καθηγητῆ μας τότε τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου (γιά νά μιλήσω γιά τή σχολή πού ξέρω) πού ἐνῶ δίδασκε τή συνταγματική κατοχύρωση τῶν ελευθεριῶν τοῦ πολίτη, δέν ἄνοιξε ποτέ τό στόμα του νά πεῖ στούς φοιτητές του δύο λέξεις γιά τό παρασύνταγμα τῶν ψηφισμάτων πού ακύρωνε κάθε ελευθερία, γελοιοποιώντας ὁποιαδήποτε διδασκαλία δημοκρατικοῦ Συντάγματος. Καί ὁ Σγουρίτσας δέν ἦταν τό μόνο παράδειγμα.

ΕΙΝΑΙ αλήθεια ὅτι μέ τή δικτατορία τά πράγματα ἄλλαξαν κάπως. Ὑπῆρξαν κεντρῶοι καί δεξιοί καθηγητές πού τίναξαν από πάνω τους τή νάρκη τοῦ νοσηροῦ κονφορμισμοῦ καί αντιστάθηκαν στούς στρατοκράτες. Ἔπαινος καί τιμή αξίζει σ' αὐτούς τούς ανθρώπους. Ἔχουν κατακτήσει μιά θέση στό αναγεννητικό κίνημα τοῦ τόπου μας. Κάθε προοδευτική κίνηση στό πανεπιστήμιο πρέπει νά επιδιώκει τή συνεργασία τους διεκδικώντας τους γιά δικούς της. Αλλά καί δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε ὅτι δέν εἶναι αὐτοί πού δίνουν τόν τόνο στήν πανεπιστημιακή μας πραγματικότητα. Τόν τόνο ἐξακολουθεῖ νά τόν δίνει τό νεκρό βάρος πού συσσωρεύθηκε τά χρόνια 1946-1974.

Τό ἐπάγγελμα καί ἡ ἐκλογή καθηγητῶν

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ αὐτή παρέκβαση ἐξηγεῖ, νομίζω, γιατί τό αἴτημα γιά τή συγκρότηση αληθινοῦ πανεπιστημίου, πού περιλαμβάνει καί τήν ορθή οργάνωση τοῦ επαγγέλματος τῶν πανεπιστημιακῶν, δέν ξεκίνησε οὔτε μπορεῖ νά ξεκινήσει από τήν πλειοψηφία τῶν σημερινῶν καθηγητῶν. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί ἠττήθηκαν καί δήλωσαν ὑποταγή σέ θέματα πολύ πιό κεφαλαιώδη από τό πῶς πρέπει νά εντάσσονται στήν πανεπιστημιακή ζωή οἱ νέοι επιστήμονες. Από ἕνα σημεῖο καί πέρα ἔφθασε νά τούς ενδιαφέρει μόνο ἡ ἡσυχία τῆς ἕδρας τους. Ὄχι μόνο δέν εἶχαν τό σθένος νά δώσουν, νά σκεφθοῦν κάν, τή μάχη πού χρειαζόταν γιά τήν αλλαγή τῶν πανεπιστημιακῶν θεσμῶν, αλλά, ακόμη περισσότερο, ἡ ανυπαρξία πανεπιστημιακῆς ζωῆς, ὁ αποκλεισμός τῶν νέων επιστημόνων, κατάντησε νά τούς βολεύει. Τούς γλίτωνε από τόν πονοκέφαλο τῆς καθημερινῆς δημόσιας αναμέτρησης μέ νέες ιδέες πού θά εἶχαν γιά φορεῖς τους ανθρώπους νέους, ανήσυχους, ἴσως καί τεχνικά καλύτερα καταρτισμένους. Ἔτσι, στήν καλύτερη περίπτωση, οἱ τότε καθηγητές, περιορίζονταν σέ κυνικές ευφυολογίες τοῦ εἴδους «ἡ επιστήμη στήν Ἑλλάδα εἶναι γιά τούς πλουσίους» – σάμπως τό τί γινόταν στήν Ἑλλάδα καί μάλιστα μέσα στό πανεπιστήμιο πού δίδασκαν νά μήν εἶχε καμιά σχέση μέ κείνους. Καί δέχονταν τήν κατάσταση.

ΣΗΜΕΡΑ τό νομικό καθεστώς πού ἔπνιγε ἄλλοτε τήν ελεύθερη σκέψη στό πανεπιστήμιο δέν ὑπάρχει πιά. Καταργήθηκε από γενικότερες εξελίξεις. Αλλά ἡ ανυπαρξία τοῦ επιστημονικοῦ φυτωρίου στίς πρῶτες βαθμίδες τοῦ πανεπιστημιακοῦ επαγγέλματος εξακολουθεῖ. Καί ὅσο συνεχίζεται θά διαιωνίζει τό καθεστώς τῆς αὐθαιρεσίας στήν κρίση καί τήν εκλογή καθηγητῶν ὁδηγώντας στήν αναπαραγωγή ὅλων τῶν κακῶν συνηθειῶν τοῦ σημερινοῦ καθηγητικοῦ κόσμου. Γιατί ὅταν μιά σχολή ἔχει νά κρίνει, μέσα σέ λίγους μῆνες, δεκαπέντε ὑποψήφιους πού τῆς εἶναι ουσιαστικά ἄγνωστοι – ἐπειδή επιστημονικά κατάγονται από ξένα πανεπιστήμια – δέν εἶναι ανθρώπινα δυνατόν νά σχηματίσει δική της αντικειμενική κρίση γιά τόν καθένα. Μοιραῖα ὑποχρεώνεται νά προσφύγει στήν κρίση τοῦ περιβάλλοντος πού μέσα του αναπτύχθηκαν οἱ ὑποψήφιοι – διλαδή στή γνώμη τῶν ξένων πανεπιστημιακῶν. Αὐτήν ὅμως τή γνώμη εὔκολα μπορεῖ κανείς καί ατιμώρητα νά τήν αγνοή-

σει, εἴτε ὑπουργός Παιδείας εἶναι εἴτε καθηγητής πού θά ἤθελε νά δημιουργήσει κλίκα. Γιατί ἡ γνώμη τῶν ξένων πανεπιστημίων εἶναι γνώμη ἀπούσα, γνώμη δίχως κοινωνικό βάρος στόν τόπο μας. Ἔτσι ἡ κρίση γιά τούς ὑποψήφιους καθηγητές στήν καλύτερη περίπτωση εἶναι ἐξαρτημένη ἀπό τή γνώμη κάποιου ξένου πανεπιστημίου καί στή χειρότερη δέν εἶναι οὔτε κάν ἐξαρτημένη, εἶναι αὐθαίρετη. Τώρα, ἄν κάτω ἀπό τέτοιες συνθῆκες ἐκλέγονται, ὅπως καί νά τό κάνουμε, οἱ καλύτεροι (ὅπως ἰσχυρίσθηκε ὁ κύριος Γ. Κουμάντος), αὐτό εἶναι μᾶλλον ζήτημα καλῆς τύχης παρά καλῆς λειτουργίας θεσμῶν. Πάντως, σέ μένα τουλάχιστον, φαίνεται αὐταπόδεικτο ὅτι ἡ διαδικασία πού ἰσχύει, μέσα στά πλαίσια ἐπαγγελματικῆς ἀνυπαρξίας πού ἐπικρατοῦν, ἀνοίγει τήν πόρτα γιά τήν ἀνάδειξη ἀνθρώπων ἀσχέτων πρός τήν ἐπιστημονική δουλειά, μέ ἀνεπαρκῆ οὐσιαστικά προσόντα, ἀλλά μέ ἐπαρκῆ πολιτική ὑποστήριξη. Δέν ἰσχυρίζομαι ὅτι αὐτό εἶναι κάτι τό συνηθισμένο. Νομίζω ὅμως ὅτι εἶναι κάτι πού συμβαίνει. Ὅταν συμβεῖ, τά βάζουμε μέ τίς κυβερνήσεις, τούς ὑπουργούς, τά μέσα καί τά ρουσφέτια. Καί πρέπει νά τά βάζουμε μέ ὅλα αὐτά. Ἀλλά, παράλληλα, εἶναι καιρός νά σκεφτοῦμε ὅτι γιά νά σταματήσουν τέτοιες καταχρήσεις χρειάζεται νά δημιουργηθεῖ ἐκεῖνο πού λείπει – τό ἐπάγγελμα τοῦ πανεπιστημιακοῦ δασκάλου. Γιατί θά ἦταν πολύ δύσκολο νά προσγειώνονται κάθε τόσο καθηγητές «ἀλεξιπτωτιστές» στίς ἕδρες, ἄν ὁ ὅλος κλάδος, ὅπως εἶναι σήμερα ὀργανωμένος, δέν εἶχε κάπως «ἀλεξιπτωτιστικό» χαρακτήρα.

Τί πρέπει νά γίνει

ΠΟΛΛΕΣ συζητήσεις γίνονται σήμερα γιά τό πῶς πρέπει νά ὀργανωθεῖ καί νά ἀνανεωθεῖ τό διδακτικό προσωπικό στό πανεπιστήμιο. Ἀκούγονται συνθήματα ὅπως ἡ ἀποχουντοποίηση, ὁ ἐκδημοκρατισμός. Ξεπετάγονται ριζοσπαστικές ἰδέες, πού ἔχουν ὁδηγήσει στό μέγα κονταροχτύπημα τῆς «ἕδρας» καί τοῦ «τομέως». Πολλά ἀπ᾽ ὅσα ἀκούγονται δέν μπορεῖ κανείς παρά νά τά ἐπιδοκιμάσει. Ἡ ἀποχουντοποίηση εἶναι κάτι τό αὐτονόητο. Τό ἴδιο κι ὁ ἐκδημοκρατισμός, στό βαθμό πού σημαίνει ἐλευθερία τοῦ λόγου – γιατί ἄς μήν ξεχνᾶμε ὅτι ὑπάρχουν καί μερικές πλευρές τῆς δημοκρατίας ἄσχετες πρός τήν ἐπιστήμη. (Ἡ ἐπιστημονική ἀλήθεια, παραδείγματος χάριν, δέν εἶναι θέμα πλειοψηφίας ἀλλά θέμα λογικῆς ἀνάλυσης καί πειραματικῆς ἀπόδειξης).

ΟΤΑΝ ὅμως ἐξαντλήσει κανείς τή συζήτηση πού ἔχει διεξαχθεῖ στόν τύπο, δέν μπορεῖ στό τέλος νά ἀποφύγει τό ἐνοχλητικό συναίσθημα μιᾶς κάποιας ἀπώλειας προσανατολισμοῦ. Ἄθελά του θυμᾶται τό ρητό τοῦ Εὐαγγελίου: «Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾶ καί τυρβάζει περί πολλά, ἑνός δ᾽ ἔστι χρεία». Αὐτό τό ἕνα εἶναι ἡ ἀνάγκη νά ὑπάρξει πανεπιστημιακό ἐπάγγελμα μέ ἀνοιχτές τίς πόρτες στούς νέους ἐπιστήμονες. Καί ὅταν λέω νέους, δέν ἐννοῶ ἀνθρώπους τῆς δικῆς μου γενιᾶς, τῶν σαράντα χρόνων. Ἐμεῖς δέν εἴμαστε πιά νέοι ἐπιστήμονες. Ἡ προσέλευσή μας στόν πανεπιστημιακό χῶρο, γιά ὅσους εἶναι ἄξιοι, δέν μπορεῖ νά γίνει σέ ἄλλη βαθμίδα ἀπό τήν καθηγητική. Ἡ ἔνταξή μας σ᾽ αὐτή τή βαθμίδα μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ ἀφήνοντας ἀδιατάρακτα τά παλιά πλαίσια τῆς κακολειτουργίας τοῦ ἐπαγγέλματος. Δέν εἶναι ἡ ἐκλογή ὁρισμένων καθηγητῶν, ἔστω κι ἄν μερικοί ἀπ᾽ αὐτούς διαπνέονται ἀπό ἀριστερώτερες ἰδέες (διορθώνοντας ἔτσι κάπως τήν τρομακτική ἰδεολογική μονομέρεια τοῦ πανεπιστημίου), πού μπορεῖ νά λύσει τό πρόβλημα τῆς δομῆς τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ.

ΓΙΑ νά λυθεῖ τό πρόβλημα πρέπει νά σπρωχτοῦν στό προσκήνιο τά παιδιά τῶν εἰκοσιτριῶν χρόνων. Αὐτοί, ὅσοι φυσικά εἶναι προικισμένοι κι ἔδειξαν στίς πρῶτες σπουδές τους ξεχωριστή ἐπίδοση, αὐτοί πρέπει νά ἀρχίσουν νά γίνονται οἱ νέοι μας πανεπιστημιακοί δάσκαλοι. Γιά νά κάνουν τό πρῶτο τους βῆμα στό ἐπάγγελμα δέν πρέπει νά τούς ζητοῦν κανένα ἄλλο προσόν, ἐκτός ἀπό τήν ἐπίδοσή τους καί τό πτυχίο τους ἤ, ἔστω, ἕναν πρῶτο μεταπτυχιακό τίτλο, ὕστερα ἀπό σύντομες μεταπτυχιακές σπουδές. Μέ αὐτά καί μόνο πρέπει νά μποροῦν νά γίνουν δάσκαλοι μέ πλήρη διδακτική εὐθύνη. Διηλαδή νά ἔχουν μάθημα πού νά τό διδάσκουν ἐλεύθερα, ὅπως αὐτοί νομίζουν, νά ἐξετάζουν καί νά βαθμολογοῦν ἰσότιμα μέ ὁποιοδήποτε παλιότερο ἤ ἱεραρχικά ἀνώτερό τους. Στή διδασκαλία δέν ὑπάρχει ἄλλη ἱεραρχία ἐκτός ἀπό κείνη τῆς ἱκανότητας πού ἐλέγχεται κάθε μέρα. Καί ὁ νέος ἐπιστήμονας δέν ἐνηλικιώνεται ἄν δέν τοῦ ἀναγνωριστεῖ πλήρης εὐθύνη.

ΑΠΟ κεῖ καί πέρα οἱ νέοι ἐπιστήμονες πρέπει, βέβαια, νά κάνουν δημοσιεύσεις, διδακτορικές ἐργασίες, νά δημιουργήσουν ἔργο. Πρέπει νά κάνουν καί μετεκπαίδευση σέ ξένα πανεπιστήμια, γιατί αὐτοτέλεια τοῦ πανεπιστημίου δέν σημαίνει κατά κανένα τρόπο ἀποκοπή ἀπό τή διεθνῆ πανεπιστημιακή κοινότητα, οὔτε ἐξιδανίκευση ὁποιουδήποτε ἐπαρχιωτισμοῦ. Ὅλα αὐτά ὅμως, πρέπει οἱ νέοι ἐπιστήμονες νά τά κάνουν μέσα ἀπό τό ἐπάγγελμα, ὄχι τριγυρίζοντας ἀπ᾽ ἔξω, ἄσχετοι καί ἀποξενωμένοι ἀπό τήν πανεπιστημιακή ζωή. Τό ἐπάγγελμα πρέπει νά τούς ἀμείβει ἀρκετά ὥστε νά μποροῦν νά ζήσουν ἀνεξάρτητοι καί μετά ἀπό μιά σύντομη περίοδο δοκιμασίας πρέπει νά τούς κατοχυρώνει κάποια μονιμότητα. Ἀπό ἕνα τέτοιο φιλτράρισμα ὅσοι ἀναδειχθοῦν μέ τή δουλειά τους, θά πρέπει νά φτάσουν τελικά στό βαθμό τοῦ καθηγητῆ. Ὄχι ὅλοι – μόνο οἱ πραγματικά διακεκριμένοι. Ὅπως δέν γίνονται ὅλοι οἱ δικαστικοί ἀρεοπαγίτες, οὔτε ὅλοι οἱ ἀξιωματικοί στρατηγοί. Ὑπάρχουν καί κεῖνοι πού τελειώνουν τή σταδιοδρομία τους στό βαθμό τοῦ ἐφέτη ἤ τοῦ πρωτοδίκη ἤ τοῦ ταγματάρχη, ἔχοντας ἐπιτελέσει στόν τομέα του ὁ καθένας κάποιο ἔργο. Γιά νά γίνει ὅμως κάτι ἀνάλογο καί στό πανεπιστήμιο, χρειάζεται νά δημιουργηθοῦν, πρίν ἀπό τό βαθμό τοῦ καθηγητῆ, μία ἤ δύο βαθμίδες μέ πλήρη ἐπαγγελματικό χαρακτήρα. Χιλιάδες θέσεις, ὅπως εἴπαμε, ὁπωδῶν ἐφημέριων καί ἐφημερίων, ἀλλά μέ ἰσοτιμία στή διδασκαλία, μέ ἐπαρκῆ ἀμοιβή καί μέ μονιμότητα.

ΜΟΝΟ μέσα σέ τέτοιο ἐπαγγελματικό πλαίσιο ἀρχίζει νά παίρνει κάποιο νόημα καί τό αἴτημα τοῦ ἐκδημοκρατισμοῦ. Γιατί μόνο ἡ ἐπαγγελματική κατοχύρωση ἐξασφαλίζει στούς

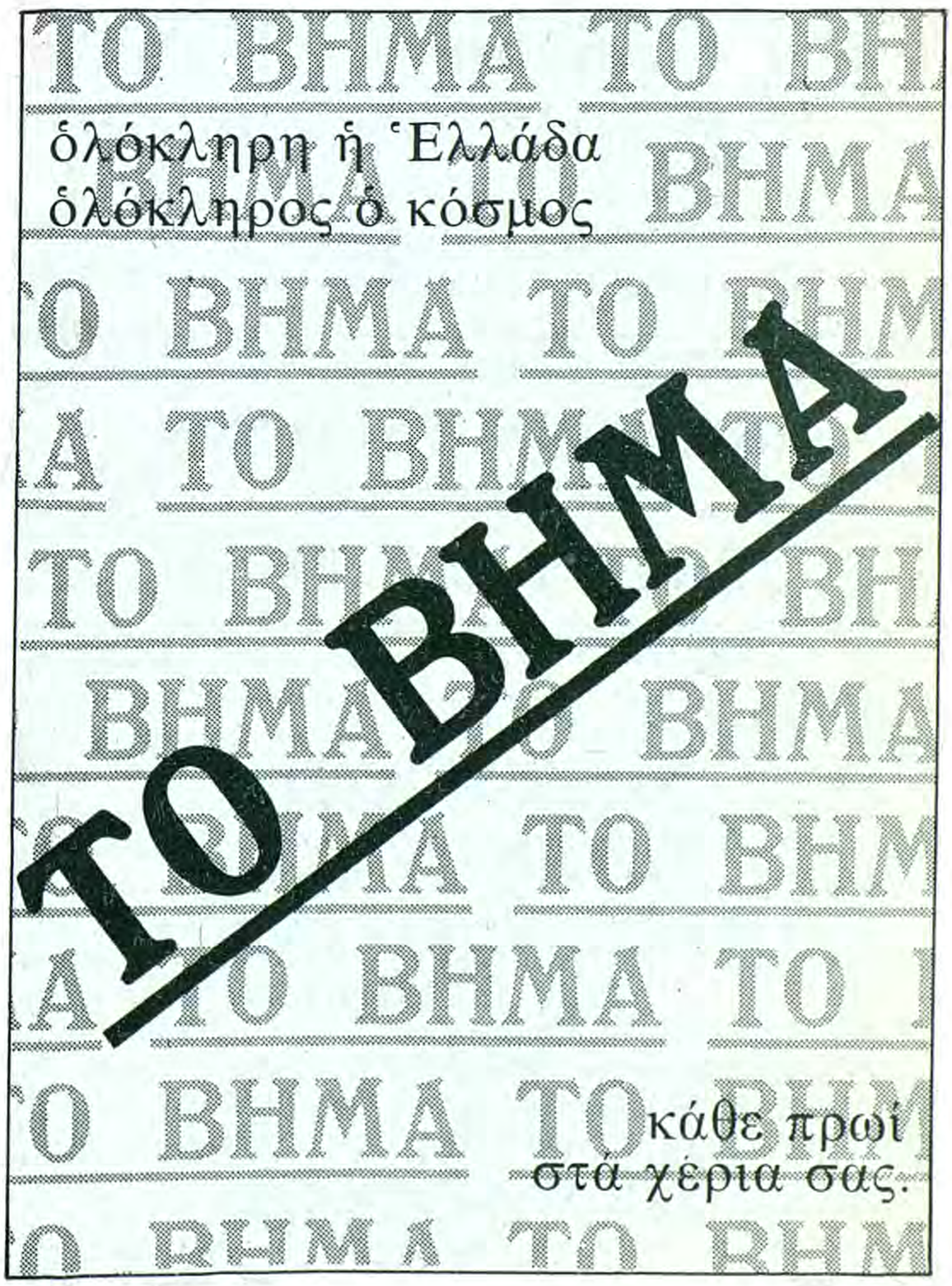

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΕΡΝΕΣΤ ΜΑΝΤΕΛ
Μαρξιστική Πραγματεία τῆς Οἰκονομίας

Τόμος τέταρτος

•

ΛΕΩΝ ΤΡΟΤΣΚΙ
Ἱστορία τῆς Ρώσικης Ἐπανάστασης

(5 τόμοι)

•

ΛΕΩΝ ΤΡΟΤΣΚΙ
Λογοτεχνία καί Ἐπανάσταση

•

ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ
Κριτική τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας

Μετάφραση Π. Πουλιόπουλου

★

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
βιβλιοπωλεῖο «ΠΛΕΘΡΟΝ» τηλ. 8834692

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΛΕΘΡΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ

ΤΑΣΟΥ ΣΧΟΡΕΛΗ
Ρεμπέτικη Ἀνθολογία

3 τόμοι

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΚΟΥΒΕΛΑΚΗ
Τά μεταγωγικά σύρουν τόν ὄλεθρο

6΄ ἔκδοση

•

Ἡ περισυλλογή

νέους ἐπιστήμονες τήν ἄνεση νά ἐκφράζονται χωρίς νά φοβοῦνται ὄχι μόνο τήν ἀστυνομία τῶν φακέλων ἀλλά οὔτε τήν ἐξ ἴσου ἀποτελεσματική ἀστυνομία τῶν πορτοφολιῶν.

ΤΕΤΟΙΟΙ ἐπιστήμονες εἶναι ἀπαραίτητοι ἄν πρόκειται νά γεννηθεῖ καί νά ἐπιζήσει στό πανεπιστήμιο τό ἐλεύθερο πνεῦμα. Μαζί μ' αὐτούς, ἕνα ἰσχυρό φοιτητικό κίνημα μπορεῖ νά ἐπηρεάσει σημαντικά, ἀποφασιστικά ἴσως, τήν κατεύθυνση τῆς πανεπιστημιακῆς ζωῆς. Χωρίς αὐτούς εἶναι καταδικασμένο στό θέμα αὐτό νά ματαιοπονεῖ.

ΦΥΣΙΚΑ, θά ἦταν οὐτοπία νά πιστέψει κανείς ὅτι μέ τέτοιους θεσμούς δέν θά μπορέσει ἡ ἄρχουσα τάξη νά ἐπιβάλει τελικά στίς σημαντικότερες θέσεις τούς ἀνθρώπους της. Αὐτό, σέ μιά ταξική κοινωνία εἶναι ἀναπόφευκτο. Ἀλλά οἱ σωστοί ἐπαγγελματικοί θεσμοί μποροῦν νά ἐξασφαλίσουν τό περιθώριο μιᾶς ἀντίπαλης ταρουσίας, ὥστε ἡ ταξική πάλη νά διεξάγεται μέ ἰδεολογικά ὅπλα καί μέσα στό πανεπιστήμιο. Νά ἔχουν τή δυνατότητα ἐκεῖνοι πού διαφωνοῦν, ἐκεῖνοι πού ἐκπροσωποῦν πνευματικά μιάν ἄλλη τάξη, νά προβάλλουν τίς ἀπόψεις τους μέσα στόν πανεπιστημιακό χῶρο, ἔστω κι ἄν αὐτό συνεπάγεται ἀποκλεισμό τους ἀπό τίς διευθυντικές θέσεις. Ὁ ἀγώνας γιά νά ὑπάρξει πανεπιστημιακό ἐπάγγελμα εἶναι καί ἀγώνας γιά νά διευρυνθοῦν οἱ δυνατότητες τῆς κοινωνικῆς ἀμφισβήτησης.

ΑΛΛΑ δέν εἶναι μόνο αὐτός ὁ σκοπός τοῦ αἰτήματος. Παράλληλα ὑπάρχει καί ἡ καθαρά ἐπιστημονική ἀνάγκη τοῦ νά ἀφιερώνονται ἀπό νωρίς οἱ προικισμένοι ἄνθρωποι στήν ἔρευνα καί στή διδασκαλία ἄσχετα ἀπό ὁποιεσδήποτε πολιτικές ἤ κοινωνικές προεκτάσεις. Τελειώνοντας, λοιπόν, θά ἤθελα νά πῶ ὅτι τό πρόβλημα τῆς ἀνυπαρξίας πανεπιστημίου στόν τόπο μας συνοψίζεται σέ δύο σημεῖα. Πρῶτον, στήν ἀνυπαρξία ἐρευνητικῆς δραστηριότητας. Αὐτή, γιά νά θεραπευθεῖ, χρειάζεται εἰδική οἰκονομική ἐπιχορήγηση καί ἀνάπτυξη ὀργανωμένων μεταπτυχιακῶν σπουδῶν. Δεύτερον, στήν ἀνυπαρξία πανεπιστημιακοῦ ἐπαγγέλματος. Αὐτή, γιά νά θεραπευθεῖ, χρειάζεται δημιουργία μονίμων θέσεων μέ οὐσιαστικό περιεχόμενο δουλειᾶς σέ ἐπίπεδο ὑφηγητῶν, μέ πρόσληψη στίς θέσεις αὐτές τῶν πιό ἱκανῶν τελειοφοίτων τοῦ ἴδιου τοῦ ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου.

ΔΕΝ ξέρω ἄν οἱ ἰδέες τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ φαίνονται σήμερα πραγματοποιήσιμες. Ἐκεῖνο πού ξέρω εἶναι ὅτι σύντομα θά πραγματοποιηθοῦν. Γιατί εἶναι πολύ μεγάλη ἡ πίεση τοῦ διεθνοῦς περιβάλλοντος (πού τά πανεπιστήμιά του λειτουργοῦν σέ γενικές γραμμές μέ τόν τρόπο πού ἐδῶ προτείνω καί γιά τό δικό μας πανεπιστήμιο), εἶναι πιά πολύ πυκνή ἡ ἐπικοινωνία τῆς Ἑλλάδας μέ τόν εὐρωπαϊκό καί τόν ἀμερικανικό χῶρο, εἶναι πολύ ἔντονη ἡ διεκδίκηση κάποιας ἀλλαγῆς μέσα στή χώρα μας, ὥστε νά μπορέσουν νά ἐπιζήσουν γιά πολύ ἀκόμα οἱ προκατακλυσμιαῖοι θεσμοί πού τόσο μᾶς ἔχουν ταλαιπωρήσει. Θά ὑπάρξει καί στήν Ἑλλάδα πανεπιστήμιο. Θά δημιουργηθεῖ πανεπιστημιακό ἐπάγγελμα. Οἱ πόρτες θ' ἀνοίξουν γιά τούς νέους ἐπιστήμονες. Καί μόνο τότε, μέσα σέ συνθῆκες τέτοιας ὡριμότητας, θά ἔχει πιά νόημα νά τεθεῖ τό μεγάλο, τό τελικό ἐρώτημα, πού συνδέεται βαθιά μέ τήν πάλη γιά τήν κατάργηση τῶν κοινωνικῶν τάξεων:

- Τό ἐρώτημα ὄχι ἄν ὑπάρχει ἀλλά ἄν πρέπει νά ὑπάρχει πανεπιστήμιο στήν Ἑλλάδα ἤ ὁπουδήποτε ἀλλοῦ. Ἄν, δηλαδή, πρέπει, καί μέ ποιούς ὅρους καί γιά ποιούς σκοπούς, νά καλλιεργοῦμε τίς ἐλίτ τοῦ πνεύματος. ■

Κάθε Σάββατο
κυκλοφορεῖ ἡ

•

ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ
ὄργανο Σοσιαλιστικοῦ ἀγώνα καὶ προβληματισμοῦ

Τοῦ Ἠλία Εὐθυμιόπουλου

ΜΙΑ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΓΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΜΟΛΥΝΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ἡ ἐποχή ὅπου προστασία τοῦ περιβάλλοντος σήμαινε τή συντήρηση τοῦ πράσινου καί τήν ἀπαγόρευση τοῦ κυνηγιοῦ σ' ὁρισμένη ἐποχή τοῦ χρόνου ἔχει περάσει ἀνεπιστρεπτί. Καί ἡ σκυτάλη, ὅσον ἀφορᾶ τόν ὑποκειμενικό φορέα, περνάει ἀπό τούς φυσιολατρικούς ὅμιλους στά χέρια πλατύτερων κοινωνικῶν στρωμάτων καί πολιτικῶν σχηματισμῶν στά πλαίσια τοῦ γενικότερου κινήματος τῆς κοινωνικῆς ἀλλαγῆς.

1. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΜΟΛΥΝΣΕΙΣ

Κάνοντας μιά διάκριση ἀνάμεσα στό «κοινωνικό» καί «φυσικό» περιβάλλον, θά ὁρίζαμε τό δεύτερο σάν τό πεδίο ἐμφάνισης ὅλων τῶν φυσικοχημικῶν μεταβολῶν πού μποροῦν νά ἐπιδράσουν, ἄμεσα ἤ ἔμμεσα, βραχυπρόθεσμα ἤ μακροπρόθεσμα, στούς ζωντανούς ὀργανισμούς καί τίς ἀνθρώπινες δραστηριότητες.

Μ' αὐτή τή διευκρίνιση, μόλυνση περιβάλλοντος ἔχουμε ὅταν κάποιες ἀπό τίς παραπάνω δράσεις, ξεπερνώντας ἕνα κριτικό ἐπίπεδο, προκαλοῦν:

α) Μιά σειρά βιολογικές ἤ ψυχικές βλάβες πάνω στόν ἄνθρωπο ἤ ἔχουν ἐπιπτώσεις στήν κληρονομικότητα.

β) Συντελοῦν στήν ἐμφάνιση διαταραχῶν εὐρύτερης κλίμακας πού ἀφοροῦν στό σύνολο τῶν βιολογικῶν καί ἐνεργειακῶν ἀνταλλαγῶν στή βιόσφαιρα (οἰκολογικό, δημογραφικό, ἐνεργειακό πρόβλημα).

Ἡ βασική δυσκολία γιά μιά συστηματική κατάταξη τῶν παραγόντων μόλυνσης πηγάζει ἀπό τήν ὕπαρξη ἐξαιρετικά πολύπλοκων μηχανισμῶν ἀλληλεξάρτησης αἰτίων καί αἰτιατῶν, ἐγγεγραμμένων στά πλαίσια τοῦ μεταβολισμοῦ ἀνάμεσα στή φύση καί τήν ἀνθρώπινη κοινωνία.

Μέ μιά σχηματική ἀπαρίθμηση θά σταθοῦμε στά παρακάτω σημεῖα:

- Μεταβολές στή σύνθεση τῆς ἀτμόσφαιρας ἀπ' τή συσσώρευση καί τίς χημικές δράσεις ἀερίων ἤ ἀερολυμάτων πού, ἤ εἶναι ἄμεσα τοξικά ἤ δευτερογενῶς προκαλοῦν κλιματολογικές καί γεωφυσικές διαταραχές (π.χ. διοξείξιο τοῦ θείου ἀπ' τήν ἐπεξεργασία καί τίς καύσεις τῶν πετρελαιοειδῶν, τό ὄζον στή στρατόσφαιρα κ.τ.λ.)
- Μόλυνση τοῦ ἐδάφους ἤ τῶν ὑδατικῶν μέσων ἀπό τά βιομηχανικά καί οἰκιακά ἀπορρίμματα μέ τοξικά χαρακτηριστικά (ραδιενεργά ἰσότοπα, ἀπορρυπαντικά, φαρμακευτικά προϊόντα, τεχνητά λιπάσματα, ἐντομοκτόνα, ζιζανιοκτόνα, ἴχνη μόλυβδου καί ὑδράργυρου ἀπό βιομηχανικές κατεργασίες, καρκινογενεῖς οὐσίες, διαφυγή ἐνδιάμεσων προϊόντων κ.τ.λ.)
- Παραμόρφωση τῆς λειτουργικῆς αἰσθητικῆς τοῦ δομημένου χώρου, καταστροφή τοῦ τοπίου, ἀλλοίωση τῶν ἐδαφῶν, ἀνεπίστρεπτες μεταβολές τῆς βιολογικῆς ἰσορροπίας λιμνῶν, ποταμῶν, ὠκεανῶν.
- «Ψυχικές» μολύνσεις: Μποροῦμε νά ἀποδώσουμε σ' αὐτό τόν ὅρο ὅ,τι συμβάλλει στήν αὔξηση τοῦ ἄγχους τῶν κατοίκων τῶν σύγχρονων ἀστικῶν κέντρων, ὅπως θόρυβοι, δονήσεις, φαινόμενα ὑπερπληθυσμοῦ, ἀκαταλληλότητα χώρων.
- Θερμική μόλυνση: Κάθε διαδικασία μετατροπῆς ἐνέργειας ἀπελευθερώνει ἕνα ποσό θερμότητας. Οἱ συνέπειες αὐτῆς τῆς γενικῆς παραγωγῆς θερμότητας σέ παγκόσμια κλίμακα δέν ἔχουν ἀκόμα διευκρινιστεῖ καί οἱ ἀναφορές εἶναι συμπτωματολογικές.

2. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΣΕΒΕΖΟ

Ὅλα αὐτά γιά ἕνα μεγάλο διάστημα ἀνήκουν στό χῶρο τῆς ἐπιστημονικῆς φιλολογίας, ὥσπου σημαντικά ἐπεισόδια ἤ διαταραχές μεγάλης κλίμακας, προκαλοῦν γενική ἀναστάτωση, βάζουν σέ κίνηση τούς μηχανισμούς ἄμυνας καί ἀποδεσμεύουν εὐρύτερες κοινωνικές δυνάμεις, πού ἡ μέχρι ἐκείνη τή στιγμή λανθάνουσα συνείδηση τοῦ προβλήματος τίς καταδίκαζε σέ στάση παθητική.

Εἶναι ἡ περίπτωση τῆς ἔκρηξης τοῦ χημικοῦ ἀντιδραστήρα στό Σεβέζο τῆς Ἰταλίας. Τά γεγονότα εἶναι γνωστά: διαφυγή μιᾶς μικρῆς ποσότητας ἑνός νέφους μικροκρυστάλλων τῆς διοξίνης (TCDD), ἐνδιάμεσου προϊόντος κατά τή διάρκεια τῆς σύνθεσης τῆς 2-4-5 τριχλωροφαινόλης. IGNESA ἡ φίρμα παραγωγῆς μέ τή γενική καί ἀνώδυνη περιγραφή «φαρμακευτικά καί γεωργικά προϊόντα», ὑποκατάστημα τῆς γιγαντιαίας πολυεθνικῆς Hoffman-La Roche-Givaudan, μέ ἐργοστάσια σέ πάνω ἀπό 30 χῶρες.

Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ προσβεβλημένου ἐδάφους εἶναι ἀδύνατο γιά τήν ὥρα, ἔστω καί κατά προσέγγιση, νά ἐκτιμηθεῖ. Ἡ διοξίνη, εἶναι ἕνα ἀπό τά πιό ἰσχυρά δηλητήρια, 500 φορές πιό τοξική ἀπ' τή στρυχνίνη καί 10.000 φορές πιό τοξική ἀπ' τό κυάνιο. Ἡ χρησιμοποίηση τοῦ προϊόντος στό ΒΙΕΤΝΑΜ γιά τήν καταστροφή τῆς χλωρίδας παρέχει στοιχεῖα γιά τό εἶδος καί τό μέγεθος τῆς ἐπίδρασης στό βιολογικό χῶρο. Τά ἀποτελέσματα τῆς μόλυνσης στόν ἀνθρώπινο ὀργανισμό φθάνουν στό μέγιστο τῆς

ἐκδήλωσής τους ὕστερα ἀπό δύο χρόνια. Ἀπό 1000 προσβεβλημένα ἄτομα τά 300 πεθαίνουν, κύρια ἀπό καρκίνο στό συκώτι. Μποροῦμε ἀκόμα νά βροῦμε στόν κατάλογο, δερματίτιδες, τριχόπτωση, πονοκεφάλους, ὄγκους, ψωρίαση, γενετικές διαταραχές, ἀποβολές, δύσμορφα βρέφη. Τό κυριότερο: δέν ὑπάρχει ἀντίδοτο καί ἡ ἔκταση τῆς καταδικασμένης περιοχῆς μεγαλώνει μέ τίς γνωστές δημογραφικές συνέπειες.

Θεομηνία ἤ πρόβλημα κοινωνικοπολιτικό; Θά ἐπιχειρήσουμε μιά ἀναλυτικότερη προσέγγιση κλίνοντας μᾶλλον πρός τή δεύτερη ἄποψη...

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Οἱ ἐπιπτώσεις τῶν σύγχρονων τεχνολογικῶν δομῶν πάνω στό κοινωνικό σύνολο ἐμφανίζονται ἰδιαίτερα ὀξυμένες στόν καπιταλιστικό τρόπο παραγωγῆς: Παντοῦ ὅπου τό ἀποτέλεσμα τῆς ἀνθρώπινης ἐργασίας παίρνει τή μορφή ἐμπορεύματος (ὑπεροχή τῆς ἀνταλλακτικῆς ἀξίας πάνω στήν ἀξία χρήσης), ἡ αὔξηση τοῦ συνολικοῦ πλούτου συνοδεύει μιά προϊούσα κοινωνική φτώχεια. Μιά ἀπ' τίς σύγχρονες μορφές αὐτῆς τῆς κοινωνικῆς φτώχειας εἶναι ἡ ἀπειλή γιά τήν καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος καί τῶν φυσικῶν βάσεων τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Ἔτσι, οἱ αἰτίες τῆς ἔξαρσης τοῦ λεγόμενου «κοινωνικοῦ κόστους τῆς ἀνάπτυξης» χωρίζονται σέ δυό κατηγορίες. Ἡ πρώτη ἀφορᾶ στή λογική τῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης, πού δέν εἶναι ἄλλη παρά ἡ λογική τῆς μεγιστοποίησης τοῦ κέρδους, καί ἡ δεύτερη ἀφορᾶ στήν ἴδια τή φύση τῆς τεχνολογίας (γιά τή δεύτερη θά ἀναφερθῶ στή συνέχεια πιό ἐκτεταμένα).

Τό βιομηχανικό ὑποπροϊόν τῆς δραστηριότητας τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, στό βαθμό πού δέν ἀντιπροσωπεύει μιά παραγωγική ἐπένδυση, δέν μπορεῖ νά ἀπορροφηθεῖ ἀπ' τήν ἀγορά, δέν ἀνακυκλώνεται. Αὐτή ἡ ἔλλειψη ἀντιστάθμισης – χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ καπιταλιστικοῦ τρόπου παραγωγῆς – βρίσκεται στή βάση τῆς ἀντίθεσης ἀνάμεσα στό κόστος καί στά ὀφέλη τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἀπ' τή μιά καί τίς συλλογικές ἀνάγκες ἀπ' τήν ἄλλη. Παραθέτω ἀπόσπασμα ἀπ' τήν ἀμερικάνικη ἐπιθεώρηση Industrial Week (5 Δεκεμβρίου 1969):

«Οἱ βιομηχανικές ἐπιχειρήσεις δέν βρίσκονται ἐδῶ γιά νά ἐξυπηρετήσουν τό λαό, ἀλλά γιά νά ἀποχτήσουν κέρδη. Αὐτό σημαίνει πώς περιμένουν ἕνα μέγιστο εἰσόδημα ἀπό μιά ἐλάχιστη ἐπένδυση. Κατά συνέπεια, ἡ τρέχουσα στάση ὡς πρός τή μάχη ἐνάντια στή μόλυνση (Pollution) εἶναι πώς τά λεφτά πού ξοδεύονται σ' αὐτή τήν κατεύθυνση καταχωροῦνται στό καθαρό παθητικό».

4. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ θεμελιακή ἀρχή τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος πού τό ἀστικό κράτος εἶναι ἐπιφορτισμένο νά διασφαλίσει, εἶναι τό δικαίωμα στήν ἰδιωτική ἰδιοχτησία καί τά μέσα παραγωγῆς, πού συνεπάγεται τό δικαίωμα τοῦ μέγιστου κέρδους γιά τούς ἰδιοχτῆτες. Ἀκόμα περισσότερο, στό βαθμό πού τό ἴδιο τό κράτος συμμετέχει στά μονοπωλιακά σχήματα τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, καλεῖται νά ὑπερασπίζει μέ τόν καλύτερο δυνατό τρόπο τά συμφέροντα τῆς ἐπιχείρησης τῶν συμβαλλομένων.

Κι ὅταν, κάτω ἀπ' τήν πίεση κοινωνικῶν παραγόντων ἤ γιά τήν ἀποφυγή ἀντιδράσεων εὐρύτερης κλίμακας, τό κράτος, σάν «ἀντιπρόσωπος τῆς πολιτείας» πιά, ἀναγκάζεται νά ἐπέμβει, τά ὅρια καί οἱ δυνατότητες αὐτοῦ τοῦ παρεμβατισμοῦ εἶναι περιορισμένες.

Πρῶτο, γιατί μιά ἐξεζητημένη παραγωγή ἀντανακλᾶται σ' ἕνα πολύπλοκο καί γραφειοκρατικοποιημένο μηχανισμό, ἐξαιρετικά ἀδρανῆ καί μή ἀποτελεσματικό.

Δεύτερο, γιατί μέ τήν ὅλο καί αὐξανόμενη συγκέντρωση τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, δέν εἶναι δυνατό νά λειτουργήσουν εὐέλικτα οἱ μηχανισμοί ἐλέγχου, ἐπειδή ἡ κλίμακα τοῦ πεδίου παραγωγῆς καί διανομῆς τοῦ προϊόντος, σέ πολλές περιπτώσεις, δέν εἶναι προσαρμοσμένη στίς διαστάσεις τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος.

Τρίτο, γιατί ἡ παραγωγή γίνεται ὅλο καί πιό ἀπρόσωπη καί τά στάδια ἐπεξεργασίας ὅλο καί πιό σύνθετα, ἔτσι ὥστε νά μήν ὑπάρχει, στήν ἀκραία ἔκφραση τοῦ φαινόμενου, προφανής σχέση ἀνάμεσα στίς πρῶτες ὕλες καί τό τελικό προϊόν ἤ ἀνάμεσα στόν τόπο παραγωγῆς καί τό πεδίο προορισμοῦ ἤ κατανάλωσης τοῦ προϊόντος.

Τέταρτο, γιατί στή φάση τῆς ἀντικατάστασης τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων σέ «ἐθνική» κλίμακα ἀπό τά πολυεθνικά συγκροτήματα, τά κέντρα λήψης ἀπόφασης καί συντονισμοῦ τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητας δέν εἶναι προσιτά στούς ἁρμό-

---

ΣΕΒΕΖΟ: Ὁ ἐργατικός ἔλεγχος στό χῶρο καί στό περιβάλλον

ΣΙΓΑ-ΣΙΓΑ καί πειθαρχημένα, τό μεσημεράκι τῆς 26 τοῦ Ἰούλη οἱ 177 κάτοικοι τοῦ Σεβέζο (Μπριάντζα-Λομβαρδία) μπῆκαν στό Ι.Χ. τους ἤ στό πούλμαν πού ἔβαλε στή διάθεσή τους ὁ δῆμος, εἴσπραξαν 2.500 δρχ. ἀνά κεφαλή (5.000 στούς ἀρχηγούς οἰκογένειας), κι ἐγκατέλειψαν τό μολυσμένο χωριό.

ΤΟ τί εἶχε συμβεῖ, εἶναι γνωστό: στό ἐργοστάσιο ICMESA τοῦ χωριοῦ τους «ἔφυγε» κατά κάποιο τρόπο ἕνα τοξικό σύννεφο πού περιέχει σέ μεγάλη ποσότητα ἕνα μαραντικό τῶν φύλλων, τή διοξίνη, πού χρησιμοποίησαν σέ μεγάλη ποσότητα οἱ Ἀμερικάνοι στό Βιετνάμ. Ἡ ποσότητα εἶναι μεγάλη, σχεδόν δυό κιλά, ὅσο φτάνει δηλαδή θεωρητικά γιά νά σκοτώσει 100.000 ἄτομα. Τά θύματα τοῦ Σεβέζο, εὐτυχῶς, ἦταν πιό λίγα: τά σκυλιά, τά γατιά, τά κουνέλια, οἱ κότες, ὅλα τά δέντρα καί τά κηπουρικά, ὅλες οἱ ἔγκυες γυναῖκες, πού τά μωρά τους κινδυνεύουν νά βγοῦν παραμορφωμένα, καί εἴκοσι σχεδόν παιδάκια, πού ἔχουν τό σῶμα τους γεμάτο πύο καί πληγές.

ΠΩΣ ἀντιδράσαν οἱ ἀρχές; Τίς πρῶτες δύο βδομάδες τό μόνο πού ἔλεγαν στούς κατοίκους ἦταν πώς ἡ βροχή θά καθάριζε τά πάντα. «Φτάνει ἐσεῖς νά πλένετε τά χέρια σας καί νά μήν τρῶτε τά λαχανικά τῶν κήπων σας». «Εἶναι ὑπόθεση ἡμερῶν, σέ λίγο θά λυθοῦν ὅλα τά προβλήματα», ἔλεγε ὁ δήμαρχος τοῦ Σεβέζο, Φραντζέσκο Ρόκκα.

Οἱ πρῶτοι πού κατάλαβαν πώς κάτι πρέπει νά γίνει ἦταν οἱ 167 ἐργάτες τῆς ICMESA. Πολλές ἐργάτριες ἦταν ἄρρωστες καί τό σκυλί τοῦ φύλακα εἶχε παραλύσει. Ἕξι μέρες ὕστερα ἀπό τή φυγή τοῦ σύννεφου, τό ἐργοστασιακό συμβούλιο ἀποφάσισε νά μπλοκάρει τήν παραγωγή. Τό παράδειγμά τους ἀκολουθοῦν καί οἱ 110 ἐργάτριες τῆς γειτονικῆς κλωστοϋφαντουργίας ENCOL. Ὥσπου τό βράδυ τῆς Παρασκευῆς 23 Ἰουλίου ὁ καθηγητής Ρετζιάνι, τοῦ κέντρου ἐρευνῶν τῆς Βασιλείας τῆς HOFFMANN-LA ROCHE (ἡ πολυεθνική ἀπό τήν ὁποία ἐξαρτᾶται ἡ ICMESA) σκάει τή βόμβα: «ἡ κατάσταση εἶναι κρίσιμη, πρέπει νά πάρουμε μέτρα». Ὁ δήμαρχος πέφτει ἀπ' τά σύννεφα, οἱ δημοσιογράφοι στήνουν τ' αὐτιά τους, μυρίζοντας ὅτι κάτι καίει στό τσουκάλι. Ὅλα ἐξετάστηκαν. Ἀπό τό ἀπολυτήριο γυμνασίου τοῦ κ. Ρετζιάνι μέχρι τό πόσο θά χάσει ἡ ICMESA στό διάλειμμα αὐτό τῆς παραγωγῆς. Ἀποτέλεσμα: οἱ τεχνικοί ξεχώρισαν μέ ἕνα μαρκαδόρο τήν τελείως μολυσμένη περιοχή ἀπό τή λιγότερο μολυσμένη καί ἐπί τέλους τήν ἑπομένη μέρα ἄρχισε ἡ ἔξοδος. Ἀλλά πῶς ἔγινε; Μέ τά ροῦχα πού φοροῦσαν! Βιομηχανίες καί βιοτεχνίες τῆς περιοχῆς ἔκλεισαν, χωρίς νά μποροῦν νά μεταφέρουν οὔτε τά ἐργαλεῖα τῆς δουλειᾶς τους, γιατί θεωροῦνται δηλητηριασμένα. Καί ὄχι μόνο αὐτό. Μιά βιομηχανία ἐπίπλων πού βρίσκεται ἀρκετά μακριά ἀπό τήν περιοχή, βλέπει νά σταματοῦν στά γερμανικά σύνορα καί νά μήν παραλαμβάνονται ἀπό τούς Γερμανούς τά ἔπιπλα πού τούς εἶχαν παραγγείλει. Καί οἱ κυνηγοί ἀκόμα καί τῶν πιό

διους κρατικούς σχηματισμούς, τῶν ὁποίων ὁ ρόλος περιορίζεται στόν ἔλεγχο τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὅρων τῆς σύμβασης, μέ οἰκονομικό κατά κύριο λόγο ἐνδιαφέρον.

Συνέχεια στό ἰταλικό σκηνικό, ὅπου τόσο οἱ τοπικές ἀρχές ὅσο καί ἡ κυβέρνηση κατηγορήθηκαν γιά ἀνικανότητα, ἀπρονοησία, διαφθορά καί κυνισμό. Τό ἐργοστάσιο δέν ἱκανοποιοῦσε μιά σειρά ἀπό ὅρους πού ὑπαγορεύονταν ἀπό σχετικούς κανονισμούς γιά τά μέτρα προστασίας. Τό ἐργατικό συνδικάτο δέν εἶχε ἰδέα γιά τόν προορισμό τοῦ προϊόντος, ἐνῶ δημοσιογραφικές πληροφορίες (Expresso) ἀποκαλύπτουν στοιχεῖα γιά τή διοχέτευση τοῦ «ζιζανιοκτόνου» 2-4-5-Τ στό χημικό πόλεμο τοῦ BIETNAM. Σήμερα μιλᾶνε γιά σχέσεις τῆς ἑταιρίας μέ τό NATO. Τήν πρώτη μέρα μετά τήν ἔκρηξη Ἀμερικάνοι στρατιωτικοί μπαινοβγαίνουν στό ἐργοστάσιο, οἱ εἰδικές ὑπηρεσίες χημικῆς ἄμυνας στή Γερμανία ἀναστατώνονται, ἐμπειρογνώμονες τοῦ NATO κάνουν ἀναλύσεις... Ἐφιαλτικό σενάριο, ὅπου τό κράτος ἔρχεται τελευταῖο, μέ μέτρα σπασμωδικά καί ἐπιπόλαια. Χωρίς δυνατότητα συστηματικῆς ἐπέμβασης, οἱ ἀρχές προσπαθοῦν νά μετριάσουν τίς ἐντυπώσεις. Στήν πρώτη φάση τοῦ ἐπεισοδίου ἔχουν κιόλας ὑποκατασταθεῖ, ξεπεραστεῖ.

5. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ – ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

Ἡ συνειδητοποίηση σέ συλλογικό ἐπίπεδο τῆς ὕπαρξης κοινωνικοῦ κόστους, εἶναι πιθανότατα ἕνα ἀπό τά στοιχεῖα πού θά συμβάλλουν ἀποφασιστικά στό μέλλον γιά νά ἀμφισβητηθεῖ ἡ πίστη, ἡ μέχρι τώρα σχεδόν παγκόσμια παραδεκτή, ὅτι: Σέ ἀνταπόκριση μ' ἕνα ἐπιθυμητό μοντέλο οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης, ὑπάρχει ἕνα σχῆμα ἐνεργειακῆς ἀνάπτυξης ἀναγκαστικά θεμελιωμένο στήν ἀρχή τῆς μέγιστης ἀπόδοσης, μέ ἄμετρη κατανάλωση καί σπατάλη ἐνέργειας.

Ποιοί εἶναι ὅμως οἱ λόγοι πού ἐμποδίζουν σήμερα τή διαμόρφωση μιᾶς συλλογικῆς συνείδησης ἱκανῆς νά ξεπεράσει τίς πρωτοβάθμιες προσεγγίσεις τοῦ προβλήματος παραγωγική διαδικασία-περιβάλλον καί νά ὁδηγήσει σέ μιά ἀντίληψη σφαιρική μέσα ἀπ' τή διάγνωση τῶν θεμελιακῶν ἀντιθέσεων; Γιά τήν ὥρα, χωρίς φιλοδοξία συστηματικῆς ἀνάλυσης, ἐπισημαίνουμε μερικά σημεῖα:

● Ἡ ἐκτίμηση τῶν πλεονεχτημάτων καί τοῦ κόστους τῶν ὑφιστάμενων ἤ μελλοντικῶν μορφῶν τεχνολογίας εἶναι γενικά μιά ἐκτίμηση ἀποσπασματική πού εὐνοεῖ τίς θετικές πλευρές μέσα ἀπό μιά βραχυπρόθεσμη θεώρηση, αὐτές πού εἶναι ἄμεσα κατανοήσιμες, καί τείνει νά ἀγνοεῖ τίς ἀπώτερες συνέπειες, συνέπειες πού μπορεῖ ἐν τούτοις νά εἶναι βαθιές, πολύ γενικότερες καί μεγαλύτερης διάρκειας ἀπό τά πρωτογενῆ πλεονεχτήματα. Καί εἶναι πολύ πιό εὔκολο, στό ἐπίπεδο τῆς κοινωνικῆς συνείδησης, νά πλησιαστοῦν τά βραχυπρόθεσμα πλεονεχτήματα ἀπό τό νά ἐκτιμηθοῦν τά δυνάμει μειονεχτήματα σέ μιά μακροπρόθεσμη προοπτική. Καί καθώς ἐξάλλου κάθε τεχνολογία βρίσκει σημαντική ὑποστήριξη ἀπ' τήν προπαγάνδα, τόσο στό ἐπίπεδο τοῦ ἰδιωτικοῦ παραγωγικοῦ τομέα ὅσο καί στό κρατικό ἐπίπεδο, μέ τή διαφήμιση καί τά μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης, εἶναι δύσκολο νά ἀποκτηθοῦν οἱ ἀκριβεῖς πληροφορίες γιά τήν κατανόηση τοῦ προβλήματος στίς συνολικές του διαστάσεις. Μ' αὐτό τό δεδομένο πρέπει νά περιμένουμε νά ἐκδηλωθοῦν τά μειονεκτήματα σέ μεγάλη κλίμακα γιά νά εὐαισθητοποιηθοῦν οἱ πλατύτερες λαϊκές μάζες.

● Ὁρισμένα ἀρνητικά ἀποτελέσματα δέν ἐκδηλώνονται παρά ὕστερα ἀπό ἕνα ὁρισμένο στάδιο ἐφαρμογῆς ἤ διάδοσης μιᾶς τεχνολογίας. Μ' ἄλλα λόγια τά θετικά ἀποτελέσματα σέ μικρή κλίμακα μποροῦν, πέρα ἀπό ἕνα ὅριο, νά ἀποκαλύψουν ἀρνητικά χαρακτηριστικά. Θά ἔπρεπε, λοιπόν, ἡ κοινωνία νά εἶναι σέ θέση νά διαγράψει τήν κοινωνική τροχιά μιᾶς τεχνολογίας, δηλαδή νά μπορέσει νά ἐκτιμήσει μέσα στό χρόνο τήν ἐπίδραση πού θά ἔχει μιά συγκεκριμένη τεχνολογική ἐφαρμογή στό περιβάλλον καί πού γενικά καί ἀφηρημένα σήμερα θεωρεῖται σάν ὁ ἀναγκαστικός φόρος πού συνοδεύει τήν ἀνάπτυξη.

● Ἀλλά ἀκόμα κι ἄν ἦταν δυνατό μέσα σ' ἕνα τέτοιο πλαίσιο νά ὑπάρξει μιά ἔρευνα σέ βάθος, ἡ κυρίαρχη νοοτροπία θεωρεῖ τούς δυνάμει κινδύνους σάν ἕνα σύνολο τυχαίων παραγόντων, τούς ὁποίους ἡ κοινωνία εὔχεται νά μήν ὑποστεῖ ἤ τούς ὁποίους ἐλπίζει νά μπορέσει νά καταπολεμήσει χάρις σέ καινούργιες τεχνολογίες. Μ' ἄλλα λόγια, οἱ ἀρνητικές ὄψεις μιᾶς τεχνολογίας συχνά ὑποτιμοῦνται ἐξαιτίας τῆς αἰσιόδοξης πίστης ὅτι νέες τεχνικές πρόοδοι θά 'ναι σέ θέση νά τίς κάνουν νά ἐξαφανιστοῦν στό μέλλον.

Ἄλλοτε πάλι, μέσα σέ μιά μεταφυσική σύγχυση, προσπαθοῦν νά ξορκίσουν τήν κακοδαιμονία πλασάροντας τήν ἰδεολογία

ἀπομακρυσμένων περιοχῶν, εἶναι ὑποχρεωμένοι, πρίν βάλουν στήν κατσαρόλα τό θήραμα, νά τό παρουσιάζουν γιά ἐξέταση.

ΦΥΣΙΚΑ ὅλες οἱ ἔγκυες τῆς περιοχῆς ἔκαναν ἔκτρωση, μέ τή συγκατάθεση, βέβαια, τῆς κυβέρνησης...

ΠΟΙΑ εἶναι ὅμως ἡ ICMESA; Ἐγκαταστάθηκε στό Σεβέζο τήν ἄνοιξη τοῦ 1975. Παρήγαγε τριχλοροφαινόλη, μιά χημική οὐσία πού χρησιμοποιεῖται γιά τήν ἀπολύμανση. Ὁ διευθυντής της, ἕνας Ἑλβετός, ὁ E. Zwehl καί οἱ μετοχές τῆς ἑταιρίας ἀνήκουν ἀπό τό 1969 στήν GIRAUDAN, μιά ἑλβετική ἑταιρία πού ἀνήκει στή HOFFMANN- LA ROCHE. Καί ἡ GIRAUDAN δέν εἶναι παρθένα ἀπό σκάνδαλα. Τό 1972 ἕνα τάλκ της δηλητηρίασε 30 νεογέννητα στή Γαλλία. Στίς 10 Ἰουνίου (ἕνα μήνα πρίν ἀπό τήν καταστροφή τοῦ Σεβέζο) ἡ ἐπιτροπή τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων, πού ἑδρεύει στίς Βρυξέλλες, καταδίκασε τή HOFFMANN-LA ROCHE γιά παράνομα συμβόλαια, μονοπωλιστική τακτική καί ἀνέντιμο συναγωνισμό. Ἐπί πλέον, σέ ὅλα σχεδόν τά κράτη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας τά ὑπέρ-ἐπικίνδυνα ἐργοστάσια τῆς HOFFMANN-LA ROCHE ἀπαγορεύτηκαν κατά καιρούς. Γι' αὐτό καί ἡ ICMESA διάλεξε γιά ἕδρα της τό χωριουδάκι τῆς Βορείου Ἰταλίας, κοντά στά ἑλβετικά σύνορα.

Οἱ ἰταλικές ἀρχές ἤξεραν τί παράγει ἡ ICMESA. Ἤξεραν καί πόσο ἐπικίνδυνη εἶναι ἡ διοξίνη. Τό 1963 στό Ἄμστερνταμ, στό ἐργοστάσιο τῆς Φίλιπς-Ντουφάρ, εἶχε ξεφύγει καί ἐκεῖ ἕνα ἐπικίνδυνο σύννεφο ἀπό διοξίνη. Οἱ ἐργάτες τοῦ ἐργοστασίου καί ἄλλοι ἐλεύθεροι ἐργάτες πού κατόπιν καθάρισαν τούς τοίχους, ὑποφέρουν ἀκόμα ἀπό τίς κύστεις πού ἔχουν στό σῶμα τους. Στήν Ἀγγλία, τό 1968, στό Ντερμπυσάιρ, μιά παρόμοια ἐγκατάσταση εἶχε ἐκραγεῖ σκοτώνοντας ἐπί τόπου ἕναν ἐργάτη καί δηλητηριάζοντας ἄλλους 79.

ΤΟ ἰταλικό περιοδικό «Espresso» δημοσίευσε τό χάρτη τῶν πιό δηλητηριασμένων περιοχῶν: πρώτη ἔρχεται ἡ βιομηχανοποιημένη Λομβαρδία, δεύτερο τό ἐξ ἴσου βιομηχανοποιημένο Πιεμόντε. Δέν εἶναι ἀνακάλυψη κανενός ὅτι οἱ βιομηχανίες δηλητηριάζουν τό χῶμα, τήν ἀτμόσφαιρα καί τά νερά. Κι οὔτε ἡ λύση μπορεῖ νά δοθεῖ ἀπό τή βουκολική ἐπιστροφή στήν προ-βιομηχανική περίοδο. Εἶναι «μπανάλ» νά λέμε ὅτι φταίει ὁ καπιταλισμός γιά τά δηλητήρια πού καθημερινά τρῶμε ἤ πίνουμε ἤ ἀναπνέουμε. Δέν εἶναι «μπανάλ» ὅμως νά σκεφτοῦμε, πώς οἱ ἐργατικοί ἀγῶνες στήν Ἰταλία μποροῦνε νά μεταφέρουνε τό στόχο τους, ἀπό τίς οἰκονομικές διεκδικήσεις, στόν ἐργατικό ἔλεγχο ἐπί τῆς παραγωγῆς.

ΤΟ βδομαδιάτικο περιοδικό τοῦ ΙΚΚ «Rinascita» ὑποστήριξε τήν ἄποψη ὅτι δέν εἶναι δυνατόν νά ἀγνοοῦν οἱ ἐργαζόμενοι τήν ποιότητα καί τήν ποσότητα ἐπικίνδυνων προϊόντων πού παράγουν, ὅπως ἡ τριχλοροφαινόλη. Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Προλεταριακῆς Δημοκρατίας στό τοπικό συμβούλιο τῆς αὐτοδιοίκησης ζήτησαν τόν ἐργατικό ἔλεγχο στό χῶρο καί στό περιβάλλον πού ἐργάζονται σάν μοναδική ἐγγύηση γιά τήν ὑγεία τους καί γιά τήν ὑγεία τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς.

ΚΑΙ, γενικά, οἱ ἐργοστασιακοί ἐργάτες βάζουν σά στόχο τους τόν ἔλεγχο τῆς ὁποιασδήποτε παραγωγῆς τοῦ ἐργοστασίου πού δουλεύουν.

τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας ἀπέναντι στά παντοδύναμα φυσικά φαινόμενα, ταυτίζοντας τεχνολογία καί φύση.

Χαρακτηριστικό ἀπόσπασμα ἀπό ὁμιλία τοῦ καρδινάλιου Giovani Colombo, ἀρχιεπισκόπου Μιλάνου, σέ συγκέντρωση πιστῶν στό Sevezo μετά τήν καταστροφή: «Πιστέψτε στό Θεό. Εἶναι μαζί σας. Παντοῦ. Ἀθέατος. Γύρω ἀπ' αὐτό τό κτίριο, στά σπίτια σας, στό δρόμο. Μέ ἐμπιστοσύνη. Ὁ ἄνθρωπος παρόλη τήν ἐπιστήμη δέν μπόρεσε νά δαμάσει τήν ὕλη. Κι αὐτή ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἀπόδειξη τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ. Νά 'σαστε ἤρεμοι, μήν ἀφήνεστε νά σᾶς κυριαρχήσει ὁ φόβος. Μήν πιστεύετε στούς ἤχους τοῦ συναγερμοῦ πού ὁρισμένοι κάνουν νά κυκλοφοροῦν ἀπό πολιτικό συμφέρον».

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ἡ συνειδητοποίηση, στό ἐπίπεδο τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, ὁρισμένων καταστροφικῶν δράσεων πάνω στό περιβάλλον πού συνοδεύουν μιά τεχνολογία ἰδωμένη σέ μιά προοπτική, εἶναι δυνάμει ἱκανή ὄχι μόνο νά ἀμφισβητήσει τίς σημερινές ἐπιλογές σ' αὐτό τόν τομέα ἤ νά μετριάσει τά ἀρνητικά ἀποτελέσματα ἐπιβάλλοντας ἕνα συστηματικό ἔλεγχο, ἀλλά ἀκόμα καί νά τίς ἀναθεωρήσει ἐκ θεμελίων, νά τίς ἀποτρέψει. Οἱ κοινωνικές παράμετροι πού μέχρι τώρα συνιστοῦσαν μιά «δομή ὑποδοχῆς» πού εὐνοοῦσε ὁποιαδήποτε τεχνική πρόοδο, μποροῦν καί τείνουν νά γίνουν οἱ μεταβλητές πού θά ἐπιδράσουν πάνω στίς τεχνολογικές ἐξελίξεις.

Ἡ κοινωνία συνειδητοποιεῖ ἔτσι μέσα ἀπό μιά σειρά συλλογικές διαδικασίες ὅτι δέν μπορεῖ νά λύσει τά ἐνεργειακά προβλήματα καταστρέφοντας τό περιβάλλον ἤ ἀγνοώντας γενικότερες κοινωνικές συνέπειες (ἐξάρτηση, συγκεντροποίηση, ἀποξένωση)· ὅτι δέν μπορεῖ νά θυσιάζεται ἡ σωματική καί ψυχική ὑγεία ἀτόμων ἤ ὁμάδων τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου γιά νά ἱκανοποιηθοῦν οἱ ἀπαιτήσεις τῆς ἀκόρεστης καπιταλιστικῆς ἀγορᾶς.

Πρέπει ἀκόμα περισσότερο αὐτή ἡ συνειδητοποίηση νά ἐκβάλλει στό ἐπίπεδο τῆς ἐνεργειακῆς πολιτικῆς, ὅπου ἡ ἐκφρασμένη εὐαισθησία τῆς κοινῆς γνώμης νά μήν παίζει τό ρόλο ἑνός ἀριθμητικοῦ συντελεστῆ στούς στατιστικούς ὑπολογισμούς τῶν οἰκονομικῶν παραγόντων, ἀλλά ἡ κοινωνική ἀποδοχή νά εἶναι ἡ προϋπόθεση ὁποιασδήποτε τεχνολογίας.

Καί εἶναι γεγονός πώς γιά τήν ὥρα αὐτή ἡ συνειδητοποίηση δέν ἔχει συντελέσει παρά μονάχα, διαμέσου στοιχειωδῶν κρατικῶν ἐπιτροπῶν, στή λήψη ὁρισμένων περιοριστικῶν μέτρων σέ ὅ,τι ἀφορᾶ μερικές ἀπ' τίς συνέπειες τῆς τρέχουσας τεχνολογίας, χωρίς οὔτε κατά διάνοια νά θέσει σέ ἀμφισβήτηση αὐτή τήν ἴδια τήν τεχνολογία. Κι αὐτό γιατί τό κίνημα πού θά ἔκφραζε αὐτή τήν κρυσταλλωμένη κοινωνική ἀντίληψη, προκειμένου νά τή μετατρέψει σέ κοινωνική πίεση ἀπέναντι στούς φορεῖς ἐξουσίας, δέν ἐνηλικιώθηκε ἀκόμα. Ἔχει περιοριστεῖ στίς ἀποσπασματικές δραστηριότητες μεμονωμένων καί περιθωριακῶν κέντρων συσπείρωσης καί στά κηρύγματα «παράξενων» καί «ρομαντικῶν» οἰκολόγων καί περιβαλλοντολόγων. Ἀκόμα, ἔχει τροφοδοτήσει ἕνα μεγάλο μέρος ἀπό τό κοινωνικό πιστεύω ὁρισμένων ὁμάδων φυγῆς, πού μέσα ἀπ' τή δημιουργία «ἀπελευθερωμένων» περιοχῶν-νησίδων μέσα στό σύστημα ἀποκαθιστοῦν σχέσεις πρωτόγονου κολλεκτιβισμοῦ. Καί μόνο πολύ τελευταῖα, ἰδιαίτερα μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς πυρηνικῆς τεχνολογίας καί τήν ἐγκατάσταση τεράστιων μονάδων παραγωγῆς πυρηνικῆς ἐνέργειας, ἐμφανίστηκαν μαζικά κινήματα ἀντίθεσης σέ μιά σειρά ἀπό χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης (Γαλλία, Σουηδία, Γερμανία), μιά καί θίγεται πιά ἡ ἀσφάλεια εὐρύτερων περιοχῶν, ἀπειλεῖται μέ ἀνεπανόρθωτες διαταραχές ἡ ἄμεση βιόσφαιρα καί ἀπαλλοτριώνονται ἀπέραντες ἐκτάσεις.

Φυσικά, ἡ ἀποτελεσματικότητα τῆς κοινωνικῆς πίεσης καί τώρα καί στό μέλλον δέν παύει νά εἶναι περιορισμένη, στό βαθμό πού ἔρχεται σέ σύγκρουση ἀναπόφευκτα, καί σέ τελευταία ἀνάλυση ὄχι μόνο μέ μιά νοοτροπία ἀλλά μ' ἕνα γενικότερο σύστημα οἰκονομικῶν συμφερόντων καί παγιωμένων τρόπων παραγωγῆς. Γι' αὐτό καί τό κίνημα γιά μιά ἄλλη θεώρηση τοῦ δίπολου ἐνεργειακή ἀνάπτυξη-περιβάλλον ἐντάσσεται ἀναγκαστικά στό εὐρύτερο κίνημα κοινωνικῆς ἀλλαγῆς, χωρίς νά χάνει ὅμως τήν αὐτονομία του σάν ἰδιαίτερο ἐπίπεδο πάλης. Καί πού ἀκριβῶς ἡ ὅραση μέσα ἀπ' αὐτό τό γενικότερο πρίσμα κάνει νά διαγράφονται καθαρότερα οἱ στόχοι:

- Τό πέρασμα ἀπό μιά ἀντίληψη «συντηρητική-παθητική» γιά τό περιβάλλον σέ μιά ἀντίληψη «δυναμική» τῆς ἐπιλογῆς μιᾶς ἐνεργειακῆς τεχνολογίας, δηλαδή ἡ ἄρνηση τοῦ νά ἀρκεστοῦμε στόν περιορισμό τῶν ἀρνητικῶν ἐπιπτώσεων ὁρισμένων ἐπιλογῶν καί ἡ ἀναζήτηση μιᾶς κοινωνικῆς ἀποδοχῆς σάν τήν προϋπόθεση γιά κάθε ἐνεργειακή ἐπιλογή εἶναι πιθανότατα τό στοιχεῖο πού θά καλλιεργήσει τό ἔδαφος γιά τή διερεύνηση ἄλλων μορφῶν ἐνέργειας λιγότερο βλαβερῶν, ὅπως π.χ. ἡ ἡλιακή ἐνέργεια.
- Ἰδιαίτερα γιά τίς ἐνεργειακά φτωχές χῶρες ἕνας τέτοιος προσανατολισμός εἶναι στενά συνδεδεμένος μέ τό πρόβλημα τῆς ἐνεργειακῆς καί ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀπέναντι στίς οἰκονομικά ἀναπτυγμένες χῶρες, μιά καί σκοπεύει στήν ἐκμετάλλευση ντόπιων πηγῶν παραγωγῆς ἐνέργειας καί σέ μιά ἀναπτυξιακή πολιτική βασισμένη στήν τοπική βιομηχανία.
- Ὁ ἀποτελεσματικός ἔλεγχος τῶν ἐπιπτώσεων τῆς ἐκβιομηχάνισης στό περιβάλλον περνάει ἀναγκαστικά μέσα ἀπ' τήν ἀποκέντρωση τῶν μονάδων παραγωγῆς καί τήν προσαρμογή τους στήν ἀνθρώπινη κλίμακα γιά νά ξαναπροκύψει ἡ χαμένη σχέση ἀνάμεσα στήν ἐργασία καί τό προϊόν καί νά ἐξασφαλιστεῖ ἡ συμμετοχή τῶν ἐργαζόμενων τόσο στήν παραγωγή ὅσο καί στόν προγραμματισμό καί τή σχεδιοποίηση. Ὅπου ἡ φροντίδα γιά τό περιβάλλον δέν θά εἶναι προνόμιο στά χέρια τῶν εἰδικῶν ἀλλά θά διατρέχει σά λειτουργία ὁλόκληρο τό σῶμα τῆς κοινωνικῆς πυραμίδας.

Στήν Ἰταλία οἱ προοδευτικές δυνάμεις καλοῦν γενικό συναγερμό:

«Ἡ χώρα κατάντησε μέσα στό παγκόσμιο σύστημα διαίρεσης ἐργασίας, ὁ σκουπιδοτενεκές τοῦ καπιταλιστικοῦ κόσμου».

Στήν Ἑλλάδα, σ' αὐτό τό «ἀπέραντο ἐργοτάξιο», στήν Ἑλλάδα τῶν ἐξωραϊστικῶν συλλόγων, πιστεύουμε ὅτι μπορεῖ ν' ἀρχίσει νά μᾶς ἀπασχολεῖ τό πρόβλημα; ■

ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΓΕΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΣ

Ἀθῆναι, 6 Δεκεμβρίου 1976

Πρός τήν
Πολιτικήν Ἐπιθεώρησιν
Α Ν Τ Ι
Λεωφόρους 62
Ἐντεῦθεν Τ.Τ.601

150761

Κύριοι,
Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἀπό 17.11.76 ἐγγράφου σας, ἔχομεν τήν τιμήν νά σᾶς γνωρίσωμεν ὅτι λόγῳ ὑπό τῆς ἁρμοδίας Ἐπιτροπῆς ἡ ἐγγραφή τῆς ἡμετέρας Τραπέζης ὡς συνδρομητρίας εἰς τήν 15νθήμερον Πολιτικήν Ἐπιθεώρησιν ΑΝΤΙ.

Μετά τιμῆς
Ὁ Ἐπιτετραμμένος

Ἰ.Κοσμόπουλος

Συν: 1
ΚΠ/ΠΓ

Η ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ἀρνήθηκε τή συνδρομή της στό «ΑΝΤΙ»

Ἐσεῖς;

Η ΝΙΚΗ τοῦ MPLA στήν Ἀγκόλα ἐπιβεβαίωσε, ὅπως ἤδη εἶχε συμβεῖ τό 1974 στήν Ἰνδοκίνα, πώς ἡ νίκη τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων σέ ἕνα κράτος ἀνατρέπει ὅλο τό στάτους κβό τῆς γύρω περιοχῆς.

ΣΤΗΝ προκειμένη περίπτωση ἡ Νότιος Ἀφρική ὄχι ἁπλῶς ἠττήθηκε στό στρατιωτικό ἐπίπεδο ἀπό τό MPLA, ἀλλά ἄρχισε νά ὑφίσταται ἕνα προτσές βαθιᾶς ἀμφισβήτησης καί ἀνισορροπίας ὅλου τοῦ οἰκοδομήματός της σ' αὐτό τό χῶρο: οἱ ἐξεγερμένοι τοῦ Σοβέτο, οἱ ὁποῖοι, ἄς τό ἀναφέρουμε σέ παρένθεση, ἐξακολουθοῦν νά μάχονται παρ' ὅλη τήν ἀδιαφορία τῶν μονοπωλίων τῆς ἀστικῆς πληροφόρησης, εἶναι ἕνα μέρος, μία σταγόνα μόνο τοῦ ὠκεανοῦ πού φουσκώνει γιά νά πνίξει τόν νοτιοαφρικανικό καπιταλισμό. Οἱ δομές πού τρίζουν ἴσως περισσότερο εἶναι ἡ Ροδεσία, στό χεῖλος τῆς αὐτοκτονίας καί ἡ Νοτιοανατολική Ἀφρική ἤ Ναμίμπια.

ΜΙΛΗΣΑΜΕ γιά «νοτιοαφρικανικό καπιταλισμό» γιά νά προσπαθήσουμε ἔτσι νά ξεκαθαρίσουμε συνθετικά τί εἴδους ἐπιβουλή καί κυριαρχία ὑπάρχει στή Ναμίμπια ἤ λιγότερο στή Ροδεσία ἀπό μέρος τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Δημοκρατίας.

Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ πού ἀκολουθεῖ εἶναι τοῦ Ὁματένι Καλουέντζα (μέλους τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Κ.Ε. τοῦ S.W.A.P.O.), πού πραγματοποίησε ἕνα ταξίδι στήν Ἰταλία γιά νά ἔρθει σέ ἐπαφή μέ ὅλες τίς δημοκρατικές ὀργανώσεις. Καί τονίζει ἕνα μέρος τῆς πραγματικότητας πού συχνά ἀγνοοῦμε ὅταν μιλᾶμε γιά τή Νότιο Ἀφρική: ὅτι ὁ ἀντιρατσιστικός καί ἀντιαποικιακός ἀγώνας εἶναι συγχρόνως καί ἀντικαπιταλιστικός, μέ τήν ἔννοια πού μπορεῖ νά δοθεῖ ἱστορικά καί γεωγραφικά σ' αὐτή τή λέξη: ὁπωσδήποτε εἶναι ἕνας ἀγώνας τοῦ *ἀφρικανικοῦ* λαοῦ γιά ἕνα σοσιαλισμό *ἀφρικανικοῦ* τύπου. Οἱ ἀγωνιστές τοῦ SWAPO (Λαϊκή Ὀργάνωση τῆς Νοτιοανατολικῆς Ἀφρικῆς) προσπαθοῦν νά λύσουν σωστά, κατά τή γνώμη μου, ἱστορικά καί πολιτικά προβλήματα (ὅπως ὁ συσχετισμός μεταξύ σοσιαλιστικοῦ κράτους καί διεθνοῦς ἐπανάστασης) πού τόσο ἀπασχόλησαν τήν εὐρωπαϊκή ἐργατική τάξη!

Η ΝΑΜΙΜΠΙΑ εἶναι μιά πρώην γερμανική ἀποικία. Μετά τόν Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, τήν ἐποχή τοῦ ἀπο-αποικισμοῦ, ὁ ΟΗΕ εἶχε ἀποφασίσει νά «ὁδηγηθεῖ» πρός τήν ἀνεξαρτησία. Ἡ Ν.Α. Ἕνωση ὅμως εἰσέβαλε καί τήν κατέλαβε, πρίν ἀπό δέκα χρόνια περίπου, καταπατώντας, ὅπως ὁρίζει ἡ παράδοσή της, κάθε διεθνές δίκαιο καί δημιουργώντας τίς βάσεις γιά μιά σχετική ἀνάπτυξη τῶν καπιταλιστικῶν παραγωγικῶν σχέσεων.

ΤΟ SWAPO ἀγωνίζεται ἀπό 6 χρόνια περίπου μέ εἰρηνικά καί μέ ἔνοπλα μέσα.

Τοῦ **Dario Fornari**

ΓΙΑ ΕΝΑ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟ ΝΟΤΙΟ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

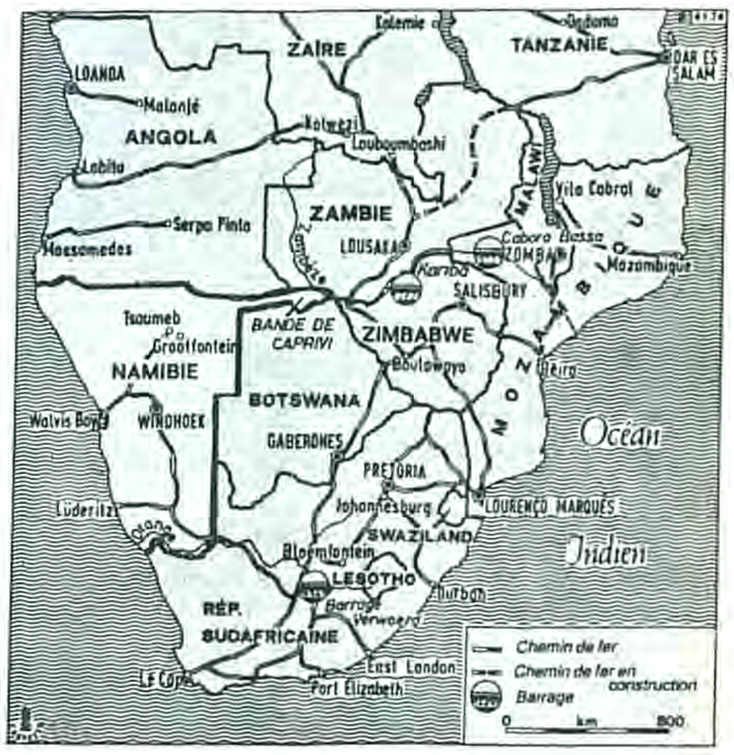

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Μ' ΕΝΑΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΗΓΕΤΕΣ ΤΟΥ S.W.A.P.O.

ΕΡ.: Ἄς ἀρχίσουμε ἀπό τήν πιό εὔλογη ἐρώτηση: ποιά εἶναι ἡ θέση σας γιά τό σχέδιο Κίσσινγκερ.

ΑΠ.: Ὅλοι μᾶς ρωτᾶνε γύρω ἀπ' αὐτό τό θέμα, κι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἀναρωτιούμαστε τί εἶναι αὐτό τό σχέδιο τοῦ Κίσσινγκερ γιά τήν Ἀφρική. Ὁ Κίσσινγκερ εἶναι μιά γριά ἀλεπού. Μετά ἀπό τήν Ἰνδοκίνα καί τή Μέση Ἀνατολή τό βαλιτσάκι του ἔφτασε καί στή Νότια Ἀφρική, κι ἐμεῖς προσπαθοῦμε νά καταλάβουμε τί ἀκριβῶς θέλει. Ἀπό τίς ἐφημερίδες μάθαμε ὅτι μόλις τώρα ἀναγνώρισε ὅτι ὑπάρχει μιά ἄσχημη κατάσταση στήν Ἀφρική..., ἀλλά, ἄν δέν μποροῦμε νά μιλήσουμε γύρω ἀπό τά σχέδια τοῦ Κίσσινγκερ γενικά στήν Ἀφρική, μποροῦμε νά μιλήσουμε γιά τά σχέδιά του γύρω ἀπό τή χώρα μας, τή Νοτιοδυτική Ἀφρική.

Ὁ Κίσσινγκερ ζήτησε νά ὀργανωθεῖ μιά συνταγματική συνέλευση μέ τή συμμετοχή τοῦ SWAPO καί τῆς ἕνωσης τῶν ἀνδρεικέλων, πού θά ἔχει σά σκοπό νά φέρει τήν ἀνεξαρτησία στή Ναμίμπια, τό ἀργότερο μέχρι τόν Δεκέμβρη τοῦ 1978. Ἡ συμμετοχή τῆς ἕνωσης τῶν ἀνδρεικέλων δέν μπορεῖ παρά νά φέρει τήν ἐχθρότητα μεταξύ τῶν φυλῶν. Πρότεινε ἐπίσης ἕνα μαῦρο γιά πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καί γιά πρωθυπουργό ἕνα λευκό καί φασίστα. Αὐτό τό νέο κράτος θά ἔπρεπε νά κλείσει μιά διαρκῆ ἀμυντική συμφωνία μέ τή Νότια Ἀφρική. Γιά τό SWAPO τό σχέδιο δέν ἀλλάζει καθόλου τήν παροῦσα κατάσταση. Εἶναι τό σχέδιο τοῦ ἴδιου τοῦ Βόλστερ, μέ τόν ὁποῖο ὁ Κίσσινγκερ ἁπλῶς συμφωνεῖ, γιατί κατάλαβε πώς ἡ πραγματική ἐξουσία στή Ναμίμπια δέν εἶναι στά χέρια τῶν ἀρχηγῶν τῶν φυλῶν, ἀλλά τῶν Νοτιοαφρικανῶν.

Ἡ θέση τοῦ SWAPO εἶναι καθαρή: οἱ συνομιλίες γιά τήν ἀνεξαρτησία πρέπει νά πραγματοποιηθοῦν κάτω ἀπό τήν ἐπίβλεψη τοῦ ΟΗΕ καί μεταξύ τοῦ SWAPO καί τῆς Νότιας Ἀφρικῆς. Δέν ἔχουμε σκοπό ν' ἀναγνωρίσουμε τούς ἀρχηγούς τῶν φυλῶν, πού ἦταν συνεργάτες τῶν ρατσιστῶν. Ἄν ὅμως ἡ Νότια Ἀφρική τό θεωρήσει χρήσιμο, μπορεῖ νά τούς βάλει στή δική της τήν ἀντιπροσωπεία στίς διαπραγματεύσεις. Πάντως τό σχέδιο τοῦ Κίσσινγκερ τό ἀπορρίπτουμε παντελῶς.

Ὁ Κίσσινγκερ ζήτησε μιά συνάντηση μέ τόν σύντροφο πρόεδρο τοῦ SWAPO, ἀλλά ὁ σύντροφος πρόεδρος ἀνακοίνωσε ὅτι ἡ μόνιμη βάση γιά κάθε συζήτηση εἶναι ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ναμίμπιας.

ΕΡ.: Ποιά εἶναι ἡ θέση σας ἀπέναντι στό ξένο κεφάλαιο πού ὑπάρχει στή Ναμίμπια καί ποιά θά εἶναι ἡ θέσης σας ὕστερα ἀπό τήν ἀνεξαρτησία;

ΑΠ.: Τό πολυεθνικό κεφάλαιο πού εἶναι παρόν στή Ναμίμπια, εἶναι νοτιοαφρικανικό κεφάλαιο, γιατί τίς ἐπενδύσεις τίς κάνουν ἑταιρίες πού ἐδρεύουν στή Νότια Ἀφρική. Μετά τήν ἀνεξαρτησία θέλουμε νά οἰκοδομήσουμε τή μελλοντική κοινωνία μας βασιζόμενοι στόν ἐπιστημονικό σοσιαλισμό. Ἡ πολιτική μας εἶναι νά μή διατηρήσουμε μέ κανέναν τρόπο κανένα προνόμιο καί κανένα κέρδος τῶν πολυεθνικῶν. Ἤδη ἀπό τώρα ξέρουμε πόσα κεφάλαια ἐπένδυσαν αὐτές οἱ ἑταιρίες στή χώρα μας καί πόσα κέρδη ἔχει ἐξαγάγει στό ἐξωτερικό ἡ καθεμιά ἀπ' αὐτές. Ἔτσι ξέρουμε ποιόν καί πῶς θά κτυπήσουμε.

Ἡ γραμμή, τό κριτήριο πού ἀκολουθοῦμε εἶναι νά ὑπερασπίσουμε τά δικαιώματα τοῦ ναμιμπιανοῦ προλεταριάτου. Δέν πρέπει κατά κανένα τρόπο νά ἐπαναλάβουμε ἐμπειρίες ὁρισμένες ἄλλων ἀφρικανικῶν κρατῶν πού τελευταῖα ἀπέκτησαν τήν ἀνεξαρτησία τους: ἕνα μέρος τῶν πολυεθνικῶν θά ἐθνικοποιηθεῖ, ἕνα ἄλλο μέρος θά μπορεῖ νά δρᾶ ἐλεύθερα, ἕνα ἄλλο ἀκόμα θά ὑποστεῖ ἕνα μεταβατικό στάδιο. Αὐτή ἡ τακτική μας ὀφείλεται στά εἰδικά χαρακτηριστικά τῆς Ναμίμπιας, πού εἶναι: ἔλλειψη στελεχῶν καί χαμηλό τεχνικό ἐπίπεδο. Θέλουμε ἡ ἐμπειρία τῆς Ναμίμπιας νά μπορεῖ νά ἀποτελέσει ἐνδιαφέρουσα συμμετοχή καί θεωρητικό ἐμπλουτισμό στόν ἀπελευθερωτικό ἀγώνα καί στήν πάλη τῶν τάξεων.

ΕΡ.: Ποιά εἶναι ἡ θέση τοῦ SWAPO γιά τή λευκή μειονότητα καί πῶς σκέπτεστε νά λύσετε αὐτό τό πρόβλημα ὕστερα ἀπό τήν ἀνεξαρτησία;

ΑΠ.: Ἀπ' τή στιγμή πού ὑπάρχουν πολλές φυλές στή Ναμίμπια, δέν βλέπουμε γιατί δέν μποροῦν νά ὑπάρχουν καί λευκές φυλές... Ἀσφαλῶς ἀστειεύομαι, ἀλλά στή Ναμίμπια ὑπάρχουν οἱ Μποέροι καί οἱ Γερμανοί ἀπό πολλές γενιές, οἱ ὁποῖοι δέν θά ἤξεραν ποῦ νά πᾶνε. Αὐτό ὅμως πού πρέπει νά ἔχουν ὅλοι ξεκάθαρο στό μυαλό τους εἶναι ὅτι δέν θά ὑπάρχουν προνόμια καμιᾶς ὁμάδας στή δημοκρατική Ναμίμπια. Αὐτούς πού δέν μποροῦμε νά συγχωρήσουμε εἶναι οἱ λακέδες, οἱ φασίστες, λευκοί ἤ μαῦροι. Ὁπωσδήποτε τούς λευκούς δέν θά τούς πετάξουμε στή θάλασσα καί προσπαθοῦμε νά μή μιλᾶμε γιά πλειοψηφικό, ἀλλά γιά δημοκρατικό καθεστώς.

ΕΡ.: Ποιές εἶναι οἱ σχέσεις τῆς ὀργάνωσή σας μέ τά ἄλλα ἀπελευθερωτικά κινήματα;

ΑΠ.: Οἱ σχέσεις μας μέ τό MPLA, τό Φρελίμο, τό PAIGC, τό ANC καί ZAPU εἶναι πολύ καλές. Προσπαθήσαμε πάντοτε νά ἀναζητήσουμε τήν ἑνότητα καί τό σεβασμό πρός τίς θέσεις καί τή συνολική γραμμή πού ἐκφράζει τό κάθε κίνημα. Στίς σχέσεις μας νομίζω ὅτι ἦταν παρόν καί τό στοιχεῖο τῆς ἑνότητας καί τό στοιχεῖο τῆς διαφωνίας, ἀλλά ὁ στόχος ἔμενε πάντα ὁ κοινός ἀγώνας. Ἔτσι τώρα εἴμαστε πολύ ὑπερήφανοι πού τό MPLA, τό Φρελίμο καί τό PAIGC κατέλαβαν τήν ἐξουσία καί ἀντιπροσωπεύουν τούς λαούς τους. Ἡ κατάκτηση τῆς ἐξουσίας ἀπό μέρους αὐτῶν τῶν κινημάτων βοήθησε ἄμεσα καί ἔμμεσα τόν ἀγώνα τοῦ ναμιμπιανοῦ λαοῦ: ἡ Ὀργάνωση τῆς Ἀφρικανικῆς Ἑνότητας κατάλαβε ὅτι ἔπρεπε ν' ἀλλάξει τακτική σέ σχέση μέ τ' ἀπελευθερωτικά κινήματα, καί πράγματι ἄλλαξε, καί τώρα ὑποστηρίζει τό SWAPO.

Γιά μᾶς εἶναι μεγάλο πλεονέκτημα νά ἔχουμε μιά Ἀγκόλα πού μᾶς ἔδωσε καί μᾶς δίνει τή μεγαλύτερη δυνατή ὑλική βοήθεια στά βόρεια σύνορά μας, πού δέν εἶναι καί μικρά, ἀλλά περισσότερο ἀπό 1.000 χιλ. Ἐπίσης διατηροῦμε καλές σχέσεις μέ ὅλα τά σοσιαλιστικά κράτη, μηδενός ἐξαιρουμένου. Δεχόμαστε βοήθεια ἀπ' ὅλους, καί ἰδιαίτερα ἀπό τήν ΕΣΣΔ καί τή Λαϊκή Κίνα. Αὐτό δέν πάει νά πεῖ ὅτι δέν καταλαβαίνουμε τίς ἀντιθέσεις πού ὑπάρχουν στό διεθνές κομμουνιστικό κίνημα, ἀλλά ἡ προσπάθειά μας εἶναι νά μήν ἐπηρεάσουν ἀρνητικά τόν ἀγώνα τοῦ λαοῦ τῆς Ναμίμπιας. Πάντως, γιά νά εἶμαι λιγότερο διπλωματικός, σᾶς πληροφορῶ ὅτι τό SWAPO δέν πιστεύει στή δέσμευση. Πιστεύουμε, ἀντίθετα, ὅτι γιά νά πετύχουμε τόν πρωτεύοντα στόχο, πού εἶναι ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ λαοῦ μας, οἱ σχέσεις μας πρέπει νά εἶναι ἰσορροπημένες.

Εἴμαστε εἰλικρινά πεισμένοι καί δέν εἶναι μιά τυπική φράση, ὅτι ἡ ὁμαλοποίηση τῶν σχέσεων μεταξύ ὁρισμένων σοσιαλιστικῶν κρατῶν καί ἡ ἑνότητα ὅλων τῶν προοδευτικῶν δυνάμεων τοῦ κόσμου, μποροῦν νά γίνουν τά τελικά ὅπλα πού θά νικήσουν τίς δυνάμεις τῆς ἀντίδρασης. Νομίζουμε ὅτι οἱ καιροί εἶναι πιό ὥριμοι γιά μεγαλύτερη συλλογική εὐθύνη...

ΕΡ.: Ποιά εἶναι ἡ θέση τοῦ SWAPO πάνω στό θέμα τῆς Zimbabwe (ἀφρικανικό ὄνομα τῆς Ροδεσίας) καί τίς ἀπελευθερωτικές της δυνάμεις;

ΑΠ.: Ὑποστηρίζουμε ὁλόκληρο τό κίνημα τῆς Zimbabwe γιά τήν ἀνεξαρτησία καί τή χειραφέτηση. Δέν ὑποστηρίζουμε καμιά ξεχωριστή ὀργάνωση, ἄν καί ἴσως ἔχουμε μεγαλύτερες ὁμοιότητες μέ ὁρισμένες ἀπ' αὐτές. Ὅσο γιά τό ZIPA (ἑνιαῖες ἔνοπλες ἀντάρτικες ὁμάδες τῶν ἀπελευθερωτικῶν κινημάτων), στίς ὁποῖες ἀντιπροσωπεύονται λίγο πολύ ὅλοι, βρισκόμαστε σέ ἀπόλυτη συμφωνία μέ τόν ἀγώνα τους. Στό κάτω-κάτω ἀγωνιζόμαστε καί οἱ δύο ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἕνωσης. ■

στὶς ἐπάλξεις τῆς Δημοκρατίας

ἡ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

ἡ ἀπογευματινή σου ἐφημερίδα

από τή Βάρκιζα (12.2.45)

στό Λιτόχωρο (30.3.46)

Στίς 12.2.1945 ὑπογράφεται στή Βάρκιζα ἡ συνθηκολόγησή καί παράδοση τῶν δυνάμεων τοῦ ΕΛΑΣ στήν ἐπίσημη κυβέρνηση τῆς χώρας, πού ὄφειλε τήν ὕπαρξή της στήν «ἔνοπλη εὔνοια» τῶν Ἄγγλων «προστατῶν».

Στίς 31.3.1946 πραγματοποιεῖται στό Λιτόχωρο ἡ πρώτη ὀργανωμένη στρατιωτική ἐπιχείρηση ἐνάντια σέ φορεῖς τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας.

Πρόκειται γιά δυό ἐκδηλώσεις παράγωγες τῆς πολιτικῆς ἀνοψίας τῆς ἡγεσίας τοῦ προοδευτικοῦ κινήματος τοῦ τόπου, τῆς ἴδιας ἡγεσίας πού ὑπόγραψε τήν καταδίκη του, μέ σιγουριά παρανοϊκοῦ, στό Λίβανο καί πού ὡς σήμερα ἐξακολουθεῖ νά διχάζει τά λείψανα αὐτοῦ τοῦ καθημαγμένου, μέ τίς εὐλογίες της, κινήματος. Μιά γενιά ὁλόκληρη ἐπαρκῶν πολιτῶν, γενιά τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Ἀντίστασης, προσφέρθηκε λάφυρο στίς κάνες τῶν ἐκτελεστικῶν ἀποσπασμάτων καί στούς βραχότοπους τῆς ἐξορίας ἤ τήν προσφυγιά, μέ τήν ὑπαγορευμένη ἀπό τρίτους ὑπογραφή τῆς συμφωνίας τοῦ Λιβάνου. Ἄλλωστε ἀφετηριακές δομές τοῦ συστήματος ἐθελοδουλοσύνης εἶχαν τοιχιστεῖ ἀπό τό 1931, χρονιά μεταφορᾶς τοῦ δικαιώματος ἐκλογῆς ἡγητόρων ἀπό τή βάση σέ μιά ἐξωγενῆ «ὀργάνωση», μέ ἄμεσο συνεπακόλουθο καί τήν ἀπομάκρυνση κάθε σκεπτόμενου, ἄρα ἀσυμβίβαστου, μέ τό πρόσχημα τοῦ «λικβινταριστῆ». Ἡ ἀλλοτριωτική ὑποδομή τῆς σκέψης τῆς τέτοιας ἡγεσίας φανερώθηκε ἀκριβῶς στό Λίβανο, μέ τή συλλήβδην ὑπαναχώρηση ἀπό τίς ἐπιταγές τῶν φυσικῶν ἡγητόρων τοῦ κινήματος ἐκ μέρους τῶν σταλμένων ἐκεῖ «ἀντιπροσώπων» του. Κι ἐπειδή ἡ πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων ἦταν στρατευμένη στήν Ἀντίσταση, ἔπρεπε νά «χρυσωθεῖ» τό χάπι. Καί χρυσώθηκε μέ τό βέβαιο μακελειό τοῦ Δεκέμβρη, ἀναμέτρησης ὅπου οἱ ἀναρριχηθέντες ἐλέω Κομινφόρμ στήν πολιτική ἡγεσία τοῦ κινήματος ἔπαιξαν καί τό ρόλο στρατηλάτη.

Ὁ Δεκέμβρης, ἠθελημένα ἀστικό κίνημα, ἐφόσον οἱ ἀπελευθερωτές τῆς ὑπαίθρου μεῖναν ἄπραγοι, ὅταν δέν τούς μετακινοῦσαν πρός τήν Ἀθήνα κατά λόχους (μέ ἐπακόλουθο τό σταδιακό ξεκλήρισμά τους), κατάληξε στή συμφωνία τῆς Βάρκιζας. Οἱ Ἄγγλοι κατάφεραν δυό στόχους μέ τή συνθηκολόγηση: τήν ἀπαλλαγή τους ἀπό τούς ἐπικίνδυνα ἐλευθερόφρονες, τόσο μέ τόν ἀφοπλισμό τους ὅσο καί μέ τόν παράλληλο ὁπλισμό τῶν προσκυνημένων στόν Ἄξονα, ἀλλά καί τήν ἀποδυνάμωση τοῦ κύρους τοῦ Πλαστήρα, προθυπουργοῦ τήν περίοδο ἐκείνη. Δέν εἶναι βέβαια περίεργο πού πάντοτε στόν τόπο μας ἡ δεξιά χρησιμοποιεῖ αὐτή τήν ἀμφιταλαντευόμενη, τήν ἰδεολογικά μετέωρη κομματική ἔκφραση τῶν «ἀστοδημοκρατῶν».

Μέ προγεφύρωμα τό «Κέντρο», πού μόλις ἡ στρατηγική τῆς συντήρησης εἶχε παγιωθεῖ καί τό στοχοδιάγραμμά της ἐπιτευχτεῖ τό παραπετοῦσαν γιά ν' ἀναλάβει ἀμιγῶς δεξιός κομματικός σχηματισμός τή διακυβέρνηση τῆς χώρας, πραγματώθηκαν ὅλες οἱ δουλώσεις τῶν Ἑλλήνων. Τό 1945, μέ τόν ἴδιον τόν Τσώρτσιλ νά ἐποπτεύει στήν Ἀθήνα τό ξεπούλημα τῆς Ἀντίστασης, ἡ διεκνστίνδα παίχτηκε ἀπό τούς «προστάτες» μέ τή χρησιμοποίηση τῶν «χιτῶν» τοῦ Γρίβα καί τοῦ καρκινογενοῦς ἀπό τή δικτατορία Μεταξᾶ καί τήν Κατοχή κρατικοῦ μηχανισμοῦ. Ἐφευρέθηκε καί τό «πολιτειακό» γιά νά ὑπάρχει τό «κίνητρο». Οἱ «ἀγαναχτισμένοι» πολίτες δολοφονοῦσαν ἀνενόχλητοι. Σέ κάθε δημοκράτη γεννιόταν τό δίλημμα: σκοτωμένος ἤ ρέμπελος: Νά τό ξεκίνημα τοῦ δεύτερου ἐμφύλιου.

ΣΕ ΛΙΓΕΣ μέρες (12/2) συμπληρώνονται 32 χρόνια ἀπό τήν ὑπογραφή τῆς συμφωνίας τῆς Βάρκιζας. Πολλά γράφτηκαν ὡς τώρα – θά γραφτοῦν κι ἄλλα, φυσικά. Ἡ παράδοση τῶν ὅπλων τοῦ ΕΛΑΣ στάθηκε (μαζί μ' ὅλα τ' ἄλλα) τό «πράσινο φῶς» γιά τή λευκή τρομοκρατία κράτους καί παρακράτους τῆς Δεξιᾶς, πού εἶχε σάν πρῶτο στόχο:

- τήν προετοιμασία τοῦ κλίματος γιά ἐπιστροφή τοῦ βασιλιᾶ·
- τήν ἀπαρχή τοῦ ὀργανωμένου χτυπήματος τοῦ προοδευτικοῦ κινήματος, μετά τήν ἥττα τοῦ Δεκέμβρη.

ΕΔΩ καί μερικά χρόνια, τά (ἀναμφισβήτητα) λάθη τῆς τότε ἡγεσίας τοῦ ΚΚΕ, ἀποτελέσανε ἀντικείμενο ἰδιαίτερης προβολῆς. Ἡ διάσπαση (1968) καί ἡ νομιμοποίηση (1974) τοῦ ΚΚ, ἄνοιξαν πολλά κλειστά στόματα (ἀπό τήν πλευρά τοῦ ΚΚΕ ἐσ. καί πέρα – κι ὄχι ὅλα, οὔτε τελείως) καί ἔδωσαν ὑλικό γιά μιά ἀνοιχτή συζήτηση, συχνά ἀπό ἔντυπα ἀντιδραστικά πού μέ ἀπόλυτη ἱκανοποίηση παραχωροῦσαν τά «ὀχτάστηλά τους» γιά εὐνόητους λόγους. Ἀσφαλῶς, ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιά τό προοδευτικό κίνημα τῆς χώρας νά φωτισθεῖ κάθε περίοδος – καί περισσότερο ἐκείνη ἡ τόσο κρίσιμη γιά τίς τύχες τοῦ ἔθνους. (Καί μ' αὐτή τήν ἔννοια, ἡ σιωπή τῆς ἄλλης πλευρᾶς (ΚΚΕ) κάθε ἄλλο παρά βοηθᾶ). Ἀλλά ἀπό τό σημεῖο αὐτό μέχρι τή συστηματική «λαθολογία» καί τό φόρτωμα κάθε «στραβοῦ κι ἀνάποδου» στήν ἡγεσία τοῦ ΚΚΕ, ὑπάρχει διαφορά. Χώρια ὁ κίνδυνος νά ξεχαστεῖ ἡ... ἄλλη πλευρά: νά δημιουργηθεῖ δηλαδή ἡ ἐντύπωση στό νέο κυρίως ἀναγνώστη ἤ σ' αὐτόν πού δέν ἔζησε τά γεγονότα ἀπό κοντά, ὅτι ἐκείνη τήν ἐποχή τό ΚΚΕ δέν ἦταν παρά μόνο ἕνα «κόμμα λαθῶν» πού ὁδήγησε ἕνα τεράστιο λαϊκό κίνημα στή σφαγή, παραμερίζοντας καί παραγνωρίζοντας ἔτσι τό ρόλο τῆς Δεξιᾶς καί τῶν συμμάχων – τό ρόλο τῶν σφαγέων!... Εἶναι ἡ ἀφελής (:) «ὑπεραπλούστευση» τῆς Καραμανλικῆς θεωρίας – ὅπως διατυπώθηκε πρόσφατα στή Βουλή – ὅτι ἡ Ἀριστερά φταίει πού τόσα χρόνια... ταλαιπωροῦνται οἱ ὀπαδοί της!...

ΓΙΑ νά ξαναθυμηθοῦμε, λοιπόν, τά ΓΕΓΟΝΟΤΑ, δημοσιεύουμε τό παραπάνω χρονικό τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, τῆς ἐποχῆς ἀπό τή Βάρκιζα (12-2-45) μέχρι τό Λιτόχωρο (30-3-46), ὁρόσημο γιά τό ξεκίνημα τοῦ ἐμφύλιου. (Εἶναι τό πρῶτο ὀργανωμένο χτύπημα ἀντάρτικης ὁμάδας, μέ ἐπικεφαλῆς τόν καπετάν-Ὑψηλάντη, παραμονή τῶν ἐκλογῶν).

ΤΟ χρονικό εἶναι ὀγαλμένο ἀποκλειστικά ἀπό δημοσιεύματα τοῦ τύπου τῆς ἐποχῆς.

ΘΥΜΙΖΟΥΜΕ ὅτι, σύμφωνα μέ ἐπίσημα στοιχεῖα πού δέν ἀμφισβητήθηκαν ποτέ, τό διάγραμμα τῆς τρομοκρατίας αὐτῶν τῶν 13 μηνῶν ἔχει ὡς ἑξῆς:

- Φόνοι 1289
- Τραυματισμοί 6671
- Βασανισμοί 31632
- Συλλήψεις 84931
- Λεηλασίες-καταστροφές 18767
- Καταστροφές Γραφείων 677
- Ἀπόπειρες φόνου 509
- Βιασμοί γυναικῶν 165

Κι ἐπειδή τόσο τό δυναμικό τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ καί ἡ στελέχωσή του, ὅσο καί οἱ τόποι ἀνάπτυξης καί ὁ τρόπος δράσης του συνδέονται κρίσιμα μέ τήν ὕπαιθρο (ὅπου δεινοπαθοῦσαν περισσότερο οἱ κάτοικοι ἀπό τίς μοναρχικές συμμορίες), τό κίνημα πού ξεκίνησε στό Λιτόχωρο ἀνάγκη νά τό δοῦμε σάν ἀγροτική ἐξέγερση, ἀγροτικό στή βάση του κίνημα. Ὑπάρχει καί κάτι παραπέρα πού διαφορίζει τόν «στημένο» Δεκέμβρη ἀπό τό Λιτόχωρο τουλάχιστον: τό δεύτερο πραγματοποιήθηκε ἀπό πρωτοβουλία μή κορυφαίων στελεχῶν, ἔξω ἀπό τήν «ἐπίσημη» πυραμίδα τῆς ἡγεσίας. Ἄλλωστε μέχρι τό Σεπτέμβρη τοῦ 1946 οἱ ἐκτιμήσεις τῶν ἡγητόρων γιά τό κίνημα σύγκλιναν στήν ἄποψη πώς ἦταν μιά σειρά ἀπό «ἐπεισόδια χωρίς σημασία». Ἡ τροφοδότησή του μέ τήν ἐπίσημη κάλυψη γίνεται μόλις ἕξι μῆνες μετά τήν ἐμφάνισή του κι ὅταν τοῦτο εἶχε πιά φουντώσει.

Παρακολουθώντας μέρα μέ τή μέρα τά γεγονότα ἀπό τή Βάρκιζα στό Λιτόχωρο διαπιστώνουμε ἔντονα καί τήν κρίσιμα παθητική πολιτική ἀνοψία τῆς ἡγεσίας καί τό χαραχτήρα τοῦ κινήματος, δηλαδή τήν ἔκφραση διαμαρτυρίας κι ἀνάγκης γιά ἐπιβίωση μέσα στό κλίμα τρομοκρατίας τῆς δεξιᾶς μέ τήν ἔνοπλη ἀναμέτρηση. Αὐτό τό ἡμερολογιακό ὑλικό, λιτά παρατεθειμένο καί δίχως καμιά ἀξιολογική κρίση, θά διαμοιραστεῖ σέ ἐπιμέρους ἑνότητες, γιά τήν εὐχερέστερη παρακολούθησή του. Ὡστόσο ὁλοκληρωμένη εἰκόνα μπορεῖ νά προσφέρει μόνο ἡ σφαιρική του ἀντιμετώπιση καί ἡ συνδυαστική του ἀνάγνωση. Προεισαγωγικά ὁρισμένα «ἱστορικά» τῆς δεκατετράμηνης πορείας ἀναγκαῖα:

● Τή συμφωνία τῆς Βάρκιζας διαπραγματεύτηκε τριμελής ἀντιπροσωπεία τοῦ ΕΑΜ ἀπό τούς Γιώργη Σιάντο, Δημήτρη Παρτσαλίδη καί Ἠλία Τσιριμῶκο μέ στρατιωτικό σύμβουλο τόν στρατηγό Στέφανο Σαράφη.

Ἡ μετέπειτα ἐξέλιξη τῆς τριάδας ἐξηγεῖ πολλά:

● Ὁ Σιάντος κατηγορήθηκε ἐπίσημα ἀπό τήν ἡγεσία σάν χαφιές.

● Ὁ Τσιριμῶκος σάν πράχτορας τῆς Ἰντέλλιτζενς Σέρβις. Ἔγινε καί βασιλικός πρωθυπουργός.

● Ὁ Παρτσαλίδης σάν «κομμουνιστής τῆς χαρτοπετσέτας». Κυβερνητικοί ἐκπρόσωποι στή Βάρκιζα παραβρέθηκαν οἱ Ι. Σοφιανόπουλος (μέγας «σοσιαλιστής»), Ι. Ράλλης (λαικός) καί Α. Μακρόπουλος (φιλελεύθερος), καθώς καί «σύμμαχοι» προτέκτορες.

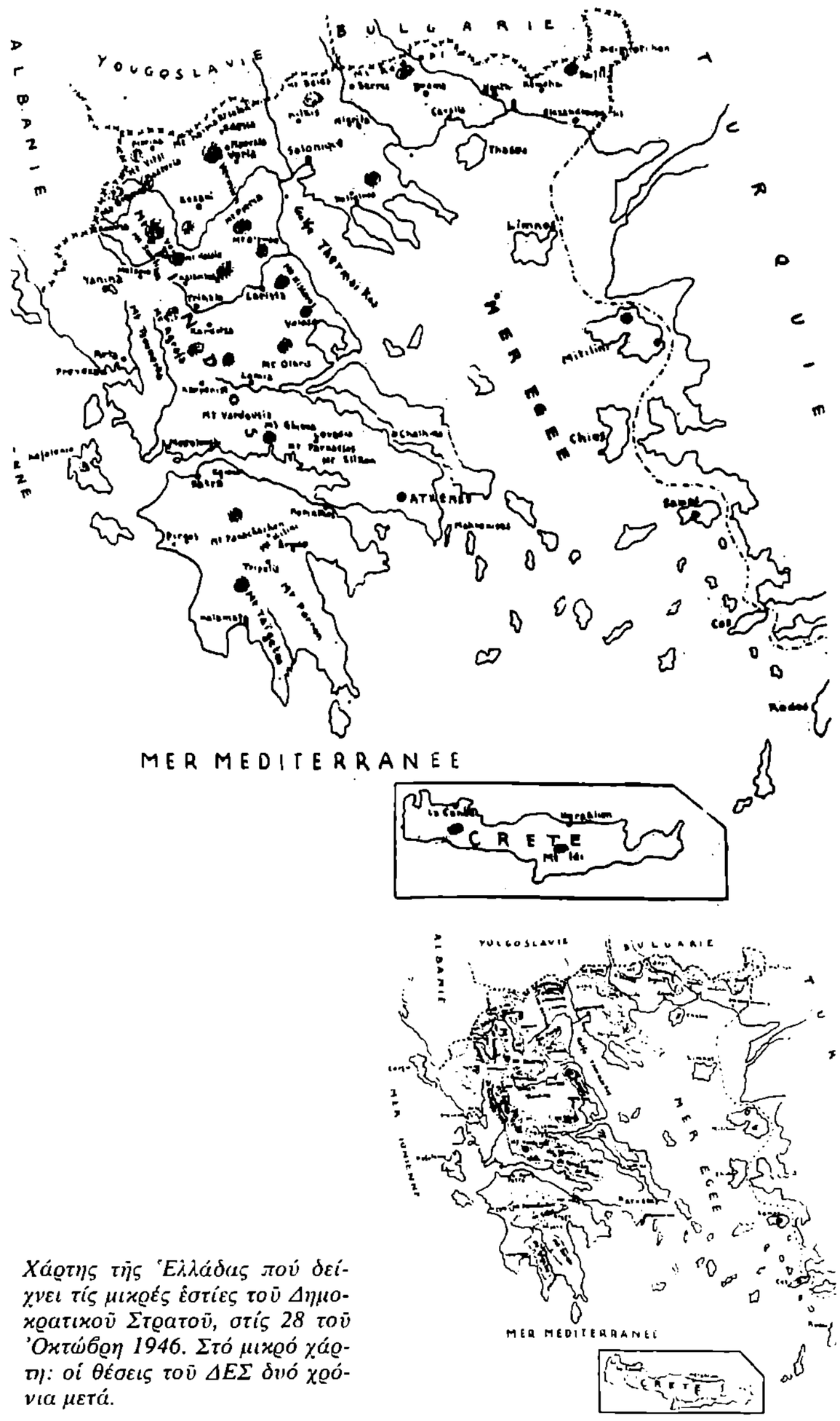

Χάρτης τῆς Ἑλλάδας πού δείχνει τίς μικρές ἑστίες τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ, στίς 28 τοῦ Ὀκτώβρη 1946. Στό μικρό χάρτη: οἱ θέσεις τοῦ ΔΕΣ δυό χρόνια μετά.

ΕΛΑΧΙΣΤΟ δεῖγμα γιά τήν εἰκόνα πού παρουσίαζε τότε ἡ Ἑλλάδα εἶναι καί οἱ ἀπόψεις μερικῶν ἀποδεδειγμένα ἀντικομμουνιστῶν ἤ ἀντικομμουνιστικῶν ἐντύπων πού δημοσιεύθηκαν ἐκείνη τήν ἐποχή. Ἔτσι ἔγραψαν:

● Οἱ «Τάιμς τοῦ Λονδίνου», 17-4-45:

«Τό ΕΑΜ καί οἱ ὀπαδοί του τιμωροῦνται κατά πολλούς τρόπους. Πρώην μέλη τοῦ ΕΛΑΣ δέρνονται, συλλαμβάνονται καί καταδικάζονται μέ βάση ψεύτικες κατηγορίες. Ἑκατοντάδες ὑπάλληλοι ἑταιριῶν κοινῆς ὠφελείας στήν Ἀθήνα, ἀπολύονται γιά ἀντεθνικές ἐνέργειες, πράγμα πού σημαίνει ὅτι ἦσαν ἁπλά μέλη τοῦ ΕΑΜ. Πολλοί ἀπ' αὐτούς εἶχαν δουλέψει πιστά γιά τούς Ἄγγλους κατά τή διάρκεια τῆς γερμανικῆς κατοχῆς. Ἔτσι ἡ Συμφωνία τῆς Βάρκιζας ἡ ὁποία ὅταν ὑπογράφτηκε φαινόταν πώς θά ἔδινε τέλος στήν ἐμφύλια διαμάχη, ἔχει καταντήσει νεκρό γράμμα. Καινούργια διαμάχη ἐμφανίζεται».

● Οἱ ἡγέτες τοῦ Κέντρου, πρώην πρωθυπουργοί Θ. Σοφούλης, Γ. Καφαντάρης, Ἐμ. Τσουδερός, Ν. Πλαστήρας κ.ἄ. (5-6-45) σέ ὑπόμνημά τους πρός τόν πρωθυπουργό Βούλγαρη:

«Ἡ ἐγκαθιδρυθεῖσα μετά τό κίνημα τοῦ Δεκεμβρίου τρομοκρατία τῆς ἄκρας Δεξιᾶς εἰς ὁλόκληρον τήν χώραν, ἐπεκτείνεται καθημερινῶς, ἔχει δέ προσλάβει ἔκτασιν καί βιαιότητα καθιστῶσαν ἀφόρητον τήν ζωήν τῶν μή βασιλοφρόνων πολιτῶν καί ἀποκλείουσαν οἱανδήποτε σκέψιν διεξαγωγῆς ἐλευθέρου δημοψηφίσματος ἤ ἐκλογῶν. Αἱ τρομοκρατικαί ὀργανώσεις τῆς ἄκρας Δεξιᾶς, τῶν ὁποίων αἱ κυριώτεραι εἶχον ἐξοπλισθῆ ἐν μέρει ὑπό τῶν Γερμανῶν καί παντοιοτρόπως συνειργάσθησαν μετ' αὐτῶν, ὄχι μόνον δέν ἀφωπλίσθησαν, ὄχι μόνον δέν διώκονται, ἀλλ' ἀναφανδόν συμπράττουν μέ τά ὄργανα τῆς τάξεως, πρός τελείαν κάθε δημοκρατικῆς πνοῆς κατάπνιξιν».

● Ὁ Ἀμερικανός ἀνταποκριτής Χάλ Λέρμαν, 17-6-45:

«Μόλις γύρισα ἀπό ἕνα ταξίδι 16 ἡμερῶν μέ ἕνα τζίπ στούς δρόμους τῆς Θεσσαλίας, Μακεδονίας καί Θράκης. Τό ταξίδι ἐνίσχυσε τήν πεποίθησή μου ὅτι ἡ δημοκρατία κακοποιεῖται στήν ἀπελευθερωμένη Ἑλλάδα. Μέ λύπη διλώνω ὅτι αὐθαίρετες συλλήψεις ἀντιβασιλικῶν καί μακροχρόνιες χωρίς δίκη κρατήσεις λαμβάνουν χώρα συνεχῶς».

(Ὁ ἴδιος μνημονεύει συγκεκριμένα περιστατικά ὅπου Ἄγγλοι ἀξιωματικοί ἔπαιξαν βασικό ρόλο, γιά νά δείξει τήν ἄμεση σχέση τοῦ συμμαχικοῦ παράγοντα μέ τήν τρομοκρατία).

● Ὁ Γ. Καφαντάρης, ἀντιπρόεδρος τῆς κυβέρνησης, 9-3-46:

«Ἔχει καταστεῖ ὁ βίος ἀβίωτος τῶν δημοκρατικῶν πολιτῶν (...) Αἱ ἐπικείμεναι ἐκλογαί θά κυριαρχοῦνται ὑπό τῆς βίας καί νοθείας. Θά ἀποτελοῦν ἀσύλληπτον χίμαιραν. Τό 1935 ἐπαναλαμβάνεται ὑπό πολύ ἀπαισιωτέρους οἰωνούς (...) Ἡ Δεξιά κατώρθωσε νά καταστήσῃ τελείως ὑποχείριόν της τό κράτος καί νά ἀσκῇ διά τῶν συμμοριῶν της καί τῶν ὀργάνων τῆς τάξεως, τῶν ὁποίων ὁ ἀκραιφνής φιλοφασισμός ἐξησφαλίσθη δι' ἐπανειλημμένης αὐστηρᾶς ἐπιλογῆς, ἀνεξέλεγκτον ἐπί τῶν πολιτῶν βίαν».

● Οἱ Ἄγγλοι βουλευτές Σ. Κόξ, Ε. Μπάουεν, Λ. Χάικλ, Ι. Μώντ, Γ. Μόνσλοου, Γ. Βαίην, Ε. Γουῶλκντεν (ὅλων τῶν κομ-

Βασικά πολιτικά γεγονότα

14.2.45 *Ἄφιξη τοῦ Οὐίνστον Τσώρτσιλ στήν Ἀθήνα.*

21.2 *Ἀρχίζει ἡ δίκη τῶν ὑπουργῶν τῶν κατοχικῶν κυβερνήσεων.*

26.2 *Δημοσιεύεται πρακτικό μέ ἡμερομηνία 30.3.42 ὅπου ὅλα τά κόμματα ἀνεπιφύλαχτα κηρύσσονται ὑπέρ ἀβασίλευτης δημοκρατίας.*

30.3 *Διαλύονται μέ κυβερνητική ἀπόφαση οἱ ἀντιστασιακές ὀργανώσεις.*

6.4 *Ὁ ἀντιβασιλιάς Δαμασκηνός «ἀποπέμπει» τήν κυβέρνηση Πλαστήρα.*

9.4 *Ὁρκίζεται κυβέρνηση ὑπό τόν ναύαρχο Βούλγαρη.*

5.5 *Κηδεύεται μέ «δημόσια δαπάνη» στή Χαλκίδα ὁ λήσταρχος Καραθανάσης, αὐτουργός τῆς δολοφονικῆς ἀπόπειρας κατά τοῦ Ε. Βενιζέλου τό 1933.*

12.6 *Τό ΚΚΕ ἀποκηρύσσει τόν ΑΡΗ ΒΕΛΟΥΧΙΩΤΗ.*

24.7 *Παραιτεῖται ὁ ὑπουργός ἐξωτερικῶν Σοφιανόπουλος.*

12.8 *Ἀνασχηματίζεται ἡ κυβέρνηση Βούλγαρη.*

4.9 *Παραιτεῖται ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς κυβέρνησης Κυρ. Βαρβαρέσος.*

6.9 *Ὁ ἀντιβασιλιάς Δαμασκηνός πηγαίνει στό Λονδίνο γιά νά τοῦ ὑποδείξουν οἱ Ἐγγλέζοι τί νά κάνει.*

16.9 *Καταργεῖται ἡ Ἐθνοφυλακή, στά χαρτιά βέβαια.*

2.10 *Ἡμέρα ἔναρξης τοῦ 7ου συνέδριου τοῦ ΚΚΕ.*

10.10 *Παραιτεῖται ἡ κυβέρνηση Βούλγαρη.*

11.10 *Ἀναλαβαίνει νά σχηματίσει κυβέρνηση ὁ Θ. Σοφούλης χωρίς ἐπιτυχία.*

18.10 *Προσωρινός πρωθυπουργός ὁ ἀντιβασιλιάς – ἀρχιεπίσκοπος.*

19.10 *Ἀρχίζει ἡ δίκη τῶν ὀργάνων τῆς Εἰδικῆς Ἀσφάλειας.*

26.10 *Πνίγονται 21 ναῦτες τοῦ ναρκαλιευτικοῦ «Πηνειός».*

2.11 *Σχηματίζεται κυβέρνηση ὑπό τόν Π. Κανελλόπουλο.*

18.11 *Συλλαλητήριο διαμαρτυρίας γιά τήν ἀναγνώριση ἀπό τούς συμμάχους τῆς Ἀλβανίας τοῦ Ἐμβέρ Χότζα.*

18.11 *Τό πρωτοδικεῖο τῆς Ἀθήνας ἀκυρώνει ὡς πλαστούς τούς ἐκλογικούς καταλόγους.*

21.11 *Παραιτεῖται ἡ κυβέρνηση Κανελλόπουλου.*

22.11 *Σύσκεψη τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν, μέ πρόεδρό της τόν ἀντιβασιλιά καί μέ συμμετοχή τοῦ ὑφυπουργοῦ ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας Μακνήλ καί τοῦ ἐδῶ πρεσβευτῆ Λῆπερ. Ἀποφασίζεται ἡ ἀνάθεση τῆς πρωθυπουργίας στόν Θ. Σοφούλη, πού ὁρκίζεται τήν ἴδια μέρα.*

27.11 *Ὁ καθηγητής Ἀπ. Δασκαλάκης δηλώνει ἀτιμώρητα σέ ὥρα μαθήματος ὅτι δέν ἀναγνωρίζει τήν κυβέρνηση Σοφούλη.*

20.12 *Ὁρίζεται ὡς ἡμερομηνία διαξαγωγῆς ἐκλογῶν ἡ 31.3.46.*

3.1.46 *Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν βραβεύει τόν Ε. Ἀβέρωφ γιά τή μελέτη του «περί τοῦ πληθυσμιακοῦ προβλήματος τῆς Ἑλλάδος».*

9.1 *Ἀποχωρεῖ ἀπό τό κόμμα φιλελευθέρων ὁ Σοφ. Βενιζέλος.*

25.1 *Ὑπογράφεται ἑλληνοαγγλική οἰκονομική συμφωνία.*

25.1 *Τό ΕΑΜ ἀνακοινώνει ὅτι θά ἀπόσχει ἀπό τίς ἐκλογές.*

23.2 *Τίθεται σέ ἰσχύ ὁ νέος Ἀστικός Κώδικας.*

12.3 *Παραιτοῦνται ἀπό τήν κυβέρνηση οἱ ὑπουργοί Καφαντάρης, Καρτάλης, Νόβας, Εὐριπαῖος, Μπουρδάρας καί Μερκούρης.*

Ἡ τρομοκρατία τῆς δεξιᾶς στήν Ἀθήνα

7.4.45 *Στήν ὁδό Πανεπιστημίου τραυματίζεται ὁ ἐφημεριδοπώλης Βασ. Στολίγκας ἐπειδή διαλαλοῦσε τίτλο ἐφημερίδας «Ὁ Πλαστήρας δέν παραιτεῖται».*

10.4 *Στά Καμίνια ὁ Κ. Χαμόδρακας σκοτώνει τόν Εὐάγγελο Γρίβα, 20 χρονῶν.*

9.5 *Ἐπίθεση ἀπό ὁμάδα 150 «πανηγυριστῶν τῆς συμμαχικῆς νίκης» ἐναντίον τοῦ προσωπικοῦ καί τῶν γραφείων τοῦ «Ριζοσπάστη».*

12.5 *Στή διασταύρωση Μπενάκη – Δερβενίων ἕξι «ἄγνωστοι» πρόσφεραν στούς διερχόμενους «Ριζοσπάστη». Ὅποιος τόν ἔπαιρνε δεχόταν γρονθοκοπήματα, μέ συνοδεία «βασιλικῶν» θούριων.*

13.5 *Οἱ Διον. Ποταμιᾶνος, Παν. Θεονάς, Ι. Χονδρογιάννης, Μιχ. Θεονάς, Κ. Ζερβός καί Β. Θεοχάρης, στρατιῶτες μέλη τῆς ΕΕ, κακοποιοῦν τόν ἀκαδημαϊκό Κ. Τριανταφυλλόπουλο.*

17.5 *«Ἄγνωστοι» κουρεύουν τήν κόρη τοῦ Ι. Μανωλουδάκη, καί ἁφαιροῦν χρήματα ἀπό τό σπίτι του, στό Νέο Κόσμο, γλεντοκοπώντας ὕστερα σέ γειτονική ταβέρνα.*

31.5 *Μπλόκο «χιτῶν» στόν Κολωνό.*

15.6 *Ἐπιδρομή στό σπίτι τοῦ Νεόκοσμιου Γρηγοριάδη.*

20.6 *Εἰσβολή στό Ἐθνικό Θέατρο καί ἀποδοκιμασία τοῦ Τζ. Καρούσου.*

21.6 *Τραυματίζονται στό θέατρο «Ἑρμῆς» οἱ Καίτη Ντιριντάουα καί Σπύρος Γιατρίδης. Στή συμπλοκή σκοτώνεται ὁ Χίτης Κ. Καφκῆς. Τό μέτρο θέτει σέ διαθεσιμότητα τρεῖς ἀστυνόμους (Κανελλόπουλο, ΡΑΚΙΤΖΗ καί Νάση) γιά τήν ἀδράνειά τους ἀπό ἐπεισόδιο.*

23.6 *Χωροφύλακας πυροβολεῖ καί σκοτώνει στό Φάληρο τόν Α. Λεβαντῆ ἐπειδή μοίραζε προκηρύξεις.*

17.8 *Ὁ ὑπαστυνόμος Σερέτης, διοικητής τοῦ 23ου παραρτήματος ἀσφαλείας, καί ὁ ἀστυφύλακας Ξιφαράς κακοποιοῦν μέ συρματόσκοινο τούς Ε. Εὐαγγελίδη, Β. Χονδρογιαννάκη, Ε. Ζαμπέλη καί Γ. Δρακόπουλο μέσα στό ἀστυνομικό τμῆμα.*

17.8 *Ὁ χωροφύλακας Χ. Χαραλαμπόπουλος πυροβολεῖ ἀνεπιτυχῶς στή Νέα Ἐλβετία τόν Β. Γιοῦσο.*

29.8 *Μπλόκο «χιτῶν» στοῦ Μέτς μέ τή συνέργεια τοῦ ἀστυνόμου Νικηφόρου.*

29.8 *Στή διασταύρωση Κύπρου – Ἑπτανήσου τραυματίζεται ἀπό σφαίρα ὁ Σ. Χρήστου.*

1.9 *Τραυματίζεται στό Πυριτιδοποιεῖο ὁ Θεμ. Καλλιγέρης.*

1.9 *Στήν πλατεία Μεσολογγίου στό Παγκράτι τραυματίζεται ὁ φοιτητής Μ. Σκιαδάς.*

14.9 *Ἀστυφύλακες, ἐθνοφύλακες καί ἰδιῶτες κακοποιοῦν στήν ὁδό Ἀγχιάλου τοῦ Πειραιᾶ τίς Παρασκευή Λαμπρινάκου, Αἰκατερίνη Γρανᾶ καί Ἔνη Γρανᾶ.*

15.9 *Σκοτώνεται στήν ὁδό Ψαρῶν 40 ἡ Βασιλική Πουλάκου.*

15.9 *«Αὐτοκτονεῖ» στίς φυλακές Χατζηκώστα ὁ ταγματάρχης τοῦ ΕΛΑΣ Ι. Λουκάκος.*

26.9 *Τραυματίζονται οἱ Ε. Καμπάνης, Στυλ. Μπαλάσκας, Ι. Σαμιώτης, Α. Νερομυλιώτης, Β. Μπάνος καί Δ. Καμινιώτης*

μάτων), πού ἦρθαν στήν Ἑλλάδα τόν Αὔγουστο τοῦ 1946, ὕστερα ἀπό ἐπίσημη πρόσκληση τῆς ἑλληνικῆς κυβέρνησης (Λαϊκό Κόμμα), γιά νά ἐξετάσουν τήν κατάσταση:

«Σ' ὡρισμένα μέρη τῆς Θεσσαλίας, ἰδιαίτερα στό τρίγωνο Λάρισας - Βόλου - Φαρσάλων ἔνοπλες ὁμάδες τῆς δεξιᾶς δροῦν μέ πρωτοφανῆ θρασύτητα (...) Καθώς φαίνεται οἱ ἔνοπλες αὐτές ὁμάδες εἶναι ἀνεκτές ἀπό τίς ἀρχές καί καμμιά προσπάθεια δέν καταβάλλεται γιά τήν κατάπνιξή τους». Στήν Πελοπόννησο «(...) οἱ κατηγορίες πού ἔκαναν οἱ ἀριστεροί ἦταν πολύ πιό πολυάριθμες καί λεπτομερέστερες (μέ μνεία ὀνομάτων καί ἡμερομηνιῶν σέ πολλές περιπτώσεις) ἀπό τίς ἀντικαταγγελίες τῶν δεξιῶν, πού στό σύνολό τους ἦταν ἀόριστες καί γενικές. Δεδομένου ὅτι οἱ δεξιοί φαινόντουσαν νά ἀποτελοῦν τή μεγάλη πλειοψηφία καί ὑποστηριζόντουσαν ἀπό τίς Ἐπιτροπές Ἀσφαλείας καί τή Χωροφυλακή, εἶχαν πολύ περισσότερες εὐκαιρίες νά τρομοκρατοῦν τούς ἀριστερούς, παρά οἱ ἀριστεροί τούς δεξιούς. Ἡ ἐπιτροπή αὐτή ἔχει τή γνώμη ὅτι οἱ εὐκαιρίες αὐτές δέν ἀφέθηκαν ἐντελῶς ἀνεκμετάλλευτες».

● Ἡ ἀγγλική ἐφημερίδα «Ντέηλυ Ἐξπρές», 28-8-45:

«Μισοστρατιωτικές ὀργανώσεις πού τά μέλη τους εἶναι ὁπλισμένα καί περιφρονοῦν τόν νόμο, μποροῦν νά χτυποῦν τούς ὀπαδούς τοῦ ΕΑΜ, χωρίς νά ὑφίστανται καμμιά δίωξη γιατί ἡ ἀστυνομία καί ἡ Ἐθνοφυλακή εἶναι στό πλευρό τους».

● Ὁ στρατηγός Ζαφειρόπουλος, στό βιβλίο του «Ὁ ἀντισυμμοριακός ἀγών» (σελ. 153-55):

«Ἐνεφανίσθησαν παρακρατικαί ὀργανώσεις μή ἀποβλέπουσαι εἰς τήν συνδρομήν τῶν ὀργάνων τῆς τάξεως, ἀλλά τουναντίον εἰς τήν παρεμβολήν ἐμποδίων (...) Ἐπίσης, κοινοί λησταί παρουσιάζονται συνήθως ὡς ἐθνικόφρονες (...) Αἱ παρακρατικαί αὐταί ὀργανώσεις ἦσαν πρόσκαιροι στρατιωτικαί μονάδες ἀσύντακτοι, χωρίς πειθαρχίαν καί συνοχήν. Ὁ ἀπολογισμός τοῦ ἔργου των κατά πλειονότητα εἶναι αὐθαιρεσίαι εἰς βάρος τῆς τάξεως καί ἀντιποίησις τῆς ἐξουσίας τῶν ὀργάνων τῆς τάξεως».

ΗΤΑΝ ἕνα ὄργιο βίας καί αἵματος, ἀπαραίτητο γιά νά σταθεῖ στά πόδια του ἕνα κράτος στό μηχανισμό τοῦ ὁποίου οἱ δοσίλογοι, οἱ προδότες, οἱ ἀπόντες τοῦ ἀγώνα κατά τοῦ κατακτητῆ, κράταγαν τά πόστα. Ἦταν ἡ μοναδική εὐκαιρία ὄχι μόνο νά γλιτώσουν τά κεφάλια τους (πράγμα πού δύσκολα πίστευαν μερικούς μῆνες πρίν), μά καί νά ξαναγυρίσουν «νικητές καί τροπαιοῦχοι»... «στά πράγματα», τή στιγμή μάλιστα πού ἡ ξένη βοήθεια (ἀγγλική πρῶτα, ἀμερικανική μετά) γιά τήν ἀνασυγκρότηση τῆς χώρας, φανέρωνε αὐτό πού τό 1947 ἔγραψε ὁ ΓΑΒ (Βλάχος) στήν «Καθημερινή»: «θά τρῶμε μέ χρυσά κουτάλια»!..

Κ.Ν.Π.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

● *Τά στοιχεῖα εἶναι παρμένα, βασικά, ἀπό τήν καταγγελία τοῦ ΕΑΜ στόν ΟΗΕ (Μιχ. Κύρκος), τή Λευκή Βίβλο, καί τή βρετανική ἔκθεση, πού ἔχουν κυκλοφορήσει στή σειρά «Ἑλληνικά Θέματα», σέ ξεχωριστά βιβλία.*

● *Τά κείμενα τῶν «Τάιμς» καί τοῦ Λέρμαν μνημονεύονται στό βιβλίο τοῦ Λ. Σταυριανοῦ «Ἡ Ἑλλάδα σέ ἐπαναστατική περίοδο», (**Κάλβος '74**).*

ἐπειδή κολλοῦσαν ἀφίσες τοῦ ΕΑΜ.

28.9 *«Ἄγνωστοι» κακοποιοῦν τόν Ἀναστ. Ναΐδη.*

12.10 *Κακοποιεῖται ὁ Ν. Κατσαούνης.*

14.10 *Στό Πυριτιδοποιεῖο κακοποιοῦνται οἱ Μ. Ζωϊτόπουλος καί Δ. Ζούλας.*

17.10 *Στήν ὁδό Χατζηχρήστου τῆς Πλάκας τραυματίζεται μέ περίστροφο ὁ Μ. Ψιλός.*

19.10 *Σέ ταβέρνα στά Ἐξάρχεια τραυματίζονται οἱ Δ. Λέκκας καί Σ. Χαρισιάδης.*

27.10 *Στήν Κοκκινιά σκοτώνεται ὁ Π. Κλουβάς*

28.10 *Στό Δουργούτι σκοτώνεται ὁ Χ. Λαζαρίδης καί τραυματίζεται ὁ Χρ. Κουχτσόγλου.*

1.11 *Μέ ριπές αὐτόματου τραυματίζονται στήν Καισαριανή οἱ Καραμπέτ Μανουγκιάν, Κ. Κερόγλου καί Δ. Πεξεφάνας.*

3.11 *Ἐπιδρομή τῶν Χιτῶν Τ. Τριαντάφυλλου καί Μαστράκουλου στά γραφεῖα τῆς ΕΠΟΝ Παγκρατίου.*

3.11 *Σφαίρα στό λαιμό δέχεται ὁ Δ. Λεγάκης στήν Κοκκινιά.*

1.12 *Κακοποιεῖται στό Νέο Κόσμο ὁ Ἀλ. Κατσαρός.*

15.12 *Τραυματίζεται στήν ὁδό Κιλκίς ὁ Ι. Νικολόπουλος.*

19.12 *Ράβδοι δυναμίτιδας ρίχνονται στά γραφεῖα ΕΠΟΝ Πειραιᾶ ἀπό τούς Γ. Παύλου καί Α. Καρπούζη.*

15.1.46 *Στή Νέα Ἰωνία ὁ Κ. Ἰωσηφείδης σκοτώνει τόν ΕΠΟΝίτη Ι. Παναγιωτίδη.*

23.1 *Στό καφενεῖο Παρλιάρου τοῦ Πειραιᾶ σκοτώνεται ὁ Ἀνάργυρος Φαρσιδάκης.*

24.1 *Στήν Καλλιθέα σκοτώνεται ὁ Ἀριστ. Μανουλάκης, στέλεχος τοῦ ΚΚΕ.*

31.1 *Σκοτώνεται στό Περιστέρι ὁ Χρ. Διδάσκαλος.*

1.2 *Στή διασταύρωση Κηφισίας καί Εὐρυτανίας σκοτώνεται ὁ Β. Μαραντινός.*

7.2 *Σέ καφενεῖο στή Βέικου ὁ ναύτης Ἀνδρέας Παπαμιχαλόπουλος σκοτώνει τόν Δ. Δαλκαφούτη.*

8.2 *Στήν ὁδό Βουλιαγμένης ὁ στρατιώτης Θ. Κανέλλος τραυματίζει τόν Εὐάγγελο Ἐλεφάκη.*

11.2 *Στήν Ἱπποκράτους τραυματίζεται ὁ Ἠλίας Κουτσουμπός.*

4.3 *Τραυματίζεται ὁ Ἀριστ. Μελεμενός.*

7.3 *Ναῦτες, εἰσβάλλουν στά γραφεῖα ΕΠΟΝ Κοκκινιᾶς.*

20.3 *Στό καφενεῖο Παντελίδου τῆς Καλλιθέας ὁ ναύτης Γ. Ἀγάπιος σκοτώνει τόν Σάββα Καζαντζῆ.*

28.3 *Ἐπιδρομές τῆς «Χ» στά γραφεῖα τοῦ Ἑλληνοσοβιετικοῦ, στό Κερατσίνι καί τή Χαραυγή. Τραυματίζονται οἱ Χ. Κουτσουβέλη, Π. Κουτσογιαννάκη, Π. Μαυριδόγλου καί Τάσος Σεβαστίδης.*

30.3 *Ἔρευνες ἀστυνομικῶν στά γραφεῖα τῆς ΚΟΑ τοῦ ΚΚΕ καί στό Ἐργατικό Κέντρο. Σαραντατέσσερις τραυματίες σέ συμπλοκή ἀστυνομικῶν καί διαδηλωτῶν κομμουνιστῶν στήν Ὁμόνοια.*

Ἡ τρομοκρατία τῆς δεξιᾶς στήν ὕπαιθρο

3.5.45 *Ἐθνοφύλακες ὑπό τήν ἀρχηγία τοῦ ἀνθυπασπιστῆ χωροφυλακῆς Τσόλια καταστρέφουν τά γραφεῖα τῆς ἐφημερίδας «Ἐλεύθερη Ἀχαΐα» στήν Πάτρα.*

13.5 *Στή Λαμία σκοτώνεται ὁ περιφερειακός γραμματέας τοῦ ΑΚΕ δικηγόρος Σιλέλας.*

18.5 *Ὁ Σούρλας σκοτώνει μέ ρόπαλο δάσκαλο στή Σκοπιά Φθιώτιδας.*

18.5 *«Ἀπόδραση» τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ΕΑΣΑΔ Βόλου Γάκη Παπᾶ ἀπό τίς φυλακές τῆς πόλης.*

19.5 *Ὁ Γάκης ἐκτελεῖ τό χωρικό Γ. Καραμπότσο στό Βόλο.*

22.5 *Ἀπαγωγή τοῦ πρώην λαϊκοῦ βουλευτῆ Βελλόπουλου ἀπό ἐθνοφύλακες στή Λαμία.*

25.5 *Ἡ συμμορία Καλαμπαλίκη σκοτώνει στή Γλώσσα τῆς Σκοπέλου μέ ραβδισμούς τούς Π. Φλῶρο καί Δ. Καριτζιάδη, ἀφήνοντας ἡμιθανεῖς ἄλλους 15.*

26.5 *Ἐπιδρομή τῆς μοναρχικῆς συμμορίας Βουράκη στή Νέα Μαγνησία Φθιώτιδας. Βασανίζονται 30 κάτοικοι.*

6.6 *Ἐθνοφύλακες στά Γιάννινα βιάζουν τή δασκάλα Νίκη Θεοφάνους καί σκοτώνουν τό συνάδελφό της Μιλτ. Κυριάνη.*

13.6 *Ἐθνοφύλακες καταστρέφουν τίς ἐγκαταστάσεις τῆς ἐφημερίδας «Ἐλευθερία» στή Λάρισα.*

19.6 *Ἀποκαλύπτεται ὅτι ὁ ὑπουργός Γεωργίας Κουτσομητόπουλος χορηγεῖ δωρεάν βενζινάροτρα στούς ἄντρες τοῦ Σούρλα.*

24.7 *Ἐασαδίτες σκοτώνουν τούς Π. Παπανικολάου καί Ε. Παπανικολάου στίς Καρυές Λάρισας.*

17.8 *Οἱ μοναρχικοί Γ. Γιαλούρης, Ι. Γιαλούρης καί Κ. Γιαλούρης κακοποιοῦν στήν Τιθορέα τόν Π. Φινέ.*

20.8 *Ἐθνοφύλακες στή Σπάρτη μέ διοικητή τόν ὑπολοχαγό Βλανούση σκοτώνουν τούς Π. Μακελαράκη, Γ. Μήτρη, Ν. Βαστῆ, Ι. Παπαλέξη, Γ. Μαρινάκο, Λ. Κυριακάκο, Δ. Σαπουντζάκη, Σπέγκο, Δ. Τροχάτο, Ι. Πετροπουλάκη, Α. Καλοειδῆ, Δ. Τούμπουρα καί Στ. Παρογιάννη.*

22.8 *Σκοτώνεται στόν Ἅγιο Θωμᾶ Βοιωτίας ὁ Ν. Βουγιέσης.*

23.8 *«Χίτες» στό ἀστυνομικό τμῆμα Λιβαδιᾶς κακοποιοῦν τήν Κατίνα Ε. Κάλα.*

24.8 *Ἐπιδρομή τῆς συμμορίας Σελεμέτη στό Ζάρκο Καρυστίας. Κακοποιοῦνται πολλοί κάτοικοι.*

27.8 *Ὁ εἰσαγγελέας τοῦ Πύργου συλλαμβάνει τόν ἐπικηρυγμένο «Χίτη» Χ. Μπουρζούνη ἐνῶ διασκέδαζε μέ ἀπόσπασμα χωροφυλακῆς πού, ὑποτίθεται, τόν καταδίωκε. Τό ἴδιο βράδυ ὁ Μπουρζούνης «δραπετεύει» καί σκοτώνει καί τούς 13 μάρτυρες κατηγορίας τῆς ἐναντίον του προδικαστικῆς ἔρευνας!*

30.8 *Καταστροφή τῶν ἐγκαταστάσεων τῆς ἐφημερίδας «Ρούμελη» τῆς Λαμίας καί ξυλοδαρμός τοῦ ἐκδότη της Π. Λάγδα.*

15.9 *Στήν Κάτω Γατζέα Πηλίου οἱ Ι. Κακλαμάνος καί Δ. Κουβαράς σκοτώνουν 4 χωρικούς, κουρεύουν δυό γυναῖκες καί βιάζουν τρίτη.*

18.9 *Τραυματίζεται στόν Ἅγιο Πέτρο Κυνουρίας ὁ Β. Κοΐνης.*

20.9 *Περίπολος πυροβολεῖ καί σκοτώνει στό Κερατσίνι τόν Ἠλία Λαμπρινίδη.*

22.9 *Οἱ ἐθνοφύλακες Π. Πολύζος, Κ. Καραπάνος, Ε. Φωτίου κι ὁ Σ. Μάρκης σκοτώνουν στήν Ἀμφιλοχία τόν Α. Μακρυπίδη.*

22.9 *Ἡ συμμορία Βουράκη μπλοκάρει τήν Ἀμφίκλεια.*

27.9 *Οἱ ἀγροφύλακες Ι. Θεοχάρης καί Π. Πέπας ληστεύουν στά Μέγαρα τόν ζωέμπορο Κ. Ἀποστολόπουλο.*

28.9 *Ἐπιδρομή τῆς συμμορίας Καλαμπαλίκη στό τραῖνο Βόλου – Μηλεῶν.*

16.10 *Σκοτώνεται στό Κεφαλόβρυσο Τρικάλων ὁ Λ. Κατσακιώρης καί τραυματίζονται οἱ Α. Παπανικολάου καί Δ. Μπερτές.*

18.10 *Ἐπιδρομή στό τυπογραφεῖο τῆς «Ἐλεύθερης Ἀχαΐας» στήν Πάτρα. Σκοτώνεται ὁ Ν. Σπυρόπουλος.*

19.10 *Στή διάρκεια τῆς κηδείας τοῦ Σπυρόπουλου ἐπέμβαση τῆς ἀστυνομίας μέ ἀποτέλεσμα τό φόνο τοῦ Γ. Ἐλευθεριάδη καί, ἀπό ἐκπυρσοκρότηση τοῦ ὅπλου του, τοῦ ἀστυφύλακα Μπιλεζώνη. Τραυματισμοί καί πολλές συλλήψεις.*

26.10 *Στήν Κύμη κακοποιεῖται ὁ Θ. Σπανός μόλις ἐπέστρεψε ἀπό γερμανικό στρατόπεδο συγκέντρωσης, μπροστά στόν ἐνωμοτάρχη Γ. Κουκούτση.*

26.10 *Βασανίζεται ἀπό τόν ἐνωμοτάρχη συνεργάτη τῆς Γκεστάπο Γ. Θεοφιλόπουλο στούς Μολάους ὁ Β. Καλαμπόκης.*

31.10 *Οἱ στρατιῶτες Κ. Λασπιάς καί Ν. Ἀργυρόπουλος πυροβολοῦν καί σκοτώνουν τόν Ν. Μπαλακούτα στή Λαμία. Τραυματίζεται καί ὁ Στυλ. Καραμήτρος.*

31.10 *Στούς Δόλωπες Εὐρυτανίας κακοποιεῖται ἀπό χωροφύλακες ὁ Ἠλίας Αὐγέρης.*

15.11 *Τραυματίζονται στή Χαλκίδα ἀπό τόν ἐνωμοτάρχη Μινωτάκη οἱ Δ. Γιαννακούρας καί Λιαρόπουλος.*

15.11 *Μπλόκα χιτῶν στήν Κορινθία.*

30.11 *Στόν Ἅγιο Εὐβοίας ἡ μοναρχική συμμορία Βελέντζα μπλοκάρει τό χωριό καί κακοποιεῖ κατοίκους.*

30.11 *Στό Βόλο μοναρχικοί σκοτώνουν τόν Δ. Κοντοβά.*

1.12 *Στό Ξηρόμερο πυροπολοῦνται 3 σπίτια καί ἁρπάζεται κοπάδι ἀπό 38 πρόβατα.*

5.12 *Ὁ λοχίας Γ. Σκαβογιάννης σκοτώνει στά Γιάννινα τούς Ν. Σίντρα καί Γ. Στουρναρᾶ.*

8.12 *Χίτες καί ὁ ὑπενωματάρχης Ἀδαμόπουλος τραυματίζουν στό Λουτράκι τόν Π. Πέτρου.*

26.12 *Μέ αὐτόματα καί χειροβομβίδες ἐθνοφύλακες καί χωροφύλακες τραυματίζουν ἀρκετούς πολίτες στό Μεσολόγγι. Σέ ἔνδειξη διαμαρτυρίας κηρύσσεται 24ωρη γενική ἀπεργία στήν πόλη.*

26.12 *Σκοτώνεται στό Ἡράκλειο ὁ γιατρός Φανουράκης.*

26.12 *Σκοτώνονται στήν Κυπαρισία οἱ Κ. Κάππος, Π. Κάππος καί τυφλώνεται ὁ Π. Καπερώνης.*

1.1.46 *Μπλόκο «Χιτῶν» στή Μερτιᾶ Λακωνίας.*

12.1 *Σκοτώνονται στήν Καβάλα οἱ Κ. Καραγιώργης καί Π. Ἰωαννίδης, λιμενεργάτες.*

18.1 *Χειροβομβίδα σκοτώνει στό Μεσολόγγι τρία ἀδέλφια (Μελέγκος).*

18.1 *Ἡ χωροφυλακή κακοποιεῖ τά μέλη τῆς τοπικῆς ἐπιτροπῆς ΕΑΜ στόν Ἀνθότοπο Ναυπακτίας.*

20.1 *Ἡ μοναρχική συμμορία Μαγγανᾶ, μέ τήν ὑποστήριξη ὁμοϊδεατῶν της χωροφυλάκων, καταλαμβάνει γιά 48 ὧρες τήν Καλαμάτα. Ἄρτια ὁπλισμένοι καί μέ στρατιωτικές στολές ἀπάγουν 150 κατοίκους, σκοτώνοντας πολλούς ἀπό αὐτούς.*

20.1 *Σκοτώνονται στή Χίο οἱ Πίντος καί Μωράκης.*

23.1 *Στή Θουρία Μεσσηνίας σκοτώνεται ὁ δικηγόρος Θεόδωρος Κορμῆς.*

23.1 *Στά Σπερχόια Μεσσηνίας ἀνακαλύπτονται τά πτώματα 4 Καλαματιανῶν.*

24.1 *Ἀνακαλύπτονται ἄλλα 14 πτώματα στή Θουρία.*

25.1 *Στά Λεχώνια Πηλίου ἡ συμμορία Καλαμπαλίκη σκοτώνει τόν Ν. Καλομοιρόπουλο.*

29.1 *Στήν Ἀμαλιάδα κακοποιεῖται ἀπό τόν ἀνθυπασπιστή χωροφυλακῆς Ἀθανασόπουλο ὁ Κ. Μακρῆς.*

11.2 *Στήν Κατούνη σκοτώνεται μέ γρονθοκοπήματα ὁ Ἀθ. Μπούμπουλης ἀπό τούς Σπ. Καφρίτσα, Δ. Τσόπο καί Ἀναστ. Καλλίδα.*

13.2 *Μπλόκο στήν Ἀμφίκλεια. Σκοτώνεται ὁ Ι. Παπαϊωάννου καί ξυλοκοποῦνται πολλοί κάτοικοι.*

13.2 *Σκοτώνεται στή Βέροια ὁ Κ. Παπαδόπουλος, στέλεχος τοῦ ΚΚΕ.*

13.2 *Στήν Ἱστιαία σκοτώνονται οἱ Χρ. Εὐαγγέλου καί Ἀθ. Κουβέλης.*

26.2 *Στήν κεντρική πλατεία στά Γιάννινα σκοτώνεται ὁ δάσκαλος Λιντέρης Δούλης, ἀξιωματικός τοῦ ΕΛΑΣ.*

26.2 *Ὁ Χ. Περδίου σκοτώνει στήν Τρίπολη τήν Κλειώ Δεληβοριᾶ.*

26.2 *Στή Μελίκη Βέροιας σκοτώνεται ὁ Ἀριστ. Μελιτζανάς.*

6.3 *Ἐθνοφύλακες καταστρέφουν στή Λευκάδα τά γραφεῖα τοῦ ΚΚΕ, τῆς ΕΠΟΝ, τοῦ ΕΑΜ*

κι ἕνα χορευτικό κέντρο.

7.3 *Στήν Ἀμαλιάδα βασανίζονται ἀπό Χίτες οἱ Κ. Ἀποστολόπουλος, Ι. Γκιώτης, Ι. Λάρμας καί Ν. Κυπριώτης.*

9.3 *Μοναρχικοί σταματοῦν τραῖνο, κατεβάζουν ἀπ' αὐτό πολλούς ἐπιβάτες καί τούς ξυλοκοποῦν. Στή συνέχεια τούς παραδίνουν στό διοικητή χωροφυλακῆς τῆς περιοχῆς, πού παρακολουθοῦσε τό θέαμα, ὁ ὁποῖος καί τούς συλλαμβάνει.*

11.3 *Στά Λεχώνια ἐκτελοῦνται ἀπό τόν Καλαμπαλίκη οἱ Ν. Νανόπουλος, Ε. Καρκαλάς καί Ἀντ. Ζαχαράς.*

11.3 *Στόν Μελιγαλᾶ σκοτώνεται ὁ Α. Δ. Κανελλόπουλος.*

11.3 *Στή Λάρισα ὁ Γ. Ἀθανασίου σκοτώνει τόν Χρ. Μπίκα καί τραυματίζει τά δυό ἀδέλφια του.*

16.3 *Ὁ Στεφ. Γουδής σκοτώνει στήν Ἀρεόπολη τόν Π. Κουκάκη.*

28.3 *Στήν Πύλο σκοτώνεται ὁ Ι. Λεβέντης.*

28.3 *Χωροφύλακας ἀποπειράθηκε νά σκοτώσει τό νομάρχη Φωκίδας Βασιλόπουλο στήν Ἄμφισα ἐπειδή ἦταν ἐμπόδιο στήν ὀργάνωση τῆς «Χ».*

30.3 *Στήν Ἠλέκτρα Μεσσηνίας σκοτώνεται ἀπό τή συμμορία Τσέκερη ὁ Π. Ἀναγνωστόπουλος.*

31.3 *Στήν Κρύα Βρύση σκοτώνεται ὁ Κυρ. Καρτσίδης καί τραυματίζονται οἱ Γ. Κατσικαβέλης, Δ. Μυλωνάς καί Κ. Κυριμλίδης.*

31.3 *Στό ρέμα Ἀνδρομονάστηρο τοῦ Μελιγαλᾶ βρίσκονται τά πτώματα τῶν Κ. Σβουρέα, Βασ. Νικολόπουλου, Ι. Νέζη καί Ε. Νέζη.*

Τραυματική ἐμπειρία τῶν νόμων

4.2.45 *Δ. Καλογυιός: 10 χρόνια (Ἀθήνα)*

5.2 *Δ. Αὐγέρης, Π. Μόνος, Α. Μπαρδῆς, Ε. Μενεγάτος, Μιχ. Μονέδας: Θάνατος (Ἀθήνα)*

12.3 *Μενεγάτος (σέ δεύτερο βαθμό): 8 χρόνια (Ἀθήνα)*

17.3 *Μονέδας, Μπαρδῆς (σέ δεύτερο βαθμό): Θάνατος (Ἀθήνα)*

20.5 *Γ. Ρέκανος: 18 – Χ. Μαρίνης: 8 (Ἀθήνα)*

30.5 *Κυρ. Καλογιάννης, Ι. Τσοπανάκης, Σαβία Παπαδοπούλου: Ἰσόβια – Κ. Σακαλής: 20 (Ἀθήνα)*

5.6 *Ι. Κουκούτσης, Π. Τζογανάκης, Στ. Λιόλιος, Β. Μακαρώνας, Ζ. Λιόλιος, Θ. Ταμπακόπουλος: Θάνατος – Ι. Κεφαλάς, Χρ. Λουριτζής: Ἰσόβια – Ν. Ταμπακόπουλος: 20 (Ἀθήνα)*

14.6 *Κ. Γερανταλής, Σ. Δέντας, Π. Κουφάκης, Π. Πατμανίδης, Α. Κούνουπας: Θάνατος – Ι. Πράτικος, Μ. Ἁλμυρός: 20 (Ἀθήνα)*

14.7 *Δ. Μαμάης, Π. Πολυχρονιάδης, Σ. Περιβόλας, Χρ. Συμεωνίδης, Σ. Τοβάτογλου, Μ. Βεντίκος, Μ. Γάδας, Λ. Ἰγνατίδης, Στ. Καπαρέλης, Σπ. Καπαρέλης, Σ. Μονέας: Θάνατος – Θ. Ξηροτάγαρος, Θ. Προδρομίδης, Γ. Ἀρχοντόπουλος, Π. Ἀλεξανδρίδης, Χ. Ἰατροῦ, Ι. Τσουπίδης, Σ. Πλίανθος, Ἀ. Ἀραώνης, Μ. Δημητρακόπουλος: Ἰσόβια (Ἀθήνα)*

11.8 *Θ. Ξυπολητάς: Ἰσόβια (Ἀθήνα)*

25.8 *Δ. Ἀρμένης: Θάνατος (Ἀθήνα)*

8.9 *Ι. Κανόνης, Μιλτ. Μπαρούτσας: 20 (Ἀθήνα)*

9.9 *Ε. Μανέτας, Ἀλ. Κουρσάρος: Ἰσόβια – Ι. Τσουραντζῆς: 20 – Ε. Τσιμικάλης: 12 – Γ. Διαμαντόπουλος, Γ. Χριστοφής, Σ. Δασκαλόπουλος Θ. Μελισσάρης, Ε. Γρίβας, Χρ. Φράγκου: 11 (Ἀθήνα)*

12.9 *Ἀθ. Τάσος, Ε. Μακρίδης: Ἰσόβια – Κ. Λουμπάκος: 20 – Π. Παντελής: 15 μῆνες (Ἀθήνα)*

12.9 *Δ. Πάγκαλος: Ἰσόβια (Ἀθήνα)*

13.9 *Μ. Καταπόδης: Ἰσόβια (Ἀθήνα)*

22.9 *Π. Παγκαλίδης: 20 (Ἀθήνα)*

13.10 *Μιχ. Τζανετάκης: 20 (Ἀθήνα)*

27.10 *Σκούρας, Στεριόπουλος: 4 – Καραμιχάλης: 3 – Μαργαρίτα Κωτσάκη: 2 (Λαμία)*

8.11 *Ν. Μεθανίτης: 20 (Ἀθήνα)*

18.12 *Λ. Ἐπέογλου, Γ. Γκίκας: Θάνατος – Σ. Λόκαλης: 12 (Ἀθήνα)*

26.12 *Γ. Τσαγκαράκης: Ἰσόβια – Γ. Κυριακάκης, Χ. Θάνος, Δ. Ζώγας, Οὐρανία Φίλη, Π. Παπαγιαννόπουλος, Α. Λειβαδάς, Β. Γεωργίου, Α. Ταμπάκης, Α. Γραλιτσάς, Τ. Μαριῶρος: 20 – Η. Δεργιαννίτης, Ε. Ράλιας, Β. Δημόπουλος: 10 – Α. Ἰωαννίδης: 3 (Ἀθήνα)*

12.1.46 *Α. Δούγκαρης: Ἰσόβια – Α. Δεβόλης, Α. Σωτηριάδης, Ν. Σφακιανάκης: 15 (Ἀθήνα. Γιά τό φόνο τοῦ πράκτορα τῶν SS Π. Ἀδαμόπουλου)*

Ἡ ἀφασία τοῦ συστήματος

16.5.45 *Σέ διαθεσιμότητα οἱ καθηγητές Σβῶλος, Κόκκαλης, Ἀγγελόπουλος καί Γεωργαλάς.*

18.5 *Παύεται ὁ καθηγητής Ν. Κιτσίκης.*

26.5 *Τό ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν μέ ἔγγραφό του «παρακαλεῖ» τό ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν νά «περιορίσει τή δραστηριότητα» τῆς ἐθνοφυλακῆς Χαλκιδικῆς γιατί ἀποτελεῖ «κράτος ἐν κράτει».*

29.5 *Ἀπολύεται ὁ δήμαρχος Πειραιᾶ Π. Ντεντιδάκης.*

9.6 *Ὁ Στυλιανός Γονατάς τάσσεται ὑπέρ τῶν «ἀντιδράσεων» τῶν «ἐθνικοφρόνων».*

19.6 *Θάνατος τοῦ ΑΡΗ στά Τζουμέρκα.*

20.6 *Ὁ Γεώργιος Παπανδρέου τάσσεται ὑπέρ τῆς βασιλείας.*

23.6 *Θάνατοι ἀπό πείνα στήν Ἤπειρο.*

29.8 *Σέ ἐφαρμογή τῶν «μέτρων εἰρηνεύσεως» τῆς κυβέρνησης Βούλγαρη ἀπολύονται ἀπό τίς φυλακές ἄτομα 7 (ὁλόγραφα: ἑφτά!).*

19.10 *Τό ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν τιμωρεῖ μέ 50 μέρες φυλάκιση τούς ἀνθυπολοχαγούς Ὀδ. Κετσέκογλου καί Π. Φραγκάκη ἐπειδή «πῆραν μέρος καί ἐμπόδισαν τή διάλυση συλλαλητήριου τῶν μοναρχικῶν».*

20.10 *Ἕνας ἀρχιμαντρίτης (ὁ Σ. Συμεωνίδης), ὁ ἀρχηγός τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων Ι. Βασιλόπουλος καί ὁ ἀστυνόμος Π. Γεωργακόπουλος καταδικάζονται «ἐπί ἐθνικῇ ἀναξιότητι».*

9.11 *Δραπετεύει στό ἐξωτερικό ὁ ὑπόδικος δοσίλογος Πεζάς μέ κανονικό διαβατήριο ἐκδομένο μέ ἀνοχή τῆς Γενικῆς Ἀσφάλειας Πειραιᾶ.*

27.11 *Τό δικαστήριο δοσιλόγων ἀπαλλάσσει τόν ἀρχηγό μηναχοκινήτου Ν. Μπουραντά.*

1.1.46 *Παραιτεῖται ὁ νομάρχης Εὐρυτανίας Γ. Σταμάτης.*

9.2 *Ἀποκαλύπτεται δοσίλογος ὁ εἰσαγγελέας τῆς ὑπηρεσίας διώξεως δοσίλογων Ι. Κωστόπουλος!*

12.2 *Τό στρατοδικεῖο Καλαμάτας δικάζει τούς μοίραρχο Χριστοδούλου καί ἀνθυπασπιστή Φεσσόπουλο «ἐπί συνεργεία εἰς στάσιν» (βοήθησαν τή συμμορία Μαγγανᾶ στά γεγονότα τῆς Καλαμάτας).*

12.2 *Ἀποκαλύπτεται ὅτι ὁ γεωπόνος Βρεττάκος τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας διώκεται ὡς ὑπεύθυνος 35 φόνων δημοκρατικῶν πολιτῶν στή Σπάρτη κατά τήν Κατοχή.*

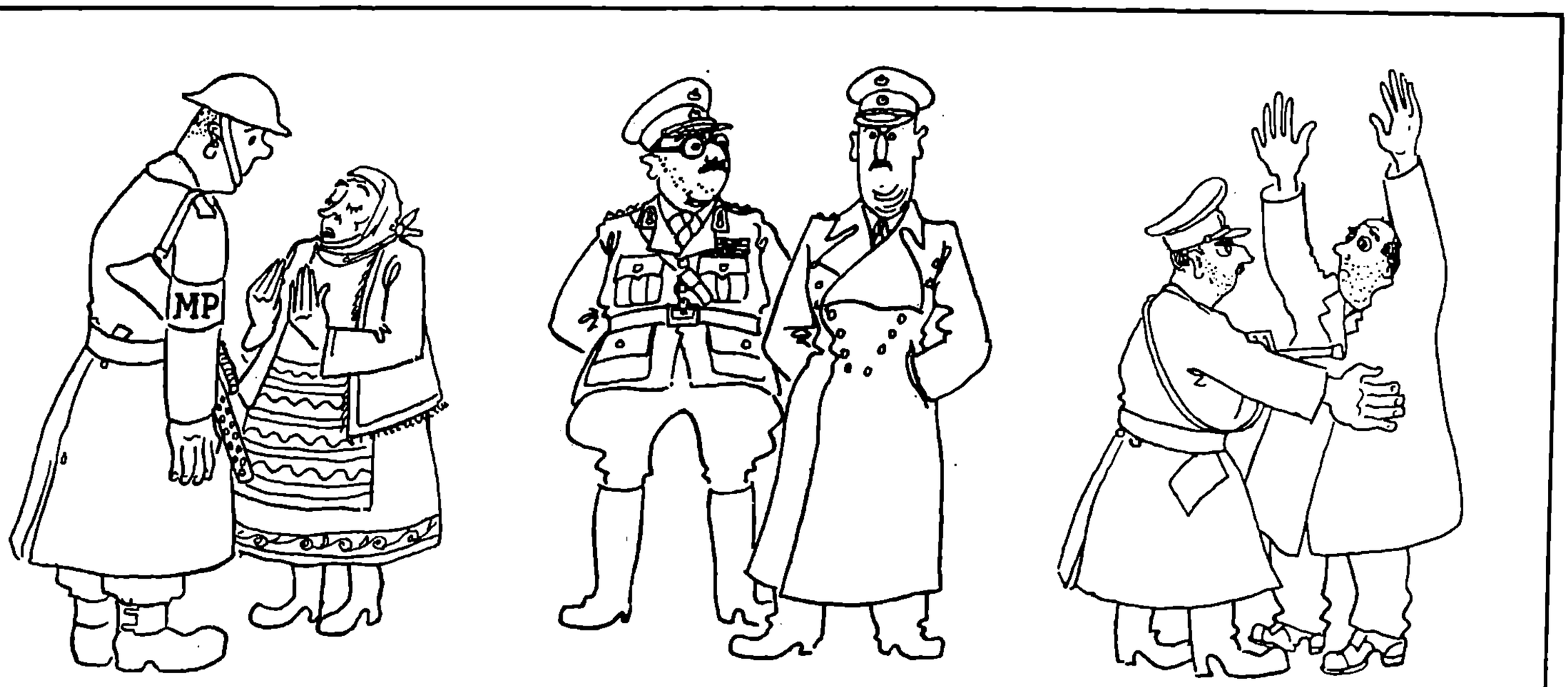

Τά σκίτσα εἶναι ἀπό τό βιβλίο «CLASSICAL LANDSCAPE WITH FIGURES» τοῦ OSBERT LANCASTER (Λονδίνο, 1947).

Σπύρου Κ. Θεοδωρόπουλου

«ΑΠΟ ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΤΡΟΥΜΑΝ ΣΤΟ ΔΟΓΜΑ ΧΟΥΝΤΑ»

●

Ἡ «Πάξ Ἀμερικάνα» στραγγαλίζει τήν Ἑλλάδα

●

Ὁλόκληρη ἡ ἀλήθεια γιά τήν ἀμερικανοκρατία πού κυριάρχησε στά ἐσωτερικά τῆς Ἑλλάδας, ἀπό τό τέλος τοῦ πολέμου ὡς σήμερα.

ΑΝΤΙ

Ο ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΤΟΜΟΣ εἶναι ἕτοιμος

Προστέθηκε στούς ἄλλους τρεῖς καί περιλαμβάνει τά τεύχη 36 ἕως καί 48 (α΄ ἑξάμηνο τοῦ 1976). Διατίθεται ἀπό τά γραφεῖα μας μέ 300 δρχ.

Οἱ τόμοι τοῦ «ΑΝΤΙ», πανόδετοι, μέ πλήρη πίνακα περιεχομένων προσφέρονται γιά τή μελέτη:

- *τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ τόπου, μέ ἀναλυτικές καί ἀποκαλυπτικές ἔρευνες*
- *τῆς σύγχρονης ἱστορίας μας καί τῆς Ἀντίστασης*
- *τῆς οἰκονομίας, τῆς παιδείας, τῆς κοινωνικῆς ζωῆς*
- *τῆς διεθνοῦς ἐπικαιρότητας*
- *τῶν προβλημάτων ἰδεολογίας καί τῆς πνευματικῆς ζωῆς*

Καί «ὀλίγα» περί δοσιλόγων

20.5.45 *Καταδικάζονται σέ θάνατο οἱ Ε. Κατωερίτης, Κατίνα Κατωερίτη καί Λ. Κωνσταντινίδης.*

13.6 *Καταδικάζεται σέ θάνατο ὁ Ε. Ἀναγνωστόπουλος.*

3.7 *Καταδικάζονται οἱ Γ. Χαβίνο σέ 8 χρόνια καί Ν. Χαβίνο σέ 6.*

22.7 *Καταδικάζεται ὁ παιδαγωγός Μιχ. Παπαμαῦρος (δοσίλογος κατά τούς σπουδάρχες μας) σέ 6 1/2 χρόνια καί ὁ Ε. Παπαντωνόπουλος σέ 16.*

5.8 *Καταδικάζεται ὁ συνταγματάρχης χωροφυλακῆς Ἐμμ. Ἱερωνυμάκης σέ 9 χρόνια κι ὁ Σ. Πέτσης σέ 5 1/2.*

11.8 *Καταδικάζεται ὁ Χρυσ. Βαβέας σέ 18 χρόνια.*

12.8 *Καταδικάζεται ὁ Ν. Κανελλόπουλος δίς σέ θάνατο καί ὁ Ι. Μπούκλας σέ 11 χρόνια.*

19.8 *Καταδικάζεται σέ θάνατο ἡ Σίτσα Καραϊσκάκη (νά τή χαίρονται οἱ πνευματικοί μας ἄνθρωποι καί σήμερα) καί ἡ ἀδελφή της Νίκη σέ δυό χρόνια.*

22.8 *Καταδικάζεται ὁ Π. Μπένος σέ 20 χρόνια.*

22.9 *Καταδικάζεται ὁ συνθέτης Ι. Κυπαρίσσης σέ 12 χρόνια.*

17.10 *Καταδικάζεται ἡ Φλωράνς Καφταράκη σέ θάνατο.*

18.10 *Καταδικάζεται ὁ Ἀθ. Σβέλτσος σέ ἰσόβια.*

29.10 *Ἀποφυλακίζεται μέ δικαστική πράξη ὁ διοικητής ΣΠΑΠ στήν Κατοχή Παπαλεονάρδου.*

4.11 *Καταδικάζεται ὁ Ν. Παβετόπουλος σέ 6 χρόνια.*

14.11 *Τερματίζεται ἡ δίκη τῶν στελεχῶν τῆς Εἰδικῆς Ἀσφάλειας.*

16.11 *Καταδικάζονται οἱ μοναρχικοί τρομοκράτες τῆς Στυλίδας λοχίες Ι. Μαργαρίτης σέ 4 μῆνες καί Ι. Αὐγέρης σέ 2 μῆνες...*

28.11 *Ἀθωώνονται οἱ δοσίλογοι Γ. Γκέρτσος, Θ. Γκέρτσος, Α. Λάπας, Δ. Σίνης, Θ. Σάμουελ.*

30.11 *Καταδικάζεται ὁ Ε. Χόνδρος σέ ἰσόβια.*

16.12 *Καταδικάζεται ὁ Π. Κεφάλας σέ 15 χρόνια.*

1.1 *Ἀποφυλακίζεται μέ βάση τό νόμο «περί ἀποσυμφορήσεως» ὁ Μιχαλέας (εἶχε καταδικαστεῖ σέ 20 χρόνια μέ τήν ὁμάδα Λάμπου).*

4.1 *Ἀθωώνεται ὁ Γ. Βασιλειάδης τῆς ὁμάδας Παρθενίου (ἀπό τούς ἐκτελεστές τῆς Ἠλέκτρας Ἀποστόλου).*

17.1 *Καταδικάζονται οἱ Ἀχ. Κωνσταντινίδης σέ 15 χρόνια καί Κορν. Κωνσταντινίδης σέ 10.*

27.1 *Καταδικάζονται οἱ Δ. Ι. Κυπριώτης καί Κούλα Μπαμπανιώτου σέ 15 χρόνια.*

12.2 *Ἀθωώνονται οἱ ἀδελφοί Καμιλιέρη.*

24.2 *Καταδικάζεται ὁ Δ. Νικολαρεΐζης σέ 5 χρόνια (ἰσχύει ὅ,τι καί γιά τήν Καραϊσκάκη).*

1.3 *Καταδικάζεται ἡ Ἀλεξάνδρα Κατσαροῦ σέ 6 μῆνες.*

7.3 *Καταδικάζεται ὁ Νικ. Βακάλης σέ θάνατο στήν Ἔδεσσα.*

8.3 *Ἀθωώνονται τά μέλη τῆς ὁμάδας Κόβερη.*

16.3 *Ὁ διερμηνέας τοῦ Σιμάνα Ν. Ἀντωνάκος καταδικάζεται σέ 5 1/2 χρόνια.*

19.3 *Καταδικάζονται οἱ Ν. Τερζόγλου σέ 15 χρόνια, Σόλων Ραπτάκης σέ 4, Δ. Παπαγιαννάκης σέ 2, Γ. Πάγκαλος σέ 4, Ι. Καρδής 1 καί Ι. Χατζάκης 7 μῆνες.*

Μιά διευκρίνιση: ἡ ἐπανάληψη τοῦ ρήματος γίνεται ἐπειδή θά ἔπρεπε ὅλοι ὅσοι ὑπηρέτησαν τόν ἐχθρό νά καταδικαστοῦν οὐσιαστικά καί – τό κυριότερο – νά ἐκτίσουν τήν ὁποια ποινή τούς ἐπέβαλε ἡ «ἰσταμένη» δικαιοσύνη. Μέ τή Συντακτική Πράξη 6 τῆς 25.1.45 κάτι τέτοιο προβλεπόταν ἀλλά δέν τηρήθηκε οὔτε ἀπό τούς ἐμπνευστές της. Ἄλλωστε ὁ Θ. Πάγκαλος εἶχε ἤδη διηλώσει από τίς 9.4.45 στή δίκη τῶν δοσίλογων ὑπουργῶν πώς ὅλοι τους «εἶναι ἄξιοι τῆς τιμῆς τῆς πατρίδος». Ὁπότε δέν συντρέχει λόγος ἀνησυχίας ἄν συναντήσετε κάποιον σήμερα στό «Κολωνάκι-σέτ».

Μόνο ἕνας ἀριθμός ἀρκεῖ:

● Από 1.1.46 ὡς 6.4.46 (ὑπουργός Δικαιοσύνης ὁ Γεώργιος Μαῦρος) ἐκδόθηκαν 655 βουλεύματα γιά οἰκονομικούς συνεργάτες τοῦ ἄξονα. Τά 601 ἀπό αὐτά ἦταν ἀπαλλακτικά.

Συμπερασματικά μποροῦμε νά κατανοήσουμε τόν «οἰονεί» ἐπιθετικό πόλεμο τοῦ Δεκέμβρη, ὅπως καί τήν ἀνάγκη ἐπιβίωσης τῶν δημοκρατικῶν πολιτῶν πού τούς ἔσπρωξε στόν ἀμυντικό ξεσηκωμό τοῦ Λιτόχωρου, χωρίς βέβαια νά ἐνστερνιζόμαστε τή μακάρια ἄποψη πώς εἶναι δυνατό ἕνα «ἀριστερόστροφο» λάθος νά ἰσοφαριστεῖ μέ ἕνα «δεξιόστροφο». Θά πρόκειται πάντοτε γιά δυό λάθη. Τό ὀρθό τῆς ἱστορίας εἶναι:

● Οἱ 13 νεκροί καί 84 ἐξακριβωμένοι τραυματίες Ἀθηναῖοι.

● Οἱ 98 νεκροί καί 72 τραυματίες τῆς ὑπαίθρου ἀπό τήν τρομοκρατική δράση τῆς δεξιᾶς.

Βέβαια οἱ ἀριθμοί δέν εἶναι ὁριστικοί, μήτε τά στοιχεῖα πλήρη. Ἁπλά, αὐτά ἔχουν διασωθεῖ μέσα στίς στῆλες τῶν ἐφημερίδων τῆς ἐποχῆς – μοναδική πηγή τοῦ παραπάνω καταλόγου.

Γ. Παναγιώτου

ἰσότητα στήν καταπίεση

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΕΥΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

ΤΟ ἄρθρο αὐτό εἶναι μιά συλλογική ἐπεξεργασία ἀπόψεων πάνω στό θέμα τῆς στράτευσης τῶν γυναικῶν.

ΓΡΑΦΤΗΚΕ ἀπό μέλη τῆς ἑλληνικῆς ΚΙΝΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ.

ΤΟ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟ γιά τή στράτευση τῶν γυναικῶν παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, ἀφοῦ θίγει δύο πολύ σημαντικά θέματα:

- τό θέμα τοῦ στρατοῦ
- τό θέμα τῆς ἐξίσωσης τῶν δύο φύλων.

Ἦταν φυσικό λοιπόν νά προκαλέσει διάφορες ἀντιδράσεις καί ἐπιβάλλεται νά ἀκουστοῦν ὅλες οἱ ἀπόψεις καί ἰδιαίτερα τῶν φορέων ἐκείνων πού τό θέμα τούς ἀφορᾶ πιό ἄμεσα.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΣΤΡΑΤΟ

Ὁ στρατός εἶναι ἐπίσημα ὁ φύλακας τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καί ἀκεραιότητας τῆς χώρας, ταγμένος ν' ἀντιμετωπίζει τόν ἐξωτερικό ἐχθρό καί νά προστατεύει τήν πατρίδα ἀπό κάθε ξένη ἐπιβουλή. («Ὀρκίζομαι νά φυλάττω πίστιν εἰς τήν Πατρίδα... νά ὑπερασπίζω μέχρι τελευταίας ρανίδος τοῦ αἵματός μου τάς σημαίας, νά μή τάς ἐγκαταλείπω μηδέ ν' ἀποχωρίζομαι ποτέ ἀπ' αὐτῶν...»). Ἐπίσημα πάλι, ὁ στρατός εἶναι ὁ ἐγγυητής τοῦ συντάγματος τῆς χώρας. («Ὀρκίζομαι!..ὑποταγήν εἰς τό σύνταγμα, τούς νόμους καί τά ψηφίσματα τοῦ κράτους...»). Γιά ν' ἀνταποκρίνεται στά καθήκοντα πού ὑπαγορεύονται ἀπό τό διπλό αὐτό ρόλο του, ὁ στρατός πρέπει νά εἶναι ἀποτελεσματικός καί ἕτοιμος σέ κάθε στιγμή γιά δράση. Γι' αὐτό, σύμφωνα μέ τούς κανόνες λειτουργίας τοῦ κρατοῦντος συστήματος, ἔχει ἀνάγκη ἀπό μιά συγκεντρωτική δομή, ὅπου ὑπάρχει πλήρης ἱεράρχηση στόχων, προσώπων καί ἁρμοδιοτήτων, («ὀρκίζομαι ... ὑπακοήν εἰς τούς ἀνωτέρους, νά ἐκτελῶ προθύμως καί ἄνευ ἀντιλογίας τάς διαταγάς των ...»), καθώς καί πλήρης προσχεδιασμός πιθανῶν ἐνεργειῶν παρέμβασής του.

Στήν Ἑλλάδα, ὅπως καί σέ ἄλλες χῶρες ὅπου ὑπάρχει κρατικομονοπωλιακός καπιταλισμός κάτω ἀπό ξένη ἐξάρτηση, ὅπου ἡ ἰσορροπία των κοινωνικῶν δομῶν εἶναι εὔθραστη, ἀφοῦ, μέσα στ' ἄλλα, δέ βασίζεται σέ μιάν ἐσωτερική οἰκονομική εὐημερία, δημιουργοῦνται πρόσθετοι κίνδυνοι γιά τήν ἴδια τή σταθερότητα τοῦ συστήματος. Καί ἐπειδή ἡ διαφύλαξη τοῦ συστήματος εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν παραπέρα κυριαρχία ἑνός εὐρύτερου πλέγματος ξένων καί ντόπιων συμφερόντων, τό κράτος εἶναι ὑποχρεωμένο νά χρησιμοποιεῖ ὅλα τά μέσα, ἀκόμα καί τήν ἀνοιχτή βία, προκειμένου νά καταστείλει τόν ἐσωτερικό ἐχθρό. Γιά τήν καταστολή αὐτή ἡ προσφορότερη ὀργανωμένη δύναμη εἶναι ὁ στρατός. Ἡ ἱστορία εἶναι γεμάτη ἀπό παραδείγματα ἐπέμβασης τοῦ στρατοῦ (ἀναφέρουμε μέσα στ' ἄλλα τά πραξικοπήματα Πάγκαλου, Κονδύλη, Μεταξᾶ, Παπαδόπουλου), ἀπό ὅπου γίνεται φανερό ὅτι ὁ ἔλεγχος τοῦ στρατοῦ εἶναι τό κλειδί γιά τήν ἐπιβολή δικτατοριῶν.

Ἐπί πλέον, ὁ στρατός εἶναι σέ θέση νά ἐφοδιάζεται μέ ὅλα τά σύγχρονα μέσα – ἐπιβαρύνοντας σέ πολύ μεγάλο βαθμό τόν προϋπολογισμό – μέ τή μόνιμη δικαιολογία ὅτι μᾶς προστατεύει ἀπό κάποιο φανταστικό ἤ πραγματικό ἐξωτερικό ἐχθρό, καί νά ἐπεμβαίνει ἄμεσα στήν καθημερινή ζωή ἐλέγχοντας μιά σειρά ἐπιστημονικές ἤ τεχνικές ὑπηρεσίες καί ἔχοντας δικά του μέσα ἐνημέρωσης: ραδιόφωνο, τηλεόραση κ.τ.λ. Ταυτόχρονα, ὄντας ὁ μοναδικός ὀργανισμός πού διαθέτει τά κατάλληλα μέσα, ὁ στρατός κατορθώνει μέ τή βοήθειά του σέ καταστάσεις ἀνάγκης ἤ μέ τήν κατασκευή δημόσιων ἔργων κ.τ.λ., νά συγκαλύπτει τόν κατασταλτικό του ρόλο καί νά κερδίζει τήν ἐμπιστοσύνη κάποιας μερίδας πολιτῶν.

Ὁλόκληρη ἡ συνοχή τοῦ στρατοῦ στηρίζεται στό σῶμα τῶν μονίμων βαθμοφόρων. Ἡ ἐκπαίδευσή τους βασίζεται στόν ἀντικομμουνισμό, στήν ἀποδοχή ὅτι ἡ μοναδική ἐγγύηση γιά τήν ὁμαλή λειτουργία τοῦ στρατοῦ εἶναι ἡ ἱεραρχία (ὁ πλήρης δηλ. διαχωρισμός ἀνάμεσα στά ἄτομα πού ἀποφασίζουν καί σέ κεῖνα πού ἐκτελοῦν - τελικά οἱ ἀποφάσεις παίρνονται ἐνεξέλεγκτα ἀπό ἐλάχιστα ἄτομα), καθώς καί στήν ἀπομόνωσή τους ἀπό τήν κοινωνία τῶν πολιτῶν. Ἔτσι, ἡ συγκεντρωτική δομή τοῦ στρατοῦ καί ἡ ἰδεολογία του δίνουν στούς μόνιμους ἀξιωματικούς, πού ἀποτελοῦν τή μειοψηφία, τή δυνατότητα νά ἔχουν κάτω ἀπό τόν ἔλεγχό τους ὁλόκληρο τό στράτευμα καί νά διαφυλάσσουν ταυτόχρονα τήν ἑνότητά του.

Μέ βάση τά παραπάνω, οἱ πολίτες πού καλοῦνται νά ὑπηρετήσουν χωρίζονται σύμφωνα μέ τά φρονήματά τους σέ ἐθνικόφρονες καί μή, μέ τίς ἀντίστοιχες ἐπιπτώσεις, παρακολουθοῦνται ἄγρυπνα, ὑποβάλλονται σέ διάφορους καταναγκασμούς καί σέ καθημερινή πλύση ἐγκεφάλου μέ στόχο τήν ἐκμηδένιση κάθε δυνατότητας κριτικῆς καί ἀντίστασης πού θά μποροῦσε νά κλονίσει τό θεσμό τοῦ στρατοῦ. Προφανῶς δέν συμμετέχουν σέ καμιά ἀπόφαση, ἀκόμα κι ὅταν καλοῦνται νά δώσουν τά πάντα γιά τήν πατρίδα, ὅπως συμβαίνει σέ καιρό πολέμου. Ἀντίστοιχα, οἱ ἔφεδροι ἀξιωματικοί, πού πλειοψηφοῦν σέ σχέση μέ τούς μόνιμους, θεωροῦνται κατώτεροι καί μένουν ἔξω ἀπό κάθε ἀπόφαση.

Γίνεται λοιπόν φανερό ὅτι μέσα στό στρατό ἡ ἀνισότητα καί ἡ καταπίεση πού ὑπάρχουν στήν κοινωνία εἶναι αὐξημένες στό ἔπακρο. Ὅτι ὁ στρατός, μέ τή δικαιολογία ὅτι ὑπάρχουν πάντοτε κάποια «ὕψιστα ἐθνικά συμφέροντα», δέν ἐπιδέχεται καμιά συνολική ἤ ἐπί μέρους κριτική καί, ἀπομονωμένος ἀπό τήν κοινωνία, ὑπακούει κάθε φορά σέ κάποιες «ἄνωθεν» διαταγές πού τοῦ δίνουν τό δικαίωμα νά ἐπεμβαίνει. Ὅτι, τέλος, ἀντιδραστικός ἀπό τόν ἴδιο του τόν κατασταλτικό ρόλο, ὁ στρατός ἐπιχειρεῖ τήν ἰδεολογική ἰσοπέδωση ὅλων ὅσων κατατάσσονται, ἀποσκοπώντας στή διατήρηση τῆς δικῆς του ὁμαλῆς λειτουργίας καί κατά συνέπεια στήν ὁμαλή λειτουργία τοῦ κρατοῦντος συστήματος.

Φυσικά, μέ τή στράτευση τῶν γυναικῶν, δέν πρόκειται ν' ἀλλάξει τίποτα. Καί σ' αὐτές ἐπιφυλάσσεται μιά ἀντίστοιχη μεταχείριση, ἴσως καί κάτω ἀπό χειρότερους ἀκόμα ὅρους, καθώς σέ μιά κατ' ἐξοχήν ἀντρική «ὑπόθεση» ὅπως ὁ στρατός, οἱ γυναῖκες θά βρίσκονται στίς κατώτερες βαθμίδες τῆς ἱεραρχίας ἑνός κατ' ἐξοχήν ἀντιδραστικοῦ μηχανισμοῦ.

ΓΙΑΤΙ ΕΝΑ ΤΕΤΟΙΟ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟ ΣΗΜΕΡΑ

Τό νομοσχέδιο ἔρχεται σήμερα μέσα σ' ἕνα κλίμα συνεχοῦς κινδυνολογίας γιά ἕναν ἐπικείμενο ἑλληνοτουρκικό πόλεμο, ὅπου κάθε θυσία γιά τό στρατό, ὅπως αὔξηση τῶν ἀμυντικῶν δαπανῶν, μεγάλη διάρκεια τῆς στρατιωτικῆς θητείας τῶν ἀντρῶν κ. ἄ., παρουσιάζεται σάν ἐπιτακτική ἐθνική ἀνάγκη. Ἐδῶ ἐντάσσεται καί ἡ προσπάθεια τῆς κυβέρνησης γιά «ὀρθολογιστικότερη» ἀναδιάρθρωση τοῦ στρατοῦ, ἄμεση σχέση μέ τήν ὁποία ἔχει τό προκείμενο νομοσχέδιο. Μέ τήν εἴσοδο τῶν γυναικῶν στό στρατό, καί μάλιστα «δι' ἐκτέλεσιν βοηθητικῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας», διευκολύνεται ἡ μετάταξη τῶν ἀντρῶν σέ πιό «ἀποδοτικές» καί «ὑπεύθυνες» θέσεις. Παράλληλα, μέ τήν προοπτική τῆς πιθανῆς μείωσης τῆς ἀντρικῆς θητείας, ἡ κυβέρνηση ἐλπίζει νά ἀμβλύνει τήν αὐξανόμενη δυσφορία γιά τή μεγάλη της διάρκεια καί νά βρεῖ τούς ἄντρες σύμμαχους στήν ἐφαρμογή τοῦ νομοσχεδίου, δημιουργώντας ἔτσι μιά πλαστή ἀντιδικία ἀνάμεσα στούς ἄντρες καί τίς γυναῖκες.

Μέσα στό γενικότερο πλαίσιο τῶν κατασταλτικῶν μέτρων πού παίρνει ἡ κυβέρνηση ἐνάντια στούς ἀγῶνες τοῦ λαοῦ (νόμος 330, ἰδιώνυμο κ. ἄ.), μιά ἰδεολογική ἰσοπέδωση τῶν γυναικῶν μέσα ἀπό τό στρατό μπορεῖ νά ἀποβεῖ χρήσιμη, ἰδιαίτερα σήμερα πού οἱ γυναῖκες ἔχουν ἀρχίσει νά μπαίνουν ὅλο καί πιό μαζικά στήν παραγωγή καί νά ἀγωνίζονται γιά τίς κοινές ἀλλά καί τίς ἰδιαίτερες διεκδικήσεις τους. Παράλληλα, εἶναι γνωστός ὁ ἐφεδρικός χαρακτήρας τοῦ γυναικείου ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, πού διοχετεύεται σέ διάφορους τομεῖς ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες. Ἡ προοπτική, λοιπόν, ἀπορρόφησης ἑνός τμήματος τῶν γυναικῶν ἀπό τό στρατό ἐμφανίζεται σάν κάποια διέξοδος στό πρόβλημα τῆς γυναικείας ἀπασχόλησης.

Οἱ παραπάνω λόγοι, μαζί μέ τό γεγονός ὅτι γιά πρώτη φορά οἱ συζητήσεις γύρω ἀπό τό θέμα τῆς ἐξίσωσης τῶν δύο φύλων παίρνουν σημαντική ἔκταση (συνταγματική, ἐνδεχόμενη ἀναδιάρθρωση τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου, αὐτόματο διαζύγιο, πολιτικός γάμος, κ.ἄ.), δημιουργοῦν εὐνοϊκό κλίμα γιά τήν ἀποδοχή τοῦ νομοσχεδίου ἀπό τίς γυναῖκες.

Ἡ κυβέρνηση, συνδέοντας τό νομοσχέδιο μέ μιά ὑποτιθέμενα σοβαρή ἀντιμετώπιση τῶν γυναικείων προβλημάτων καί ἐκμεταλλευόμενη τόν αὐξανόμενο προβληματισμό γύρω ἀπό τά θέματα αὐτά, παρουσιάζει τό νομοσχέδιο σάν ἕνα ἀκόμα βῆμα γιά τήν ἐξίσωση τῶν δύο φύλων. Ἐλπίζει ἔτσι ὅτι οἱ γυναῖκες δέν θά ἀντιδράσουν, ἀφοῦ διαφορετικά θά μποροῦσαν νά κατηγορηθοῦν ὅτι ἐπιζητοῦν προνομιακή μεταχείριση, ἐνῶ ὑποτίθεται ὅτι ἀγωνίζονται γιά τήν ἰσότητα.

Μέσα στήν προσπάθεια οἰκοδόμησης ἑνός νέου αὐταρχικοῦ κράτους, μέσα σέ μιά ὁλοένα μεγαλύτερη στρατιωτικοποίηση τῆς καθημερινῆς ζωῆς, τό νομοσχέδιο ἔρχεται νά ἐντάξει τίς γυναῖκες στόν καταπιεστικό μηχανισμό τοῦ στρατοῦ καί νά τίς ἐξισώσει μέ τούς ἄντρες μόνο ὡς πρός τήν καταπίεση.

ΤΟ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ

Μετά ἀπό τίς γενικές θέσεις πού ἀναπτύχθηκαν πιό πάνω, θεωροῦμε ἀπαραί-

ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ Η ΒΙΑ

τῆς Ἄννας Φωκᾶ

ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ Κυριακή τοῦ Νοέμβρη, τή νύχτα, μέσα στήν ὁμίχλη καί στή βροχή, δέκα χιλιάδες γυναῖκες – μικρά κορίτσια, νέες καί λιγότερο νέες – διαδήλωσαν στή Ρώμη ἐναντίον τῆς βίας. Μιᾶς βίας ἰδιαίτερης, σιωπηλῆς, πού αἰῶνες τώρα κυνηγάει τό μισό πληθυσμό τῆς γῆς, τίς γυναῖκες.

ΔΕΚΑ χιλιάδες φεμινίστριες διάσχισαν τούς ἔρημους δρόμους, στολισμένες μέ κορδέλες καί χάρτινα λουλούδια, φτερά καί πέπλα, γιά νά ὑπογραμμίσουν – ἐκτός τῶν ἄλλων – ὅτι τώρα πιά τό φεμινιστικό κίνημα ἔχει ἀλλάξει, δέν ζητάει τήν «ἐξίσωση» τῶν γυναικῶν μέ τούς ἄντρες, ὅπως μιά φορά, καί καταδικάζει τήν ἐξαγορά τῆς χειραφέτησης μέ θυσία τῆς θηλυκότητας. Τώρα, οἱ γυναῖκες θέλουν «μιά θέση στόν ἥλιο», ἀλλά τή θέλουν σάν γυναῖκες, διατηρώντας ὅλα τά χαρακτηριστικά, ἀκόμα καί ἐπιφανειακά, τῆς θηλυκότητάς τους.

Οἱ Ρωμαῖες φεμινίστριες ζήτησαν ὅμως μέ τή διαδήλωσή τους καί μιά «θέση μέσα στή νύχτα». Περπατώντας στούς δρόμους ἀργά τό βράδυ – σέ μιά πόλη ὅπου ὑπολογίζεται ὅτι συμβαίνουν 6 βιασμοί τήν ἡμέρα σέ βάρος γυναικῶν – θέλησαν νά διαμαρτυρηθοῦν γιά κεῖνες τίς ἀτέλειωτες ἐξευτελιστικές ἐμπειρίες πού ἔχουν ζήσει ὅλες οἱ γυναῖκες: Τόν ἀνίσχυρο θυμό τοῦ νά μή μπορεῖς νά βγεῖς μόνη σου ἔξω τό βράδυ χωρίς νά ὑποστεῖς ἐνοχλήσεις καί προσβολές. Τήν ἀνάγκη νά περπατᾶς πάντα βιαστικά, νά τρέχεις σχεδόν, νά κρατᾶς τό σῶμα ἴσιο σάν στρατιώτης καί τό κεφάλι κάτω σάν κλέφτης. Τό φόβο, ὅταν ἀκοῦς τήν ἠχώ ἀπό βήματα ν' ἀκολουθάει τά δικά σου, τή φροντίδα νά περπατᾶς πάντα ἀπ' τό πεζοδρόμιο τό ἀντίθετο πρός τ' αὐτοκίνητα, τήν προσβολή ἀπ' τίς ἐπίμονες προσκλήσεις, τίς προσφορές, τίς χυδαιότητες, τίς βρισιές, ὅταν τολμήσεις νά διαμαρτυρηθεῖς. Γιά νά μήν ἀναφέρουμε τίς φοβερότερες περιπτώσεις: Τίς ἐπιθέσεις, τούς βιασμούς, τά ἐγκλήματα.

●

ΣΤΗΝ Ἰταλία, τόν τελευταῖο καιρό, ἔχουν ἀφάνταστα πολλαπλασιαστεῖ τά κρούσματα σεξουαλικῆς βίας ἐναντίον γυναικῶν. Κάθε μέρα στίς ἐφημερίδες ἀναφέρονται περιπτώσεις βιασμῶν μέ θύματα μικρά κορίτσια, γυναῖκες ὥριμες, ἀκόμα καί ἡλικιωμένες. Πολλοί κοινωνιολόγοι ἀποδίδουν τό φαινόμενο στήν αὔξουσα ἀποσύνθεση τῆς κοινωνικῆς ὑφῆς τῶν μεγάλων πόλεων, στήν «ἀποπεριθωριοποίηση» τῶν νέων, στήν ἀναγκαστική ἀνεργία πού σπρώχνει τίς ὑποπρολεταριακές μάζες πρός τό ἔγκλημα. Οἱ γυναικεῖες καί φεμινιστικές ὀργανώσεις ὅμως ἀναρωτιοῦνται: μήπως πρόκειται γιά ἕνα φαινόμενο πού πάντα ὑπῆρχε καί μήπως ἁπλούστατα τώρα, γιά πρώτη φορά, οἱ γυναῖκες ἀρχίζουν νά μήν ὑπομένουν τή βία σιωπαίνοντας;

ΟΠΩΣ καί γιά τίς ἐκτρώσεις, δέν ὑπάρχουν στατιστικές, οὔτε εἶναι δυνατόν νά γίνουν: τά κορίτσια καί οἱ γυναῖκες πού πέφτουν θύματα σεξουαλικῆς βίας, σέ ὅλο τόν κόσμο καί στή συντριπτική πλειοψηφία τῶν περιπτώσεων, προτίμησαν πάντα νά σωπάσουν, γιά νά μή βιασθοῦν ἀκόμα μιά φορά ἀπ' τήν κοινωνία πού εἶναι ἕτοιμη ν' ἀρχίσει νά τίς δείχνει μέ τό δάχτυλο. Ὄχι μόνο σάν ἀξιοπερίεργα, καί φυσικά «ἀτιμασμένα» ὄντα, ἀλλά καί ἀφήνοντας πάντα νά πλανιέται τό φριχτό ἐρωτηματικό: μήπως «τά ἤθελε» κι αὐτή; Ἄν δέχτηκε τήν πρόσκληση στό πάρτυ, ἄν μπῆκε στό αὐτοκίνητο, ἄν ἐμπιστεύθηκε σέ ἕναν ἁπλῶς γνωστό ἤ σέ κάποιον πού

τητό νά ἐπισημάνουμε καί νά σχολιάσουμε τίς διατάξεις ἐκεῖνες τοῦ νομοσχεδίου πού κατά τή γνώμη μας εἶναι οἱ πιό χαρακτηριστικές καί ἀποκαλυπτικές τῶν προθέσεων τοῦ νομοθέτη. Πρέπει ἀκόμη νά τονιστοῦν ἡ ἀσάφεια καί προχειρότητα τοῦ νομοσχεδίου, πού δίνει τή δυνατότητα σέ αὐθαίρετες ἑρμηνεῖες καί ἐφαρμογές.

Ἄρθρο 1. Ὑπόχρεοι πρός στράτευσιν

1. Ἅπασαι αἱ Ἑλληνίδες ἀπό τῆς 1ης Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους κατά τό ὁποῖον ἄγουν τό 20όν ἔτος τῆς ἡλικίας των μέχρι τῆς 31ης Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους κατά τό ὁποῖον συμπληροῦν τό 32ον ἔτος ταύτης, ὑπέχουν ὑποχρέωσιν στρατεύσεως δι' ἐκτέλεσιν βοηθητικῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας εἰς τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις.

2. Ἡ ἐκπλήρωσις τῆς πρός στράτευσιν ὑποχρεώσεως ἐπιβάλλεται μόνον ἐν καιρῷ πολέμου ἤ ἐπιστρατεύσεως διά διαταγῆς προσκλήσεως γενικῆς ἤ μερικῆς κατά κατηγορίας ἤ περιφερείας, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων.

3. Κατ' ἐξαίρεσιν δύναται καί ἐν καιρῷ εἰρήνης ὁ Ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης, κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ ΑΣΕΔ νά καλῆ ὡρισμένας κατηγορίας ἤ εἰδικότητας γυναικῶν πρός ἐκπλήρωσιν τῆς στρατιωτικῆς των ὑποχρεώσεως, ἐφ' ὅσον αἱ ἀνάγκαι τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων ἐπιβάλλουν τοῦτο.

Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς διευκρινίζεται ὅτι οἱ γυναῖκες καλοῦνται γιά ἐκτέλεση βοηθητικῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Ἔτσι, ὁ «βοηθητικός ρόλος» τῆς γυναίκας κατοχυρώνεται καί στό στρατό καί ἡ οὐσιαστική ἀνισότητα τῶν δύο φύλων διαιωνίζεται.

Οἱ γυναῖκες δέν πρόκειται βέβαια νά ἐκπαιδευτοῦν στά ὅπλα, ἀφοῦ αὐτό δέν «προσιδιάζει εἰς τό φύλον τους», καί θά βρίσκονται πάντα στίς κατώτερες βαθμίδες τῆς ἱεραρχίας, ἀφοῦ, ὅπως δηλώνει ὁ κ. Ἀβέρωφ σέ συνέντευξή του στά «Ἐπίκαιρα», μόνον «κατώτεροι βαθμοί θά ὑπάρξουν» γιά τίς γυναῖκες. Ἔτσι, δέν θά ὑπάρξει κανένας φόβος κλονισμοῦ τῆς ἀντρικῆς ὑπεροχῆς καί θά διαιωνίζεται ἀκόμα καί στό στρατό ἡ θέση τῆς γυναίκας σάν «πολίτη β' κατηγορίας».

«Κατά τά λοιπά», βέβαια, οἱ γυναῖκες ὑπάγονται στίς ἴδιες διατάξεις πού διέπουν τίς Ἔνοπλες Δυνάμεις μέ τούς ἄντρες, καί ἐξισώνονται ἔτσι μόνο ὡς πρός τίς ὑποχρεώσεις.

Μέ τήν παράγραφο 2, πού στρατεύει τή γυναίκα ὑποχρεωτικά μόνο σέ περίοδο πολέμου ἤ ἐπιστράτευσης, καταρρίπτεται αὐτόματα ὁ μύθος τῆς «ἰσότιμης μεταχείρισης», τή στιγμή πού ὁ ἄντρας στρατεύεται ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ἑκάστοτε συνθῆκες.

Τέλος, μέ τήν παράγραφο 3, ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἔχει τή δυνατότητα σέ καιρό εἰρήνης νά καλεῖ γυναῖκες ὅποιων κατηγοριῶν καί περιφερειῶν θέλει, σύμφωνα μέ ἀνεξέλεγκτα καί ἀσαφῆ κριτήρια. Ἔτσι ὁ δρόμος μένει ἀνοιχτός γιά κάθε εἴδους διακρίσεις καί αὐθαιρεσίες. Χαρακτηριστικό εἶναι ὅτι ὁ κ. Ἀβέρωφ, ἀπαντώντας σέ σχετική ἐρώτηση στήν ἴδια συνέντευξη, δέν ἀποκλείει τήν πιθανότητα στράτευσης ἀκόμα καί μέ ὀνομαστικές προσκλήσεις!

ΑΡΘΡΟ 2 Ἐθελουσία κατάταξις

Ἐπιτρέπεται ἡ ἐθελουσία κατάταξις εἰς τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις γυναικῶν ἡλικίας ἀπό 18 ἕως 32 ἐτῶν, ἀνεξαρτήτως καταστάσεως εἰς ἣν τελεῖ ἡ χώρα, εἴτε πρός ἐκπλήρωσιν στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως, εἴτε δι' ἐπαγγελματικήν σταδιοδρομίαν, κατά τά εἰδικώτερον ἐν ταῖς ἑπομέναις διατάξεσιν ὁριζόμενα.

Μέ τήν ἐθελοντική κατάταξη, τό κράτος προσπαθεῖ νά διοχετεύσει στό στρατό ἕνα μέρος τῶν γυναικῶν ἐκείνων πού γιά λόγους κοινωνικούς δέν ἔχουν τή δυνατότητα νά ἐπιλέξουν ἕνα ἄλλο ἐπάγγελμα, δίνοντάς τους ἔτσι μιά πλαστή διέξοδο. Ταυτόχρονα ἐξασφαλίζει ἕνα στρατιωτικοποιημένο δυναμικό, ἡ προώθηση τοῦ ὁποίου θά τοῦ χρησιμεύσει μακροπρόθεσμα.

ΑΡΘΡΟ 4 Διάκρισις – Διάρκεια στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως....

2. Ἡ διάρκεια τῆς θητείας ὁρίζεται εἰς 14 μῆνας, δυναμένη ἑκάστοτε νά παρατείνεται μέχρι 24 μῆνας δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης, κατόπιν ἠτιολογημένης προτάσεως τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Ἐνόπλων Δυνάμεων.

Καί σ' αὐτή τήν περίπτωση ἡ «προνομιακή» μεταχείριση τῶν γυναικῶν ἐξυπηρετεῖ σέ τελευταία ἀνάλυση τό ἴδιο τό σύστημα, ἀφοῦ, μέσα στ' ἄλλα, οἱ γυναῖκες δέν θά λείψουν περισσότερο καιρό ἀπό τά πατροπαράδοτα καθήκοντά τους, στά ὁποῖα ἄλλωστε θεωροῦνται ἀναντικατάστατες!

ΑΡΘΡΟ 6

Ἀπαλλάσσονται τῆς πρός στράτευσιν ὑποχρεώσεως αἱ κάτωθι:

α. Αἱ ἔγγαμοι

β. Αἱ μητέρες

γ. Αἱ ὀρφαναί ἐκ πατρός καί μητρός καί μή ἔχουσαι ἐνήλικα ἄρρενα ἀδελφόν.

δ. Ἡ μόνη ἤ ἡ πρεσβυτέρα θυγάτηρ οἰκογενείας ἐχούσης ἐν ζωῇ τέσσαρα τουλάχιστον ἄγαμα τέκνα.

ε. Ἡ μόνη ἤ ἡ πρεσβυτέρα θυγάτηρ μητρός διατελούσης ἐν χηρεία.

ζ. Ἡ μόνη ἤ ἡ πρεσβυτέρα γνησία ἤ θετή θυγάτηρ οἰκογενείας ἐχούσης γονεῖς ὑπερβάντας τό 70όν ἔτος τῆς ἡλικίας των ἤ ἔχουσα ἕνα ἐκ τῶν γονέων ἀνάπηρον.

η. Ἡ μόνη ἤ ἡ πρεσβυτέρα θυγάτηρ ἔχουσα πατέρα ἤ ἀδελφόν φονευθέντα, ἐξαφανισθέντα ἤ θανόντα ἐκ τραυμάτων ἤ ἐκ κακουχιῶν κατά τήν διάρκειαν τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ εἰς τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις ἤ τά Σώματα Ἀσφαλείας.

Μέ τίς ἀπαλλαγές αὐτές διαιωνίζεται ἡ ἀντίληψη πού θέλει τή γυναίκα ἀποκλειστικά σύζυγο, μητέρα καί νοικοκυρά

τῆς ἐνέπνευσε ἐμπιστοσύνη, τότε, δέν χωράει ἀμφιβολία, τό σφάλμα εἶναι δικό της. Γιά τήν κοινή γνώμη, στήν πλειοψηφία της, ἀπ' τήν ἄποψη αὐτή οἱ γυναῖκες εἶναι ἀκόμα λαγοί. Πρέπει νά ζοῦν κρυμμένες στά λαγούμια τους, μέ μεγάλη προσοχή νά διασχίζουν τό δρόμο, κι ἄν βρεθοῦν σκοτωμένες, φταῖν αὐτές πού δέν φυλάχτηκαν καλά. Ὅσο γιά τίς «μή παρθένες» καί κυρίως τίς ὥριμες καί ἡλικιωμένες γυναῖκες, ὄχι μόνο δέν θά βροῦν κατανόηση, ἀλλά ἡ περίπτωσή τους θά ἀντιμετωπισθεῖ μέ εἰρωνικά καί κακεντρεχῆ σχόλια.

●

ΑΛΛΑ, ὅπως καί γιά τίς ἐκτρώσεις, ἔτσι καί γιά τούς βιασμούς, τά πράγματα ἀλλάζουν, ἀκόμα καί στήν Ἰταλία, ὅπου ἡ «ντροπή» ἐθεωρεῖτο πάντοτε ἡ ὑπ' ἀριθμόν ἕνα «ἀρετή» τῶν γυναικῶν.

● Τόν περασμένο μήνα, στή Βερόνα, μιά δεκαεξάχρονη κοπέλα, ἡ Κριστίνα Σιμεόνι, ἀντιστάθηκε μέ μεγάλο σθένος γιά νά μή γίνει ἡ δίκη τῶν βιαστῶν της «κεκλεισμένων τῶν θυρῶν» καί ἀπαίτησε τήν παρουσία τῶν ἐκπροσώπων τῶν γυναικείων ὀργανώσεων μέσα στήν αἴθουσα, γιά νά μήν καταντήσει, ὅπως δήλωσε ἡ ἴδια, κατηγορούμενη ἀντί θύμα. Ἔτσι, καί ἡ δίκη αὐτή, ὅπως καί τῆς Πιετρομπόν ἐδῶ καί δυό χρόνια γιά ἅμβλωση, μετατράπηκε σέ πολιτική δίκη καί στό ἑδώλιο τοῦ κατηγορουμένου κάθησε μιά ὁλόκληρη νοοτροπία, ἕνα σύστημα ἰδεῶν βαθιά ριζωμένο, πού τώρα μόλις ἀρχίζει νά κλονίζεται.

ΚΑΙ στή Γαλλία, ὅμως, γίνεται μιά μεγάλη ἐκστρατεία ἐκ μέρους τῶν γυναικείων καί φεμινιστικῶν κινημάτων ἐναντίον τῶν βιασμῶν καί κεῖ τό ἐπίκεντρο τῆς μάχης ὑπῆρξε, τό 1975, μιά δίκη: τριῶν ἀγοριῶν πού, στό Αἴξ-ἄν-Προβάνς, εἶχανε κακοποιήσει καί βιάσει δυό κοπέλες. Ἀποτέλεσμα τῆς γυναικείας κινητοποίησης ὑπῆρξε, γιά πρώτη φορά στή Γαλλία γιά ἕνα τέτοιο ἀδίκημα, νά ἐπιβληθεῖ στούς βιαστές μιά ποινή ἐξήμισι ἐτῶν φυλάκισης.

ΣΤΗΝ Ἀμερική, ὅπου οἱ γυναῖκες στίς μεγάλες πόλεις ὑφίστανται λιγότερους κοινωνικούς καταναγκασμούς καί αἰσθάνονται πιό ἐλεύθερες νά καταγγέλλουν τούς βιασμούς, ὑπάρχει μεγαλύτερη εὐαισθητοποίηση καί ἀντίδραση. Κυκλοφορεῖ λ.χ. εὐρύτατα, σέ φέιγ-βολάν, ἤ τίς δημοσιεύουν συχνά οἱ ἐφημερίδες καί τά γυναικεῖα περιοδικά, μιά σειρά ὁδηγίες γιά τίς γυναῖκες πού πέφτουν θύματα βιασμῶν. Μιά τέτοια σειρά ὁδηγιῶν πού τή συντάξαν δυό ἐπιστημόνισσες, ἡ Ἄντρα Μεντέα καί ἡ Κάθλην Τόμσον, λέει:

● *«Μήν πλυθεῖτε. Τηλεφωνεῖστε σέ μιά φίλη σας νά σᾶς συνοδέψει ἀμέσως στό Σταθμό Πρώτων Βοηθειῶν ἤ στό Τμῆμα. Στό Σταθμό Πρώτων Βοηθειῶν ζητεῖστε μόνη σας νά σᾶς ἐξετάσει γυναικολόγος. Ἄν φοβάστε νά μείνετε ἔγκυος, ζητεῖστε ἀντίδοτο. Πέξ τε τα ὅλα στήν ἀστυνομία ὅσο τό δυνατόν πιό καθαρά καί μέ ὅλες τίς λεπτομέρειες. Ὑποβάλλετε ἀμέσως μήνυση. Καί προπαντός μήν ἀπομονώνεστε: δέν πρέπει νά αἰσθάνεστε οὔτε ντροπή οὔτε ταπείνωση».*

ΕΝΑΝΤΙΑ σ' αὐτή τήν παραλυτική βία στή μακραίωνη τρομοκρατία, ἀντέδρασαν στή νυχτερινή τους πορεία οἱ Ρωμαῖες φεμινίστριες μέ τρόπους καινούργιους, γεμάτους φαντασία καί θηλυκότητα. Μέ πυρσούς, σαπουνόφουσκες πού πετοῦσαν γύρω-γύρω μέσα στόν κρύο ἀέρα, ἀσημένιες χριστουγεννιάτικες γιρλάντες φορεμένες σάν κολλιέ ἤ διαδήματα, μέ ταμπούρλα καί ντέφια, καστανιέτες, ροκάνες καί καραμοῦζες, μεγάλα χάρτινα λουλούδια, πανώ, συνθήματα ἀλλά καί ρόζ φιόγγους. Συνθήματα πού στά ἑλληνικά δέν ἀποδίδεται ὁ ρυθμός τους, ἀλλά πού σάν ὅλα τά συνθήματα τῆς νέας γενιᾶς, ἔχουν μέτρο καί ὁμοιοκαταληξία:

καί προστατεύεται τυπικά καί οὐσιαστικά ἡ οἰκογένεια. Ἔτσι ἡ στράτευση καί ὁ γάμος παρουσιάζονται στίς γυναῖκες σάν οἱ δύο ἐναλλακτικές λύσεις τοῦ «καθήκοντός»τους πρός τήν κοινωνία.

Ξαφνικά τό κράτος ἐμφανίζεται ἐδῶ νά προστατεύει τή μητρότητα (φυσικά μόνο σέ περίοδο εἰρήνης) ἐνῶ, βέβαια, πουθενά δέν ὑπάρχουν οἱ κοινωνικές ἐκεῖνες παροχές (π.χ. ὀρεφικοί καί παιδικοί σταθμοί κ.τ.λ.) πού θά σήμαιναν μιά πραγματική ἀναγνώριση τῆς μητρότητας.

Μέ τήν ἀπαλλαγή τῶν γνησίων ἢ θετῶν θυγατέρων μέ γονεῖς πάνω ἀπό 70 χρονῶν, τό κράτος προσπαθεῖ νά καλύψει τήν πλήρη ἔλλειψη κοινωνικῆς πρόνοιας γιά τούς γέρους, διαιωνίζοντας τήν πολύ βολική ἀντίληψη ὅτι στίς γυναῖκες ταιριάζει ἀπό τή φύση τους ἡ παροχή ὑπηρεσιῶν καί ἡ περίθαλψη τῶν γέρων.

Τέλος, ἀπαλλάσσοντας τίς κόρες ἢ ἀδελφές ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ καί τῶν σωμάτων ἀσφαλείας πού ἔχουν πεθάνει ἢ ἐξαφανιστεῖ ἐν ὑπηρεσία, διατηρεῖται ὁ διαχωρισμός μεταξύ στρατιωτικῶν καί πολιτῶν μέ τήν προνομιακή μεταχείριση τῶν πρώτων καί σ' αὐτόν τόν τομέα.

ΑΡΘΡΟ 10 Προστασία – Μέριμνα.

Αἱ ἐκπληρώσασαι εὐδοκίμως καί μέ διαγωγήν ἐξαίρετον τήν στρατιωτικήν των ὑποχρέωσιν ἀπολαύουσι εἰδικῆς μεταχειρίσεως ὑπό τοῦ Κράτους ἢ τῶν Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου εἰς θέματα προσλήψεως, τοποθετήσεων, μεταθέσεων, ἐπαγγελματικῆς ἐξελίξεως, ὡς καί κοινωνικῆς προστασίας, κατά τά εἰδικώτερον ὁριζόμενα ὑπό ἐκδιδομένων Προεδρικῶν Διαταγμάτων, προκαλουμένων ὑπό τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης, διά πάσας δέ τάς λοιπάς ὑπό τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Ὑπουργοῦ καί λοιπῶν συναρμοδίων ὑπουργῶν κατά περίπτωσιν.

Τό ἄρθρο 10 ἀποτελεῖ τό ἀποκορύφωμα τῆς ἀντιδραστικῆς ἰδεολογίας πού διέπει τό νομοσχέδιο. Μέ δέλεαρ τήν ἐπαγγελματική σταδιοδρομία, ἀποσκοπεῖ στή δημιουργία ἐπίλεκτων γυναικείων σωμάτων, βασισμένων στήν «ἐθνικοφροσύνη».

Ἔτσι, οἱ γυναῖκες χωρίζονται σέ πολίτες Α΄ καί Β΄ κατηγορίας. Παράλληλα, προκειμένου νά 'πετύχουν τό περιβόητο πιστοποιητικό «καλῆς διαγωγῆς» πού θά τούς ἐξασφαλίσει ὑποτιθέμενες θέσεις-κλειδιά στόν κρατικό μηχανισμό καί μιά κάποια κοινωνική προστασία, προτρέπονται στό σύστημα τοῦ φακελώματος καί τοῦ χαφιεδισμοῦ. Μ' αὐτόν τόν τρόπο ἐπιτυγχάνεται ἀκόμα καλύτερα ἡ στρατολόγηση τῶν γυναικῶν στά «ἐθνικά ἰδεώδη» καί ... ἐπιτέλους ἀποκτοῦν ἕνα βαθμό «ἰσοτιμίας» μέ τούς ἄντρες στήν ἐπίδειξη ὑπερεθνικόφρονος ζήλου!

ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Ἀπό τήν πρώτη στιγμή τά μαζικά μέσα ἐνημέρωσης πρόβαλαν πανηγυρικά τό νομοσχέδιο, ἐμφανίζοντάς το σάν ἕνα ἀκόμα βῆμα γιά τήν ἐξίσωση τῶν δύο φύλων. Ἀκόμα, οἱ περισσότερες ἀπόψεις πού ἐκφράστηκαν μέσα ἀπό συνεντεύξεις δέν ἀμφισβήτησαν τό νομοσχέδιο στήν οὐσία του, ἀλλά ζητοῦσαν τροποποιήσεις στίς ἐπιμέρους διατάξεις ἢ διατύπωναν ὁρισμένες ἐπιφυλάξεις. Βασικό ἐπιχείρημα ἦταν: ὄχι μόνο ἴσα δικαιώματα στίς γυναῖκες ἀλλά καί ἴσες ὑποχρεώσεις.

«ΠΑΝΤΑ ἐκμεταλλευμένες, πάντα θιασμένες, οἱ γυναῖκες τώρα εἶναι ἐπαναστατημένες».

● *«Ὁ θιασμός εἶναι μόνο τό πιό ἐμφανές γεγονός, ἐμεῖς ὑποφέρουμε τή βία καθημερινά».*

ΜΕΡΙΚΕΣ εἶναι ντυμένες σάν μάγισσες τοῦ μεσαίωνα, μέ μεγάλα μυτερά καπέλα: γιά νά «ἀποκαταστήσουν» τή μνήμη ὅλων ἐκείνων τῶν γυναικῶν πού μέ τόν τρόπο τους ζητοῦσαν κι αὐτές κάποια ἐξουσία – πάνω στήν ὑγεία σάν τούς γιατρούς, πάνω στήν ψυχή σάν τούς παπάδες – καί πού τίς ἔκαιγαν ζωντανές γιά τήν τόλμη τους.

●

ΤΟ ΘΕΜΑ τῆς βίας ἐναντίον τῶν γυναικῶν δέν εἶναι λοιπόν καινούργιο, δέν εἶναι «προσωπικό», «ἰδιωτικό» ζήτημα. Στή χώρα μας μάλιστα τό ξέρομε πολύ καλά, οἱ γυναῖκες μας τό ξαναθυμήθηκαν στήν ἐποχή τῆς ἑπταετίας, στούς τόπους τῶν βασανιστηρίων, ὅπως τό ζοῦν ἀκόμα οἱ γυναῖκες τῆς Χιλῆς, τῆς Ἀργεντινῆς, τῆς Βραζιλίας, τῆς Οὐρουγουάης. Οἱ Κύπριες τό ἔζησαν μέ ἐφιαλτικό τρόπο τήν ἐποχή τῆς εἰσβολῆς – καί γι' αὐτή τή ντροπή πού καλύπτει ἕνα στρατό τοῦ ΝΑΤΟ δέν ἔγινε ὁ θόρυβος πού θά 'πρεπε νά γίνει – ὅπως τό εἶχαν ζήσει οἱ Βιετναμίτισσες καί οἱ Ἀλγερίνες. Ἀκόμα καί τώρα, εἴτε σάν νικητές, ὅπως στήν περίπτωση τῶν πολέμων, εἴτε σάν ἀνίσχυροι καταπιεσμένοι, ὅπως στήν περίπτωση τῆς κοινωνικῆς ἀνισορροπίας, οἱ ἄντρες χρησιμοποιοῦνται σάν ὄργανα βιασμοῦ, γιατί αὐτός εἶναι ὁ παλιότερος, ὁ ἀρχαϊκότερος, ὁ πιό πρωτόγονος καί πιό βάρβαρος τρόπος γιά νά σπάσει ἡ θέληση καί ἡ προσωπικότητα τῶν γυναικῶν.

ΤΑ γυναικεῖα κινήματα ἀγωνίζονται γιά νά καταργηθοῦν οἱ αἰτίες πού δημιουργοῦν τά φαινόμενα αὐτά: ἀπ' τίς δικτατορίες καί τούς πολέμους, μέχρι τίς κοινωνικές ἀδικίες καί τίς ἀνισότητες, οἰκονομικές καί νομικές. Καί ἀγωνίζονται μαζί μέ τούς ἄντρες πού ἔχουν τά ἴδια ἰδανικά. Τά φεμινιστικά κινήματα ἀγωνίζονται κυρίως στό πεδίο τῶν ἠθῶν, τῶν ἀντιλήψεων, παλεύουν γιά ν' ἀλλάξει ὁ κόσμος νοοτροπία. Πολύ σπάνια βρίσκουν κατανόηση ἀπ' τούς ἄντρες, καί συνήθως δέν τήν ἐπιζητοῦν. Ἡ μάχη τους ὅμως ἀλληλοσυμπληρώνεται μέ τή μάχη τῶν γυναικείων κινημάτων, καί δέν εἶναι εὐκολότερη καί – ὅπως φάνηκε τόν τελευταῖο καιρό – λιγότερο σημαντική. Ἀγωνίζονται, λοιπόν, καί οἱ φεμινίστριες σέ μιά μάχη ἰδιόρρυθμη, πού δέν ἔχει γιά σκοπό της νά καταβάλει τόν ἀντίπαλο «μασκιλιστή» (εἶναι ὁ νέος ὅρος, πού σημαίνει τό ἀντίθετο τοῦ «φεμινίστρια», τόν ἄντρα δηλαδή πού ὑπεραμύνεται τῶν κεκτημένων δικαιωμάτων του), ἀλλά νά τόν ἀπελευθερώσει ἀπ' τίς προκαταλήψεις του, δέν ἀποβλέπει στό νά καταστρέψει τό κοινωνικό σύστημα ἀλλά νά τό βελτιώσει.

Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ τῶν φεμινιστριῶν τῆς Ρώμης ἦταν ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη χαρακτηριστική: τά πολύχρωμα ροῦχα, τά πανώ, τά σατιρικά στιχάκια – ἡ ἴδια ἡ πορεία, ἀπ τίς 8 μέχρι τίς 12 τή νύχτα, μέσα σέ μιά ἄδεια καί ἀδιάφορη πόλη – ὅλα ὅπλα μή βίας ἐναντίον τῆς βίας. Ὅπλα εὔθραυστα, ὅπως κάθε γνήσιας ἐκπολιτιστικῆς ἐπανάστασης: ἡ διάδοση τῶν ἰδεῶν, ἡ προσπάθεια νά γεννηθεῖ στούς ἄλλους ἡ συνείδηση τοῦ λάθους, ἡ καταγγελία, ἡ ἐμφύτευση τῆς ἀμφιβολίας, ἡ εἰρωνεία, ἡ σάτιρα καί τό παιχνίδι, τό κήρυγμα μέσα στόν τεράστιο χῶρο τῶν ἀγνωστικιστῶν ἢ τῶν ἀντιθέτων καί, βέβαια, ἀναπόφευκτα, ἡ σχετική μισαλλοδοξία, πού συχνά χαρακτηρίζει ὅποιον εἶναι σίγουρος γιά τό δίκιο του, καί οἱ σχετικές ἀνοησίες καί ἐξτρεμισμοί ὅλων τῶν νέων κινημάτων. ■

Ἀλλά σέ ποιά ἴσα δικαιώματα ἀναφέρονται; Τό σύνταγμα βέβαια κατοχυρώνει τήν ἴση ἀμοιβή γιά ἴση ἐργασία, πού θά ὁλοκληρωθεῖ ὡς τό 1980. Ὅταν, ὅμως, στήν πράξη πρόκειται νά ἐφαρμοστεῖ τό μέτρο αὐτό, τίς περισσότερες φορές μεταθέτουν τίς γυναῖκες σέ ἄλλες θέσεις μέ μικρότερη ἀμοιβή ἤ δέν τίς προσλαμβάνουν καθόλου. Παράλληλα, τό γεγονός ὅτι δέν ὑπάρχουν ἴσες εὐκαιρίες στή μόρφωση, στήν εἰδίκευση καί στήν πρόσληψη, ἀναγκάζει τίς περισσότερες γυναῖκες νά ἀπασχολοῦνται σέ κατώτερες καί ἀνειδίκευτες ἐργασίες ἤ στά λεγόμενα γυναικεῖα ἐπαγγέλματα (δηλ. ἐπαγγέλματα παροχῆς ὑπηρεσιῶν πού ἀποτελοῦν προέκταση τοῦ ρόλου τους μέσα στό σπίτι.) Τό γεγονός λοιπόν ὅτι οἱ γυναῖκες βρίσκονται στήν τελευταία βαθμίδα τῆς μισθολογικῆς καί βαθμολογικῆς κλίμακας, ἐνῶ συγχρόνως εἶναι οἱ πρῶτες πού ἀπολύονται σέ ἐποχές ἀνεργίας, δείχνει ὅτι ἡ κατοχύρωση τῆς «ἴσης ἀμοιβῆς γιά ἴση ἐργασία» δέν ἀρκεῖ γιά νά λύσει τό πρόβλημα τῆς ἐπιπλέον ἐκμετάλλευσης καί τῆς ἄνισης μεταχείρισης τῶν γυναικῶν στή δουλειά. Ὅσο γιά τή συνεχῆ προβολή τῶν γυναικῶν ἐκείνων πού καταλαμβάνουν ἀνώτατα ἀξιώματα ἤ κατακτοῦν ἀποκλειστικά ἀντρικά ἐπαγγέλματα, πρέπει νά σημειώσουμε ὅτι αὐτές εἶναι ἐλάχιστες, ὅτι στήν πλειοψηφία τους προέρχονται ἀπό τά προνομιοῦχα κοινωνικά στρώματα, καί ὅτι ἡ ἄνοδός τους αὐτή ἐξυπηρετεῖ σέ τελευταία ἀνάλυση τό κατεστημένο.

Ἡ ὑπερεκμετάλλευση ὅμως τῶν γυναικῶν πέρα ἀπό τό κοινό γιά ὅλους τούς ἐργαζόμενους ὀχτάωρο συνεχίζεται καί στό σπίτι, ὅπου οἱ γυναῖκες – τελείως δωρεάν καί σ' ὄφελος τοῦ συστήματος – ἀναπαράγουν τήν ἐργατική δύναμη. Ἡ κυρίαρχη ἀντίληψη θέλει τή γυναίκα σύζυγο, μητέρα καί νοικοκυρά. Ἔτσι, μέ τίς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ, τό μεγάλωμα τῶν παιδιῶν καί τήν περίθαλψη τῶν γέρων, οἱ γυναῖκες ἐπωμίζονται ὅλα ἐκεῖνα τά «καθήκοντα» πού ἀναπληρώνουν τήν παντελῆ ἔλλειψη κρατικῆς μέριμνας στούς τομεῖς αὐτούς.

Πέρα ἀπ' ὅλα αὐτά, ἡ ἴδια ἡ νομοθεσία στηρίζεται στήν ἀποδοχή τῆς κατωτερότητας τῶν γυναικῶν, ἔτσι πού ἡ ἀνισότητα σέ βάρος τους ἐκφράζεται τελικά σ' ὅλα τά ἐπίπεδα: οἰκονομικό, κοινωνικό, νομικό, πολιτικό.

Καί δέν θά μποροῦσε νά εἶναι διαφορετικά μέσα στόν καπιταλισμό, ὅπου ἡ κοινωνία εἶναι χωρισμένη σέ τάξεις ἐκμεταλλεύτριες καί ἐκμεταλλευόμενες καί ὅπου ἡ ἀνισότητα τῶν ἀτόμων εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν ἴδια τήν ὕπαρξη καί τήν ὁμαλή λειτουργία τοῦ συστήματος. Ἡ ἐξίσωση τῶν δύο φύλων θά περάσει λοιπόν ἀναγκαστικά μέσα ἀπό τήν ἀνατροπή τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος, γι' αὐτό καί οἱ ἀγῶνες τῶν γυναικῶν δέν μπορεῖ παρά νά ἔχουν ταξική βάση καί νά ἐντάσσονται μέσα στό λαϊκό κίνημα πού παλεύει γιά τό στόχο αὐτό. Μέ τούς ἀγῶνες αὐτούς οἱ γυναῖκες ἔχουν κατακτήσει μιά σειρά ἀπό δικαιώματα, καί ξέρουν ὅτι μόνο μέ ἀγῶνες θά μπορέσουν νά κατακτήσουν κι ἄλλα.

Ἡ στράτευση ποτέ δέν ὑπῆρξε γυναικεῖο αἴτημα. Ἐπιβάλλεται ἀπό τά πάνω καί δέν ἀποτελεῖ, βέβαια, βῆμα γιά τήν ἐξίσωση τῶν δύο φύλων γιατί:

- Ἐντάσσει τίς γυναῖκες μέσα σ' ἕναν ἀντιδραστικό μηχανισμό πού στρέφεται ἐνάντια στό λαϊκό κίνημα καί συνεπῶς ἐνάντια στούς ἀγῶνες τῶν γυναικῶν.
- Ἐπιβαρύνει τίς γυναῖκες μέ πρόσθετες ὑποχρεώσεις, τή στιγμή πού δέν ἔχουν ἴσα δικαιώματα σέ κανέναν τομέα.
- Πλήττει ἰδιαίτερα τίς γυναῖκες τῶν ἀσθενέστερων οἰκονομικά τάξεων γιατί, ἀφοῦ ἡ στράτευση δέν εἶναι ὑποχρεωτική, θ' ἀναγκαστοῦν νά καταταγοῦν τελικά στό στρατό οἱ γυναῖκες πού δέν θά ἔχουν ἄλλη ἐπιλογή, δηλ. ἐκεῖνες πού ἀνήκουν στά λαϊκά στρώματα. Φαίνεται λοιπόν καθαρά ὁ ταξικός χαρακτήρας τοῦ νομοσχεδίου.
- Διαιωνίζει τήν ἀνισότητα τῶν δύο φύλων καί μέσα στό στρατό.

Οἱ γυναῖκες πρέπει, λοιπόν, νά ἀπαντήσουν «ΟΧΙ» σ' ἕνα νομοσχέδιο πού τούς ἐπιβάλλεται ἀπό τά πάνω, δῆθεν γιά νά τίς ἐξισώσει μέ τούς ἄντρες, στήν πραγματικότητα ὅμως γιά νά ἐπιδεινώσει τή θέση τους, ἀφοῦ τό μόνο πού τούς προσφέρει εἶναι μιά ἰσότητα στήν καταπίεση. ■

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΓΕΝΙΚΟΣ

Τοῦ Γιάννη Καλαϊτζῆ

Ἐκδόσεις
«ΔΙΑΛΟΓΟΣ»

●

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
σέ λίγες μέρες

●

**ΠΛΟΥΤΗ ΣΕΡΒΑ:
ΠΑΛΗΑ ΚΑΙ ΝΕΑ
ΚΙΝΑ**

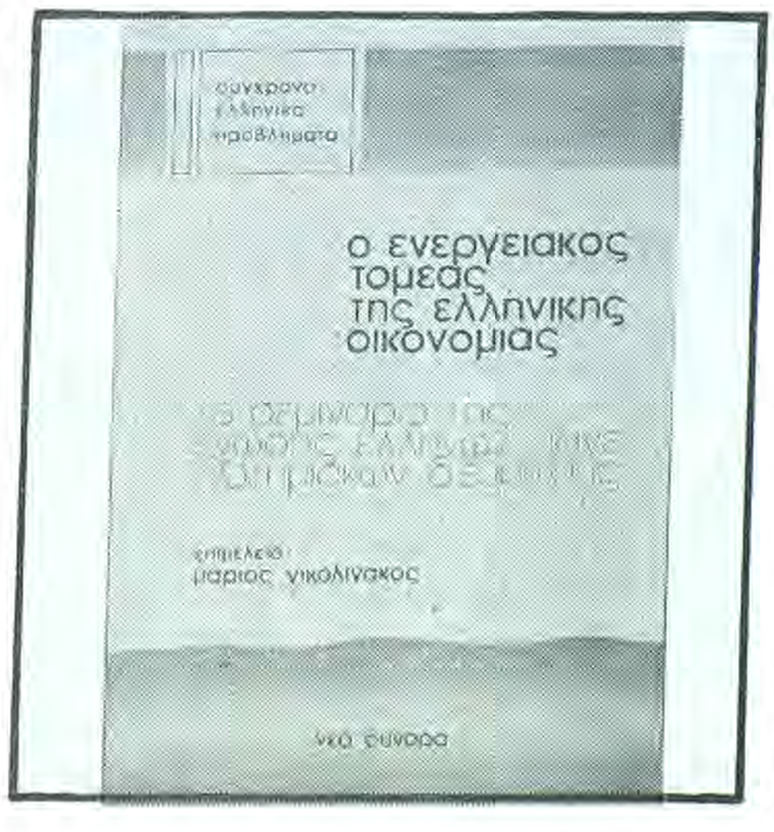

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ

μύθος καί πραγματικότητα

τοῦ Δήμου Βασιλείου

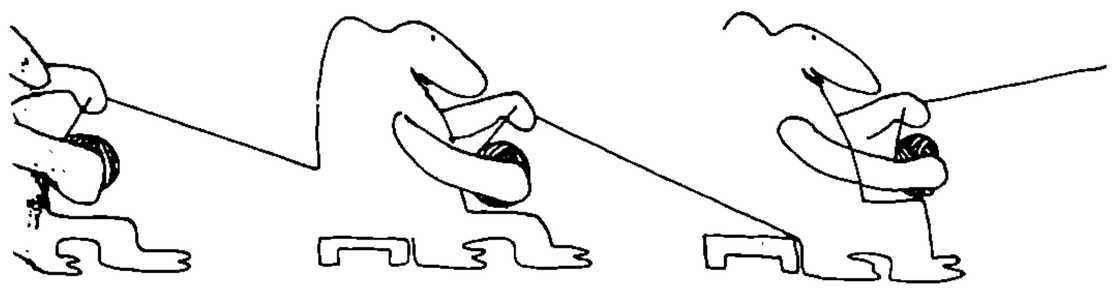

Ὁ ἀσαφής ὅρος «ἐπιστήμη» καλύπτει ἔννοιες πολύ διαφορετικές μεταξύ τους, ὅπως ἡ ἐπιστημονική μέθοδος, ἡ ἐπιστημονική παραγωγή, οἱ κοινωνικοί θεσμοί τῆς ἐπιστήμης καί ἄλλες ἀκόμη. Τίς περισσότερες φορές ὅμως, ὁ ὅρος αὐτός χρησιμοποιεῖται γιά τό χαρακτηρισμό καί τήν ἐξέταση τοῦ ἐπιστημονικοῦ προϊόντος καί ὄχι τῆς ἴδιας τῆς ἐπιστημονικῆς παραγωγῆς. Αὐτό εἶναι μιά αἰτία πού διατηρεῖ τή σύγχυση ἀνάμεσα στίς ἔννοιες καί ἔτσι, πολύ συχνά, οἱ κριτικές πού γίνονται στήν ἐπιστήμη καί οἱ μομφές πού τῆς ἀπευθύνονται, δέν ἀφοροῦν τήν ἴδια (τουλάχιστο μέ τή στενή ἔννοια τῆς καθαρῆς ἔρευνας), ἀλλά κυρίως τίς τεχνικές ἐφαρμογές της, καί χωρίζονται σέ δυό βασικές κατηγορίες:

(α) τόν οἰκολογικό ἀντιεπιστημονισμό πού ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἐπιστήμη μέ τίς ἐφαρμογές της εἶναι ὑπεύθυνη γιά τή δυστυχία τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου (πυρηνικά ὅπλα, μόλυνση περιβάλλοντος)·

(β) τόν οἰκονομίστικο ἀντιεπιστημονισμό πού μᾶς λέει ὅτι τό κόστος τῆς ἐπιστήμης αὐξάνει συνέχεια, ἐνῶ τά ἀποτελέσματά της γίνονται ὅλο καί πιό ἐσωστρεφῆ καί ἑπομένως ἡ χρησιμότητά της μειώνεται (φυσική ὑψηλῶν ἐνεργειῶν, θεωρητική ἀστροφυσική).

Ο ΜΥΘΟΣ

Στήν πραγματικότητα, οἱ παραπάνω κριτικές τῆς ἐπιστήμης, δέν βρίσκονται σέ ἀντίθεση μέ τίς ἀπόψεις τῶν παραδοσιακῶν ὑποστηρικτῶν της, γιατί καί στίς θέσεις αὐτές γίνεται δεκτό ὅτι «ἡ ἐπιστήμη» εἶναι ἕνα σύνολο ἀντικειμενικῶν γνώσεων (θεωρήματα, νόμοι, μέθοδοι, τεχνικές, κ.λπ.) πού αὐξάνονται προσθετικά καί εἶναι ἀπό τή φύση τους παράγοντες προόδου. Σύμφωνα μ' αὐτή τήν ἀντίληψη, ἡ ἐπιστήμη κατέχει ἕναν αὐτόνομο χῶρο, ἔξω ἀπ' τίς κοινωνικές δομές, ὅπου ἀναπτύσσεται, ἐνῶ οἱ ἐξωτερικοί παράγοντες καθορίζουν ἁπλῶς μερικά σύνορα ἤ περιορίζουν τό ρυθμό ἀνάπτυξής της.

Ὁ περισσότερος κόσμος (μαζί μ' αὐτόν καί ἡ συντριπτικά μεγαλύτερη μερίδα τῶν ἐπιστημόνων), πιστεύει ὅτι ἡ ἐπιστήμη εἶναι μιά ἀδέσμευτη καί ἀπολιτική δραστηριότητα, ἀνεξάρτητη ἀπό οἰκονομικά καί κοινωνικά συστήματα. Αὐτό φαίνεται ἀναμφισβήτητο, ἄν δεχτοῦμε σάν ἀληθινή τήν ἐπίσημη εἰκόνα τῆς ἐπιστήμης: μιά συνεχής συνεργασία γεγονότος καί ὑπόθεσης μέ μόνο σκοπό τή γνώση, τήν «ἀντικειμενική» γνώμη, μ' ἄλλα λόγια τήν ἀλήθεια. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι λοιπόν ἀντικειμενική, δηλαδή προμηθευτής ἀληθειῶν ἀνεξάρτητων ἀπό τήν ἱστορία. Τό ἴδιο ἀντικειμενικός εἶναι καί ὁ ἐρευνητής, πού ἀνακαλύπτει αὐτές τίς ἀλήθειες, κάνοντας «ἀφαίρεση τῆς ὑποκειμενικότητάς» του. Ἔτσι, ὁ εἰδικός (κάτοχος τῆς ἀντικειμενικῆς γνώσης) μπορεῖ νά δίνει συμβουλές κοινωνικά οὐδέτερες.

Ἡ εἰκόνα αὐτή τῆς ἐπιστήμης καί τῶν ἐπιστημόνων, γεννάει ἕνα μοντέλο τῆς ἀντικειμενικότητας, πού δίνει τήν ψευδαίσθηση ὅτι μπορεῖ κανείς νά στέκεται πάνω ἀπό τίς ταξικές συγκρούσεις: ἡ ἐπιστήμη προάγει γενικά τήν ἀνθρωπότητα, ἐκεῖνοι πού ἀφιερώνονται σ' αὐτήν ἐργάζονται γιά τό γενικό συμφέρον, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού τό ἀμφισβητοῦν εἶναι κακόπιστοι.

Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Ἄς δοῦμε ὅμως «τί συμβαίνει».

Οἱ κυβερνῶντες περιστοιχίζονται ἀπό «ἐπιστημονικούς συμβούλους», ὄχι μόνο γιά νά μαζεύουν τίς ἔγκυρες γνῶμες τους, ἀλλά καί γιά νά στηρίζουν τήν πολιτική ἐξουσία πάνω σ' ἕνα ὑποκατάστατο ἐπιστήμης, πού μέ τήν ἐγγύηση τῆς ἀντικειμενικότητας καί οἰκουμενικότητάς της, ἐνισχύει τό κύρος τοῦ κράτους, τό ὁποῖο ἐμφανίζεται σάν ἡ ἐνσάρκωση τοῦ ὀρθολογισμοῦ, ἱκανό νά ἀνυψωθεῖ πάνω ἀπό ταξικά συμφέροντα. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, τό κράτος, παρέχοντας τά ἀναγκαῖα μέσα γιά τήν ἔρευνα, ἐλέγχει, ἐπιλέγει καί ταυτόχρονα γίνεται τό στήριγμα, ἄν ὄχι ἡ κινητήρια δύναμη τῆς ἐπιστήμης. (Ἡ ψευδαίσθηση τῆς αὐτονομίας τῶν διανοητικῶν δραστηριοτήτων, γίνεται ἕνας μύθος ὅλο καί πιό εὔθραστος).

Ἡ ζωή σέ μιά κοινωνία μέ ἀναπτυγμένη τεχνολογία (βασισμένη φυσικά στήν ἐπιστήμη) ἔχει γίνει τόσο περίπλοκη, πού φαίνεται ἀδύνατο στόν συνηθισμένο ἄνθρωπο νά τήν καταλάβει καί πολύ περισσότερο νά τή ρυθμίσει. Τό ἀποτέλεσμα εἶναι νά γίνονται οἱ ἄνθρωποι σωματικά καί διανοητικά ἀνίκανοι νά ἐκτελέσουν ἀπαραίτητες γι' αὐτούς ἐνέργειες καί λειτουργίες, πού τίς ἀναλαμβάνουν ἔτσι οἱ διάφοροι εἰδικοί. Ἐπιπλέον χάνουν σιγά-σιγά τήν ἐμπιστοσύνη στόν ἑαυτό τους, κι αὐτό τούς κάνει νά αἰσθάνονται ὅτι ἡ λύση ὅλων τῶν προβλημάτων (τεχνολογικῶν ἤ ὄχι), εἶναι πολύ περίπλοκη καί ὅτι μόνο οἱ διάφοροι εἰδικοί μποροῦν νά πάρουν μέρος στήν ἐπεξεργασία τῶν ἀποφάσεων. Ζοῦμε δηλαδή σέ μιά κατάσταση ὅπου κρίσιμες ἀποφάσεις γιά τήν ἴδια τή ζωή μας εἶναι ἀπρόσιτες σ' ἐμᾶς.

Τέλος, ὑπάρχει καί μιά ἄλλη «ὑπηρεσία» πού προσφέρει ἡ ἐπιστήμη σ' αὐτή τήν κοινωνία: ἐξασφαλίζει τόν ἀποπροσανατολισμό τοῦ κόσμου ἀπό τά φλέγοντα ζητήματα, ἀνεβάζοντας στή σκηνή τῆς ἐπικαιρότητας καινούργια ἐντυποσιακά ἀκροβατικά (πῶς ἀλλιῶς νά χαρακτηρίσει κανείς τόν περίπατο στό φεγγάρι κι αὐτά τά ρομπότ πού πατᾶν τό χῶμα του μέ ζημιά δισεκατομμυρίων καί μόχθο τόσων ἀνθρώπων).

Κι ἐνῶ ὅλα αὐτά συμβαίνουν, οἱ ἐπιστήμονες «οἱ δύστυχοι», βλέποντας τά γόνιμα μυαλά τους νά γεννοῦν τέρατα καί εἰλικρινά βασανισμένοι ἀπό συμπλέγματα ἐνοχῆς, συνεχίζουν ν' ἀναζητοῦν τεχνολογικές λύσεις στά κοινωνικά προβλήματα, μέ μόνο ἀποτέλεσμα νά προκαλοῦν μεταστάσεις (νά ἀντικαθιστοῦν δηλαδή ἕνα κοινωνικό πρόβλημα μ' ἕνα ἄλλο).

Ἡ ἐξειδίκευση καί ἡ ἀπομόνωση τοῦ ἐπιστήμονα, ἀποστεροῦν ἀπό τή δουλειά του τή φυσική της «αἰτία ὕπαρξης». Σ' αὐτή τήν κοινωνική ἀποξένωση τοῦ ἐπιστήμονα, ἡ ὑποτιθέμενη – χωρίς ἠθικές δεσμεύσεις καί ἀπολιτική – φύση τῆς δουλειᾶς, προσθέτει ὁρισμένες ψυχολογικές συνέπειες, π.χ. μιά μόνιμη πνευματική διάσταση μέ τόν «ἐπιστημονικό ἑαυτό» του, ἐφ' ὅσον βέβαια διατηρεῖ κάποια ἠθική, συναισθηματική ἤ πολιτική εὐαισθησία. Μ' αὐτό τόν τρόπο ὁ ἐπιστήμονας συστηματικά ἀπανθρωπίζε-

ται (μιά διαδικασία πού ἀντανακλᾶται στίς ἀπρόσωπες ἱεραρχικές σχέσεις πού γενικά ὑπάρχουν στά ἐπιστημονικά ἐργαστήρια).

Ἄρχισε ἴσως νά γίνεται φανερό ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἔχει πολιτικές, κοινωνικές, οἰκονομικές καί ὑποκειμενικές ἀκόμα ἐξαρτήσεις, δηλαδή παίρνει θέση μέσα σέ μιά καθορισμένη κοινωνία πού τῆς καθορίζει τούς σκοπούς, τά ὄργανα καί τόν τρόπο λειτουργίας. Μέ τό νά εἶναι μιά κοινωνική πρακτική ἀνάμεσα στίς ἄλλες, ἀνεξίτηλα σημαδεμένη ἀπό τήν κοινωνία ὅπου ἐντάσσεται, ἡ ἐπιστημονική δραστηριότητα ἔχει ὅλα τά χαρακτηριστικά της καί ἀντανακλᾶ ὅλες τίς ἀντιθέσεις της, τόσο στήν ἐσωτερική της διάρθρωση, ὅσο καί στίς ἐφαρμογές της. Ἡ ἔρευνα δέν εἶναι μιά δραστηριότητα εὐγενής, τουλάχιστο ὄχι περισσότερο ἀπό μιά ὁποιαδήποτε ἀνθρώπινη ἐργασία, ἐξυψώνεται ὅμως ἀπό μιά ἐλιτίστικη ἰδεολογία μέ προφανεῖς στόχους. (Στήν πραγματικότητα αὐτό πού ἐμπνέει τούς περισσότερους ἐπιστήμονες, δέν εἶναι ἡ τεχνική πρόοδος, ἡ εὐτυχία τῆς ἀνθρωπότητας, ἡ ἠθική τῆς ἐπιστήμης γιά τήν ἐπιστήμη, ἀλλά ἡ μέσα ἀπό τήν ἔρευνα πορεία πρός τήν ἐξουσία· ὅπως γίνεται παντοῦ).

ΤΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ

Ὁ ἐπιστήμονας πού συνειδητοποιεῖ τήν ἀδυναμία τῆς τεχνολογίας καί τῆς ἐπιστήμης νά δώσουν λύση, μέσα στά πλαίσια τοῦ οἰκονομικοῦ καί κοινωνικοῦ μας συστήματος, στίς σοβαρότερες ἀντιθέσεις πού βασανίζουν τήν ἀνθρωπότητα, μπορεῖ νά ἀντιδράσει μέ δύο τρόπους. Ἀπό τή μιά μεριά ἡ φυγή: ἄρνηση τοῦ πολιτισμοῦ, ἐπιστροφή σέ μιά ἐξιδανικευμένη κατάσταση τῆς φύσης ἤ ἀπομόνωση μέσα στήν ἀφηρημένη σκέψη (φιλοσοφία), καί ἀπό τήν ἄλλη, ἡ δραστηριοποίηση γι' ἀναζήτηση καί πράξη, ὥστε νά καταπολεμηθοῦν στή ρίζα τους οἱ αἰτίες πού βασανίζουν τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Ἕνας ριζικός μετασχηματισμός πρέπει νά γίνει στήν πρακτική τῆς ἐπιστήμης, μιά ἀλλαγή πού δέν μπορεῖ, οὔτε πρέπει νά περιμένει παθητικά μιά μελλοντική κοινωνική ἀλλαγή γιά νά ξεκινήσει.

Γιά τό καλό τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἀτόμου, πρέπει ν' ἀπαλλάξουμε τήν ἐπιστήμη καί τήν τεχνολογία ἀπό τόν πέπλο τοῦ μυστηρίου πού τήν περιβάλλει.

Μιά ρεαλιστική δυνατότητα (ἴσως ἡ μόνη), εἶναι ἡ δράση μέσα στήν ἐπιστήμη, μέσα στούς ἐπιστημονικούς κύκλους, ἀλλά ἐνταγμένη σέ μιά προοπτική συνολικῆς ἀλλαγῆς.

Οἱ ἐπιστήμονες πρέπει νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τή χωρίς ὅρους ἀφοσίωσή τους στή συνέχιση τῆς γνώσης, ἄν θέλουν νά ξεπεράσουν τήν ἀλλοτριωτική φύση τῆς ἴδιας τους τῆς ἐργασίας καί τήν ἀδυναμία τους νά φέρουν μιά πραγματική κοινωνική ἀλλαγή. Οἱ ἐρευνητές πρέπει νά ἀναδιοργανώνουν τήν ἐπιστημονική ἐργασία, ἀσχολούμενοι μέ τά πραγματικά προβλήματα πού ζητοῦν λύση κι ὄχι μόνο μέ τούς παραδοσιακούς κλάδους τῆς ἐπιστήμης. Ὁ κατακερματισμός σέ χωριστούς κλάδους πού παράγει «εἰδικούς», ἱκανούς στήν καλύτερη περίπτωση νά ἐπικοινωνοῦν μόνο μεταξύ τους, εἶναι ἀνάγκη νά ἀντικατασταθεῖ ἀπό νέες δομές. Τά προγράμματα ἔρευνας θά πρέπει νά ἀπορρέουν ἀπό τίς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων ν' ἀναφέρονται στά προβλήματα πού τούς ἀπασχολοῦν καί νά σχετίζονται μέ τούς ἀγῶνες τους.

Οἱ προτάσεις αὐτές θά πρέπει νά ἐνσωματωθοῦν σέ μιά διαδικασία πού νά δίνει σ' ὅλους τούς ἀνθρώπους τή δυνατότητα νά ὀργανωθοῦν καί νά δράσουν γιά τά δικά τους συμφέροντα.

«Δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει πραγματικά προοδευτική ἐπιστήμη, παρά μόνο μέ τή συλλογική οἰκειοποίηση τῶν ἐπιστημονικῶν καί τεχνικῶν γνώσεων, πράγμα πού θά ἐπιφέρει ἐξ ἄλλου μιά πλήρη ἀναδιάρθρωση τῆς μορφῆς καί τοῦ περιεχομένου τους. Μιά ἐπιστήμη γιά τό λαό, δέν μπορεῖ παρά νά εἶναι μιά ἐπιστήμη ἀπό τό λαό. (Ζ-Μ. Λεβύ-Λεμπλόν. Ἀπό τήν εἰσαγωγή του στό βιβλίο (Αὐτο)κριτική τῆς ἐπιστήμης).

Σημείωση: Πολλές φορές ἡ δημοσίευση ἑνός ἄρθρου ἤ μιᾶς μελέτης γιά τήν κρίση τῆς ἐπιστήμης, μπορεῖ νά εἶναι μιά ἄλλη διάσταση τοῦ ἀκαδημαϊσμοῦ, πού ὑποτίθεται πώς καταγγέλλει, ἐνῶ παίζει τόν ἴδιο ἀκριβῶς ρόλο – τόσο γιά τήν καριέρα τοῦ συγγραφέας του ὅσο καί γιά τήν ἐπιστήμη – μ' ἕνα ἄρθρο «καθαρῆς ἐπιστήμης», τήν ὁποία ὑποτίθεται ὅτι κριτικάρει. Ὁ κίνδυνος αὐτός πάντα ὑπάρχει, μιά πού ἡ κριτική γίνεται κι αὐτή ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης ἀπό τούς ἐπίσημους θεσμούς. ■

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Πανεπιστημίου 44 τηλ. 3248346

κυκλοφόρησε

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

Οἱ συνυπάρχοντες

Μυθιστόρημα

- Δεύτερη ἔκδοση

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

επισημαινουμε

Οἱ θεαματικές πρωτοβουλίες

Στόν τόπο μας, ἀπό χρόνια πολλά, ἡ ἀναφορά στήν κληρονομιά τῆς ἀρχαιότητας ἀποτελοῦσε τό πιό βαρύγδουπο σύνθημα ἑνός πνευματικοῦ-πολιτικοῦ συντηρητισμοῦ· ἡ ταχυδακτυλουργική δεξιοσύνη ὅμως τῆς ἄρχουσας τάξης συνδύαζε ἄνετα τήν ὑστερική συνθηματολογία μέ τό ξεπούλημα, τήν ἀδιαφορία ἤ τήν καταστροφή κάθε πολιτιστικῆς κληρονομιᾶς.

Ἡ ἴδια αὐτή τάξη, ἀλόγιστα – ὅπως παντοῦ – «ὀργάνωσε» τά ἀναπτυξιακά προγράμματα καί καρπώθηκε, αὐτή, τά ὀφέλη της. Σέ πολλές μετακατοχικές κυβερνήσεις ὑπηρέτησε σάν ὑπουργός ὁ βιομήχανος ἐκεῖνος πού τό ἐργοστάστιό του – λίγα μέτρα πιό κάτω ἀπό τήν Ἀκρόπολη – δέν λάβαινε πρίν μιά πενταετία ἀκόμα τά πιό στοιχειώδη μέτρα ἐναντίον τῆς μόλυνσης. Ὁ σημερινός Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας – πού ὁ τόνος τοῦ μηνύματός του στήν ἐκστρατεία γιά τήν Ἀκρόπολη ἦταν ἀληθινά συγκινητικός – διετέλεσε ὑπουργός Προεδρίας καί ἁρμόδιος γιά τά ἀρχαιολογικά θέματα ὅταν, γιά πρώτη φορά, εἶχε τεθεῖ τό πρόβλημα, σέ μιά ἄλλη Καραμανλική ἡγεμονία. Ὅσο ξέρουμε, δέν εἶχε γίνει τότε ἀπολύτως τίποτε...

Τό ὄψιμο ἐνδιαφέρον καί ἡ ἐμμονή στό σύμβολο «Ἀκρόπολη», εἶναι τουλάχιστο ἀποπροσανατολιστικά. Τά μνημεῖα σέ ὅλη τή χώρα καταστρέφονται – καί βέβαια ὄχι μόνο ἀπό τή μόλυνση.

Ἀπό τή μόλυνση ὅμως δέν πρέπει νά προστατευθεῖ μόνο ἡ Ἀκρόπολη. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ τόπου καί, κυρίως, οἱ νέοι συνειδητοποιοῦν τό πρόβλημα καί τό ἀντιμετωπίζουν σφαιρικά: Ἡ προστασία τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιᾶς, ἡ οἰκολογική ἰσορροπία, ἡ προστασία τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς, δέν μποροῦν νά περιοριστοῦνε στίς πρωτοβουλίες τῶν «ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις» – πρωτοβουλίες πού τελικά ἐκφυλίζονται σέ τηλεοπτική αὐτοπροβολή: εἶναι αἰτήματα πού ἐντάσσονται στά πλαίσια εὐρύτερων ἀγώνων.

Ὀρεστιάδα, 26-12-74

Κομοτινή, 24-12-74

Ἀθήνα, 30-4-75

Περίπτερα

Στημένα σέ «στρατηγικά» σημεῖα, σέ πολιτεῖες καί χωριά, τά περίπτερα εἶναι ἕνα χαρακτηριστικό στοιχεῖο στό σκηνικό τοῦ δρόμου ἤ τῆς πλατείας. Ἡ ἀτέλειωτη ποικιλία τῶν μορφῶν, προκύπτει ὄχι τόσο ἀπό τήν κατασκευή τους, ὅσο ἀπό τήν ἐπινοητικότητα τῶν περιπτεράδων νά ἀναδείξουν τήν πραμάτεια στό «πολυμάγαζό» τους.

Τά περίπτερα στήν Ἑλλάδα, εἶναι τό ὑλικό πού πραγματεύεται ὁ Ἠλίας Πετρόπουλος στό νέο του βιβλίο «Le Kiosque Grec». Τό ξάφνιασμα εἶναι εὐχάριστο στό φυλλομέτρημα: ἕνα πλούσιο φωτογραφικό ὑλικό ἀπό κάθε ἑλληνική γωνιά· τό κείμενο σύντομο καί κατατοπιστικό κυρίως γιά τό ξενόγλωσσο κοινό (τό βιβλίο κυκλοφορεῖ σέ γαλλική ἔκδοση). Καί μιά πληροφορία: Στούς χίλιους Ἕλληνες ἀντιστοιχοῦν δύο περίπτερα. Δέν εἶναι καί λίγα...

Σπάρτη, 7-5-75

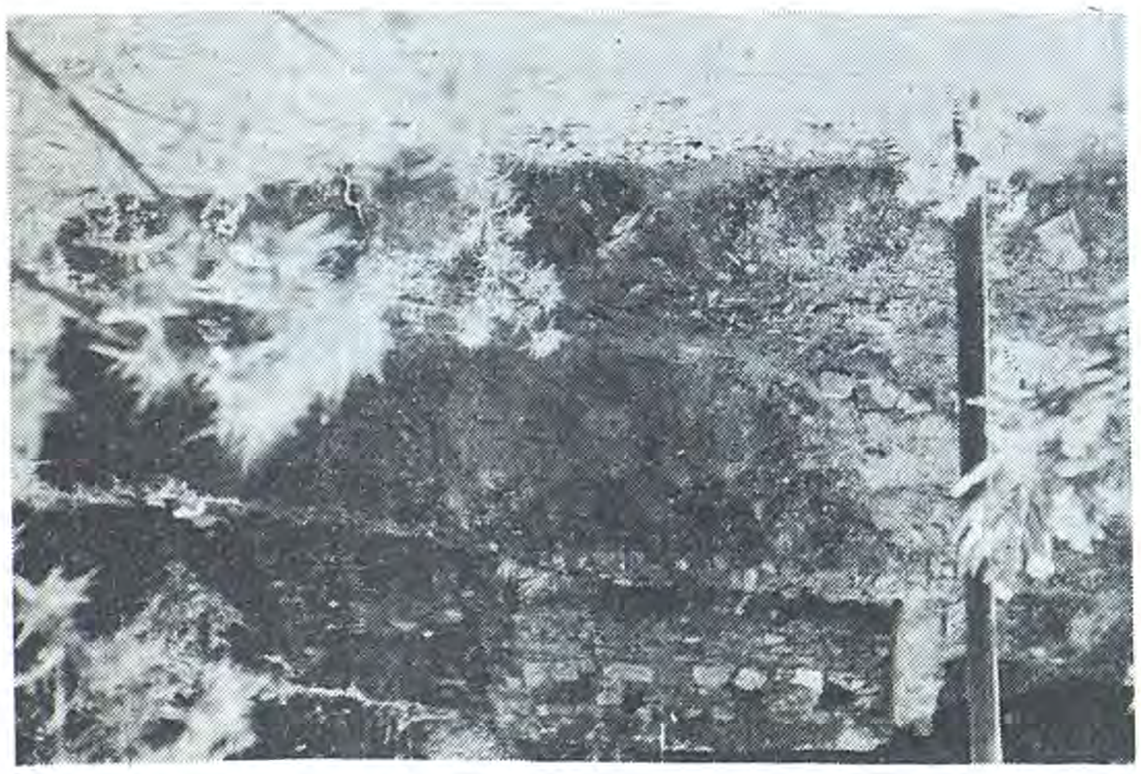

Ἀνασκαφές σέ βάθος... Χρειαζόταν, ἄραγε, τόσο πολύ γιά νά ἰσοπεδωθοῦν «ἑτοιμόρροπα» κελιά;

Θησαυροί καλλιτεχνικοί καί ἄλλοι

Στό δρόμο πρός τό Φόδελε, τό χωριό πού λέγεται πώς γεννήθηκε ὁ Γκρέκο, ὑπάρχει – ἤ μᾶλλον ὑπῆρχε – τό μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα. Κάποια διάδοση κυκλοφοροῦσε ὅτι στόν περίβολό του καί στά κελιά, οἱ καλόγεροι εἶχαν, ἀπό παλιά χρόνια, θαμένα «χρυσά φλουριά».

Πρίν 3-4 χρόνια – ἐπί «ἐθνοσωτηρίου» – ὁ μητροπολίτης Εὐγένιος ἔβαλε σέ ἐνέργεια τίς μπουλντόζες καί ἀνέσκαψε ὅλο τό χῶρο τῶν κελιῶν. Ὄρθιο, ἄφησε μόνο τό κελί πού κατοικεῖται ἀπό τόν μοναδικό ἔνοικο-μοναχό τοῦ μοναστηριοῦ. Καί τόσο ἦταν τό ἐνδιαφέρον τοῦ μητροπολίτη γιά τούς... καλλιτεχνικούς θησαυρούς τοῦ μοναστηριοῦ, ὥστε ἐπέβλεπε τήν κατεδάφιση – ἤ τήν ἀνασκαφή – μέ ὀμπρέλα καί ὑπό βροχή παρακολουθώντας ἀπό κοντά τό μαχαίρι τῆς μπουλντόζας.

Καλά, κατανοοῦμε τό ἐνδιαφέρον τοῦ μητροπολίτη γιά τή διάσωση τῶν «καλλιτεχνικῶν» θησαυρῶν. Ἀλλά, ἔχει ἁρμοδιότητα γιά νά κρίνει ποιά μνημεῖα εἶναι ἑτοιμόρροπα καί κατεδαφιστέα – γιατί αὐτός ἦταν ὁ ἰσχυρισμός – καί πῶς πρέπει νά γίνουν διάφορες... συντηρήσεις;

Τό γεγονός μᾶς θύμισε φίλος πού πῆγε πρόσφατα στό Φόδελε, γιά προσκύνημα. Ἡ ἱστορία αὐτή εἶναι πάντα ἐπίκαιρη: Γίνεται πάλι συζήτηση γιά τά βυζαντινά μνημεῖα καί τίς σχετικές ἁρμοδιότητες τῆς ἐκκλησίας μας.

Μιά ἔκθεση

Στό βιβλιοπωλεῖο Gazette (Σόλωνος 30) ἐγκαινιάστηκε στίς 13/1 – καί θά μείνει ἀνοιχτή γιά μιά βδομάδα ἀκόμη – ἡ ἔκθεση ζωγραφικῆς τῆς Μαρίας Κοκκίνου – Μπιτσάκη. Στήν πρώτη ἀτομική ἔκθεσή της στήν Ἀθήνα, ἡ ζωγράφος παρουσιάζει μέρος ἀπό τή δουλειά της τῶν τελευταίων χρόνων, μέ μιά ἐπιλογή πού νά δείχνει τήν ἐξέλιξη τῶν πλαστικῶν ἀναζητήσεών της.

Ἡ Μαρία Κοκκίνου – Μπιτσάκη ἔχει ἐκθέσει πολλές φορές στό ἐξωτερικό· μιά παρουσία της, ἦταν καί κείνη στό Lecco τῆς Ἰταλίας (1974), στήν πανευρωπαϊκή ἔκθεση «...que bien resiste», πού εἶχε γιά θέμα τήν ἰδέα τῆς ἀντίστασης στή σύγχρονη εὐρωπαϊκή τέχνη.

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ

Ὁ Πέτρος Ἀνταῖος ξαναγύρισε στήν πατρίδα καί στά ἑλληνικά γράμματα, ὕστερα ἀπό 25 χρόνια ἐξορίας. Ἡ «Ἀντίστροφη Μέτρηση» (ἐκδ. «Μνήμη», 1976) εἶναι ὁ ποιητικός ἀπολογισμός μιᾶς γενιᾶς πού γνώρισε τό μεγαλεῖο, τήν ἥττα καί τήν προσφυγιά... Ποιήματα γραμμένα ἀπό τό 1945 μέχρι τό 1975...

Ὁ Ἀνταῖος (Σταῦρος Γιαννακόπουλος), 57 χρονῶν σήμερα, εἶναι ἕνας ἀπό τούς χαρακτηριστικούς ἐκπροσώπους της: τό 1937 πρωτογράφει (στίχους-πεζά) στά «Νεοελληνικά Γράμματα». Τό 1942 εἶναι γραμματέας τοῦ ΕΑΜ/Νέων. Ἀπό τό 1943 βγαίνει στό βουνό. Τό 1945 ἐκπροσωπεῖ τή νεολαία τῆς Ἀντίστασης στό ἱδρυτικό συνέδριο τῆς ΠΟΔΝ (Λονδίνο) καί τήν ἴδια χρονιά γράφει στό ποίημα «Ἀκούγοντας τίς σειρῆνες τῆς εἰρήνης»

Αὐτή δέν εἶναι ἡ λήξη ἀδέλφια./Ἡ Εἰρήνη ἀποτραβήχτηκε χλωμή,/Πίσω ἀπ' τήν Πολιτεία πού γιορτάζουν οἱ φονιάδες./Ἐδῶ εἶν' ἀκόμα ὁ πόλεμος ἀφέντης,/Ἀφοῦ δέν εἶναι ἀφέντης ὁ λαός...

Τό 1948 ἐκδίδεται σέ τυπογραφεῖο τῶν βουνῶν ἡ νουβέλα του «Ἡρωικὴ πορεία». Ἀπό τό 1949 ζεῖ πολιτικός πρόσφυγας στήν ΕΣΣΔ, ἀπό τό 1954 στή Μόσχα, ὅπου δημοσιεύει πλῆθος ἄρθρα, διηγήματα στόν κεντρικό ἡμερήσιο καί περιοδικό σοβιετικό τύπο. Ἀπό τό 1964 εἶναι μέλος τῆς Ἕνωσης Σοβιετικῶν Συγγραφέων, ἐνῶ ἀπό τό 1957, μετά διακοπή δεκαετιῶν, ἐγκαινιάζει τή γνωριμία τοῦ σοβιετικοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ μέ τή λογοτεχνική δημιουργία τοῦ λαοῦ μας ἐκδίδοντας σειρά ἀπό ἔργα Ἑλλήνων συγγραφέων.

«Οἱ στίχοι του ξεσποῦν ἀκράταγοι, – ὅπως λέει ὁ Βάρναλης – γεμάτοι Ἀλήθεια καί Ἀρετή. Εἶναι ὁλοζώντανοι, βγαλμένοι ἀπ' τή δική του πεῖρα καί τοῦ λαοῦ καί ὄχι φιλολογία. Γι' αὐτό μπαίνουν ἄμεσα στήν καρδιά καί γίνονται μάθημα γιά ὅσους μείνανε πίσω καί γιά ὅσους πρόκειται νά ἔρθουν».

Καλλιτεχνική Ἀποκέντρωση

Τήν περασμένη Δευτέρα ὁ Ἐξωπολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Ἀμπελοκήπων ἐγκαινίασε τά γραφεῖα του (Σεβαστείας 3 καί Μιχαλακοπούλου) μέ ὁμαδική ἔκθεση ζωγραφικῆς-χαρακτικῆς πού θά διαρκέσει ὡς τό τέλος τοῦ μηνός.

Στήν ἔκθεση, παίρνουν μέρος οἱ καλλιτέχνες: Ἰωάννα Ἀσμάνη, Γ. Βαλαβανίδης, Τατιάνα Βολανάκη, Π. Γράβαλος, Γ. Γαΐτης, Β. Δημητρέας, Ἔντα Δημοπούλου, Παλαιολόγος Θεολόγου, Βάσω Κατράκη, Λ. Κανακάκης, Θ. Κοσμίδης, Τρ. Κόρμπης, Μαρία Κωστάκου, Ἀλ. Λεβίδης, Γ. Μιγάδης, Δ. Μάζης, Ἀσ. Μπαχαριάν, Ἑλένη Παπαδογιάννη, Θ. Στεφόπουλος, Σ. Σβορώνου, Ἀπ. Τσιρογιάννης, Σ. Χαρατσίδης, Β. Χάρος, Βιργινία Χιωτάκη καί Μαρία Χατζηνικολῆ.

Στά πλαίσια τῆς ἔκθεσης, ἔγινε χτές διάλεξη τοῦ Β. Δημητρέα γιά τό «Ἐμπορικό κύκλωμα τέχνης καί τήν πρωτοπορία τῆς τέχνης». Ἡ Σοφία Σβορώνου θά δώσει τή δεύτερη διάλεξη τήν ἐρχόμενη Πέμπτη μέ θέμα: «Ὁ σημερινός ρόλος τοῦ καλλιτέχνη».

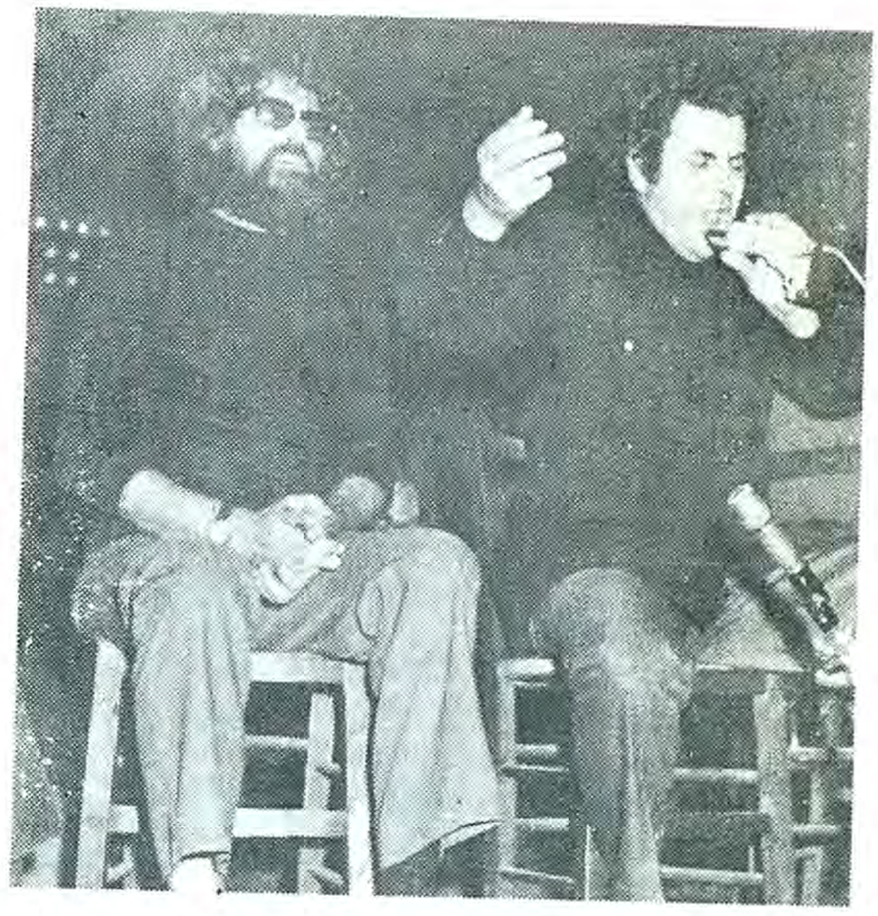

Ὁ Πάνος Τζαβέλας μέ καπετάνιους τοῦ ΕΛΑΣ (μέ τό μικρόφωνο ὁ καπετάν Ὠρίωνας) καί (πλάι) μέ τόν Μίκη Θεοδωράκη στό «Λημέρι» του.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΑΡΗ

Γιά τά τραγούδια τῆς Ἀντίστασης (τοῦ βουνοῦ καί τῆς πόλης) γράφτηκαν πολλά – κυκλοφόρησαν καί βιβλία. Σέ δίσκο δέν βγῆκαν – τά ἔκοψε ἡ... «ἀνύπαρκτη» κατά τά λεγόμενα τῶν ἁρμοδίων, λογοκρισία, ἐπιτρέποντας ἐλάχιστα μόνο νά κυκλοφορήσουν ἀπό τόν Πάνο Τζαβέλα.

Στό βουνό, στή φυλακή ἤ στήν παρανομία, ὁ Τζαβέλας κατάγραψε (λέξη-λέξη, νότα-νότα) 250 περίπου τραγούδια ἀπ' ὅλη τήν Ἑλλάδα, καί τά μισά σχεδόν ἀπ' αὐτά τἄκανε γνωστά στό πλατύ κοινό τραγουδώντας τα στήν Πλάκα, ἀμέσως μετά τήν «ἀλλαγή» τοῦ 1974, μέχρι τώρα. Φέτος στό «Λημέρι του», ἐκτός ἀπό τά «κλασικά» τραγούδια τῆς Ἀντίστασης, παρουσιάζει 60 καινούργια τραγούδια – μέ πρῶτα τραγούδια τοῦ Ἄρη ἀπό διάφορα μέρη.

● Ἠπειρώτικο:

Ἄρη μ' σέ ποιά κορφή πατᾶς / σέ ποιά λαγκάδια τρέχεις / σέ ποιά διαβολοδιάσελα / περνάει τό φύσημά σου.

Ὁ ἴσκιος σου εἶναι φλάμπουρο / καί τ' ὄνομά σου ἐλπίδα / οἱ τύραννοι σέ τρέμουνε / σέ χαίρεται ἡ Πατρίδα.

Σ' Ἑλλάδα λεύτερη πατῶ / καί στά βουνά γυρίζω / καί τούς φασίστες κυνηγῶ / καί λευτεριά χαρίζω.

● Τοῦ Μωριᾶ:

Νάτος κι ἔρχεται καβάλλα / μέ τά γένια του μεγάλα / μαῦρο εἶναι τ' ἄλογό του / καί τό γένι τό πηχτό του / σ' ὅλους μας χαμογελάει / γιά τή μάχη μᾶς μιλάει. / Καί τό χάραμα ροδίζει /Καί σέ λίγο ἡ μάχη ἀρχίζει / Νά κι ὁ Ἄρης μέσ' τή μέση / μέ τ' αὐτόματο στό χέρι / κύκλο γύρω τό γυρνάει / καί τό θάνατο σκορπάει. / Τώρα ἡ μάχη τελειωμένη / ὅλοι οἱ ἀντάρτες συναγμένοι / στόν Εὐρώτα ξαπλωμένοι. / Πάλι ὁ Ἄρης μᾶς μιλάει / σ' ὅλους μας χαμογελάει.

● Τῆς Θεσσαλίας:

– Τό μάθατε τί ἔγινε / τούτη τήν ἑβδομάδα; / – Βγῆκαν ἀντάρτες στά βουνά / ὄγῆκαν νά πολεμήσουν /Γιά νά κερδίσουν λευτεριά / κι ἔχουν τόν Ἄρη ἀρχηγό / τόν Ἄρη Βελουχιώτη / Κι ὁ Ἄρης ἐδιάταζεν: / Πάψτε παιδιά μ' τόν πόλεμο / Πάψτε καί τά ντουφέκια / Νά κατακάτσει ὁ κουρνιαχτός / Νά σηκωθεῖ ἡ ἀντάρα / Νά μετρηθοῦν τ' ἀσκέρια μας / Νά ἰδοῦμε πόσοι λείπουν / Μετριοῦνται οἱ Χιτλερικοί / Καί λείπουν τρεῖς χιλιάδες / μετριοῦνται τ' ἀνταρτάκια μας / Καί λείπουν τρεῖς λεβέντες / νά κι' οἱ λεβέντες ἔρχονται / μ' αὐτόματα στά χέρια / Ζήτω ὁ ΕΛΑΣ φωνάζουν / Ζήτω τά παλληκάρια / Ζήτω κι' ὁ Ἄρης Ἀρχηγός!

ΣΧΟΛΙΟ

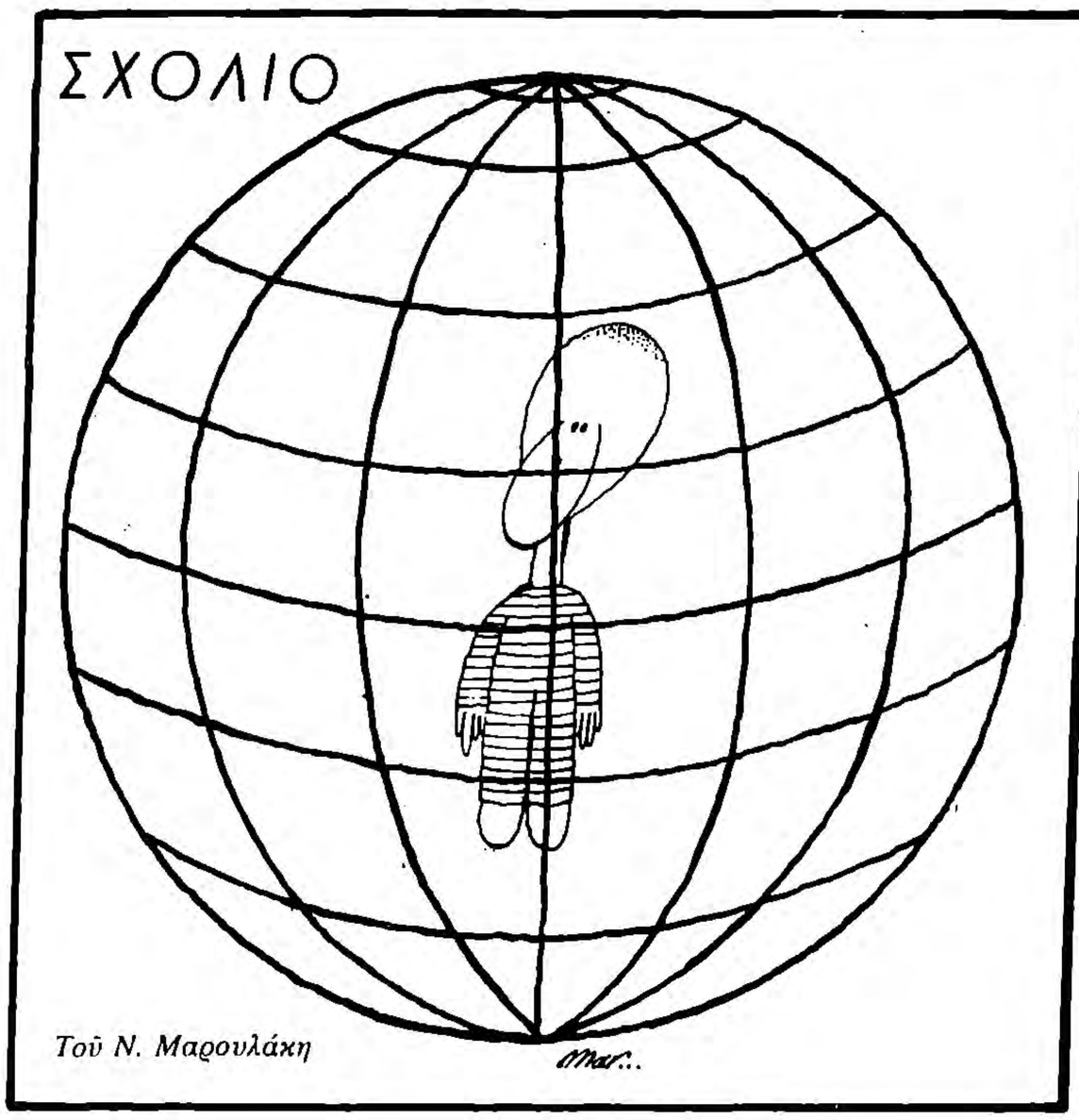

Τοῦ Ν. Μαρουλάκη

•μουσική•

Μικρό Ἡμερολόγιο τῆς Πέμπτης Ἑβδομάδας Σύγχρονης Μουσικῆς

Τοῦ Γκώργου Λεωτσάκου

ΔΟΞΑΡΙ βιολιοῦ πού σέρνεται φλύαρα σ' ἀχτίνες ρόδας ποδηλάτου. Αὐτοσχεδιάζουσα φλογέρα πού φολκλορίζει συνοδεία «συνθεσάιζερ» μιμούμενου κιθάρα ρόκ. Ὁ συνθέτης Μαμαγκάκης κι ἄλλοι 2-3 παίζουν μ' ἕνα κουτί βότσαλα καί ἄλλα ἰδιόφωνα. Ἕνας τύπος σκαρφαλωμένος ψηλά κάνει γαργάρες καί ἀπρεπεῖς θορύβους βουτώντας τό πρόσωπο σέ μιά πήλινη λεκάνη νερό. Γιά φινάλε, λιθοβολισμός τοῦ κοινοῦ μέ χρωματιστά μπαλλάκια πίνγκ-πόνγκ. Αὐτά καί ἄλλα ποικιλώνυμα, βουτηγμένα σέ ἤχους ἠλεκτρονικούς, σέ παιχνίδια φωτός πάνω σέ τσαμπιά ἀπό πελώρια ἄσπρα μπαλλόνια καί πάνω σέ μιά ὀθόνη, ἐνῶ στά τοιχώματα τῆς αἴθουσας προβάλλονταν ἔγχρωμες διαφάνειες πού θύμιζαν ντεκόρ νηπιαγωγείου. Τά νούμερα, ὑπογεγραμμένα ἀπό τούς συνθέτες ΓΙΟΖΕΦ-ΑΝΤΟΝ ΡΗΝΤΛ (γ. 1929, παλιό γνώριμο, παρόντα καί πάντα ναρκισσιστικότατα ἐπαναλαμβανόμενο μ' ἐλάχιστες διαφορές), ΤΖΩΝ ΟΥΪΤΝΕΫ (γ.;) ΛΟΡΕΝΤΣΟ ΦΕΡΡΕΡΟ (γ;) καί ΚΡΙΣΤΙΑΝ ΒΟΛΦ (γ. 1934) ἐγκαινίαζαν τή βιαστικότατα ὀργανωμένη 5η Ἑλληνική Ἑβδομάδα Σύγχρονης Μουσικῆς (Ε.Ε.Σ.Μ.) μέ μιά βραδιά *Πολυτιμέντια* (= πολλαπλά μέσα: μουσική, φίλμ, διαφάνειες, φωτισμοί, δράση, ὀσμές κ.τ.λ.) Εὐτυχῶς οἱ ὅποιες ὀσμές ἦταν κοσμιότερες καί, κυρίως, μή συσχετίσιμες μέ μερικούς ἤχους...

Ὅλ' αὐτά σ' ἐποχή πού οἱ ὑπερδυνάμεις ἔχουν «παγώσει» τήν Ἱστορία κι ὁ κόσμος πάει ἀπό κακό σέ χειρότερο, θά ἐκλαμβάνονταν σά θλιβερός στρουθοκαμηλισμός ἄν δέ συνιστοῦσαν ἀποκαρδιωτική ὀπισθοδρόμηση σ' ἕναν αἰσθητικό νηπιομορφισμό. Ἀσφαλῶς ἦταν ἀκατάλληλα γιά νά ἐγκαινιάσουν μιά ἐκδήλωση στή σημερινή Ἑλλάδα πού τόσο μοχθεῖ νἄβρει ἕνα δρόμο μετά τίς πληγές τῆς 7χρονης σκλαβιᾶς. Τή στιγμή πού τό κοινό μας ἀγνοεῖ τόσα ἄλλα, κανείς δέ μπορεῖ ν' ἀποκόμισε ἄλλο ἀπό μιά «ἐνημέρωση» γιά κάποια παρακμιακά φαινόμενα τῆς μουσικῆς ἐν Ἑσπερία.

Ἀμέσως μετά ἀκούσαμε τόν πιανίστα ΚΛΑΟΥΣ ΧΕΛΛΒΙΧ (γ. 1941) σέ ρεσιτάλ συμπροσφερόμενο ἀπό τό Ἰνστιτοῦτο «Γκαῖτε» καί τόν «Παρνασσό». Μηχανικῆς καθαρότητας τεχνική ἐπιδιδομένη σέ «ἐρζάτς» ἔκφρασης. Ἡ Σονάτα σέ ντό ἐλ. ἔργο 10, ἀρ. 1 τοῦ Μπετόβεν ἄρχισε μέ τίς πρῶτες συγχορδίες σά γροθιές στό στομάχι καί μέ τό ἀρχικό *ἀλλέγκρο μόλτο ἐ κόν μπρίο* σέ ἀγωγή ταχύτερη ἴσως τοῦ *φινάλε πρεστίσσιμο*. Ἐδῶ ἀποκομίσαμε τουλάχιστον ἕνα καθαρότατο διάγραμμα τῆς μορφῆς. Ἀπαράδεκτη ὅμως ἦταν ἡ Μεγάλη Σονάτα σέ σί ὕφ. μείζ. τοῦ Σοὺμπερτ: τίς νότες της, ἄδειες ἀπό κάθε ζεστασιά, λυρισμό καί ἔκφραση λές κι ἔφτυνε «κομπιοῦτερ» (Γαλλικό Ἰνστιτοῦτο, ὥρα 17.30, «Παρνασσός», ὥρα 20.00, 14.12.1976)

* * *

ΜΕΤΑ τό φλαουτίστα Ζέμπον (βλ. «ΒΗΜΑ» 16.12.76) ἕνας ἀκόμη πρωτοποριακός ὑπερδεξιοτέχνης, ὁ Ὁλλανδός ΧΑΡΡΥ ΣΠΑΑΡΝΑΫ στό σπάνια ἀκουόμενο σάν σόλο κλαρινέτο μπάσο, ἐπισήμανε ἐντονότερα τόν ὑπερτροφικό ρόλο τοῦ ἐκτελεστῆ στή σύγχρονη μουσική, μέ 4 συνθέσεις (συνοδεία· μαγνητοταινίας συνήθως καί συχνά γραμμένες γι' αὐτόν) ὅπου ὁ πληθωρισμός τῆς δεξιοτεχνίας φτώχαινε τή μουσική οὐσία: *Ἀκελλάρε* (βασικά: «σαββάθ», μέ τήν ὀργιαστική σημασία· 1976) τοῦ Ἰσπανοῦ ΤΟΜΑΣ ΜΑΡΚΟ (γ. 1942), ὅπου ἐφέ ἀνάλογα μέ τοῦ ἰαπωνικοῦ αὐλοῦ *σακουχάτσι* ὁδηγοῦν σ' ἕνα ὀργιαστικό, κάπως μονότονο, κορύφωμα πού θυμίζει ἀφροτζάζ. Ἕνα ἐκτός προγράμματος κομμάτι τοῦ ΧΑΝΣ ΟΤΤΕ (;γ.;) ὅπου συριστικά, φταρνίσματα, φωνές κ.τ.λ. ἐναλλάσσονται μέ ξέφτια φράσεων. Οἱ ὁμοιόμορφα δεξιοτεχνικές *Ἀναθυμιάσεις* (1973) τοῦ ΑΝ. ΛΟΓΟΘΕΤΗ (γ. 1921) Καί, τό πιό ἐνδιαφέρον, *Διάλογος Ι* (χρονολ. ;) τοῦ Ὁλλανδοῦ ΤΟΝ ΜΠΡΑΟΥΝΕΛ (γ.;), εἶδος νεοεμπρεσσιονιστικοῦ «συμφωνικοῦ ποιήματος» πού ὅμως ξέπεσε σέ παλιλογίες.

Ἐναλλάξ μέ τ' ἀνωτέρω, ἡ Χρωδία Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ὑπό τό χαλκέντερο Γιάννη Μάντακα ἐκτέλεσε ἀποτελεσματικά ἰσάριθμα ἑλληνικά ἔργα: Τό θεαματικό, γνωστό μας «Φωτώνυμο» (1973, βλ. «ΒΗΜΑ» 13.5.73) τοῦ Ἀδάμη, ὅπου ὁ ἐξαιρετικός ψάλτης Λυκ. Ἀγγελόπουλος ἀκούστηκε αὐτή τή φορά μέ σκληρότητες στή φωνή, τόν *Ψαλμό ρβ!* (Ἀγαθόν τό ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ»· 1976) τοῦ νέου Θεσσαλονικέα ΑΛΚΗ ΜΠΑΛΤΑ (γ. 1948), μέ καλαίσθητα χαραγμένη διάταξη τῶν εὐδιάκριτων τμημάτων τῆς μορφῆς καί κάποιες πινελιές Πεντερέτσκι καί, τό ὡραιότερο ἔργο τῆς βραδιᾶς: τό *Τριέλικτον* (1976) τοῦ Γ.Α. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ (γ. 1910): 3 φίνες μινιατοῦρες, κάθε μιά μέ δικό της χαρακτήρα γραφῆς (ἀπό ἀντιφωνικά μοιρασμένες μονοφωνικές ἀποστροφές ὡς μιά ἐκφραστική ἀντίστιξη), σέ ποιήματα τοῦ Ἐμπειρίκου ἀπό τήν «Ἐνδοχώρα». (Γαλλικό Ἰνστιτοῦτο, 15.12.1976)

* * *

ΤΗ ΔΕΞΙΟΤΕΧΝΙΑ τοῦ ἐκτελεστῆ ὄχι μόνο σάν τεχνική τελειότητα ἤ καθαρότητα ἐκφορᾶς ἀλλά καί σάν ὑπέρτατη ἐκφραστική ἐκλέπτυνση, ἑνός ἐπιπέδου πού μόνον ἴσως ἡ μεγάλη βοκαλίτσα Κάθυ Μπερμπεριάν (ἀπ' ὅ,τι προσωπικά ἔχομε ζήσει) ἔχει κατακτήσει, ἀντιπροσώπευε τό γνωστό μας (βλ. «ΝΕΑ» 3.11.74) ΚΟΛΛΕΓΚΙΟΥΜ ΒΟΚΑΛΕ φωνητικό σεξτέτο ἀπό τήν Κολωνία. Ἡ φωτεινότητα – διαφάνεια τῶν τίμπρων καί ὁ θαυμαστός ἔλεγχος ἀπειροελάχιστων διαβαθμίσεων τῆς ἀναπνοῆς, μαζί μέ τή σπάνια καθαρότητα ἄρθρωσης μεταμόρφωσαν σέ συνταραχτικοῦ ἐκφραστικοῦ πλάτους μυσταγωγία τό «Πάτερ Ἡμῶν», τό «Χαῖρε Μαρία» καί ἰδίως τό «Πιστεύω» τοῦ μεγάλου Στραβίνσκυ, ὅλα σέ σλαβονικά κείμενα. Τά λοιπά ἔργα: ἀσκήσεις σύγχρονης φωνητικῆς καί φωνηματικῆς γραφῆς (ἀπό τό ἐλεύθερο ρυθμικό μέλισμα ὡς τήν πρόζα καί τούς σκέτους ἤχους) πού εὐνοήθηκαν σκανδαλωδῶς ἀπό τήν ἐκτέλεση: Οἱ συνθέσεις *Ἔμβρυο, Στενά* καί *12:4* (χρονολογίες;) τοῦ Ἐλβετοῦ ΓΚΕΡΧΑΡΝΤ ΡΥΜ (γ. 1934) καί τό *Γαμήλιο Μαδριγάλι* (1976) τοῦ Οὔγγρου ΠΕΤΕΡ ΑΙΤΒΟΣ (γ. 1944.), ἀνάλαφρο παιχνίδισμα, ἀνίκανο γιά βαθύτερη ἐγγραφή.

Ὁ *Εἰρμός* (1975) καί ἡ *Καταβασία* (1972-3) τῶν ΑΔΑΜΗ (γ. 1929) καί ΤΕΡΖΑΚΗ (γ. 1938), ἀντίστοιχα, ἀμφότερων Βυζαντινόπληκτων, ἦταν φειδωλές σέ ἀντιθέσεις χαρακτήρα καί δραματικά-μορφολογικά κάπως ἐπίπεδες ἀσκήσεις ἑτεροφωνικῶν, συνήθως, πλεγμάτων μελισματικῆς γραφῆς, σέ συχνά ἐλεύθερη, ὅπως φαινόταν, ρυθμική ροή. Ὁπωσδήποτε στό τέλος τῆς συναυλίας νοσταλγούσαμε ἕνα παλιό καλό Ἀλλεγκρέττο στά 2/4! (Γαλλικό Ἰνστιτοῦτο, 16.12.1976)

Σ' ΕΛΛΗΝΩΝ ἐκτελεστῶν σύγχρονης μουσικῆς (τοῦ βαρύτονου Σπ. Σακκᾶ καί τοῦ συνθέτη πιανίστα Γ. Κουρουποῦ) τή δεξιοτεχνία ἀφιερώθηκε ἡ βραδιά «ΜΟΝΟΔΡΑΜΑ» πού, δυστυχῶς, ἄρχισε 30' ἀργότερα τοῦ κανονικοῦ. Ὁ Σακκᾶς, ἴσος πρός ἑαυτόν, ξεπέρασε γρήγορα κάποιο «γρέζι» στή φωνή του, φανερό στίς κολορατοῦρες τοῦ 68ου Ψαλμοῦ τοῦ Δαβίδ, σέ λατινική γλώσσα, «Σῶσον με ὁ Θεός, ὅτι ἐνεπάγην εἰς ἰλύν βυθοῦ», τοῦ συνθέτη Κίλμαγερ, εὔστοχο ὄχημα τῆς δεξιοτεχνίας του πού μᾶς πρωτοπαρουσίασε στίς 10.1.73 (βλ. «ΝΕΑ» 17.1.73). Θά θέλαμε ν' ἀκούσουμε καί μ' ἄλλο ἑρμηνευτή τά καλογραμμένα *6 Τραγούδια*, ἔργο 37 (1975) τοῦ Γ. ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΥ (γ. 1922): ἡ φωνητική γραφή ἤ τουλάχιστον ἡ ἑρμηνεία της ἀπό τό Σακκᾶ, φαινόταν πιό προχωρημένη ἀπό τή σίγουρη, ἀραιή, σχεδόν κινηματογραφική ἐδῶ κι ἐκεῖ, μετεμπρεσσιονιστική στίξη τῶν δρωμένων ἀπό τό πιάνο. Μαστορικά χτισμένος ὁ *Χωρόχρονος ΙΙΙ* (1976) τοῦ Θ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ (γ. 1935) προδίνει τεχνίτη τῆς σύνθεσης ξεσκολισμένο. Ὅμως τό ἔργο αὐτό, γιά βαρύτονο, πιανίστα σέ ρόλο «κρουστοῦ» καί μαγνητοταινία, μοιάζει νά ἀμφιταλαντεύεται ἀνάμεσα στήν ἐξαγγελλόμενη ἱερουργική πρόθεσή του, στό πλῆθος τῶν κειμένων πού ἀπαγγέλλονται ἤ τραγουδιῶνται (ἀπό τούς Ψαλμούς, ἑβραϊκά, ὥς τό Νίτσε κι ἀπό τίς Ἰνδικές «Οὐπανισάδ» ὡς τό Λάο Τσέ!) καί στή διαγραφόμενη ἐπιθυμία τοῦ συνθέτη νά ἐκμαιεύσει τήν ἐπίνευση τοῦ κοινοῦ βάζοντάς το νά μετέχει μουσικά (ψίθυροι, φωνές, «ἴσον» κ.τ.λ.) μ' ἕνα τρόπο ὄχι ἴσως πάντα ἱερουργικό, κάποτε διακοσμητικό ἤ παιχνιδίστικο καί πού πάντως δέν ἔπειθε σάν ὀργανική συνέπεια τῶν συμφραζόμενων.

Ἄλλη ὑποχρέωση μᾶς ἀνάγκασε νά φύγουμε στό β' μέρος. Σχολιάζουμε ἔτσι ἀπό παρτιτοῦρα τό ἐνδιαφέρον *Κόκκινο Τριχό* (1976), γιά ἀντρική φωνή καί πιάνο τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΥΡΟΥΠΟΥ (γ. 1942), ὅπου μιά κωμική ἀντιδικία (κάτι μεταξύ «κλοουνερί» καί Μπάστερ Κῆτον) ἀνάμεσα τραγουδιστῆ καί πιανίστα τούς ξεσκαπάζει βαθμιαῖα σάν ἀρχέτυπα τῆς σχέσης ἀφέντη - δούλου – σχέσης αἰώνιας, τοῦ σημαντικότερου ἴσως «κλειδιοῦ» γιά τήν ἀποκρυπτογράφηση τῶν μυστικῶν τῆς ἀνθρώπινης ψυχοβιολογικῆς ὑπόστασης. Ἡ κατακλείδα τοῦ μικροῦ αὐτοῦ ἔργου εἶναι δραματικότατη. (Γαλλικό Ἰνστιτοῦτο, 17.12.1976)

* * *

ΕΝΑΣ ΑΚΟΜΗ θρίαμβος τῆς σύγχρονης δεξιοτεχνίας πού ὅμως αὐτή τή φορά ἀρκετοί ἀπό τούς

συνθέτες τοῦ προγράμματος ἐξαίρονταν στό ὕψος του. Μιλοῦμε γιά τό κεραυνοβόλας τεχνικῆς, μέ συγχρονισμό «κομπιοῦτερ» καί ὑπερθετική ποιότητα ἤχου Σουηδικό πιανιστικό ντοῦο ΜΑΤΤΣ ΠΕΡΣΟΝ (γ. 1943) καί ΚΡΙΣΤΙΝΕ ΣΟΛΤΣ, ὁμότιμο τῶν μυθικῶν ἀδελφῶν Κοντάρσκυ. Στό πρόγραμμα «μουσική γιά δυό πιάνα καί (μαγνητο) ταινία», παρουσίασαν 8 συνθέσεις, καμιά ἀπορριπτέα: Ἀπ' αὐτές 4 καθήλωσαν τήν προσοχή μας κι εὐχηθήκαμε νά τίς ξανακούσουμε. Τά λυρικά, «γραμμικά» καί μέ «τροπικές» νύξεις *5 ντουέττα γιά δυό πιάνα* (1973) τοῦ ΣΒΕΝΤΑΒΙΝΤ ΖΑΝΤΣΤΡΑΙΜ (γ;), τίς θαυμάσιες *Διαθλάσεις* (1976) τοῦ ἴδιου τοῦ Πέρσον, ὅπου «σωρειτομελανίες» στοιβαζόμενοι μ' ἀκαταμάχητο διονυσιασμό (ὄχι μόνο «ζωγραφικό» ἀλλά καί μουσικότατο) στίς βαθιές περιοχές, διαλύονται σέ μιά μαγευτική αἰθρία στίς ψηλότερες, πρίν ἀπό μιά γοητευτική «κόντα», τήν *Ἐνυσχιμένη* (1964;) τοῦ γνωστοῦ μας Ἀμερικάνου φίλου τοῦ Χρήστου ΕΡΛ ΜΠΡΑΟΥΝ (γ. 1926), ὅπου τά ἀγριότερα «κλάστερς» σμίγουν καί συλλειτουργοῦν ὀργανικότατα μέ μιά ἠχητική φινέτσα παρούσα ὄχι μόνο στό «κλαβιέ» ἀλλά καί στίς νυσσόμενες μέ πεννάκι, ξεσκέπαστες χορδές καί τέλος τήν *Κωδωνοστοιχία* (1972-74) τοῦ ΜΠΕΝΓΚΤ ΧΑΜΠΡΑΙΟΥΣ (γ. 1928), μέ «γευστικότατες» σκληρές ἤ ἁπαλές ἁρμονίες, πού μέσα τους λύνονται μ' ἐντυπωσιακῆς εὐαισθησίας ἁρμονική συνέπεια φευγαλέα παραθέματα ἀπό τήν κλασική πιανιστική φιλολογία (Σοπέν).

Οὔτε ὅμως καί τ' ἄλλα ἔργα μείωσαν τό ἐνδιαφέρον μας: *Σχιζοφωνία* (1971) τοῦ ΑΡΝΕ ΜΕΛΛΝΑΙΣ (γ. 1933) μέ ἀπροσδόκητη... τονική κατακλείδα σέ μιά ἄλυτη δεσπόζουσα, τό *Πάνω ψηλά* τοῦ Ζάντστραιμ, οἱ *Ἐξαφανίσεις*, γιά πιάνο καί ταινία (1974) τοῦ ΜΠΕΝΓΚΤ-ΕΜΙΛ ΓΙΟΝΣΟΝ (γ.;) καί ἡ «κλοουνερί» σχεδόν, *Σόλο* (1958) τοῦ πολυσυζητημένου Ἀμερικάνου ΤΖΩΝ ΚΑΙΤΖ (γ. 1912) Ἐφάμιλλη ἴσως τῆς πολωνικῆς, ἡ σουηδική πλειάδα σύγχρονων συνθετῶν, πού περιλαμβάνει καί τόν πρωτεϊκό Ἴνγκβαρ Λίντχολμ, τόν Μπού Νίλσον κ.ἄ. δέν ἔχει καμιά σχέση μέ ἀνούσιους, σάν ταχινόσουπα, «ἀκαδημαΐζοντες» σάν τόν Κάρλ Ἔρικ Βέλιν, πού συχνά προβάλλουν οἱ ἐπίσημοι μουσικοί θεσμοί τῆς χώρας. (Γαλλικό Ἰνστιτοῦτο, 18.12.1976)

* * *

ΟΙ ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΕΣ, κυρίως ἐμφανίσεις (Σπῦρος-Χαρά Τόμπρα/βιολί-πιάνο, Στέλλα Γαδέδη/φλάουτο, Γιάννης Μανωλιδάκης/κιθάρα) τῶν δυό συναυλιῶν τῆς Κυριακῆς μέτρησαν ὅλη τήν ἄβυσσο πού χωρίζουν τά ἑλληνικά «μέτρα» ποιότητας στήν ἐκτέλεση ἀπ' ἐκεῖνα πού, μοιραῖα, ἐπικρατοῦν ἰδίως στή σύγχρονη μουσική καί πού τόσο λαμπρά ἐκπροσώπησαν οἱ ξένοι «κεκλημένοι» τῆς 5ης Ε.Ε.Σ.Μ. Θύματα κακῆς καί συντηρητικότατης διδασκαλίας στά Ὠδεῖα μας κι ἔπειτα τῆς ἐπαγγελματικῆς ρουτίνας, πολλοί μουσικοί μας ἔπεσαν καί θύματα τῶν καθιερωμένων ἀλλ' αὐτη τή φορά ἀναπόφευκτων καί ὡς ἕνα μικρό σημεῖο (γιά λόγους ὄχι τῆς παρούσης) δικαιολογημένων ὀργανωτικῶν προχειροτήτων. Πολλοί, ὅπως ξέρομε, τήν 1.12.76 δέν εἶχαν πάρει ἀκόμη τά ἔργα: ἁπλῶς λοιπόν τά «ψέλλιζαν». Θά περιμέναμε ὅμως μερικούς τουλάχιστον ν' ἀρνηθοῦν τόν πειρασμό τῶν ὁποίων χιλιάρικων ἀντάμειψαν τούς χαμένους, τελικά, κόπους τους. Γιατί ἡ ἀμυδρή ἰδέα μας γιά ἔργα, ἄν ὄχι ὅπως οἱ λυμφατικές *Ἀντιδράσεις* γιά βιολί καί πιάνο τοῦ Κέλτερμπορν, σίγουρα οἱ *Μεταλλαγές* (1973) τοῦ ΚΟΥΡΟΥΠΟΥ (Διάρκεια ἔργου: 4' 30". Διάρκεια ἐκτέλεσης... πάνω ἀπό 6') καί ἡ προφανῶς ἐνδιαφέρουσα *Κάννον*, τοῦ γνωστοῦ μας Ἀμερικάνου Καστάλντο, γιά φλάουτο, οἱ *Στροφές* γιά σόλο κιθάρα τοῦ ΣΦΕΤΣΑ (γ. 1945) καί ἡ ξεφτισμένη *Ἀκτινία* (1969), γιά κουϊντέτο πνευστῶν, τοῦ ΙΩΑΝΝΙΔΗ (γ. 1930), ἄσχετη μέ τό ὡραῖο ἔργο πού ξέρομε ἀπό ξένες ἐκτελέσεις, ἐγκυμονεῖ κινδύνους ἀδικιῶν, παραγνωρίσεων ἤ ἀνακριβειῶν ἀπό μέρους τοῦ κριτικοῦ.

Κοσμιότερη ἡ πιανίστα Ἑλένη Ἀποστολάκι-Ταζάρτες στά *Τρία Μικρά Κομμάτια* (1965/74) τοῦ ΓΙΑΝΝΗ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ (γ. 1939), πού περιμένει κανείς τήν εὐρηματική τους ν' ἁπλωθεῖ καί πέρα ἀπό τίς, εὔστοχες συχνά, ἀντιθέσεις διαφόρων σχημάτων-ὁστινάτι κυρίως: Ἡ ἑρμηνεύτρια ὅμως «μαλάκωσε» ἀρκετά ἀρκετές ἀπό τίς σκληρές συνηχήσεις τοῦ ἔργου καί οἱ παύσεις της δέν ἔκαμαν ἀντιληπτό ποῦ τελείωνε τό ἕνα κομμάτι κι ἄρχιζε τό ἄλλο.

Ὑπηρετήθηκαν ἔτσι μόνο τά ἔργα πού διηύθυναν ὁ Ἰωαννίδης (τέσσερα τόν ἀριθμό) καί ὁ Σπ. Ἀργύρης (ἕνα). Ἐμφανίστηκαν κι οἱ δυό προετοιμασμένοι μέ συγκινητική ἐπιμέλεια, κάτοχοι καί τῆς παραμικρότερης λεπτομέρειας κάθε παρτιτούρας καί πέτυχαν νά δώσουν σέ γενικές γραμμές ἀλλά καί μέ πολλές ἀπό τίς παραπάνω λεπτομέρειες ἐπαρκέστατες εἰκόνες τῶν διαφόρων συνθέσεων: μέ σίγουρο «μέτρημα» κι οἱ δύο, ὁ Ἀργύρης μέ πιό «κοφτές» *ἀντρέ* ἀπό τόν Ἰωαννίδη, πού ὅμως, καίτοι μέ κάποια ἔλλειψη ἄνεσης, ἔστησε πειστικότατα ὅλα τά ἔργα, παρά τίς σποραδικές διαλείψεις συγχρονισμοῦ.

Τά *Σχήματα* (1976), γιά φλάουτο, κλαρινέτο, τσέλο, πιάνο, τσέμπαλο, τσελέστα καί κρουστά (Σπ. Ἀργύρης), τοῦ Βλαχόπουλου, ὅπως καί τό θαυμάσιο σεξτέττο του *Ἀναμνήσεις* (1967) μᾶς αἰχμαλωτίζουν μέ τήν πρωτότυπη εὑρηματική τῶν ἠχοχρωμάτων του, παρά τήν εὐκολία κάποιων ἔμμεσων ἀναφορῶν του στόν ἐμπρεσσιονισμό καί σέ ἰδιώματα ὅπως τοῦ Φράνκ Μαρτέν ἤ τοῦ Μπάρτοκ.

Ἡ ἔκδηλη καί πρόσκαιρα μόνο διακοπτόμενη ἀπό κάποια ἀναταραχή, στατικότητα τοῦ *Μικροῦ Παιχνιδιοῦ* (1976) τοῦ Δ. ΜΑΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ (γ. 1949), πού φαινόταν γραμμένο σέ ἀξίες «ὁλόκληρων», ἐρχόταν σέ φανερή ἀντίθεση μέ τόν τίτλο τοῦ ἔργου. Ὁ ΝΙΚΟΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ (γ. 1946) στό *Νονέτο* (1976) γιά 5 πνευστά καί 4 ἔγχορδα, δουλεύει μέ ἀρκετή δεξιότητα ἕνα λεπτό ἀντιστικτικό ὑφάδι, ὡς μιά ἐντυπωσιακή ταυτοφωνία πού ἀπάγει σέ συνηχήσεις ἔκτης μεγάλης. Κάπου ἐκεῖ ἔπρεπε νά κλείσει τό ἔργο: τά λοιπά ἦταν ἐκ τοῦ περισσοῦ! Στό *Τρίο* (1974) γιά κιθάρα, κοντραμπάσο καί κρουστά τοῦ ΙΑΚ. ΧΑΛΙΑΣΑ (γ. 1921) τά διάφορα στοιχεῖα πού συνυπάρχουν κάνουν αἰσθητή τήν παρουσία τους μέ δυναμικά μέσα ἀλλά μοιάζουν νά ἀλληλοαναιροῦνται δίχως ν' ἀποχτοῦν κάποια συνοχή. Ὁ μαθητής τοῦ Ἰωαννίδη στή σύνθεση ΑΛΦΡΕΝΤΟ ΡΟΥΧΕΛΕΣ (γ;) στίς *Μουταθιόνες* (μεταλλαγές· χρονολ.;) δίνει νέο ἐνδιαφέρον σ' ἕνα ἠχητικό ὑλικό ἀρκετά φθαρμένο ἀπό χρήσεις τοῦ συρμοῦ. Τά ἀνανεώνει ἀλλ' ἀπό ἕνα σημεῖο καί πέρα μοιάζει νά μακρηγορεῖ σέ βάρος μιᾶς ἄμεσα προσλήψιμης μορφικῆς χειρονομίας πού τή ζητᾶ τό ἴδιο τό ὑλικό του.

Ἀριστούργημα ὅλης τῆς 5ης Ε.Ε.Σ.Μ. οἱ *Ἀναδρομές* (1976) τοῦ Δ. ΔΡΑΓΑΤΑΚΗ (γ. 1914) ἐπικυρώνουν θριαμβικά τήν πρόσφατη θαυμαστή του ὡριμότητα κι ἀνθοφορία ἀπό τήν ὁποία περιμένουμε μεγάλες ἐκπλήξεις. Ἡ γνωστή του γραφή, λυρική κατά βάθος (στικτογραφία, ἰσοκρατήματα, σύντομα «ὁστινάτι», μουσική ἀξιοποίηση τοῦ ἠχοχρώματος) γίνεται ὅλο πιό προσωπική, οὐσιωδέστερη κι ἐκλεκτότερη σέ ψυχισμό. Τό ἔργο ἀναδίνει μιά ἄμεση, δυσερμήνευτη ποίηση, καί μαγεία, σημάδι ἄφιξης τοῦ συνθέτη σέ περιοχές γειτονικές μ' ἐκεῖνες τῆς μεγαλοφυΐας (Γαλλικό Ἰνστιτοῦτο, 19.12.1976)

* * *

ΛΟΓΩ ΣΥΝΑΥΛΙΑΣ τῆς Κ.Ο.Α. παρακολουθήσαμε μόνο τό 6' μέ-

ἡ ΜΑΦΑΛΝΤΑ καὶ ὁ ΚΟΣΜΟΣ της

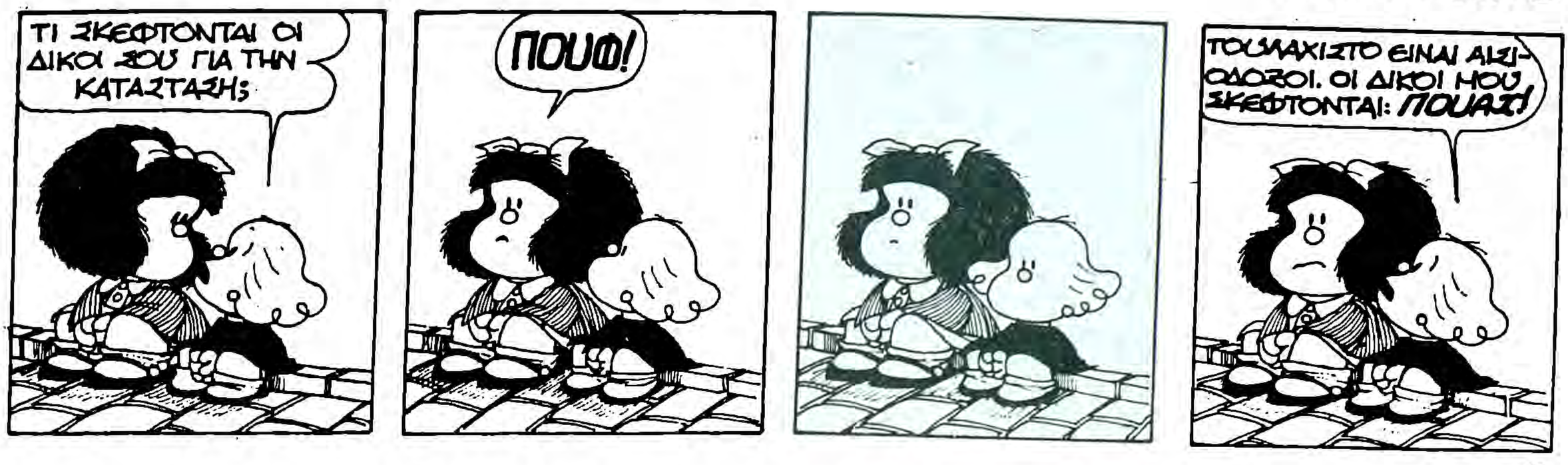

τοῦ ΚΟΥΪΝΟ

ρος τῆς συναυλίας τῆς 20.12, χάνοντας, δυστυχῶς, τό μόνο ἑλληνικό ἔργο τοῦ α΄, τό σόλο φλάουτο ἀπό τό μουσικόθεατρικό ἔργο *Μαγωδία* (1976) τοῦ ΝΙΚΟΥ ΜΑΜΑΓΚΑΚΗ (γ. 1929). Μᾶς ἀποζημίωσε ὅμως ὁ δαιμονικῆς δεξιοτεχνίας κι ἀγγελικῆς μουσικῆς εὐαισθησίας βιρτουόζος τῶν κρουστῶν ΣΥΛΒΙΟ ΓΚΟΥΑΛΝΤΑ, πρῶτα μέ μιά τελευταία δημιουργία τοῦ ΞΕΝΑΚΗ (γ.1921), τήν *Ψάπφα* (1976), ἀρχαϊκή μορφή τοῦ ὀνόματος τῆς Σαπφοῦς, «πού εἰσήγαγε τήν ἀφηρημένη ἀρχή τῆς παραλλαγῆς *(μεταβολῆς)* σέ ρυθμικά κύτταρα ποδῶν καί μέτρων πού ὀνομάζονται σαπφικά». Προσωπικά δέν καταλαβαίνω γιατί ὁ Ξενάκης, φόρεσε γκροτέσκα μάσκα Ἀφροασιάτη φύλαρχου, τόσο ξένη στόν ἐγκεφαλισμό του, γιά νά τιμήσει τή Λεσβία ποιήτρια. Παρά τήν ἀκαταμάχητη ζωντάνια τῆς ἐκτέλεσης, εἴχαμε ἕνα *παστίς* ὑλικῶν ἀπό εἰνομουσικολογικούς δίσκους: ἀπό τούς ἀσύμμετρους βαλκανικούς ρυθμούς ὥς τά συναρπαστικά πολυρυθμικά ἀφρικάνικα «τάμ-τάμ» καί τά μεταλλόφωνα τῶν ὀρχηστρῶν *γκαμελάν* τῆς Ἰάβας. Πολύ συναρπαστικότερος στή λεπτή τέχνη τῆς βαθμιαίας σαγήνευσης τοῦ ἀκροατῆ πού, τελικά, παραδίνεται ἄνευ ὅρων, ἦταν ὁ *Χορός* (1973) τοῦ σχετικά ἄγνωστου Γάλλου ΖΑΝ-ΠΙΕΡ ΝΤΡΟΥΕ (γ. 1935 ἤ 36), γιά μιά χορεύτρια (Φράνς Μέροβακ) κι ἕναν ἐκτελεστή κρουστῶν. Καί ἡ μέν χορογραφία, παρά τήν ἀρχική χυμώδη ζωϊκότητά της εἶχε ἐξαντληθεῖ στό τρίτο λεπτό. Ὅμως στήν ἀχανῆ σύγχρονη φιλολογία τῶν κρουστῶν ἐλάχιστα εἶναι τά ἔργα ὅπου μελωδικά καί ρυθμικά ὄργανα συγχωνεύονται τόσο τέλεια ἠχητικά. Δίχως ὀχληρά ἄμεσες ἀναφορές στίς ὀρχῆστρες τῆς Ἰνδονησίας, προπάτορες τῶν Δυτικῶν συγκροτημάτων κρουστῶν, ὁ συνθέτης ἀντιμετωπίζει τή συστοιχία τῶν ἰδιοφώνων καί μεμβρανοφώνων σάν ἕνα μόνο πελώριο ὄργανο, ὅπως τό ἐκκλησιαστικό (κάποτε ὁ ἐκτελεστής κρατᾶ 2 μπαγκέτες σέ κάθε χέρι) βάφοντας μέ μαγευτικά οὐρανοδόξαρα ἠχοχρωμάτων μιά λεπτῆς καί βαθύτατης συγκίνησης εὑρηματική πού μᾶς ἀποσαφήνιζε ἀκόμη καί τούς μακρινότερους ἁρμονικούς τῆς ὅποιας μουσικῆς μας εὐαισθησίας, καίρια δονημένης (Γαλλικό Ἰνστιτοῦτο, 20.12.1976).

* * *

Η ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ἴσως δοκιμασία ἑνός συνθέτη εἶναι μιά συναυλία μ' ἔργα του: ἐκεῖ βρίσκεται «ἐνώπιος ἐνωπίῳ» μέ τόν ἑαυτό του. Τή δοκιμασία ἀποδέχτηκε παλληκαρίσια ὁ ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ (γ. 1910), πού τό συνθετικό-παιδαγωγικό του ἔργο σημάδεψε τή νεότερη μουσική μας ὅσο λίγοι παράγοντες. Φύση ὑποστασιακά μουσική καί λυρική ἀκόμη κι ὅταν ἀποσαφήνιζε, στό πιάνο, κάποιο ἀντιστιχτικό πλέγμα ἤ ὅταν, στά πεταχτά, σκάρωνε τήν ἄσκηση τοῦ ἑπόμενου μαθήματός μας – μιά ὡραιότατη μελωδία γιά ἐναρμόνιση. Τά ἔργα τῆς συναυλίας παρακολουθοῦσαν τήν πορεία του, μετά τό '55 περίπου, μακριά ἀπ' αὐτό τόν τόσο ἀτόφιο λυρισμό. Τή χρονική ἔκταση τῶν *Ἠχομορφῶν* (1975) γιά σόλο βιολί, πού ἡ ἀκριβής καί εὐαίσθητη ἑρμηνεία τους στάθηκε ἀπό τίς μεγάλες στιγμές τῆς σταδιοδρομίας τοῦ Τάτση Ἀποστολίδη καί τῶν *Ρυθμῶν καί χρωμάτων* (1976) γιά σόλο βιολοντσέλο, ὅπου ὁ Σωτ. Ταχιάτης ἀνανέωσε τό θρίαμβό του τοῦ 1962 μέ τό *Μονόλογο* τοῦ Μαμαγκάκη, εἴδαμε αὐτή τή φορά σάν προσπάθεια ν' ἀποδυναμώσει τίς μελωδίες του μεγάλων διαστημάτων ἀπό τόν κυτταρικό λυρισμό τους, σπάζοντάς τες μέ διάφορα ἠχητικά «ἐφφέ» ἀλλά ξαναπιάνοντάς τες ὁλοένα. Νιώθαμε κάποια σύμφυτη μ' αὐτό τό λυρισμό ὀδύνη πού ἐπιχειροῦσε νά λυτρωθεῖ σέ «αὐστηρές» περιοχές «ἀπόλυτης μουσικῆς» (*Χρησμός*, τοῦ 1965 *καί 7 Κομμάτια γιά πιάνο*, τοῦ 1969, ἀπό τή Χάριτα Κλαδάκη, *κόσμια παιγμένα*). Ὅμως σέ τέτοιες περιπτώσεις ἡ λύτρωση ἰσοδυναμεῖ μέ μιά ἄρνηση τῆς (ἐπώδυνης) ταυτότητάς μας πού συνεπάγεται ἄλλα τιμήματα. Ἴσως μ' αὐτή τήν ἐσωτερική πάλη συνδέεται κάπως ἡ μελοποίηση τοῦ Καβάφη – μέ συνοδεία πιάνου (1974) ἤ μικροῦ ὀργανικοῦ συνόλου (1968) – πού ἡ μοναδικά αὐτάρκης μουσικά ποίησή του, ἀδειάζει ἀπό τήν τόσο πυκνή ὑποστασιακή κι ἰδιόμορφη οὐσία της μόλις προσπαθήσεις νά τήν τραγουδήσεις μ' ὁποιαδήποτε τρόπο. Ἔτσι ὅπως τήν ἑρμήνευσε ἡ Καίτη Κοπανίτσα, μέ ἐμφατική μουσικότητα πού ἀσφαλῶς ξεπέρασε ὥς ἕνα σημαντικό σημεῖο τίς φωνητικές της ἀδυναμίες, ἡ φωνητική γραφή θύμιζε κάπως Sprechgesang, τό ἰδιόμορφο ἐκεῖνο στύλ τοῦ «Φεγγαρίσιου Πιερότου» τοῦ Σαίνμπεργκ, μεταξύ ἀπαγγελίας καί τραγουδιοῦ. Στούς ἐνδιαφέροντες *Συνειρμούς* (1973), γιά ὄμποε, κλαρινέτο, κόρνο, πιάνο, κρουστά, τρίο ἐγχόρδων καί κοντραμπάσο, οἱ ἀντιθέσεις πού ἀναφέραμε ἔβρισκαν περισσότερο μιά εὐτυχισμένη συνύπαρξη ἄξια νά ὁδηγήσει στή διαλεχτική λύση τους. Ὅλοι οἱ ἐκτελεστές, μ' ἐπί κεφαλῆς τό συγκινητικά ἀφοσιωμένο Γιάννη Ἰωαννίδη ὑπηρέτησαν ἀξιοπρεπέστατα τή μουσική. Εὖγε τους. Οἱ ἀνάγκες ἔγκαιρης παράδοσης τοῦ ἀνά χεῖρας δέν μᾶς ἄφησαν ν' ἀκούσουμε τό *Κονσερτίνο γιά πιάνο καί ἔγχορδα* τοῦ 1962, γνωστό μας ὅμως ἀπό ἄλλοτε. (Χαρά Τόμπρα, πιάνο, Σπ. Τόμπρας δ/ση). (Γαλλικό Ἰνστιτοῦτο, 21.12.1972).

* * *

ΑΠΟ ΤΙΣ εὐτυχέστερες γηγενεῖς συμμετοχές, ἡ τελευταία συναυλία ὑπό τόν Θ. Ἀντωνίου. Δύο ἄγνωστα στό κοινό μας ἀριστουργήματα τῶν ὄχι πολυπαιγμένων καθ' ἡμᾶς φημισμένων σύγχρονων Ἰταλῶν λυρικῶν τῆς πρωτοπορίας ΜΠΡΟΥΝΟ ΜΑΝΤΕΡΝΑ (1920-75) καί ΛΟΥΤΣΙΑΝΟ ΜΠΕΡΙΟ (γ. 1925). Ὁ *Θρησκευτικός Κῆπος* (1972) τοῦ πρώτου, διάλογος μεταξύ «ἐλεύθερης», μέ στοιχεῖα αὐτοσχεδιασμοῦ καί «κλειστῆς», μέ ἀκρίβεια σχεδιασμένης καί καθορισμένης στό χαρτί μορφῆς, ἀφήνει στόν ἀρχιμουσικό τόν ἔλεγχο τῶν ἀρθρώσεων ἀνάμεσα στίς συνιστῶσες του. Διαπνέεται ἀπό τή μαγεία ἑνός πλούσιου σέ πρωτότυπα, ὀνειρικά ἠχοχρώματα μεσογειακοῦ λυρισμοῦ πού διαποτίζει ἕνα εὐτυχισμένο σμίξιμο νεότροπων ἠχητικῶν μαζῶν μέ παρελθοντοφανέστερες «γραμμικές» ἀποστροφές. Τά ἐπανειλημμένα σαλπίσματα δύο τρομπετῶν, στήν κατακλείδα, ἀντιπροσωπεύουν, σέ σχέση μ' ὅ,τι ἔχει προηγηθεῖ, ὄχι μόνο ἕνα συναρπαστικό μορφολογικό εὕρημα ἀλλ' ἴσως καί μιά ἀφύπνιση ἀπό τή μαγεία τοῦ ὀνείρου. Μ' ὅλο πού τά *11 Λαϊκά Τραγούδια* (1965) τοῦ Μπέριο εἶναι γραμμένα γιά τή θεία ἑρμηνευτική τέχνη τῆς βοκαλίστας Κάθυ Μπερμπεριάν καί πού ἡ βιόλα ἔπαιζε μέ ἀπαράδεκτη τονική ἀστάθεια, ἡ εὐσυνείδητη ἑρμηνεία τους ἀπό τό Σπ. Σακκᾶ (βαρύτονο) καί τό Θόδωρο Ἀντωνίου συνιστᾶ ἀπαράγραπτης ἀξίας προσφορά στό κοινό μας. Δίνοντάς τους τή συνοχή ἑνός «κύκλου» τοῦ Σοῦμπερτ ἤ τοῦ Βόλφ, ὁ συνθέτης ἔχει ἐπιλέξει λαϊκά τραγούδια τῶν Η.Π.Α., Ἀρμενίας, Γαλλίας, Σικελίας, Σαρδηνίας καί Ἀζερμπαϊτζάν. Γύρω τους, μέ φλάουτο/πίκολο, κλαρινέτο, βιόλα, βιολοντσέλο καί δυό «κρουστούς» προεκτείνει τήν ἀρχέγονη μουσική τους οὐσία σ' ἕνα ἀραχνοΰφαντο πλέγμα ἁρμονιῶν καί ἠχοχρωμάτων πού κάποτε ἀντιπροτείνει στήν κίνηση τῆς φωνῆς ἕνα προσωπικότατο ἀλλ' ὁμοούσιο μαζί της μελωδικό σχόλιο.

Κάτω ἀπό τόν ἀπρόσωπα «μοντέρνο» τίτλο *Χωρόχρονος II*, γιά βαρύτονο κι ἐνόργανο σύνολο (1973) ἀνακαλύπτουμε μιά ἀπό τίς ἐλκυστικότερες καί πιό καλοδουλεμένες παρτιτοῦρες τοῦ Θ. Ἀντωνίου. Μέ ἀφετηρία τά ἀποσπάσματα ἀπό τούς Ψαλμούς, τόν Τ.Σ. Ἔλιοτ, τή Γένεση, τά Μυστήρια τοῦ Ἑρμῆ Τρισμέγιστου, τόν Κρίσνα, τό Νίτσε, τό Λάο Τσέ κ.ἄ. πού τραγουδᾶ ἤ ἀπαγγέλλει ὁ βαρύτονος (Σπ. Σακκᾶς) καί χαρίζοντάς τους μιά ἐσωτερική συγκινησιακή συνοχή, ὑφαίνεται γύρω τους μιά ἐνδιαφέρουσα μουσική, εὔστοχης ἀτμοσφαιρικότητας, κινηματογραφικῆς κάποιες στιγμές. Πολλά «ἀπόλυτα» εὑρήματα ἀνανεώνουν τό ἐνδιαφέρον τοῦ ἀκροατῆ ὥς τήν τελευταία στιγμή.

Μεγάλη στιγμή τῆς βραδιᾶς οἱ εὐλαβικότατες ἐκτελέσεις τῶν γνωστῶν μας *Ἀναπαραστάσεων I*, «*αστρωνκατοιδανυκτερωνομηγυριν*» (1968) καί *3 «ὁ πιανίστας»* (1969) τοῦ ἐπώδυνα, ὅσο καί τίς πρῶτες στιγμές τῆς παντοτινῆς του φυγῆς, ἀπόντος, ΓΙΑΝΝΗ ΧΡΗΣΤΟΥ (1926-70), πού ἄν ζοῦσε, θά γινόταν τό Γενάρη 51 ἐτῶν. Τό πόσο ἀλγεινά ζεῖ μές στούς πρώτους αὐτούς ἑρμηνευτές τό τρομερό ὑπαρξιακό του μήνυμα, ἀπόδειξαν ὄχι μόνο οἱ Σπ. Σακκᾶς καί Θ. Ἀντωνίου στήν πρώτη, ἀλλ' ἰδίως ὁ Γρηγόρης Σεμιτέκολο, συνταραχτικότερος παρά ποτέ, στή δεύτερη. Ἡ ἔνταση τοῦ δοσίματός του μετουσίωσε τό ἄγχος εὐνουχισμοῦ τοῦ «πιανίστα» σέ μιά προμηθεϊκή ὑπαρξιακή ἀπελπισία καί περήφανη ἔγκληση τοῦ ὑπαίτιου μιᾶς ἄδικης κοσμογονίας Θεοῦ-Δυνάστη. (Γαλλικό Ἰνστιτοῦτο, 22.12.1976. Βλ. καί Γ. Λεωτσάκου: «Πέμπτη Ἑβδομάδα Σύγχρονης Μουσικῆς», «ΒΗΜΑ» 23.12.76, σελ. 4 καί «Φινάλε - Παραλειπόμενα τῆς Πέμπτης Ε.Ε.Σ.Μ.», «ΒΗΜΑ» 30.12.76, σελ. 4).

• εικαστικά •

Τοῦ Γιώργη Πετρῆ

Ἡ χαρακτική προσπάθεια τοῦ Δημήτρη

Ὁ Δημήτρης Παπαγεωργίου ἤ ἁπλά Δημήτρης, ὅπως εἶναι γνωστός στήν Ἱσπανία, ἐκθέτει χαρακτικά του στήν ΩΡΑ, κι εἶναι ἕνας χαράκτης, πού τέλειωσε τίς σπουδές του στή Σχολή Καλῶν Τεχνῶν στήν Ἀθήνα στά 1954. Ἀπό τότε ἐγκαταστάθηκε μόνιμα καί δούλεψε στή Μαδρίτη. Ὁ χαράκτης αὐτός κοπίασε πολύ στόν τόπο τῆς νέας του ἐγκατάστασης πού εἶχε ἀρκετές ἀναλογίες μέ τή δική μας χώρα κι ἀσφαλῶς κι ἔντονες διαφορές. Ὁλόκληρη ἡ δουλειά τοῦ Δημήτρη, ἔχει ὑποστεῖ τέτοιες διαβρώσεις. Παρ' ὅλο πού τά καλλιτεχνικά σύνορα τῆς Εὐρώπης φάνηκαν κάποτε σάν νά ἔπαυσαν νά λειτουργοῦν, κι ἡ μοντέρνα τέχνη φαινόταν σάν νά ταξίδευε ἀπ' τή μιά χώρα στήν ἄλλη, χωρίς νά χάνει τά νερά της, ἡ κάθε γνήσια προσφορά ἔφερνε τελικά τή σφραγίδα τοῦ τόπου πού γεννήθηκε.

Ὁ Δημήτρης, ἄνθρωπος εὐαίσθητος πού προέρχεται ἀπό μιά ρουμελιώτικη ἀγροτική οἰκογένεια, εἶναι ἕνας καλλιτέχνης πού τό πρῶτο εἰκαστικό γλωσσάρι του ἀρθρώθηκε ἀπό πράγματα πού τοῦ τάδωσε ἄμεσα ἡ ἑλληνική ζωή καί φύση. Γεμάτος νοσταλγία καί μεράκι – κάτι σάν τό ἱσπανικό πάθος – δέν μποροῦσε ν' ἀπαλείψει τή νιότη του. Τό ἔργο του στηριγμένο σέ στέρεες βάσεις περνοῦσε διαδοχικά ἀπ' τή μιά στήν ἄλλη φάση του, μένοντας πάντα στό ἴδιο μεταίχμιο. Παντοῦ βρίσκει κανείς τίς νοσταλγικές του ἀναμνήσεις ἀπ' τήν πατρίδα του, κι ὄχι μονάχα σάν συμβολικές μορφές, μά καί μέ ἄμεσες ὀπτικές ἐμπειρίες.

Ὁ Δημήτρης βρῆκε ἐντονότερα τόν ἑαυτό του μέσα στή νεοελληνική ποίηση καί πρό παντός τήν ποίηση τοῦ Γιάννη Ρίτσου! Ἡ ὑψηλή αὐτή ποίηση τόν ἀφοροῦσε ἄμεσα. Βάλθηκε ἔτσι νά εἰκονογραφήσει, κατά τό διάστημα τῆς δικτατορίας, τή «σονάτα τοῦ σεληνόφωτος», κι ἡ ἐργασία του αὐτή ἔγινε μ' ἀληθινό πάθος. Μέ μεγαλύτερο πάθος καί φροντίδα εἰκονογράφησε πρόσφατα τά γνωστά ἀντιστασιακά ποιήματα – πάλι τοῦ Ρίτσου – τά «λιανοτράγουδα τῆς πικρῆς πατρίδας». Ὑπάρχει μιά πληθωρική ἐπιμέλεια καί εὑρηματικότητα σ' αὐτή τήν προσπάθεια. Τά ποιήματα χαραγμένα στό χαλκό, εἶναι σπά ἑλληνικά ἀντιγραφή τῆς ἴδιας τῆς γραφῆς τοῦ ποιητῆ. Παρουσιάζονται ὅμως μεταφρασμένα καί στά ἱσπανικά, τά γαλλικά καί τά ἐγγλέζικα. Κάθε γλώσσα καί διαφορετικό τύπωμα. Τά ξώφυλλα ντυμένα ἀπό χειροκάμωτο μεταξωτό ὑφαντό τῆς Θράκης κι ὁ τίτλος κεντημένος στό χέρι ἀπό τή γυναίκα τοῦ καλλιτέχνη. Τά κείμενα συνοδεύουν γκραβοῦρες ὅπου οἱ μορφές περνώντας στό χῶρο τοῦ ὑπερπραγματικοῦ, ὑποβάλλουν ὄχι περιγραφικές ἀντιστοιχίες, μά ὁμόλογες ψυχικές καταστάσεις πού θά μποροῦσε κανείς ν' ἀντλήσει ἀπό τήν ὑψηλή καί περιεκτική ποίηση τοῦ Ρίτσου. Ἀντανακλοῦν ἔτσι, κι ὡς ἕνα σημεῖο, κάτι ἀπό τήν πυκνότητα τοῦ στίχου, μά ὅπως καί νά τό δεῖς εἶναι δύσκολο νά βρεθεῖ ἕνα ἰσοδύναμο, στήν περιοχή ὁποιας τέχνης καί νἆναι, μέ τήν καταπληκτική ἱκανότητα τοῦ ποιητῆ νά λέγει τό πᾶν μέ δυό τρεῖς καθημερινές κουβέντες. Στό γύμνασμα αὐτό πού ἔχει ἀρχή, μά δέν ἔχει τέλος, ὁ Δημήτρης πάλαιψε ὅπως πάντα ἀκούραστα, καί μέ σεμνότητα μᾶς δείχνει τά προϊόντα τοῦ μόχθου καί τῆς ἀγάπης του.

Ὁ Δημήτρης εἶναι ἕνας ἀπ' τούς λιγοστούς καλλιτέχνες πού ἔνοιωσε βαθιά τήν ποίηση τῆς τεχνολογίας στή χαρακτική. Μέ τόν καιρό ἔστησε ἕνα δικό του ἐργαστήρι στή Μαδρίτη, πού λίγο λίγο τό ἐφοδίασε μέ κάθε λογῆς σύγχρονα σύνεργα. Ἔκανε πολύπλοκες δοκιμές κι ἔφτασε στό ν' ἀποδώσει τίς πιό ἄπιαστες λεπτομέρειες σ' ἕνα χαρακτικό. Ἐξοπλισμένος μέ τή συναρπαστική αὐτή ἐμπειρία, κάλεσε κι ἄλλους ἱσπανούς συναδέλφους του νά τυπώσουν ἔργα τους στό ἐργαστήρι του. Ἡ ἐπιτυχία του βρίσκεται σπό ὅτι ἔπεισε γνωστούς ἱσπανούς ζωγράφους νά μάθουν τή μέθοδο καί νά τυπώσουν ἔργα τους σέ πολλά ἀντίτυπα. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικά μερικά ὀνόματα ἀπ' τούς ζωγράφους αὐτούς, σάν τοῦ Κοσίο, Δίαθ, Παλένθια, Μιλιάρες, Βουθέντε, Σάουρα, Κανογάρ, Χενοβές, Βίρδες κ.λπ.

Μέ τόν τρόπο αὐτόν γνωστοί καλλιτέχνες μπόρεσαν νά πολλαπλασιάσουν τά ἔργα τους καί νά τά κάνουν ἔτσι προσιτά σ' εὐρύτερα στρώματα. Τό ἀρχεῖο πού διαθέτει ὁ Δημήτρης στό ἐργαστήρι του, ἀποτελεῖ ἕνα ἀληθινό μνημεῖο τῆς σύγχρονης ἱσπανικῆς χαρακτικῆς.

Τό βασικό πρόβλημα, νά βγεῖ ἕνα ἔργο τέχνης σέ πολλά πρωτότυπα ἀντίτυπα, βρίσκει σ' ὅλες τίς χῶρες τή χαρακτική σάν πρώτη - πρώτη λύση του. Ὁ Δημήτρης μπόρεσε ν' ἀπαντήσει, ὡς ἕνα βαθμό στό τεράστιο αὐτό αἴτημα, κι αὐτό ἀποτελεῖ μιά μεγάλη κοινωνική του προσφορά στήν Ἱσπανία. Νομίζουμε πώς θά μποροῦσε νά ἐπιχειρηθεῖ κάτι ἀνάλογο καί στήν πατρίδα μας. Ποιός θά τολμήσει; Τήν ἀπάντηση πρέπει νά τή δώσουν ὀργανωμένοι ἴσως οἱ νέοι ζωγράφοι μας.

ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΑ

Σέ δυό αἴθουσες τῆς Ἀθήνας, ἐκτέθηκαν τόν τελευταῖο καιρό λαϊκά ὑφαντά.

● Στήν αἴθουσα Ἀναστασόπουλου (ὁδός Χάρητος) εἴδαμε ποδιές, λαμπρά λαϊκά ὑφαντά, σχεδόν ἀπό κάθε γωνιά τῆς Ἑλλάδας. Τό ἐξάρτημα αὐτό ἔχει χάσει ἀπό καιρό τήν πρακτική του σημασία καί ἐπέζησε μονάχα σάν διακοσμητικό συμπλήρωμα. Ὅμως τά εἴδη αὐτά παρουσίασαν κάτω ἀπ' τά μάτια μας μιάν εὐρύτατη σειρά ἀπό σύμβολα πού πέρα ἀπό τή διακοσμητική ἔχουν καί μυθική σκοπιμότητα. Εἶναι ἐπείγουσα ἀνάγκη νά καταρτιστεῖ ὁ πλήρης κώδικας αὐτῆς τῆς συμβολικῆς, γιατί αὐτό μπορεῖ νά μᾶς ὁδηγήσει, ἐκτός ἀπό κοινωνικά, καί σ' ἐθνολογικά συμπεράσματα.

● Στήν «Ὥρα» εἴδαμε τά λαϊκά κρητικά ὑφαντά τῆς Σοφίας Κανᾶ, πού δέν παρουσίασε καμιά συλλογή ἀπό λαϊκά ὑφαντά, ἀλλά κάποιαν ἐπανερμηνεία τους πού τήν ἐκτέλεσαν κρητικές ὑφάντριες κάτω ἀπό τίς ὁδηγίες της. Ὅταν κάποτε ἔπεσε στά χέρια της ἕνα κομμάτι ἀπό παλιό λαϊκό ὑφαντό, πού εἶχε, φαινομενικά τουλάχιστο, μόνο διακοσμητικά μοτίβα, οἱ γυναῖκες τῆς περιοχῆς τῆς ἐξήγησαν κάτι πού εἶναι ἀρκετά γνωστό κι ἀπό ἄλλες περιοχές: Πώς τά μοτίβα αὐτά ἦταν σύμβολα, δηλαδή φορεῖς μιᾶς συγκεκριμένης σημασίας. Ἡ κα Κανᾶ, κατάρτισε τό γλωσσάρι αὐτῆς τῆς συμβολικῆς, μά δέν ἐπανάλαβε τίς παλιές συνθέσεις. Διατήρησε ὡστόσο τή λειτουργία τους. Χρησιμοποίησε παλιά σήματα, πού δουλεύουν ἀμεσότερα τή σημασία τους μέ μιάν ἀναγωγή στό πραγματικό, καί τήρησε ἕνα ἀπό τά βασικότερα γνωρίσματα πού ἔχουν τά ἔργα τῆς λαϊκῆς τέχνης, δηλ. τό διηγηματικό τους χαρακτήρα. Ἔτσι μπόρεσε νά ὀπτικοποιήσει μέ παλιά σήματα, κι ὄχι πάντα στενότερα περιγραφικά, λ.χ. μιά μαντινάδα, καί φυσικά τό ἀποτέλεσμα δέν διεκδικεῖ τό προνόμιο τῆς εἰκονιστικῆς ἀποκλειστικότητας, ἀφοῦ αὐτή ἡ εἰκονογράφηση μποροῦσε νά διατυπωθεῖ μ' ἄλλες μορφές. Ἡ σημασία τοῦ σήματος δέν προκύπτει ἀπ' τήν καταγωγή του καί γι' αὐτό ὁ θεατής μαθαίνει τί εἰκονίζει ἡ παράσταση, ἀπ' τόν κατάλογο τῆς ἔκθεσης. Τέτοια τυποποιημένα γλωσσάρια, σχετικά μέ τή σημασία πού ἔχουν τά μοτίβα πού χρησιμοποιοῦνται στά ἐγχώρια ὑφαντά ἀπό παράδοση, σημειώσαμε κι ἀλλοῦ, κυρίως ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἡ πρώτη ὕλη γιά τέτοια ὑφαντά, δηλαδή ἡ κτηνοτροφία πού δίνει τό μαλλί. Ὀφείλουμε ὡστόσο νά διευκρινίσουμε πώς σ' ἄλλες περιοχές ὑπάρχει στενότερη ἀναφορά στό πραγματικό ἀντικείμενο, ἐνῶ τά κρητικά εἰκονογραφοῦν κι ἀφηρημένες ἔνοιες: Τό Θεό, διακυμάνσεις στίς δυσκολίες τῆς ζωῆς κ.λπ. Αὐτό εἶναι κάτι πού χρειάζεται νά ἐρευνηθεῖ, γιατί μαρτυρᾶ μιά διαφορετική πολιτιστική κατεύθυνση.

Ὀφείλουμε νά σημειώσουμε, ἀκόμα, πώς σέ κάποιο ὑφαντό μέ μοτίβα πού προέρχονται ἀπό παλιά ὑφαντά, βρήκαμε παραστάσεις μέ ἄλογα πού τρέχουν, καμωμένες μέ τρόπο νατουραλιστικό. Μποροῦμε κι ἀπό κεῖ ν' ἀντιληφτοῦμε πόσο εἶναι δύσκολο νά κατατάξουμε σ' ἕναν καί μόνο τύπο, τίς μορφές τῆς τέχνης πού τήν ὀνομάζουμε λαϊκή.

« το βιβλιο »

● **Σωστό παιδικό βιβλίο καί ἐκπαιδευτικό παιγνίδι.**
● **Βιβλίο γύρω ἀπό τή γυναίκα καί τά προβλήματά της.**
● **Εἰδικευμένο τμῆμα στό πολιτικό βιβλίο, ψυχολογία, ποίηση, θέατρο, μουσική, κινηματογράφο καί λογοτεχνία.**

Μασσαλίας 5 τηλ. 3610195

ΜΙΑ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΓΙΑ ΣΩΣΤΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

•βιβλίο•

PETER TOMPKINS — CHRISTOPHER BIRD —
Ἡ μυστική ζωή τῶν φυτῶν. Παραψυχολογία.
Μετ: Γιούρι Κοβαλένκο. Ἐκδόσεις Χατζηνικολῆ – Ἀθήνα 1976.

Τό βιβλίο γράφτηκε γιά νά γνωρίσει ὁ κόσμος τόν κίνδυνο πού διατρέχει ὁ πλανήτης μας ἀπό τίς χημικές καλλιέργειες. Μόνο ἡ ὀργανική καλλιέργεια θά σώσει τή γῆ, ὑποστηρίζουν οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου. Παραθέτουν πλῆθος ἀπό πειράματα Ἀμερικανῶν, Σοβιετικῶν καί Ἰαπώνων πού ἀποδεικνύουν τίς βλάβες πού προξενοῦνται στόν φυτικό κόσμο. Καί μαζί, κάνει ἀποκαλυπτικό αὐτό τό βιβλίο, ἡ ἐξιστόριση τοῦ πῶς αὐτός ὁ κόσμος τῶν φυτῶν, ὑποφέρει, πονᾶ, χαίρεται· αἰσθάνεται σιωπηλά – καί πάντως αἰσθάνεται.

ΓΚΥ ΜΠΙΟΛΑ
Μαρξισμός καί περιβάλλον.
Μετάφρ: Β. Κούρια. Εἰσαγωγή – ἐπιμέλεια Χρ. Βραχνιάρη. Ἐκδόσεις «Πανόραμα». Ἀθήνα 1976.

Τό ἐνδιαφέρον αὐτοῦ τοῦ βιβλίου βρίσκεται στό ὅτι ἐξετάζει τό οἰκολογικό πρόβλημα ἀπό τή σκοπιά τοῦ μαρξισμοῦ. Μέ τή θεώρηση αὐτή, τό περιβάλλον βρίσκεται σέ μιά ἀδιάρρηκτη ἑνότητα μέ τόν ἄνθρωπο, τήν πρακτική του δραστηριότητα, τίς κοινωνικές του σχέσεις, τό κοινωνικοπολιτικό καθεστώς στό ὁποῖο ζεῖ. Οἱ ἀπόψεις τοῦ συγγραφέα εἶναι ἀντίθετες ἀπό τίς τρέχουσες, τεχνοκρατικές θεωρήσεις πού συνδέουν τό οἰκολογικό μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας. Μόνο ἡ ἀλλαγή τοῦ συστήματος θά δώσει τήν ὁριστική λύση γιά τό μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας καί θά προστατεύσει τή ζωή τῶν ἐργαζομένων. Ἔτσι τό πρόβλημα τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος ἀποτελεῖ, σήμερα, ἕνα ἀπό τά κεντρικά ἀγωνιστικά ζητήματα ἐναντίον τῆς ἐξουσίας τῶν μονοπωλίων.

ΕΝΒΕΡ ΧΟΤΖΙΑ
Ἔκθεση σχετικά μέ τή δράση τῆς Κ.Ε. τοῦ Κόμματος Ἐργασίας τῆς Ἀλβανίας.
Ἐκδόσεις «Πορεία». Ἀθήνα 1976.

Ἡ εἰσήγηση τοῦ ἡγέτη τοῦ ΚΕΑ, παρουσιάστηκε στό τελευταῖο (1-11-76) συνέδριο τοῦ κόμματος. Ἀποτελεῖ, ἔτσι, τό πιό πρόσφατο καί ὁλοκληρωμένο – καί γι' αὐτό χρήσιμο – ντοκουμέντο σχετικά μέ τίς πολιτικές θέσεις τοῦ ΚΕΑ. Ὅ,τι παρουσιάζει εἰδικό ἐνδιαφέρον γιά τόν Ἕλληνα ἀναγνώστη εἶναι οἱ θέσεις σχετικά μέ τίς ἑλληνοαλβανικές σχέσεις – πού χαρακτηρίζονται φιλικές – καί τή θέση τῆς ἑλληνικῆς μειονότητας στήν Ἀλβανία. Ἄλλο ἐνδιαφέρον σημεῖο – γιό τό βαθμό τῶν Κινεζοαλβανικῶν σχέσεων καί τήν προοπτική τους – εἶναι ἡ ἀναφορά στήν Κίνα καί οἱ ὑπαινικτικές ἀποστροφές γιά τίς πρόσφατες ἐξελίξεις.

ΣΤΑΥΡΟΥ Γ. ΒΛΟΝΤΑΚΗ
Ἡ «ὀχυρά θέσις Κρήτης»-Χρονικό.
Ἀθήνα 1976.

Τό βιβλίο τοῦ Στ. Βλοντάκη ἔχει μοναδικό ἐνδιαφέρον: ἐξετάζει μιά ἐποχή καί μιά περιοχή μέ πολλές ἰδιομορφίες. Μικρό τμῆμα τοῦ νομοῦ Χανιῶν (ἡ βορεινή λωρίδα ἀπό τό Καστέλι Κισσάμου ὡς τή Σούδα) ἦταν γερμανοκρατούμενο μέχρι καί τόν Μάη τοῦ '45 πού ὁλοκληρωτικά κατέρρευσε ὁ Ναζισμός. Μετά τήν κατάρρευση καί γιά δυό μῆνες ἀκόμα – ὥς τόν Ἰούλη τοῦ '45 – Ἄγγλοι καί Γερμανοί συνυπάρχουν στήν περιοχή: εἶναι ἡ φάση τῆς παράδοσης τῶν ναζί στούς νικητές συμμάχους. Στήν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα, τήν ἴδια περίοδο, μαινόταν ὁ ἐμφύλιος: συγκρούσεις ΕΛΑΣ–ΕΔΕΣ, Δεκεμβριανά, Βάρκιζα... Στά Χανιά, ἡ ἐαμική ἀντίσταση κυριαρχοῦσε.

Οἱ ἰδιόμορφες αὐτές συνθῆκες, συνθέτουν περιστατικά μέ μοναδικότητα. Ὁ συγγραφέας, στέλεχος τῆς ΕΠΟΝ τήν περίοδο αὐτή, ἔχει μιά ἄμεση γνώση προσώπων καί γεγονότων. Μελετώντας μαρτυρίες, μπόρεσε νά ἀνασυνθέσει τήν ἐποχή καί νά δώσει τήν ἱστορική διαδρομή αὐτοῦ τοῦ «καυτοῦ» δεκάμηνου.

Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή, τό βιβλίο ἀποτελεῖ μιά ἐνδιαφέρουσα μονογραφία· τό πλῆθος καί ἡ ποιότητα τέτοιων, ἐπί μέρους, μελετῶν ἀποτελεῖ τό ὑλικό ὑποδομῆς γιά τή συνθετική Ἱστορία τῆς Ἀντίστασης – ἄν κάποτε τελικά γραφτεῖ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
Φιλοσοφία. Διπλός (5-6) τόμος τῆς ἐπετηρίδας τοῦ «Κέντρου Ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας»
Ἀθήνα 1975-76.

Στόν τελευταῖο, διπλό, τόμο τῆς «Φιλοσοφίας», δημοσιεύονται μελετήματα συστηματικῆς φιλοσοφίας καί ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, γραμμένα ἀπό Ἕλληνες καί ξένους ἐρευνητές. Ἀπό τίς συμβολές τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας σημειώνουμε τίς ἀκόλουθες: Ε. Ρούσσου, Ἡράκλειτος καί Ἀρχίλοχος, Κ. Δεσποτόπουλου, Περί ἐπανάστάσεως κατά Πλάτωνα, Μ. Δραγώνα-Μονάχου, Τό πρόβλημα τοῦ κακοῦ στόν Φίλωνα, Λ. Μπενάκη, Κριτική ἔκδοση καί ἑρμηνεία τοῦ «Περί τῶν ἰδεῶν, ἅς ὁ Πλάτων λέγει» τοῦ Μιχαήλ Ψελλοῦ καί A.A. Long: Heraclitus and Stoicism.

ΕΥΑΓΓ. Λ. ΖΑΜΑΝΟΥ
Θερμοπύλαι – ὑπό τό φῶς τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης.
Ἀθήνα 1976.

Στό συστηματικό αὐτό ἱστορικό μελέτημα, ὁ συγγραφέας ἔχει δυό βασικά καί σίγουρα βοηθήματα: Τήν προσεκτική, καί κριτική, ἀνάγνωση τοῦ Ἡρόδοτου καί τή βαθιά γνώση τῆς τοπογραφίας πού σχετίζεται μέ τή μάχη στίς Θερμοπύλες. Μέ αὐτά τά βοηθήματα μπορεῖ νά ἀναζητᾶ τήν ἀλήθεια καί μέσα ἀπό τίς κρίσεις καί τά κείμενα ἄλλων μελετητῶν. Τά βοηθήματα μέ χάρτες καί διαγράμματα συμβάλλουν στήν κατανόηση τοῦ θέματος καί κάνουν πειστική τήν «ἀναστήλωση» τῶν γεγονότων πού σχετίζονται μέ τήν ἱστορική μάχη.

Τ. ΑΝΘΟΥΛΙΑ
Μαθηματικά τοῦ Δημοτικοῦ καί τοῦ Γυμνασίου.
Ἐκδόσεις «ΧΕΛΙΔΟΝΙ». Θεσ/νίκη 1976

Τά βιβλία τῆς σειρᾶς αὐτῆς εἶναι ἀπό τά καλύτερα ἑλληνικά δείγματα γιά τή μαθηματική παιδεία στίς μικρές ἡλικίες. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ὕλης, ἡ παρουσίαση καί ἡ μέθοδος εἶναι ὑποδειγματικά.

ΠΑΝ. ΧΡ. ΧΑΤΖΗΓΑΚΗ
Ἀπό τήν Ἰταλική ποίηση.
Ἐκδόσεις «ΒΑΚΩΝ», Ἀθήνα 1976.

Τό μικρό αὐτό ἀνθολόγιο δέν φιλοδοξεῖ νά δώσει περισσότερο ἀπό μιά αἴσθηση γιά τίς λυρικές φωνές τῆς Ἰταλίας. Ἡ ἐπιλογή

ΜΠΕΣΤ ΣΕΛΛΕΡΣ

Τό γράμμα τοῦ ἐκδότη Γ. Βαμβαλῆ – ἀπό προσωπική βέβαια πλευρά – θίγει ἕνα ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρον θέμα: τῶν μπέστσέλλερς στήν Ἑλλάδα. Ἕνα θέμα πού ἀξίζει νά ἐρευνηθεῖ.

Στίς μέρες τῶν ἑορτῶν γίναμε, περισσότερο ἐμεῖς οἱ ἐκδότες καί οἱ συνάδελφοί μας, οἱ βιβλιοπῶλες, θεατές ἑνός φαινομένου μοναδικοῦ στήν ἱστορία τοῦ βιβλίου στήν Ἑλλάδα. Τό εὐχάριστο γεγονός ὅτι ὁ κόσμος ἔτρεξε σά μανιακός νά ἀγοράσει βιβλία στά βιβλιοπωλεῖα, ἐπισκιάστηκε ἀπό τή λεπτομέρεια τοῦ τί βιβλία ἔτρεξε νά ἀγοράσει καί μέ τόν τρόπο πού ἔτρεξε νά τά ἀγοράσει. Ἡ πρώτη ὑποψία στόν παρατηρητή δημιουργεῖται ἀπό τή στιγμή πού ἀρκετές φορές στά βιβλιοπωλεῖα γίνεται αὐτόπτης μάρτυρας μιᾶς ἐπαναλαμβανόμενης σκηνῆς: Ὁ πελάτης μπαίνει μέ σημείωμα στό χέρι καί ἀραδιάζει 5-6 τίτλους πού ἐπιθυμεῖ νά ἀποκτήσει. Οἱ τίτλοι κατά διαβολική σύμπτωση εἶναι σχεδόν πάντα οἱ ἴδιοι. Δυό (ἤ τρεῖς) ἀπ' αὐτούς μόνιμοι· πέρα ἀπ' αὐτούς ἀρχίζει μιά ἐλαφρή διαφοροποίηση. Οἱ δύο μόνιμοι τίτλοι εἶναι: «Τό διπλό βιβλίο» τοῦ Δ. Χατζῆ καί «Ἡ χαμένη ἄνοιξη» τοῦ Στρ. Τσίρκα. Χατζῆ καί Τσίρκα διάβαζε, βέβαια, τό ἑλληνικό κοινό πάντα καί θά συνεχίζει νά διαβάζει καί καλά θά κάνει. Αὐτό πού ἔγινε ὅμως φέτος ξεπερνάει κάθε προηγούμενο καί θέτει ἐρωτηματικά μήπως ἡ ἐξουθενωτική προτίμηση τοῦ κοινοῦ γι' αὐτούς τούς δύο καλούς μας συγγραφεῖς δέν βασίζεται σέ ἀξιολογικά κριτήρια τοῦ ἴδιου τοῦ κοινοῦ ἤ τῆς καθιερωμένης κριτικῆς, ἀλλά σέ ἄλλους παράγοντες, πού καί οἱ ἴδιοι αὐτοί οἱ δυό συγγραφεῖς δέν θά ἤθελαν ἴσως νά ἀποτελοῦν κίνητρα γιά τό κοινό.

Τί εἶχε συμβεῖ; Στίς 19 Δεκεμβρίου 1976, στό ΒΗΜΑ τῆς Κυριακῆς, 31 πνευματικοί ἄνθρωποι, ρωτημένοι ἀπό τήν ἐφημερίδα γιά τά βιβλία πού διάβασαν καί γιά τά βιβλία πού συνιστοῦν νά διαβαστοῦν καί ἀπό ἄλλους, ἀπάντησαν στή συντριπτική τους πλειοψηφία πώς διάβασαν καί συνιστοῦν τά δυό παραπάνω βιβλία. Καί ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες (δέν ξέρω πλήν ποιῶν), ἔτρεξαν νά τά ἀποκτήσουν.

Ἀπό δῶ καί πέρα τά ἐρωτήματα τοῦ παρατηρητῆ ἀπευθύνονται σέ διάφορες κατευθύνσεις:

1. Γιατί αὐτή ἡ μονολιθικότητα τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας 31 πνευματικῶν ἀνθρώπων; Διάβασαν τά βιβλία καί τά βρῆκαν καλά ἤ δέν τά διάβασαν καί τά συνέστησαν, ποντάροντας στά σίγουρα, γιά νά μήν κάνουν καμιά γκάφα, προτείνοντας μή καταξιωμένους συγγραφεῖς; Δεσμεύτηκαν γιά τή σύστασή τους μόνο ἀπό τήν ἀντικειμενική ἀξία τῶν βιβλίων ἤ ὠθήθηκαν καί ἀπό ἄλλα κίνητρα, πού ὁπωσδήποτε δέν συμπίπτουν μέ τά κίνητρα τοῦ πλατιοῦ κοινοῦ;

2. Ἤξερε ἡ ἐφημερίδα πού δημοσίεψε τίς κρίσεις τῶν 31 πνευματικῶν ἀνθρώπων τίς συνέπειες πού θά εἶχε ἡ μονομέρειά τους πάνω στή στάση τοῦ κοινοῦ; Γιατί συμπύκνωσε τήν ἀπουσία τῶν 31 ἀπό 31 ξεχωριστές τους βιβλιοκρισίες, μοιρασμένες σ' ὅλο τό χρόνο, σέ μιά μοναδική, περι-

ἔγινε «σύμφωνα μέ τήν ἀνταπόκριση στήν εὐαισθησία τοῦ μεταφραστῆ». Ἡ χρονολογική κατάξη, τά σύντομα εἰσαγωγικά σημειώματα καί ἡ ἐπιμελημένη μεταφραστική δουλειά, βοηθοῦν πάντως τόν ἀναγνώστη: δέν μένει ἔτσι μόνο μέ τήν ἀποσπασματική ἀνάγνωση μερικῶν λυρικῶν στίχων ἀλλά «γεύεται» τήν ποιότητα καί τό χαρακτήρα τῆς ἰταλικῆς λυρικῆς ποίησης.

Τ. ΜΠΟΤΤΟΜΟΡ
Κοινωνιολογία καί Μαρξισμός. Μετάφραση καί ἐπιλογικό κείμενο: Νίκου Κολοβοῦ.
Ἐκδ. «ΠΥΛΗ», στή σειρά «Προβλήματα». Ἀθήνα 1976.

Στήν ἀνάλυσή του ὁ Μποττομόρ δέν ἀναφέρεται στό καθαυτό μαρξικό ἔργο ἀλλά στίς ἑρμηνεῖες του ἀπό μεταγενέστερους μαρξιστές πού ἔχουν ἀσχοληθεῖ μέ προβλήματα τῆς κοινωνιολογίας. Ὁ ἐξελικτικός σοσιαλισμός τοῦ Μπερνστάιν, ἡ Αὐστριακή σχολή, ἡ σχολή τῆς Φραγκφούρτης, ἀποτελοῦν τήν ἀφετηρία γιά ἀναγωγές στόν Μάρξ ἀλλά καί τήν ἐξέταση τῶν «ἐξαρθρωτικῶν» ἑρμηνειῶν τῆς μαρξικῆς κοινωνιολογίας.

Θ.Κ.

ΚΟΣΜΑ ΨΥΧΟΠΑΙΔΗ
Κριτική τοῦ θεσμικοῦ λόγου καί Καντιανή διαλεκτική.
Ἐκδ. Ἔρασμος, Ἀθήνα '76

Νομίζω πώς μετά τίς μελέτες τοῦ Κ. Τσάτσου γιά τόν Κάντ, πού εἶχαν δημοσιευτεῖ στό «Ἀρχεῖο Φιλοσοφίας καί Θεωρίας τῶν Ἐπιστημῶν» (1934), ἡ ἐργασία αὐτή τοῦ Κ. Ψυχοπαίδη – ἐκτ. καθηγητῆ στό πανεπιστήμιο τοῦ Γκέτιγκεν τῆς Γερμανίας – εἶναι, ἴσως, ἡ σημαντικότερη στά μεταπολεμικά χρόνια.

Ὁ συγγραφέας προσεγγίζει τό Καντιανό ἔργο, ἐξετάζοντας παράλληλα τόν κοινωνικό χῶρο στόν ὁποῖο δημιουργήθηκε καί ἀπό τόν ὁποῖο ἄντλησε ὁ Γερμανός φιλόσοφος τά γενικά συστατικά τῆς θεωρίας του. Γιά τή σύγχρονη φιλοσοφία ὁ Κάντ ἀποτελεῖ μιά ἀπό τίς κύριες μορφές πού μετασχημάτισαν τήν ἀφηρημένη σκέψη σέ ἔλλογη προβληματική, ἡ ὁποία θέτει μέσα ἀπό νομοτελειακούς κανόνες τήν «καθαρή» ἠθική πρακτική μιᾶς σύγχρονης γνωσιολογικῆς ἀντίληψης τοῦ κόσμου. Χωρίς τόν Κάντ, ὁ Χέγκελ καί ὁ Μάρξ, δέν θά εἶχαν τά θεωρητικά ἐρείσματα ὀργάνωσης καί ἀνάλυσης τῶν κοινωνικῶν καί ἱστορικῶν φαινομένων.

Περισσότερο, ὅμως, ἀπ' ὅλα, τό βιβλίο τοῦ Κ. Ψυχοπαίδη ἔρχεται σέ μιά κρίσιμη ὥρα γιά τό νέο ἐπιστημονικό δυναμικό τοῦ τόπου μας. Ἡ δημιουργία πνευματικῆς ἡγεσίας, πρόβλημα πού τίθεται πάλι ἐπιτακτικά, δέν μπορεῖ νά στηριχθεῖ σέ ἀλλοπρόσαλλες κι ἀνεπαρκεῖς ἀκαδημαϊκές ἤ κομματικοποιημένες ἐπιλογές ἐκδόσεων. Τό ἐπιστημονικό κενό πού ὑπάρχει σήμερα στήν Ἑλλάδα δέν μπορεῖ ν' ἀναπληρωθεῖ παρά μόνο μέ κείμενα πού συνδέουν τήν ἀρχαία κλασική σκέψη μέ τή σύγχρονη. Ὅπως αὐτό τοῦ Κ. Ψυχοπαίδη.

ΝΙΚΟΥ ΔΑΜΙΓΟΥ
Τό ἀλεξιβρόχιον τῆς Ὀδέττης.
Ἐκδόσεις «ΚΕΙΜΕΝΑ». Ἀθήνα 1976.

Ἡ φλέβα τοῦ Ν. Δ. εἶναι γνήσια. Μέ κέφι καί ἀληθινή αἴσθηση χιοῦμορ ἔχει στήσει – ἤ μᾶλλον δέν ἔχει στήσει γιατί πρόκειται γιά μιά ἱστορία... ἀλαλούμ – ἕνα ὡραῖο βιβλίο. Ἰούλιος Βέρν, κακοποιημένη καθαρεύουσα καί σαφεῖς ἐπιρροές ἀπό τόν ἰδιότυπο «σουρεαλισμό» (γλωσσικό καί νοηματικό) τοῦ ΜΠΟΣΤ, ἀποτελοῦν τό «χαρμάνι» πού προσφέρει ὁ Ν.Δ. Τό πείραμα πέτυχε· τό πρόβλημα εἶναι τί ὅρια ἀπομένουν καί πῶς ἡ ἐπιτυχία μπορεῖ νά ἐπαναληφθεῖ ἤ ἀνανεωθεῖ.

Α.Τ.

ΛΕΦΤΕΡΗ ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟΥ
Ἡ δική τους γλώσσα μου
Ἐκδόσεις Πύλη, 1976

Καί τά τρία μέρη στά ὁποῖα χωρίζεται αὐτό τό βιβλίο τοῦ Λ.Ρ. καί τά ὁποῖα, παρά τή θεματική τους διαφοροποίηση, ἔχουν κοινό ὑπόστρωμα τήν ἴδια κοινωνική προβληματική καί ἀγωνία, παρουσιάζουν ἕνα ἀναμφισβήτητο ἐνδιαφέρον: Εἶναι πρωτότυπα στή θεματική τους διάρθρωση, στήν πλέξη τῆς ἱστορικῆς τους δομῆς καί, τό κυριότερο, ἡ πρωτοτυπία αὐτή ἔχει σάν παράλληλό της συνακόλουθο καί τήν ἀνάλογη ἐκφραστική της διατύπωση. Ὅσον ἀφορᾶ τώρα στή σκοπιμότητα πού ἀποβλέπουν καί τά τρία τμήματα τοῦ βιβλίου, θά ἔλεγε κανείς ὅτι στό πρῶτο λειτουργεῖ ἁρμονικά σέ ὅλη της τήν ἔκταση, στό δεύτερο αὐτοαναιρεῖται σ' αὐτή καθαυτή τήν πρωτοτυπία τοῦ θέματος, ἐνῶ στό τρίτο, πού διαφέρει εἰδολογικά ἀπό τά προηγούμενα, ἀφοῦ εἶναι μονόπραχτο, παρατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης μιάν ἀπότομη καθίζηση ἀπό τή μέση καί ὕστερα, καθώς τό κεντρικό πρόσωπο τοῦ ἔργου παύει νά ἐκφράζει τή δική του ἀλήθεια, ἐκφράζοντας ὁλοφάνερα τήν ἀλήθεια τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέα.

ΔΗΜΗΤΡΗ ΔΟΥΚΑΡΗ
Τό ἄλλο ἄγαλμα
ποιήματα
Ἀθήνα, 1976

Στό ποιητικό αὐτό βιβλίο, τό τελευταῖο τοῦ γνωστοῦ ποιητῆ καί δοκιμιογράφου Δ.Δ., παρατηρεῖ κανείς ὅτι, ἐκτός ἀπό τή γνώριμη αἰσθαντικότητα καί βαθιά ἀνθρώπινη εὐαισθησία πού χαρακτηρίζουν ὅλη τή μέχρι τώρα προσφορά του, ὑπάρχει κι ἕνα ἀκόμη πρόσθετο στοιχεῖο, αὐτό πού προσδίδει στήν ποίησή του ἡ πρόσφατή του ἐμπειρία στό «μεταίχμιο τοῦ γκρεμοῦ», στενά συνυφασμένη καί μέ ἄλλες προϋπάρχουσες ἀγωνίες του, ἐνδοπροσωπικές καί κοινωνικές κι ἐκφρασμένη κάποτε κατά τρόπο ἔντονα δραματικό καί ὑποστασιακό. Θά πρέπει ἀκόμη νά ἐπισημάνει κανείς τή δουλεμένη γλωσσική δόμηση τῆς ποιητικῆς λειτουργίας κι ἔκφρασής του.

ΓΙΑΝΝΗ ΑΓΓΕΛΟΥ
Ἐπίγραμμα
Διηγήματα
Ἐκδόσεις Ἑρμῆς, 1976

Πρόκειται γιά μιά ἐνδιαφέρουσα συλλογή διηγημάτων, πού ὅ,τι τά χαρακτηρίζει, μέσα στήν πολυποίκιλη θεματική ἐναλλαγή τους, ἀνάμεσα στό πικρό χιοῦμορ, τήν εἰρωνεία καί τήν τραγικότητα, εἶναι ἡ βαθιά πίκρα τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶναι ὑποχρεωμένος νά ὑφίσταται τίς λογῆς ἀλλοτριωτικές συνθῆκες τῆς σύγχρονής μας κοινωνίας καί ν' ἀνθίσταται σ' αὐτές μέσα στά περιορισμένα πλαίσια τῶν ἀτομικῶν του δυνατοτήτων. Στή λειτουργία τοῦ λόγου του συντελεῖ κι ἡ ἐκφραστική λιτότητα τοῦ Γ.Α., ἡ μικρή καί κοφτή του πρόταση καί τέλος ἡ καθόλου κοινότυπη εὐαισθησία του.

Κ. ΤΟΠΟΥΖΗ
Ἕντεκα φαντασίες
Κέδρος, 1976

Τό βιβλίο αὐτό τοῦ Κ.Τ. ἀποτελεῖ μιάν εὐχάριστη ἔκπληξη μέσα στή σωρεία τῶν κάθε λογῆς κακόγουστων «ποιητικῶν», ὑποτίθεται, κατασκευασμάτων πού μᾶς κατακλύζουν ἀκατάπαυτα. Καί εἶναι, τόσο στό πρῶτο μέρος ὅσο καί στό δεύτερο, ἀλλά κυρίως στό πρῶτο, ἰδιαίτερα ἔντονη ἡ αἴσθηση πού προκαλεῖ στόν ἀναγνώστη ἡ ἄρτια λειτουργία τῆς γλώσσας του. Ὅσο γιά τή θεματική τους ὑπόστρωση, τά ποιήματά του, μακρυά ἀπό κάθε ὡραιοποιητική πρόθεση καί μεστασιακή καί χρονικά κρίσιμη ἐτυμηγορία, πολλαπλασιάζοντας ἔτσι τή δραστικότητά της, γιά καλό ἤ κακό, ἀντικαθιστώντας τήν ἐξειδικευμένη κριτική μέ τό ὑποκειμενικό γοῦστο;

3. Τό τρίτο πλέγμα τῶν ἐρωτήσεων, πού θά ἔπρεπε νά τό ἀπευθύνω στήν κατεύθυνση τοῦ κοινοῦ, ἀλλά δέν τό ἀπευθύνω ἐδῶ, γιατί τό κοινό δέν εὐθύνεται σέ πρώτη γραμμή. Ἀπληροφόρητο ὅπως εἶναι καί ἀφημένο στήν τύχη του σέ θέματα βιβλίου, ἀπό ἕναν τύπο πού ἀφιερώνει μιά σελίδα τήν ἡμέρα γιά κινηματογράφο καί θέατρο, δυό σελίδες τήν ἡμέρα γιά ποδόσφαιρο καί μιά σελίδα τή βδομάδα γιά τό βιβλίο, πῆρε τή ντιρεκτίβα ἀπό τούς πνευματικούς ἐκπροσώπους του, πού προεπέλεξαν ἀντ' αὐτοῦ σάν ἁρμόδιοι, καί ἔδρασε. Πῆρε ἐξάλλου τά βιβλία πού ἔτσι ἤ ἀλλιῶς καί μόνο του θά προτιμοῦσε. Ἀλλά στή φετινή περίπτωση ἡ προτίμηση δέν ἐκφράζεται μόνο ποιοτικά, ἀλλά καί ποσοτικά. Ἡ ποσότητα τῶν δύο ἐπίμαχων βιβλίων πού ἀγοράστηκαν εἶναι ἁμαρτωλή στό βαθμό πού ξεπερνᾶ τό ὅριο πού θά ἔθετε ἡ ἀνεπηρέαστη κρίση τοῦ κοινοῦ (εἰδικά γι' αὐτά τά δύο βιβλία, πού, ὅπως εἴπαμε, δέν ἔχουν χρεία ντελάλιδων. Μερικοί πνευματικοί μας ἄνθρωποι, παραγνωρίζοντας τοῦτο, ἔπεσαν σέ ὁρισμένες ὑπερβολές. Ἕνας μάλιστα ἀπ' αὐτούς, εἶναι ἀλήθεια πολυάσχολος, ἀφοῦ ὁμολογεῖ τήν παράλειψη νά τά ἔχει διαβάσει ἀκόμα τά βιβλία, τά 'χει πάντως μπροστά καί τοῦ τρέχουν κατά κάποιον τρόπο τά σάλια στό ἀντίκρισμά τους, «λιγουρεύομαι», λέει, νά τά διαβάσω. Ἡ εὐγένεια ἀπέναντι στούς σέφ τῶν «λιχουδιῶν» ὑποχρεώνει).

Ἐπειδή τυχαίνει νά εἶμαι ἐκδότης, δέν θά ἤθελα νά νομιστεῖ πώς ἡ πίκρα μου πηγάζει ἀπό τό γεγονός ὅτι ἔμεινα ἔξω ἀπό τό παζάρι τῶν μπέστ-σέλλερς. Βιβλία Ἑλλήνων συγγραφέων δέν ἔχω ἐκδώσει ἀκόμη καί τά ἄλλα οὔτε κατά προσέγγιση θά μποροῦσαν νά διεκδικήσουν μιά θέση ἀνάμεσα στά πραγματικά ἀξιόλογα βιβλία πού ἐκδόθηκαν τό 1976. Ἀπό τό ἄλλο μέρος γνωρίζω πῶς κατασκευάζονται τά μπέστ-σέλλερς στήν Ἀμερική καί στήν Εὐρώπη. Ἡ φετινή πρώτη σοβαρή κρούση γιά τήν κατασκευή μπέστ-σέλλερς καί στήν πατρίδα μας (τή μιά φορά μέ τήν ἐπιστράτευση ἐπαϊόντων τήν τελευταία ὥρα, καί τήν ἄλλη μ' ἕνα ὀργανωμένο προπέτασμα προδημοσιεύσεων καί προαναγγελιῶν σέ ἐφημερίδες), εἶναι ἕνα φροῦτο πού ὅλοι μας πρέπει, γιά τό καλό μας, νά ἀγωνιστοῦμε γιά νά μήν ὡριμάσει κι ἐδῶ. Ἡ ἰσχνή καί πολύπαθη πνευματική δημιουργία στόν τόπο μας δέν πρέπει νά «ἀνασχεθεῖ» κι ἀπό νιόφερτα κακά. Ἄν, σάν ἐκδότης πού εἶμαι, ξέρω πώς καί τοῦ χρόνου τά Χριστούγεννα ἀλλοῦ καί ἀπό ἄλλους θά δοθεῖ ὁ χρησμός, καί μαζί μ' ἐμένα λυγίσει τό θάρρος καί μεγαλώσει ἡ γλώσσα κάθε ἐκδότη, τότε δέν ἔχουμε παρά νά θρηνήσουμε ἀπό τώρα γιά ἕνα ἀκόμα πλῆγμα τῆς πνευματικῆς μας καί τῆς ἠθικῆς μας ὑπόστασης. Φοβοῦ τούς σοφούς καί κρίσιν ἐκ-φέροντας.

Γιῶργος Βαμβαλῆς
Ἐκδόσεις «Ἐπίκουρος»

γαλοστομία, ἐκφράζουν τήν ἀγωνία καί τό δέος τῆς ἐπαφῆς τῆς ἀνθρώπινης διαπροσωπικῆς σχέσης, εἴτε ἐρωτική εἶναι αὐτή εἴτε ἁπλά ὑποστασιακή. Κι ὅλ' αὐτά πέρα ἀπό τά ἀπόλυτα προσωπικά ὅρια καί μέ ὑπόβαθρο πάντα τή συγκεκριμένη μας ἱστορική πραγματικότητα.

ΑΡΓΥΡΗ ΜΑΡΝΕΡΟΥ
Ὁ ὑπόνομος
Ποιήματα
Θεσσαλονίκη, 1976

Ὑπάρχει μιά εἰρωνία στά ποιήματα τοῦ Α.Μ., μέ ἐμφανῆ τήν πρόθεση ἡ εἰρωνία αὐτή ν' ἀγγίξει τά ὅρια τοῦ τραγικοῦ, στόν τρόπο πού ἀντιμετωπίζει καί ἐκφράζει τήν πραγματικότητα πού θέλει νά ἐκφράσει. Διακρίνει κανείς ἐπίσης καί μιάν ἀνεπαίσθητη πρόθεση εὑρηματικότητας, κάτι πού θά ἔθετε τόν ἴδιο μπροστά στόν κίνδυνο νά καταντήσει ἕνας ἁπλός εὑρηματίας κι ἔξω ἀπό τά πλαίσια τῆς ποίησης. Ἡ ἀνθρώπινη ὅμως εὐαισθησία του πού ὑποβόσκει κι ἐκεῖ πού θέλει νά φανεῖ ἀνελέητος καί σκληρός, ὁ ἁπλός κι ἀνεπιτήδευτος λόγος του, καθώς καί ἡ ἁπλότητα καί ἡ καθημερινότητα τῶν θεμάτων του, κάνουν τά ποιήματά του τουλάχιστον συμπαθητικά.

Κ.Γ.Π.

Ὁ βίος τοῦ πρωτόπαπα Ἀββακούμ. Ρώσικο μεσαιωνικό χρονικό. Ἀπόδοση, πρόλογος καί σχόλια: Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ. Ἐκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ 1976.

Σειρά ἀπό νεωτεριστικές μεταρρυθμίσεις στά ἐκκλησιαστικά πράγματα ἐπέβαλε ἡ τσαρική ἐξουσία τόν 17ο αἰώνα, μέ ἀποτέλεσμα μεγάλη θρησκευτική ἀναστάτωση. Ὁ πρωτόπαπας Ἀββακούμ, πού ἔζησε αὐτά τά χρόνια, εἶναι ἀπό τούς ἀρχηγούς τῶν παλαιόπιστων καί μέγας πολέμιος τοῦ μεταρρυθμιστῆ πατριάρχη Νίκωνα. Ἀλλά αὐτό τοῦ κόστισε σειρά διώξεων, φυλακίσεων, ταλαιπωριῶν· ὁ πολυτάραχος αὐτός «βίος», ἀφηγημένος ἀπό τόν ἴδιο τόν παθόντα, ἀποτελεῖ γιά τή ρωσική γραμματεία ἕνα ἀντίστοιχο τοῦ δικοῦ μας Μακρυγιάννη.

Ὁ θρησκευτικός φανατισμός καί ἡ ἐμμονή στήν ἐθιμολατρεία κρατοῦν τόν πρωτόπαπα μέ μιά πεισματική ἔχθρα μακριά ἀπό τούς πολέμιούς του καί, μαζί, τοῦ δίνουν τό κουράγιο νά ἀντιπαλαίψει τίς διώξεις καί τούς ἐξευτελισμούς. Ἡ ὁμορφιά τοῦ ἀφηγηματικοῦ λόγου συναρπάζει μέ τήν ἄκρα παρατηρητικότητα, τή ἀμεσότητα, τή λαϊκή θυμοσοφία: τά πάθη τοῦ πρωτόπαπα Ἀββακούμ πολύ καλά ἱστοροῦν τίς περιπέτειες τοῦ ἀνθρώπινου εἴδους...

Ἡ πλαστική ἀπόδοση τοῦ κειμένου ἀπό τόν Μ. Ἀλεξανδρόπουλο ἔχει πετύχει καίρια: Σέ λαϊκό ἑλληνικό λόγο ἔχει δώσει τό κλίμα καί τό ὕφος τοῦ πρωτότυπου.

ΠΕΡΙΚΛΗ ΚΟΡΟΒΕΣΗ
Κοινός τόπος
Ἀθήνα '76

Μετά τούς «Ἀνθρωποφύλακες», ὁ «Κοινός τόπος» εἶναι τό δεύτερο βιβλίο τοῦ Π. Κοροβέση. Ὁ συγγραφέας ἐδῶ, ἀναπλάθει μνῆμες, νεότερες ἤ παλιές, πού θεματογραφικά, τουλάχιστον, καλύπτουν τόν ἑλλαδικό χῶρο, σάν τόπο ὅπου οἱ κοινωνικοί δραματισμοί συμπορεύονται ἀπό ἀντίστοιχες πολιτικές διαψεύσεις. Τό κείμενο, χωρισμένο σ' ὀκτώ ἑνότητες, εἶναι σπονδυλωτό, μέ ἀλληλοκαλύψεις τοῦ ἐνεστώτα καί τοῦ παρωχημένου χρόνου, πού ἐκφράζονται ἀπό προσωπικά ἤ συγγενικά, μέ κεῖνα τοῦ συγγραφέα, βιώματα. Οἱ μαρτυρίες-καταθέσεις τῶν ἀνώνυμων, ἀλλά, ὡστόσο, πραγματικῶν στήν οὐσία προσώπων, πού σωρεύονται στίς σελίδες τοῦ βιβλίου, καλύπτουν ἕνα κοινωνικό φάσμα τῶν περισσότερο ἀσθενῶν οἰκονομικά τάξεων, μικροαστικῶν κι ἐργατικῶν στρωμάτων. Χρονολογικά οἱ μαρτυρίες ξεκινοῦν ἀπό τήν περίοδο τῆς Κατοχῆς γιά νά καταλήξουν, κορυφωμένες, στά χρόνια τῆς πρόσφατης δικτατορίας, ὅπου ὁ καημός τῆς ρομιοσύνης περιφέρεται σ' ὅλα τά κέντρα τῆς αὐτοεξορίας του, ἀλληλένδετος μέ πολιτικές ἀναζητήσεις καί τραγικές διαψεύσεις.

Ἀπό τίς ὀκτώ ἑνότητες τοῦ βιβλίου, νομίζω πώς αὐτές πού λειτουργοῦν ἐπαρκέστερα εἶναι οἱ 3 μέχρι καί 7. Ἡ ποιητικίζουσα ἐλλειπτική γραφή τῶν ὑπολοίπων τριῶν φορτίζει ἄνισα τήν – συχνά συμβολική – περιγραφή τῆς ψυχοστασίας τοῦ συγγραφέα (ἐρωτική ἤ πολιτική), ἀφήνοντας σχεδόν ἔκθετο κι ἀβοήθητο τό «ἀντικειμενικό» στοιχεῖο τῆς ἀνάγνωσης.

Α.Ζ.

μετά τούς "ανθρωποφύλακες" τώρα...

περιπλάνησης κοροβέσης

κοινος τοπος

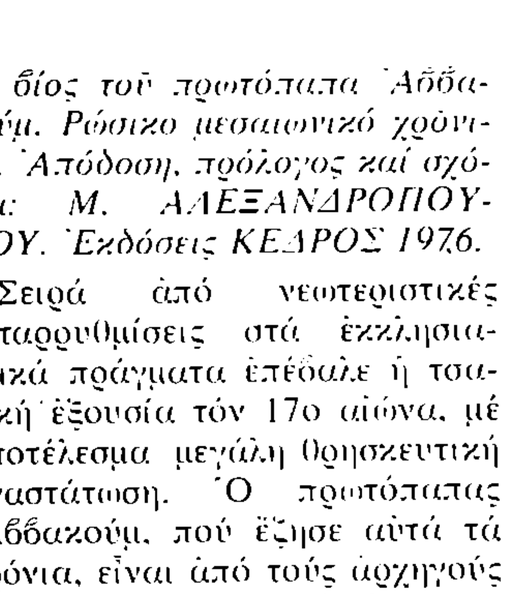

μόλις κυκλοφόρησε

•βιβλίο•

Ἡ Ἄντεια Φραντζῆ παρουσιάζει τό βιβλίο τῆς Μαργαρίτας Καραπάνου «Ἡ Κασσάνδρα καί ὁ λύκος».

Ἡ Κασσάνδρα ζεῖ στόν κόσμο της· βλέπει, καταγράφει καί μᾶς θέτει ἐπιτακτικά τό ἐρώτημά της, ἄν καί ἔμμεσα: Μπορεῖτε νά κοιτάξετε μέσα σας, ἔχετε τό κουράγιο μέσα σέ τόσα λόγια, θεωρίες καί προοπτικές, νά πάρετε τό δρόμο ἀπ' τά ἐσωτερικά λαγούμια, νά σκάψετε, ἄν εἶναι ἀνάγκη, ἕνα δρόμο πού νά πάει στήν παιδική σας ψυχή; Ἐρώτημαθέση πού κατά τήν ἄποψή μου καθορίζει τή «στάση» τοῦ ἀναγνώστη.

Ἡ Κασσάνδρα εἶναι τολμηρή ὅσο καί ἀπελπισμένη. Ἡ πρότασή της ἔχει τό θάρρος τῆς γελοιοποίησης μιᾶς ὁλόκληρης γενιᾶς καί τήν ἀπελπισία ὅτι ἡ γενιά αὐτή εἶναι ἡ δικιά της. Θά 'λεγα πώς ἡ Κασσάνδρα ἔχει ὅλο τό ριζοσπαστισμό τῶν πρωτοπόρων πού ξέρουν νά περιγράψουν τό ἄρρωστο δέντρο τους, φτάνουν νά ἀπογυμνώνουν ὅλες τίς ρίζες τους, νά κουτσουρεύουν τά στηρίγματα καί ὅλο τό ρομαντισμό τους, νά περιμένουν νά φυτρώσει τό καινούργιο δέντρο ἀπό τό σπόρο τοῦ παλιοῦ, πράγμα πού ὁπωσδήποτε προδιαγράφει κατά κάποιο τρόπο καί τήν ἥττα τους.

Ἡ Κασσάνδρα ἔχει παιδικά μάτια πού παρατηροῦν καί καταγράφουν· ἔτσι ἡ ματιά της, γιά τά ἐνήλικα δικά μας μάτια, ἀποκτᾶ μιά ἀνατριχιαστική διάσταση. Εἶναι λοιπόν τά δικά μας τά μάτια πού καθορίζουν τό βιβλίο. Ἡ ἀφορμή της εἶναι ὁ δικός της παιδικός κόσμος, ἡ δικιά της γενιά – ἡ ζωή τῶν μεγαλοαστῶν πού τήν περιβάλλει, πού εἶναι ὁ «οἰκεῖος» της κόσμος ἀλλά οὐσία «ἀλλότριος». Τό σταθερό γιά μένα βρίσκεται στό γεγονός τῆς ἴδιας τῆς περιγραφῆς. Κοφτή, σκληρή, ἀνελέητη, λειτουργική πάντα. Ἕνα ἐπίτευγμα ἡ γλώσσα της ἀκριβῶς γιατί ἀποδίδει αὐτό τό ἔμμεσο, ἀπροσχημάτιστο, τοῦ παιδιοῦ, γιατί μπορεῖ νά ξεπερνάει μέ τή «γραφή» της τήν ἐπέμβαση τοῦ ἐνήλικου συγγραφέα, πού θά περίμενε κανείς νά ἦταν σχεδόν ἀναπόφευκτη.

Ἡ Μ.Κ. μέσα σ' ὅλα αὐτά πού καταγράφει ὑπάρχει σάν Κασσάνδρα-παιδί κι ἔχει τό μεγαλεῖο νά βγαίνει ἀπ' ἔξω ἀπ' τό βιβλίο της. Σκάβει μέσα της καί μᾶς λέει: Περᾶστε κόσμε νά δεῖτε... Κατορθώνει ἔτσι ἄθλο σπάνιο συγγραφικό, νά μείνει ἔξω, στήν κουρτίνα πλάι, στή θέση τοῦ κρυφοῦ ὑποβολέα πού θέλει νά δεῖ τήν Κασσάνδρα της νά περπατάει καί χαίρεται γι' αὐτήν· μιά γέννα κι αὐτή – σπλάχνα ζωῆς.

«Ἰ'Ο ΜΩΡΟ. Ὁ γιατρός ἄνοιξε τά πόδια μου κι ἔχωσε μέσα τό κεφάλι του. Ἔψαχνε νά βρεῖ τό μωρό, πού τοῦ ξέφευγε, γιατί δέν ἤθελε νά βγεῖ, καί μάλιστα μ' αὐτό τόν τρόπο. «Μήν ἀνησυχεῖτε καί θά το τσακώσουμε», μοῦ εἶπε κλείνοντάς μου τό ἀριστερό του μάτι. Τό μωρό ἔκλαιγε μέ δύναμη καί γραπωνότανε στούς τοίχους τῆς κοιλιᾶς μου. Τά δάκρυά του τρέχανε κι ἀνάμεσα στά πόδια μου, μέ τσούζανε. Θύμωσα. «Βγές!» φωνάζω. «Βγές! Ἄν δέν βγεῖς μόνο σου θά σοῦ δώσω μιά μέ τούς μῦς μου καί θά σέ ἐκσφενδονίσω». Θύμωσε τότε κι ὁ γιατρός καί μοῦ ἔχωσε ἕνα νυστέρι γιά νά ξεμπερδέψουμε. Τό μωρό ἄρχισε νά τρέχει, γραπώθηκε στό συκώτι μου, καί κρύφτηκε λίγο πιό πάνω. «Κρυφτό θά παίξουμε τώρα;» οὐρλιαξε ἡ νοσοκόμα, πού εἶχε λουστεῖ στά αἵματα. Τό μωρό τώρα μοῦ γαργαλοῦσε τό λαρύγγι. Ἄρχισα νά γελῶ. Ἀπ' τήν τσέπη του ὁ γιατρός ἔβγαλε ἕνα φακό καί τόν ἔχωσε στό στόμα μου. «Τό βρῆκα! Τό βρῆκα!» φώναξε. Τόν βοήθησε ἡ νοσοκόμα καί κατάφεραν νά τοῦ γραπώσουνε τά πόδια. Μοῦ βάλανε στό στόμα δύο γάντζους γιά νά τό κρατῶ ἀνοιχτό καί ὁ γιατρός, μέ τό φρεσκοβερνικωμένο του νυστέρι, ἄρχισε τή δουλειά του. Πρῶτα τοῦ ἔκοψε τό πόδι καί τό ἔριξε μέσα σέ μιά κατσαρόλα. Μετά τό κεφάλι. Τό μωρό γελοῦσε, ἐγώ ὅμως δέν μποροῦσα νά γελάσω διότι τό στόμα μου εἶχε γεμίσει αἵματα καί κόκκινες μύξες, καί ἐπί πλέον ἦταν τεντωμένο σάν σφεντόνα. Τό μωρό εἶχε βγεῖ ὅλο τώρα, καί βρισκόταν κομματιασμένο μέσα σέ μιά ἄσπρη κατσαρόλα. Ἀφοῦ ὁ γιατρός μοῦ ἔβαλε στό στόμα κάτι γάζες γιά νά μήν τρέχουν οἱ κόκκινες μύξες, μέ πῆρε ἡ Μαμά ἀπό τό ἕνα χέρι κι ὁ Μπαμπάς ἀπό τό ἄλλο, καί γυρίσαμε στό σπίτι.»

Κι ὁ λύκος; ὁ λύκος καραδοκεῖ παντοῦ – ἀπειλεῖ νά κατασπαράξει, ἀπό παντοῦ· λύκος μυθικός, λύκος πραγματικός. Ἡ Κασσάνδρα καί ὁ λύκος, ἤ Κασσάνδρα ἤ λύκος - ἕνας μύθος κι ἕνα πεζογράφημα δεμένα ἔτσι πού νά 'ναι τρομακτικά πραγματικά. Τά συγγενικά πρόσωπα, τά θεωρητικά «οἰκεῖα» γίνονται μυθικά τέρατα, ἡ Φανή καί «ὁ ἄλλος κόσμος», τά θεωρητικά «ξένα», γίνονται τά πιό ἀνθρώπινα πρόσωπα, αὐτά πού τουλάχιστον σοῦ δίνουν τήν αἴσθηση πώς ἔχουν σῶμα καί αἷμα καί δέν εἶναι χάρτινες φιγοῦρες.

Ἡ Κασσάνδρα πάνω ἀπ' ὅλα παίζει τό τρελό μικρό puzzle πού τῆς ἔχει καθορίσει νά παίξει τό κοινωνικό της περιβάλλον, καί τό παίζει ἔτσι πού μποροῦν ὅλα νά συμβοῦν, ὡς τήν ἀκραία λογική τῆς τρέλας τοῦ περιβάλλοντος.

• θέατρο •

Τῆς Ἄννυς Θ. Κολτσιδοπούλου

Ὁ «ΓΛΑΡΟΣ», ὁ Κρόνος, τά ἐχέγγυα

Δέν ξέρω ἄν σβήνοντας ὁ χρόνος ὁ παληός, δίνει ἄφεση ἁμαρτιῶν σέ πρόσωπα καί πράγματα. Ἄν ναί, τότε τό θέατρο σάν πρόσωπο, ἔχει λόγους νά πανηγυρίζει γιά τήν παραγραφή ἀμέτρητων «κατορθωμάτων» του. Ἀναφέρω δύο ἀπ' τά πιό πρόσφατα. Ἕνα στό χῶρο τοῦ ἐλεύθερου, κι ἕνα τοῦ κρατικοῦ θεάτρου.

Μέσα σ' ἕνα παγκόσμιο δραματολόγιο 2.500 χρόνων, διαλέχτηκε ὁ «Γλάρος» τοῦ Τσέχωφ νά «ὑπηρετηθεῖ» ἀπό ἕνα «πολλά φέρον καί πολλά ὑποσχόμενο» θεατρικό σχῆμα. Πέντε θιασάρχες κι ἄλλοι τόσοι ἐπίλεκτοι ἠθοποιοί, ἕνωσαν τίς δυνάμεις τους, τίς στέγες τους, τά ταλέντα, τή δημοτικότητα καί τήν ὡριμότητά τους γιά νά προσφέρουν στό κοινό μιά συμπυκνωμένη θεατρική ἐμπειρία καί ἀπόλαυση. Ξανακοίταξαν τούς ρόλους καί τό ἔργο, ξανακοιτάχτηκαν καί οἱ ἴδιοι καί βρῆκαν πώς πληροῦν κάθε προϋπόθεση. Βρῆκαν ἀκόμη, πώς ἕνας ἐγγλέζος σκηνοθέτης, θά ταίριαζε περισσότερο στό σχῆμα ἀπό κάθε ρωμηό κι ἔτσι ἄρχισαν τήν πορεία τους στά χρώματα τῆς ἑλληνο-βρετανορωσικῆς συνεργασίας. Ἐδῶ δέν κρίνεται τό ἀποτέλεσμα. Οἱ κριτικές μίλησαν ἀρκετά εὔγλωτα ἄν καί ἀσυνήθιστα ἀβρά, γιά μιά παράσταση, πού ὄχι σέ σύγκριση δέν θά μποροῦσε ν' ἀντέξει (καί δέν μιλῶ γιά σύγκριση μέ θέατρα σάν τῆς Μόσχας) ἀλλά οὔτε καί στήν πιό καλοπροαίρετη καί φιλική κρίση. Ποιός δαίμονας θεάτρου στόμωσε τίς αἰσθήσεις κι ἀχρήστευσε τίς κεραῖες μιᾶς ὁλόκληρης ξηλευτῆς πεντάδας, ὥστε νά μή μπορέσει νά διαπιστώσει ἔγκαιρα σέ τί πλάνη ὁδηγεῖται; Ποιός δαίμονας τούς ἔπεισε πώς ὁ ἐκχυδαϊσμός μιᾶς Ἀρκάντινα, ἡ σκληραγωγία ἑνός Τρέπλεφ, ἡ ἀ-παιξία καί ἰσοπέδωση ἑνός Τριγκόριν, ὁ ραχιτισμός καί ἡ κακομοιριά μιᾶς Μάσα ἤ ἡ γελοιοποίηση μιᾶς Νίνας, ἀποτελοῦνε καινούργια ἄποψη γιά ἕνα ἔργο-παρτιτούρα;

Ἡ πεντάδα τοῦ «Κάππα» εἶχε τά «ἐχέγγυα» γιά μιά σίγουρη ἐμπορική ἐπιτυχία. Τό κοινό, τό ἀποδείχνει μέ κάθε εὐκαιρία πώς τούς τιμᾶ μέ φανατισμό ἕναν-ἕναν, πόσο περισσότερο ὅλους μαζί. Ὅπως ἦταν φυσικό, τά ταμεῖα «σπάσαν». Θριμματίστηκε ὅμως ἡ ἐλπίδα γιά μιά ἀποτελεσματική καί μαζική διαπαιδαγώγηση ἑνός εὔπλαστου κοινοῦ.

Ἑνός κοινοῦ πού συχνά τρέχει μέ κλειστά μάτια στό χῶρο τῶν ἐνδαλμάτων του, πληρώνει ἀδιαμαρτύρητα καί ρωτάει μόλις μπρός στό ταμεῖο ποιό ἔργο παίζεται καί ποιοῦ συγγραφέα εἶναι. Καθόλου παράξενες καί οἱ μετέπειτα κρίσεις λοιπόν...: «Ξεπληρώνει ἡ ζωή παιδί μου. Εἶδες, γιά νά μή προσέχει τήν καϋμενούλα τή Μάσα ὁ Κούρκουλος, τήν ἔπαθε μετά ἀπ' τήν Καλογεροπούλου. Τά τίναξε τά μυαλά του στόν ἀέρα... Κι ὅλα τά φταίει κεῖνο τό μαννεκέν ἡ μάννα του...». Μ' αὐτό τό τσεχωφικό ἀπόσταγμα στή μνήμη καί στήν καρδιά, ξαναπαίρνει τό μεγάλο κοινό τό τρόλλεϋ τῆς ἐπιστροφῆς, εὐτυχισμένο πού ἀναγνώρισε στούς τσεχωφικούς ἥρωες τούς ἐκλεκτούς τῆς ψυχαγωγίας καί τῆς κουλτούρας του, εὐτυχισμένο πού «ἐπικοινώνισε» ἄμεσα μαζί τους, ἔτσι ἁρμονικά ὅπως κάθε βράδυ ἀπό τούς δέκτες του.

Ὅταν ἕνα παντοδύναμο θεατρικό σχῆμα σάν αὐτό τοῦ «Κάππα», ἀφήνει κάθε βράδυ ἕνα πολυάριθμο κοινό ἀνυποψίαστο γιά τήν πλάνη πού τοῦ πρόσθεσαν στό «ρεπερτόριο» τῶν διαθλασμένων του γνώσεων καί παραστάσεων, ἔχει παρεξηγήσει τούς λόγους καί τῆς συνένωσης καί τῆς ὕπαρξής του – λόγους πού θεωρητικά τουλάχιστον ἔμοιαζε νά 'χει σωστά ἐκτιμήσει.

Ἀξίζει τόν κόπο – νομίζουμε – διαθέτοντας ἐχέγγυα ἱκανά, ἀκόμα καί γιά μιά βαθμιαία διαπαιδαγώγηση τοῦ κοινοῦ, νά ξανακοίταξε μέ μάτι ἰδιωτικοῦ πολιτιστικοῦ φορέα, τά ὅσα θά μποροῦσε νά ἐπιτελέσει στόν ντοκουμέντο χῶρο τοῦ θεάτρου.

Γιά ἐχέγγυα σκηνοθεσίας ἀρχαίου δράματος πού δέν... ὑπάρχουν, γιά πειραματισμούς πού δέν ἐπιτρέπονται στό κοῖλον καί γιά μεγάλους σκηνοθέτες... πού δέ σήμανε ἀκόμα ἡ ὥρα τῆς Ἐπιδαύρου τους, μίλησε ὁ γενικός διευθυντής τοῦ Ἐθνικοῦ, μέ τήν εὐκαιρία μιᾶς συνέντευξης τύπου γιά... ἔργο τοῦ Μπρέχτ.

Δέν ἦταν καινούργιες δέβαια οὔτε οἱ γενικές ἀπόψεις περί θεάτρου τοῦ κύριου γενικοῦ οὔτε τό ὕφος οὔτε οἱ προσδιοριστικές του ὑπεκφυγές. Γιά τήν τριανδρία Ἐπιδαύρου-Ἡρωδείου (Μινωτής, Σολομός, Εὐαγγελάτος), γνωρίζαμε. Τώρα μαθαίνουμε καί τούς πραγματικούς λόγους τῆς ἐγκαθίδρυσής της:

1) Ἔχει τά ἐχέγγυα
2) Δέν κάνει πειραματισμούς
3) Βρίσκονται κι οἱ τρεῖς στήν κατάληξη τῆς σταδιοδρομίας τους. (Καϋμένε Εὐαγγελάτε, εἶχες τόσα πολλά νά κάνεις ἀκόμα).

Παρ' ὅλ' αὐτά τά ἀκατανόητα κι «ἀκατονόμαστα» πού κάθε τόσο λέγονται ἤ πράττονται, ἡ χρονιά καί γιά τίς δυό σκηνές τοῦ Ἐθνικοῦ ἄρχισε καί συνεχίζεται ἀνέλπιστα καλά. Μ' ἕνα Λόρκα θαυμάσιο στή Νέα Σκηνή καθώς κι ἕναν πολύ ἐνδιαφέροντα Περγιάλη («Γειτονιά τοῦ Τσέχωφ»), ἕναν Καζατζάκη πού πολλά χρωστάει στό ἀνέβασμά του ἀπό τόν Σολομό κι ἕναν Μπρέχτ, πού σημαδεύει ἀποφασιστικά τήν πορεία τοῦ Ἐθνικοῦ καί τοῦ ἐλεύθερου θεάτρου. Γιατί λοιπόν ὁ κ. Μινωτής ἐπιμένει κάτω ἀπό τέτοιους εὐνοϊκούς οἰωνούς, νά γίνεται Κρόνος κι ὄχι «καλός Θεός»; Γιατί, ἀντί νά ἐκμεταλλεύεται μιά τόσο καλή στιγμή τοῦ ἔργου του καί νά τήν προωθεῖ, ζητάει μέ τέτοιου εἴδους δηλώσεις κι ἐκδηλώσεις νά τήν καταποντίσει:

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Τό τέταρτο βιβλίο τῆς σειρᾶς, πού καλύπτει τήν περίοδο ἀπό τό 1935 ὡς τόν Ἰούνιο τοῦ 1941.

● Τό νέο ἔργο τοῦ ΣΠΥΡΟΥ ΛΙΝΑΡΔΑΤΟΥ ἐκθέτει τά πολεμικά καί διπλωματικά γεγονότα ἀπό τήν ἰταλική εἰσβολή ὡς τήν κατάληψη τῆς Κρήτης μέ πλῆθος ἀπό μαρτυρίες στρατιωτικῶν, πολεμιστῶν τῆς Ἀλβανίας, πολεμικῶν ἀνταποκριτῶν, ξένων ἱστορικῶν, καθώς καί ντοκουμέντα ἀπό τά ἀρχεῖα τοῦ Φόρειν Ὄφφις, τοῦ Γ΄ Ράιχ, τοῦ γιουγκοσλαβικοῦ ὑπουργείου ἐξωτερικῶν κ.ἄ., κι εἶναι ἡ πιό ὁλοκληρωμένη ἐξιστόρηση καί μελέτη τοῦ μεγαλείου καί τῆς κατάρρευσης τῆς Ἑλλάδας.

ΥΠΕΝΘΥΜΙΖΟΥΜΕ ΤΑ ΑΛΛΑ ΒΙΒΛΙΑ:

- «Πῶς ἐφθάσαμε στήν 4η Αὐγούστου».
- «Ἡ 4η Αὐγούστου – ἔργο καί πολιτεία».
- «Ἡ ἐξωτερική πολιτική τῆς 4ης Αὐγούστου».

ΜΗ ΧΑΣΕΤΕ ΤΗ ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΑΥΤΗ ΣΕΙΡΑ

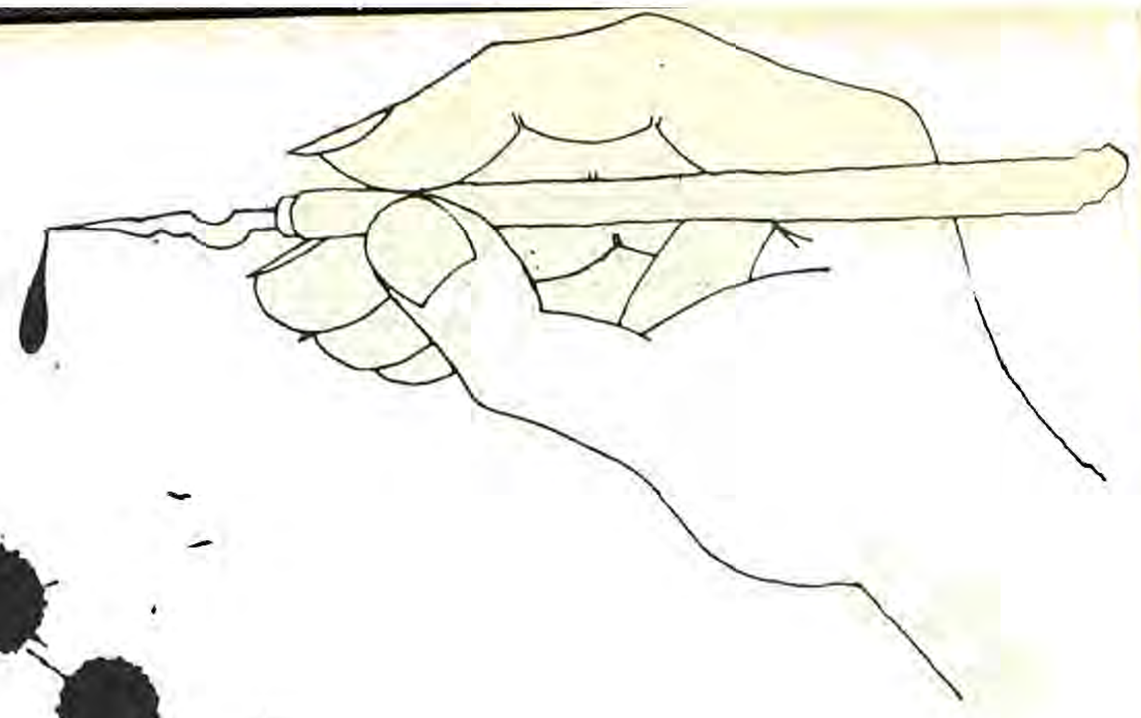

Ἀπό τό δημοσιογράφο τῆς «Θεσσαλονίκης» ΠΕΤΡΟ ΠΑΠΑΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟ λάβαμε τό παρακάτω κείμενο - ἀπάντηση στό σημείωμα τοῦ Κωστῆ Μοσκώφ γιά τό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Στό ὑπ. ἀριθμό 61 τεῦχος τοῦ «ΑΝΤΙ» δημοσιεύτηκε ἄρθρο τοῦ ἀγαπητοῦ κ. Κωστῆ Μοσκώφ μέ τόν τίτλο «Δομή καί προοπτική τοῦ καθηγητικοῦ κόσμου στό πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης».

Τό κείμενο αὐτό, ἐπιδιώκοντας μιά συνολική κριτική παρουσίαση τοῦ ΑΠΘ ἀναφέρεται καί σέ ἄλλα ἐπίμαχα προβλήματά του, ὅπως ἡ κατάσταση τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος, ἡ ἱστορική διαμόρφωσή του, οἱ θέσεις τοῦ ΕΔΠ κ.λπ.

Μποροῦμε λοιπόν ἐξετάζοντας καλόπιστα τή μεθοδολογία καί τίς θέσεις τοῦ συγγράψαντος τό κείμενο κ. Μοσκώφ νά βγάλουμε ὁρισμένα ἀξιοσημείωτα συμπεράσματα. Συμπεράσματα πού πιστεύουμε ὅτι δέν ἔχουν σχέση μόνο μέ τόν κ. Μοσκώφ ἀλλά πού ἀφοροῦν σέ μεγάλο βαθμό καί τό «συλλογικό διανοούμενο» – τόν κομματικό φορέα – στόν ὁποῖο συμμετέχει ὁ κ. Μοσκώφ. Μέ ἄλλα λόγια τό κείμενο αὐτό μπορεῖ νά μᾶς χρησιμεύσει σάν δεῖγμα γραφῆς ἑνός χώρου πού παίζει σημαντικό ρόλο στήν πανεπιστημιακή ἀλλά καί γενικότερα στήν κοινωνική ζωή.

Τό ἐπίμαχο κείμενο μπορεῖ νά κριθεῖ ἀπό δυό πλευρές: Τόσο ἀπό τή μέθοδο τήν ὁποία ἀκολουθεῖ ὅσο καί ἀπό τίς θέσεις στίς ὁποῖες καταλήγει. Ἄς τό ἐξετάσουμε λοιπόν κατ' ἀρχήν μεθοδολογικά.

Δύο στοιχεῖα τῆς μεθόδου τοῦ κ. Μοσκώφ εἶναι χαρακτηριστικά: Ἡ ἀβασάνιστη διαστρέβλωση τῆς πραγματικότητας καί ἡ ἐκπλήσσουσα εὐκολία ἀπονομῆς χαρακτηρισμῶν. Πιό συγκεκριμένα:

Στή σελίδα 39 σημειώνει: «Ἀποπροσανατολισμένο ἰδεολογικά καί χωρίς γερά διαρθρωμένη ὀργάνωση, τό φοιτητικό κίνημα χτυπήθηκε εὔκολα ἀπό τή δικτατορία. Μόνο στά 1971, μετά ἀπό τρία χρόνια ἀνοικοδόμησης μέσα σέ συνθῆκες ἀνοιχτῆς τρομοκρατίας, τό φοιτητικό κίνημα ἐμφανίζεται -τώρα-βασισμένο σέ συνεπεῖς ριζοσπαστικές θέσεις».

Ἔτσι ὁ κ. Μ. ξεμπερδεύει μέ τήν περίοδο 1967-69 σέ 2,5 γραμμές «ξεχνώντας» ὁρισμένα γεγονότα ἐνοχλητικά μέν γι' αὐτόν, ἀληθινά δέ. Τά γεγονότα αὐτά εἶναι ἡ ἡρωική δράση τοῦ «Ρήγα Φεραίου», τοῦ ΠΑΜ Νέων, τῆς «Δημοκρατικῆς Ἄμυνας» καί ἄλλων προοδευτικῶν ἀντιδικτατορικῶν φοιτητῶν αὐτή τή διετία. Οἱ ἀγῶνες τῶν φοιτητῶν ἐκείνη τήν ἐποχή πού καθόλου εὔκολα δέν χτυπήθηκαν. Ἡ ἀντιδικτατορική δράση τους ὄχι μόνο στό πανεπιστήμιο ἀλλά καί στήν πόλη τῆς Θεσσαλονίκης μέ προκηρύξεις, πανώ κ.λπ.

Ἄν ὅμως ὁ κ. Μ. τά «θυμόταν» ὅλα αὐτά – καί δέν χρειαζόταν πολύς κόπος: ἀρκεῖ νά διάβαζε πιό προσεκτικά τό ἀνάγνωσμα σέ συνέχειες τοῦ «Ριζοσπάστη» γιά τόν ἀντιδικτατορικό ἀγώνα, ὅπου στελέχη τοῦ ΚΚΕ ἀναφέρονταν στούς ἀντιδικτατορικούς ἀγῶνες τῆς Θεσσαλονίκης – πῶς θά μποροῦσε νά τά συμβιβάσει μέ τίς ἐτικέτες πού εἶχε ἐπικολλήσει λίγο πιό πρίν στή Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη, ὅτι ἔθετε «λικβιναριστικούς στόχους»; Σύμφωνα λοιπόν μέ τόν κ. Μ. ἄν ἡ πραγματικότητα δέν συμφωνεῖ μέ τά προκατασκευασμένα σχήματά του, τόσο τό χειρότερο γιά τήν ἄμοιρη τήν πραγματικότητα.

Εἰδικά στήν παράγραφο πού προαναφέραμε, ἐπισημαίνουμε καί κάτι ἄλλο ἐνδιαφέρον: Μέχρι τό 1971 ὁ ἰδεολογικός ἀποπροσανατολισμός. Τό 1971 ἐμφάνιση τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος – κάτι σάν παρθενογένεση θά ἔλεγε κανείς – μέ συνεπεῖς ριζοσπαστικές θέσεις. Μέχρι τό 1971 τίποτα, μετά τό 1971 τά πάντα. Ἐκτός ἀπό τήν ἔκδηλη μεταφυσική αὐτῆς τῆς θέσης, ὁ κ. Μ. δέν μᾶς ἐξηγεῖ τί ἦταν τελοσπάντων ἐκεῖνο πού μεσολάβησε γι' αὐτή τήν κοσμοϊστορική ἀλλαγή. Πληροφοριακά πάντως, ἐνημερώνουμε τόν κ. Μ. ὅτι ἔχει ἱστορικό πρόβλημα. Καί αὐτό γιατί τό φ.κ. τῆς Θεσσαλονίκης ἄρχισε νά ἀνεβαίνει τό 1972 μέ τούς τοπικούς φοιτητικούς συλλόγους καί ὄχι τό 1971 μέ τήν ἱδρυτική διακήρυξη τῆς Ἀντι - ΕΦΕΕ...

Θά μπορούσαμε νά σταχυολογήσουμε μιά σειρά ἀπό παρόμοιες ἀποσιωπήσεις καί διαστρεβλώσεις τῆς πραγματικότητας πού ἀποτολμᾶ ὁ κ. Μ. ἀλλά προτιμᾶμε, γιά νά ἀποφύγουμε τή δίκαιη ἀγανάκτηση, νά ἀναφερθοῦμε στό δεύτερο μεθοδολογικό ὀλίσθημά του. Τούς χαρακτηρισμούς καί τήν ἐτικετοποίηση τῶν πάντων: Θαυμάστε:

«Οἱ μόνες δυνάμεις μέ ἀντιιμπεριαλιστικές θέσεις κινοῦνται πάνω σέ λικβιναριστικούς στόχους, πού θέτει παραμορφώνοντας τίς θέσεις τοῦ ΚΚΕ ἡ ἐπιτόπια ἡγεσία τῆς νεολαίας Λαμπράκη καί τῆς ΕΔΑ.»

«Ἄν στόν καθηγητικό κόσμο σήμερα ἔχει πραγματοποιηθεῖ κάποια ἐπιφανειακή(;) στροφή...στή μέγιστη πλειονότητά του αὐτός ὁ πανεπιστημιακός κόσμος λειτούργησε καί λειτουργεῖ σάν ἐκτονωτής τοῦ φοιτητικοῦ ριζοσπαστικοῦ κινήματος». (Τό πῶς λειτουργεῖ σάν ἐκτονωτής, δέν αἰσθάνεται βέβαια τήν ἀνάγκη νά τό ἀναφέρει ὁ κ. Μ. Τοῦ ἀρκεῖ ἡ ἐτικέτα).

Διάσπαρτες ἐπίσης στό κείμενο βλέπουμε ποικιλώνυμες ἀναιτιολόγητες ἐτικέτες γιά «πράο φιλελευθερισμό», «βραχύβιες φιλελεύθερες ὁμάδες», «ἀντιφασιστικό ἀλλά χωρίς ξεκαθαρισμένες θέσεις κίνημα» (γιά τό φοιτητικό κίνημα στή διάρκεια τῆς κατοχῆς!), «μαζικό, δημοκρατικό φοιτητικό κίνημα ἀλλά οὔτε ριζοσπαστικό, οὔτε στήν κατεύθυνσή του ἀντιιμπεριαλιστικό» κ.ο.κ.

Ἔτσι ὁ ἀγαπητός κ. Μ. ἔχει λύσει ὅλα τά προβλήματά του. Γιά τήν κάθε ἱστορική περίοδο τοῦ φ.κ. ἔχει ἐπιλέξει τήν ἀντίστοιχη ἐτικέτα, γιά τήν κάθε κοινωνική ὁμάδα ἔχει δώσει τόν ἀνάλογο χαρακτηρισμό. Ἔτσι οἱ ἐξαρτήσεις γίνονται μονοσήμαντες, οἱ κοινωνικές σχέσεις ἰδιαίτερα εὐανάγνωστες, τά μέτωπα ξεκάθαρα, οἱ συμμαχίες προφανεῖς.

Παρ' ὅτι δέν πολυπιστεύουμε ὅτι θά διαταράξουμε τή μακαριότητα τοῦ κ. Μοσκώφ, ἀξίζει νά θυμηθοῦμε τά ὅσα γράφει ὁ Ν. Σβορῶνος γιά τήν «ἀπουσία καθαρῶν γραμμῶν στή διάρθρωση τῶν κοινωνικῶν καί πολιτικῶν δομῶν», σάν μιά ἀπό τίς 3 καταυθυντήριες ἀρχές τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας. (Ν.Σβορώνου, «Ἐπισκόπηση τῆς Νεοελληνικῆς κοινωνίας», σελίς 13).

Μετά ἀπό αὐτές τίς μεθοδολογικές παρατηρήσεις, ἄς ἐξετάσουμε, ἐνδεικτικά, ὁρισμένες ἀπό τίς θέσεις τοῦ κ. Μ.

Ἀναφερόμενος στά τωρινά προβλήματα καί τήν κατάσταση τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος στή Θεσσαλονίκη, μετά ἀπό μερικές γενικές θέσεις πού ἰσχύουν γιά κάθε ἑλληνικό πανεπιστήμιο, ἐπισημαίνει σάν τή μοναδική ἰδιομορφία τοῦ ΑΠΘ: «Στό πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ὅπου ἡ Πανσπουδαστική, χτυπημένη ἄγρια ἀπό τήν Ἀσφάλεια λίγο πρίν τή μεταπολίτευση, πῆρε τά 9% τῶν ψήφων στίς πρῶτες φοιτητικές ἐκλογές τοῦ Νοεμβρίου 1974, σήμερα ἐλέγχει ἤδη τά 25% τῶν ψήφων, ἐνῶ ἡ παρουσία της, βασισμένη σέ μιά ὀργάνωση συγκροτημένη γερά, εἶναι κυριαρχική στούς καθημερινούς ἀγῶνες, στό πραγματικό πεδίο τῶν μαχῶν. Γύρω της καί δίπλα της κινοῦνται ριζοσπαστικά – παρ' ὅλη τή διαφορά τῶν θέσεών τους – καί ἄλλες φοιτητικές ὀργανώσεις..»

ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Πρόκειται πιστεύουμε γιά τήν πιό ἀνάγλυφη μαρτυρία μιᾶς νοοτροπίας πού εἶναι κύρια ὑπεύθυνη γιά τή σημερινή ἀποτελμάτωση τοῦ φοιτ. κινήματος. Σύμφωνα μέ αὐτή τή νοοτροπία τό κυριαρχικό στοιχεῖο κάθε φορά εἶναι ἡ παράταξη, τό κόμμα, ὁ φορέας – νοούμενα τελικά σάν αὐτοσκοποί – καί ὄχι τά συνολικά προβλήματα τοῦ κινήματος.

Τό ΑΠΘ ἀντιμετωπίζει πληθώρα ἰδιόμορφων προβλημάτων σέ σχέση μέ τά ὑπόλοιπα ἑλληνικά πανεπιστήμια. Ἡ ὄχι τόσο ἔντονη πόλωση στό φοιτητικό χῶρο, ἡ σχετική ἰσχυρή παρουσία τῆς δεξιᾶς, ἡ ἀνησυχητική ἀπομαζικοποίηση πού ἔχει ἀρχίσει πρίν ἕνα χρόνο περίπου, πρόσφατα οἱ διαγραφές ἀπό τούς φοι-

•δίσκος•

τοῦ Μίλτου Καρατζᾶ

ΤΑ ΠΑΡΑΛΟΓΑ-Μάνου Χατζιδάκι, Νίκου Γκάτσου. Τραγουδοῦν ἡ Μαρία Φαραντούρη, ὁ Μίκης Θεοδωράκης, ὁ Διονύσης Σαββόπουλος, ἡ Μελίνα Μερκούρη, ὁ Ἠλίας Λιοῦγκος καί χορωδία (ΛΥΡΑ).

Γιά τά «ΠΑΡΑΛΟΓΑ» τῶν Μάνου Χατζιδάκι-Νίκου Γκάτσου ἔχουν γραφτεῖ ἤδη πάρα πολλά πράγματα. Ἐμεῖς θά ἀναφέρουμε μόνο τήν εὐχάριστη ἔκπληξη πού αἰσθανθήκαμε ὅταν πρωτακούσαμε τόν δίσκο. Περιμέναμε νά ἀκούσουμε μιά πρόχειρη δουλειά – μιά καί ἔτυχε νά ξέρουμε ὅτι ὁ δίσκος ἔγινε στήν κυριολεξία «στό πόδι», μέ ὁλονύκτια ξενύχτια τοῦ συνθέτη, τῶν τραγουδιστῶν, τῶν μουσικῶν, τῶν ἠχοληπτῶν, τῶν παραγωγῶν, γιά νά προλάβει νά βγεῖ στίς γιορτές – καί ἀκούσαμε μιά ἀπ' τίς πιό προσεγμένες δουλειές τῶν τελευταίων ἐτῶν. Ὁ Μάνος Χατζιδάκις βρίσκεται στά «ΠΑΡΑΛΟΓΑ» στίς κορυφαῖες στιγμές του. Ὑπάρχουν σημεῖα τοῦ δίσκου (καί κυρίως στήν πρώτη πλευρά) πού κινοῦνται στήν ἴδια ἀτμόσφαιρα, ἀλλά καί τῆς ἴδιας ὑψηλῆς ποιότητας μέ τόν «Μεγάλο Ἐρωτικό», ἄλλα – καί κυρίως τά χορωδιακά – πού μᾶς θυμίζουν τούς «Ὄρνιθες», ἐνῶ οἱ «ὑψηλοί» προσκεκλημένοι τοῦ Χατζιδάκι, Μαρία Φαραντούρη, Μίκης Θεοδωράκης, Διονύσης Σαββόπουλος, Μελίνα Μερκούρη, καθώς καί ὁ ταλαντοῦχος Ἠλίας Λιοῦγκος, ξεπερνοῦν τόν ἑαυτό τους ἑρμηνεύοντας μέ ἰδιαίτερη ἐπιτυχία ὁ καθένας τό ἤ τά κομμάτια του.

Τό μόνο μελανό σημεῖο γιά τά «ΠΑΡΑΛΟΓΑ» εἶναι ἡ ὑψηλή τιμή τους (260 δρχ.), πού εἶναι καί ἡ ὑψηλότερη τιμή δίσκου στήν ἀγορά. Ἄσχετα μέ τό πόσο πολλά χρήματα στοίχισε στήν ἑταιρία του, καί ἄσχετα μέ τά ὑψηλά ποσοστά τῶν πολλῶν καλλιτεχνῶν πού συμμετέχουν, δέν ὑπῆρχε περίπτωση νά μήν ἀποφέρει ὁ δίσκος τεράστια κέρδη ἀκόμα καί ἄν πουλιόταν στήν κανονική τιμή δίσκου μέ διπλό ἐξώφυλλο, δηλαδή στήν ἤδη ὑψηλή τιμή τῶν 240 δρχ.

•

ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ-Δήμου Μούτση. Τραγουδοῦν ὁ Χαράλαμπος Γαργανουράκης καί ἡ Ἄλκηστις Πρωτοψάλτη (ΕΜΙΑ/Ι).

Ὁ Δῆμος Μούτσης μᾶς ἐντυπωσίασε, πρίν ἕνα χρόνο περίπου, μέ τήν αἰσθητική τελειότητα τοῦ δίσκου του «ΤΕΤΡΑΛΟΓΙΑ». Σήμερα, ἔρχεται νά προχωρήσει στά χνάρια τῆς ΤΕΤΡΑΛΟΓΙΑΣ μέ τόν καινούργιο δίσκο του «ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ», πού συνδυάζει τή σωστή δουλειά τοῦ Μούτση στό συνθετικό καί ἐνορχηστρωτικό τομέα μέ ἕναν προοδευτικό στίχο καί περιεχόμενο.

Μερικά τραγούδια πού εἶχε γράψει ὁ Μούτσης γιά τό θεατρικό ἔργο «Ἀπεργία» τοῦ Γιώργου Σκούρτη, ἦταν ἡ ἀφορμή τῆς «Ἐργατικῆς Συμφωνίας». Ἡ μουσική τοῦ ἔργου δέν ἀκολουθεῖ ἁπλούς λαϊκούς δρόμους. Χωρίς νά χάνει τήν ἀμεσότητά της συνδυάζει λαϊκά ὄργανα καί μελωδίες μέ σύγχρονους ἤχους καί σύγχρονα ἐκφραστικά μέσα. Ὁ ἴδιος ὁ Μούτσης εἶπε μιλώντας γιά τό ἔργο του: «... Εἶναι ἀπαράδεκτο νά γεμίζουμε προοδευτικά κείμενα μέ χιλιοειπωμένα ξερά ἀκόρντα χωρίς καμιά αἰσθητική... Πιστεύουμε δηλαδή ὅτι ἀπό δῶ καί μπρός ἡ ἐμμονή σέ μιά τέτοια μουσική νοοτροπία, σέ μιά τέτοια λαϊκοφάνεια, κρύβει μέσα της ἀφ' ἑνός ἕνα δόλεμα γιά ὁρισμένους, ἀφ' ἑτέρου δέ, καί τό πιό ἐπικίνδυνο, κρύβει ἕνα ἐμπόδιο ἐνάντια στό προοδευτικό λαϊκό αἴσθημα...»

Οἱ θέσεις αὐτές τοῦ Μούτση – πού μᾶς βρίσκουν ἀπόλυτα σύμφωνους – ἐκφράζονται ἀπόλυτα στήν «Ἐργατική Συμφωνία». Τά κείμενα τοῦ Σκούρτη, μέ κύριο ἄξονα τή σχέση ἀφεντικοῦ καί ἐργαζομένων, πλαισιώνονται ἀπό πολύ ἐνδιαφέροντα μουσικά σχήματα, σέ σημεῖο πού νά μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἡ μουσική βοηθάει καί ἐντείνει ὁρισμένες φορές τόν στίχο.

Στόν δίσκο τραγουδοῦν ὁ Μπάμπης Γαργανουράκης – πού κατά τή γνώμη μας δέν καταφέρνει νά δεθεῖ ἀπόλυτα μέ τήν ἀτμόσφαιρα τοῦ δίσκου –, ἡ ἐξαιρετική Ἄλκηστις Πρωτοψάλτη καί ὁ ἴδιος ὁ συνθέτης, πού τραγουδᾶ ἕξοχα «Τό τραγούδι τοῦ Περέντα», τό καλύτερο τραγούδι τοῦ δίσκου καί ἕνα ἀπό τά καλύτερα πού ἔχουμε ἀκούσει.

•

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ-Ἀργύρη Κουνάδη. Τραγουδοῦν ὁ Ἀντώνης Καλογιάννης καί ἡ Λήδα (ΦΩΝΟΓΚΡΑΜ)

Ὁ δίσκος περιέχει τά τραγούδια πού ἔγραψε ὁ Κουνάδης γιά τό ὁμώνυμο σήριαλ. Σ' ὁλόκληρο τόν δίσκο εἶναι διάχυτη ἡ εὐαισθησία τοῦ Κουνάδη, ἐνῶ καί ὁ Καλογιάννης εἶναι ἐξαιρετικός μέ τή ζεστή καί χαρακτηριστική φωνή του. Ὅμως θά θέλαμε νά πιστεύουμε ὅτι ὁ Ἀργύρης Κουνάδης μέ τίς μεγάλες δυνατότητες θά μποροῦσε – καί θά μπορέσει – νά μᾶς δώσει κάτι περισσότερο σημαντικό καί ἀπαλλαγμένο ἀπό τίς ὁποιεσδήποτε δεσμεύσεις πού ἐπιβάλλουν τά τηλεοπτικά σήριαλ.

Μ.Κ.

ΜΑΡΙΖΑ ΚΩΧ – ΑΣΕ ΜΕ ΝΑ ΤΑΞΙΔΕΨΩ – Μίνως

Μιά Μαρίζα... ἀγνώριστη! Ξεφεύγοντας ἀπό τή συνηθισμένη φόρμα τοῦ τραγουδιοῦ της, στρέφεται στό λαϊκό τραγούδι καί, μ' ἕνα κράμα παλιῶν καί νέων ἀκουσμάτων, ἀναζητεῖ «κάτι διαφορετικό». Ἀπό τά 12 τραγούδια τοῦ δίσκου τά 10 εἶναι δικά της – στίχοι καί μουσική. (Σ' ἕνα μόνο τούς στίχους ἔγραψε ὁ Μ. Φωτιάδης). Τ' ἄλλα τραγούδια (πού παίζουν ρόλο συνδετικοῦ κρίκου – ἐποχῆς καί φόρμας) εἶναι τοῦ Βασίλη Τσιτσάνη («Κάθε βράδυ λυπημένη») καί τοῦ Περικλῆ Χαρβᾶ («Ἄσε τά παράπονα»).

Μιά δουλειά πού ξαφνιάζει καί πού – ἀνεξάρτητα μέ τό πόσο θά «περπατήσει» – κρύβει (καί δίνει) τό κέφι μέ τό ὁποῖο καταπιάστηκε ἡ Μαρίζα νά τραγουδήσει «ἕνα ἄλλο» λαϊκό τραγούδι.

Κ.Ν.Π.

Σκουπίδια πρός ταξινόμησιν...

Ἡ ΕΡΤ φυλάσσει πολύτιμους θησαυρούς. Μαγνητοσκοπήσεις, μαγνητοφωνήσεις, κείμενα (λογοκριμένα καί μή) καί τόσα ἄλλα... Μή σκεφτεῖτε ὅμως πώς ἔχουν μπεῖ στό ἀρχεῖο. Ὅπως π.χ. ὁ δίσκος μέ τούς ὕμνους καί τά κάλαντα τῆς «ἐθνοσωτηρίου 21ης Ἀπριλίου». Εἶναι σέ πρώτη εὐκαιρία προσιτός. Ποῦ ξέρετε; Κάποιοι μανδαρίνοι, ὅταν δέν νοσταλγοῦν, σκέφτονται ὅτι μπορεῖ νά τούς εἶναι κάποτε χρήσιμος.

τητικούς συλλόγους μελῶν τῆς «Νέας Δημοκρατίας» μέ ἀστεῖες δικαιολογίες ὕστερα ἀπό προτάσεις τῆς Πανσπουδαστικῆς (συνέβη στήν Ἰατρική: Φοιτητής ψιθύρισε στό αὐτί τοῦ κοσμήτορα ὅτι εἶναι ὑπέρ τῆς ἐπιστροφῆς χουντικοῦ καθηγητῆ – διαγράψτε τον), οἱ ὑπαρκτοί κίνδυνοι δημιουργίας ἀντισυλλόγων κ.ἄ.

Ὅλα αὐτά τά ἰδιόμορφα προβλήματα τοῦ θεσσαλονικιώτικου φ.κ. χρειάζεται κάποτε νά ἐξεταστοῦν πιό ὁλοκληρωμένα. Ὁ κ. Μ. ὅμως ἀπαξοιοῦ νά ἀσχοληθεῖ μαζί τους. Τοῦ ἀρκεῖ ὅτι τό μικρομάγαζο τοῦ 9% μεγάλωσε. Ἀνυποψίαστος πορεύεται πανηγυρίζοντας γιά τό 25% χωρίς νά τόν ἀπασχολοῦν τά ἄδεια ἀμφιθέατρα τῶν συνελεύσεων. Οἱ σοβαρές ἀναλύσεις γιά τό φ.κ. τοῦ ΑΠΘ δέν τόν ἐνδιαφέρουν. Στόχος του τό 25% τῶν ψήφων πού «ἐλέγχει» (:) ἡ Πανσπουδαστική νά γίνει μεγαλύτερο. Μά αὐτό εἶναι πολύ εὔκολο νά γίνει. Ἄν ἐξωθήσει τούς δεξιούς, διαγράφοντάς τους ἐπειδή εἶναι «ἀντιδραστικοί», νά δημιουργήσουν ἀντισυλλόγους, τό ποσοστό τῆς Πσκ θά ἀνέβει αἰσθητά. Ἄν μάλιστα μελλοντικά προωθήσει τίς διαγραφές τῶν κάθε εἴδους ρεβιζιονιστῶν, ἀναθεωρητῶν, ἀριστεριστῶν κ.λπ. μπορεῖ νά φτάσει καί τά 100% στίς ἐκλογές, ἀφοῦ θά ἔχει μείνει μόνη της...

Μέ τήν εὐκαιρία ἄς ξαναδιατυπώσουμε γενικότερα τήν πρόταση: Κύριο πρόβλημα τοῦ φ.κ. σέ αὐτή τή φάση εἶναι ἡ στείρα πόλωση πού τό ἔχει φοβερά ἀπομαζικοποιήσει. Τό ποιοί εἶναι κύρια ὑπεύθυνοι μπορεῖ εὔκολα νά τό καταλάβει κανείς διαβάζοντας τό κείμενο τοῦ κ. Μ.

Ἐκεῖνο πάντως πού συνεχίζει νά παραμένει ἀκατανόητο εἶναι ὁ ἐπίλογος τοῦ ἀποσπάσματος πού προαναφέραμε:«Γύρω της καί δίπλα της – ἐννοεῖ τῆς Πανσπουδαστικῆς – κινοῦνται ριζοσπαστικά, παρ' ὅλη τή διαφορά τῶν θέσεών τους, καί ἄλλες φοιτητικές ὀργανώσεις...»

Παρ' ὅτι δέν πολυκαταλαβαίνουμε αὐτό τό λεκτικό σχῆμα, μᾶς εἶναι φοβερά δύσκολο νά φανταστοῦμε τήν Πανσπουδαστική ἐπίκεντρο τῶν φοιτητικῶν ἀγώνων στό ΑΠΘ. Τό ἀντίθετο θά λέγαμε. Θυμίζουμε ἐνδεικτικά τίς περσινές της θέσεις γιά τή ΦΕΑΠΘ πού εἶχαν πανηγυρικά ἀπορριφτεῖ, πρᾶγμα πού ἀνάγκασε τήν Πσκ νά κάνει δημόσια «ἐπανατοποθέτηση», τή φετινή ἀπουσία της ἀπό τίς δημόσιες συζητήσεις γιά τό Αἰγαῖο, ἐπειδή δέν εἶναι «ἑνωτικές» – προφανῶς ἐπειδή αἰσθανόταν ἀμηχανία γιά τίς θέσεις τοῦ πολιτικοῦ της φορέα –, τήν ὁμόφωνη καταγγελία της ἀπό ὅλους τούς φοιτητές τοῦ ΑΠΘ γιά διαστρέβλωση θέσεων τῆς ΕΦΕΕ στήν τριήμερη ἀποχή γιά τόν ἐκδημοκρατισμό, κ.λπ. (Ὅλα αὐτά βέβαια σέ καμιά περίπτωση δέν σημαίνουν πώς ἡ Πσκ εἶναι ἐξ ὁρισμοῦ ἀπορριπτέα ἤ ὅτι ὅλες οἱ θέσεις της εἶναι λαθεμένες).

Ἐν τούτοις οἱ αὐταπάτες τοῦ κ. Μ. συνεχίζονται. Ἀντί νά σκέφτεται τίς ἰσότιμες συμμαχίες σέ συγκεκριμένους στόχους, φαντάζεται ὅλους τούς ἄλλους δορυφόρους τῆς Πσκ – «γύρω της καί δίπλα της» – σέ μιά *ἀνοδική* γιά τό φ.κ. πορεία. Ἀντιγράφουμε:

«Παρ' ὅλες τίς πρόσφατες ἀπό κάποια πλευρά μεμψιμοιρίες, τό φοιτητικό κίνημα σήμερα κινητοποιεῖ πολύ περισσότερο κόσμο ἀπ' ὅ,τι στά χρόνια 1961-67, καί μάλιστα οἱ κινητοποιήσεις του εἶναι στενά δεμένες μέ τήν πορεία μάχης τοῦ ἐθνικολαϊκοῦ μας κινήματος, τῆς πρωτοπορίας του, τῆς ἐργατικῆς τάξης».

Θά ἦταν ἐνδιαφέρον νά θυμηθοῦμε πόσο κινητοποιήθηκε τό φοιτητικό κίνημα στίς τρεῖς τελευταῖες δημόσιες ἐκδηλώσεις πού ἔγιναν στή Θεσσαλονίκη: τήν τριήμερη ἀποχή τῆς ΕΦΕΕ, τή συγκέντρωση γιά τίς 28 Ὀκτωβρίου καί τίς ἐκδηλώσεις γιά τά 50χρονα τοῦ ΑΠΘ. Ἡ μισοάδεια πλατεία τοῦ Χημείου στίς δυό πρῶτες συγκεντρώσεις καί οἱ ἄδειες αἴθουσες τῶν ἀμφιθεάτρων στά πενηντάχρονα, δίνουν τήν ἀπάντηση. Ὁ κ. Μ. ὄχι μόνο συνεχίζει νά ἔχει αὐταπάτες ἀλλά καί ἐπιτίθεται στούς «μεμψίμοιρους» πού τολμᾶνε νά ἐπισημαίνουν αὐτή τήν ἀναμφισβήτητη πραγματικότητα, ἐπιδιώκοντας βέβαια νά τήν ἀλλάξουν. Δέν ἔχει ἀντιληφτεῖ ἀκόμα ὅτι οἱ φραστικές ἐκτονώσεις τοῦ εἴδους «τό φ.κ. εἶναι στενά δεμένο μέ τήν ἐργατική τάξη» δέν πείθουν κανένα πιά. Πρῶτα πρῶτα δέν πείθουν τήν ἴδια τήν ἐργατική τάξη καί μετά δέν πείθουν τούς ἴδιους τούς φοιτητές, πού βλέπουν πολύ καλά ὅτι ἐλάχιστα ἔχουν συνδεθεῖ μέ τήν ἐργατική τάξη.

Ἀλλά τό χειρότερο πού κάνουν οἱ τέτοιου εἴδους ταμπέλες εἶναι ὅτι δέν *δίνουν καμιά προοπτική στό προοδευτικό κίνημα, ἀφοῦ τοῦ καλλιεργοῦν αὐταπάτες*. Στέρεο καί μαζικό κίνημα δέν οἰκοδομεῖται μέ κούφια συνθήματα πού ἀργά ἤ γρήγορα ξεφουσκώνουν. Εἰδικά ἡ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ κινήματος εἶναι γεμάτη ἀπό τέτοιες περιπτώσεις πού οἱ αὐταπάτες ὁδήγησαν σέ τραγικά ἀποτελέσματα. Δέν εἶναι ἄραγε καιρός νά γίνουμε τό κίνημα πού θά πατάει στέρεα στή γῆ ἀντί νά ἐκτοξεύει συνθήματα γιά αὐτοκατανάλωση;

●

Μετά ἀπό ὅλες αὐτές τίς ὑπερεπαναστατικές ἐξάρσεις μέ τίς ἀντίστοιχες φραστικές ἐκτονώσεις, ὁ κ. Μ. εἶναι φυσιολογικό νά ἔχει χάσει στήν πορεία κάθε ἐπαφή μέ τήν πραγματικότητα. Ἔτσι εἶναι ὑπεύθυνος γιά τό παρακάτω ἀπόσπασμα, τό ὁποῖο καί ἀντιγράφουμε: «Στή μέγιστη πλειοψηφία του ὁ ἀντιδικτατορικός αὐτός πανεπιστημιακός κόσμος – ἐννοεῖ τούς φιλελεύθερους ἀντιδικτατορικούς καθηγητές τοῦ ΑΠΘ – λειτούργησε καί λειτουργεῖ σάν ἐκτονωτής τοῦ φοιτητικοῦ ριζοσπαστικοῦ κινήματος» (σελίς 40).

Ἡ πραγματικότητα ὅμως εἶναι πολύ σκληρή καί βάζει τό ἐρώτημα: Σέ λίγες ἡμέρες στά πανεπιστήμια θά φουντώσει ἡ μάχη γιά τό νόμο-πλαίσιο. Οἱ φοιτητές θά δώσουν τή μάχη. Σύμφωνα μέ τόν κ. Μ. ὁποιαδήποτε συμμαχία μέ τούς καθηγητές εἶναι ἐξ ὁρισμοῦ ἀπαράδεκτη σάν ἐκτρωτική. Ἔχει κάνει τόν κόπο ὁ κ. Μ. νά διαβάσει τίς θέσεις τῆς συγκλήτου τοῦ ΑΠΘ γιά τό ν.π., πού ἐλάχιστα διαφέρουν, στή λογική τους τουλάχιστον, ἀπό τίς θέσεις τῶν φοιτητῶν; Ὁ κάθε νοήμων ἄνθρωπος θά ἔλεγε – καί τό λέει ἡ συντριπτική πλειοψηφία τῶν φοιτητῶν, τῆς Πσκ συμπεριλαμβανομένης – ὅτι ἀφοῦ ὑπάρχει συμφωνία στούς τρεῖς φορεῖς στό ἐπίμαχο πρόβλημα, μπορεῖ νά προχωρήσει μεθόδευση κοινῶν ἐνεργειῶν. Ὁ κ. Μ. ἀπό τήν ἄλλη μεριά μιλάει γιά «ἐκτονωτές». Μᾶλλον ἐκτονώνεται ὁ ἴδιος γράφοντας τέτοια πράγματα...

Ο ΚΩΣΤΗΣ ΜΟΣΚΩΦ ΑΠΑΝΤΑ

Ὁ ΚΩΣΤΗΣ ΜΟΣΚΩΦ, πού ἔλαβε γνώση τῆς ἐπιστολῆς, σημειώνει τά ἑξῆς:

Ἀποτελεῖ ἕνα ἐνδιαφέρον κοινωνιολογικά φαινόμενο ὁ ἀντιεπιστημονικός καί φανατισμένος τρόπος μέ τόν ὁποῖο κάποιος πολιτικός χῶρος ἀντιμετωπίζει κάθε ἐκδήλωση, κάθε κείμενο, κάθε παρουσία μέσα στή ζωή πού προέρχεται ἀπό τόν χῶρο τοῦ ΚΚΕ.

Ὁ τρόπος αὐτός γίνεται ἐπώδυνος ὅταν προέρχεται καί ἀπό ἄτομα ὅπως ὁ κ. Π. Παπασαραντόπουλος – νέος δημοσιογράφος μέ πολλές ἱκανότητες, ἀπό τόν ὁποῖο, ξεπερνώντας τό σημερινό ὀλίσθημά του, περιμένω ποιότητα στίς ἐκδηλώσεις του ἀπό ἐδῶ καί μπρός. Ὁ φανατισμός, εὐρωπαιοκεντρικῆς ἤ ἄλλης τάσεως, εἶναι κακός ὁδηγός, καί ὁπωσδήποτε ἐπικίνδυνος συντελεστής τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς.

Στή συγκεκριμένη περίπτωση ὁ τρόπος τοῦ κ. Π.Π. προκαλεῖ ὅμως καί μία ζημία ἀμεσώτερη – ἐμποδίζει τόν διάλογο, τόν ἐποικοδομητικό συλλογικό προβληματισμό, τόν ὁποῖο, σύμφωνα μέ τή σταθερή μεθοδολογία μου, ἀποσκοποῦσα νά προκαλέσω δημοσιεύοντας στό «Ἀντί» τό σημείωμά του γιά τή «δομή καί τίς προοπτικές τοῦ πανεπιστημιακοῦ κόσμου τῆς Θεσ/νίκης». Συλλογικό προβληματισμό πού εἶναι ὁ μόνος δυνατός νά ὁλοκληρώσει τήν ἐπιστημονική μελέτη τοῦ ἀντικειμένου μας.

Ο κ. Π.Π. ἀποκαλεῖ; μέ κάποια συμπαθητική τόλμη – «ἀβασάνιστη διαστρέβλωση τῆς πραγματικότητας», «εὔκολη ἀπονομή χαρακτηρισμῶν» – τό συμπέρασμα – μόνο τοῦ δικοῦ μου πολιτικοῦ χώρου ἀλλά καί τοῦ μεγαλύτερου μέρους τοῦ προοδευτικοῦ κόσμου τῆς χώρας μας γενικότερα –, πώς τό φοιτητικό κίνημα (καί ὄχι μόνο αὐτό ἄλλωστε), ἦταν πρίν τήν ἐπιβολή τῆς ἀνοικτῆς δικτατορίας στά 1967, ἰδεολογικά ἀποπροσανατολισμένο, χωρίς γερά διαρθρωμένη ὀργάνωση, καί πώς γιά τοῦτο κτυπήθηκε εὔκολα ἀπό τή χουντική δικτατορία. Ὁ κ. Π.Π. ἀκόμα ἀγανακτεῖ ἐπειδή ἀναφέρω πώς «στά 1971 τό φοιτητικό κίνημα ἀναγεννιέται βασισμένο – τώρα – σέ ριζοσπαστικές θέσεις». Ἐπικαλούμενος ὁ κ. Π.Π. κείμενα τοῦ... «Ριζοσπάστη» μιλᾶ γιά παρασιώπηση ἀπό μέρους μου τῆς δράσης ὁρισμένων ἀντιδικτατορικῶν ὁμάδων στά πρῶτα χρόνια τῆς χουντικῆς δικτατορίας. Ἀλλά ἔτσι, ὁ ἀγαπητός μου πράγματι κ. Π.Π., αὐτοδιαψεύδεται. Γιατί θά παρασιωποῦσα τήν τέτοια δράση, γιά κομματικούς ὡς λέει λόγους, μιᾶς καί, ὅπως ὁ ἴδιος ἀναφέρει, σέ αὐτή τή δράση συμμετεῖχε καί ὁ χῶρος μου; Δέν ἔχω καμιά διάθεση νά ἀποσιωπήσω τίς ἡρωικές πράξεις τοῦ Ρήγα Φεραίου, ἐνιαίας τότε ἀντιδικτατορικῆς ὀργάνωσης τῆς νεολαίας, οὔτε τῆς Δημοκρατικῆς Ἄμυνας ἤ κανενός ἄλλου. Ἀμφισβητῶ ὅμως τήν κατά τήν περίοδο αὐτή 1967-1970 μαζικοποίησή τους.

Μιά προσεκτικότερη καί ἀβίαστη ἀνάγνωση θά τόν ἔπειθε πώς μιλῶ γιά *μαζική* δράση, γιά φοιτητικό *κίνημα* πού γεννιέται στά 1971 (καί καρποφορεῖ ἀπ' τά 1972 καί μετά) καί πού πίσω του βρίσκεται ἡ διεργασία ἀνοικοδόμησης τοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης πού συντελεῖται ἀπό τά 1968.

Ἄς ἐπιτρέψει ὁ κ. Π.Π. στούς μαρξιστές-λενινιστές νά διατηρήσουν τίς ἀπόψεις τους γιά τή διαλεκτική σχέση ποιότητας καί ποσότητας. Εἶναι καί δικό μου συμπέρασμα πώς δίχως τήν ἀνοικοδόμηση τοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης, δίχως τή δημιουργία κατόπι τῆς Ἀντιεφέ, τό προοδευτικό κίνημα δέν θά ἔβρισκε πάλι τόν δρόμο του. Ἀντί τό ἀντιμπεριαλιστικό, ἐθνικολαϊκό γαλβάνισμα τοῦ Πολυτεχνείου, θά μᾶς ταλαιπωροῦσε ἴσως ἀκόμα σήμερα μιά ἄλλη ΕΑΔΕ ἐκτεινόμενη ὡς τίς... φιλελεύθερες παπαδοπουλικές δυνάμεις. Εἶναι γνωστές οἱ σχετικές θέσεις τοῦ χώρου τοῦ κ. Π.Π.

Ἡ ἐνδυνάμωση τῆς Πανσπουδαστικῆς, οὐσιαστικῆς διαδόχου τῆς Ἀντιεφέ, ἡ ἐνδυνάμωση τῶν ριζοσπαστικῶν ἀντιμπεριαλιστικῶν παρατάξεων, εἶναι καθοριστική γιά τήν πορεία τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος, γιά τή σύνδεσή του γενικά μέ τό ἐθνικολαϊκό μας

κίνημα. Καί ἔχει σημασία ἡ μαζικοποίηση ὅταν συντελεῖται διαλεκτικά συνδεόμενη μέ τήν προώθηση τῶν θέσεων τοῦ κινήματος στόν πανεπιστημιακό χῶρο. Νομίζω πώς παρ' ὅλες τίς δυσκολίες τοῦτο ἀκριβῶς συντελεῖται σήμερα.

Ὁ κ. Π.Π. ἀγανακτεῖ ἐπίσης γιά τό ὅτι δέν κατορθώνω νά ἀνιχνεύσω μέσα στόν πανεπιστημιακό χῶρο, στήν 50χρονη ἱστορία του, καθηγητές ἐπαναστάτες ἤ ἔστω ριζοσπάστες, παρά σάν ἐξαίρεση. Ἀλλά αὐτή εἶναι ἡ πραγματικότητα καί γιά τήν ἀνάλυσή της διαθέτω τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ σημειώματός μου στό Ἀντί. Τό πανεπιστήμιο λειτουργεῖ σάν μηχανισμός ἀναπαραγωγῆς τῆς ἰδεολογίας τοῦ συστήματος, μέ ὅλες τίς ἀντιφάσεις τῆς ζωῆς, μέ ὅλες τίς ἐξαιρέσεις. Τή στάση τοῦ καθηγητικοῦ κόσμου στίς πιό τραγικές ὧρες τῆς νεώτερης ἱστορίας μας καυτηρίασε ἔγκαιρα, κατά τόν θλιβερό γιορτασμό τῆς 50ετηρίδας, ἕνας μεγάλος Θεσσαλονικιός ποιητής, πρωταγωνιστής τοῦ τότε φοιτητικοῦ κινήματος – Καί τήν καυτηρίασε ἀπό τίς στῆλες τῆς *Αὐγῆς*.

Ὁ ἑλληνικός λαός πλήρωσε σκληρά τόσο τόν ὀπορτουνισμό ὅσο καί τόν δογματισμό ἤδη ἀπό τήν Καζέρτα καί τόν Λίβανο. Ἡ ὁλοκληρωμένη, βγαλμένη μέσα ἀπό τίς ἑλληνικές ἰδιομορφίες τῶν γενικῶν νόμων κίνησης τῆς ζωῆς, τακτική τοῦ ἐθνικολαϊκοῦ μας κινήματος δέν πρέπει νά ἀφήσει σήμερα περιθώρια γιά ἄλλα λάθη, σέ ὁποιοδήποτε τομέα.

Ἡ ριζοσπαστική συμμαχία εἶναι μία ἀναγκαιότητα τοῦ πανεπιστημιακοῦ χώρου. Οἱ προοδευτικές δυνάμεις του πρέπει νά ἐπιδιώκουν τίς μεταρρυθμίσεις, ἀλλά πρέπει νά τίς χρησιμοποιοῦν γιά τή συνολική προώθηση τοῦ ἐθνικολαϊκοῦ μας κινήματος.

Ἐπαναλαμβάνω τήν τελευταία παράγραφο τοῦ σημειώματός μου, πού φαίνεται πώς ὁ φίλος μου κ. Π.Π. πολύ βιαστικά ἀνάγνωσε. Ἐκεῖ ἀκριβῶς μιλῶ γιά τήν ἀνάγκη σύνδεσης τοῦ ριζοσπαστικοῦ φοιτητικοῦ κινήματος μέ τόν φιλελεύθερο καθηγητικό κόσμο.

«Ἡ πραγματοποίηση τῆς ριζοσπαστικῆς συμμαχίας εἶναι μία διαδικασία, μία πορεία καθημερινή, ἕνας ἀγώνας γιά τή συνεχῆ οἰκοδόμηση ἐρεισμάτων πού θά προσφέρουν μία παιδεία, μία ἐπιστήμη, στά μέτρα καί στίς ἀνάγκες τοῦ ἐθνικολαϊκοῦ μας κινήματος. Ἐρεισμάτων πού θά προετοιμάζουν στό πεδίο τῆς ἰδεολογίας τό ἔδαφος γιά τή γενικότερη δομική ἀλλαγή. Ἐρεισμάτων πού θά ἐγγυηθοῦν ἀργότερα – ἀποτελώντας τή μαγιά ἀπό τώρα – τήν ἀναδιοργάνωση τῆς πανεπιστημιακῆς μηχανῆς στά χέρια τῆς πρωτοπορίας. Καί πού θά ἐγγυοῦνται τό ἀδιάκοπο, δίχως τραγικές καθυστερήσεις προχώρημα τῆς ἐπαναστατικῆς ἀλλαγῆς, ἀποτελώντας στόν χῶρο τῆς ἐπιστήμης καί τῆς πανεπιστημιακῆς παιδείας, τόν ὀργανωτή τοῦ καινούργιου κόσμου. Ἐγγυώμενα μέ τή μαρξιστικήλενινιστική τους πρακτική τή μονιμότητα τῆς ἐπαναστατικῆς ἀλλαγῆς – πέρα ἀπό τό πεδίο τῆς οἰκονομίας – στό πεδίο τῆς πολιτικῆς, στήν ἰδεολογία, στό σύνολο τῆς κοινωνικῆς καί ἀνθρώπινης δομῆς».

ΙΤΑΛΙΚΑ
γιά Πολυτεχνεῖα
καί Πανεπιστήμια
ἰδιαίτερα μαθήματα
ἤ μικρά γκρούπ
συστηματική καί
γρήγορη ἐκμάθηση
πληρ. τίς πρωϊνές ὧρες
στό τηλ. 3629681.

•ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ•

ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ

Ἀγαπητό «ΑΝΤΙ»

Δημοσίευσες στό τεῦχος σου ἀρ. 58 μιά ἐπιστολή μέ ὑπογραφή Ι.Κ. πού ἔχει σάν σκοπό νά ἀπαντήσει στό ἄρθρο μου μέ τίτλο «Ἡ Ἀριστερά μπροστά στούς ἐθνικούς κινδύνους» (βλ. «ΑΝΤΙ» τεῦχος 56).

Κατά τή γνώμη μου, ὁ ἐπιστολογράφος σου ἔκανε πολύ καλά πού φρόντισε νά κρατήσει τήν ἀνωνυμία του ἐνῶ ἀπαντοῦσε σέ ἐνυπόγραφο ἄρθρο. Γιατί ἀκολούθησε ἁπλούστατα τήν πολύ γνωστή μέθοδο τῆς ἐξαπάτησης τῶν ἀναγνωστῶν σου μέ τήν ἀδίστακτη παραποίηση τοῦ ἄρθρου στό ὁποῖο δῆθεν «ἀπαντάει».

Ἀναφέρω μόνο μερικές περιπτώσεις:

α) Στό ἄρθρο μου ἔγραφα ὅτι ἡ πολιτική τοῦ ΚΚΕ ἐξ. «ἐκφράστηκε συγκεκριμένα μέ τήν καταδίκη καί τό χλευασμό κάθε σκέψης γιά ἐθνική ἑνότητα, σάν ὑποταγή στήν ἀστική τάξη καί εἰδικότερα στήν κυβέρνηση Καραμανλῆ». Εἶναι καθαρότατο πώς ἀναφέρομαι στό χλευασμό τῆς *ἐθνικῆς ἑνότητας* ἀπό τή μεριά τοῦ ΚΚΕ ἐξ. Ὁ Ι.Κ. ὅμως παραθέτει τό παραπάνω ἀπόσπασμα, καί μάλιστα σέ εἰσαγωγικά, ἀλλά στό σημεῖο πού λέγεται «...κάθε σκέψης γιά ἐθνική ἑνότητα...», αὐτός γράφει «....κάθε σκέψης γιά ἑνότητα». Μέ αὐτή τή «μικρή» παραποίηση, ὁ Ι.Κ. ἀναφωνεῖ πώς «τό ΚΚΕ (ἐννοεῖ τό ΚΚΕ ἐξ. -Ι.Κ.) δέν καταδίκασε τήν ἑνότητα γενικά» καί προχωρεῖ «ἀποδείχνοντας» πόσο τό ΚΚΕ ἐξ. εἶναι ὑπέρ τῆς ἀντιιμπεριαλιστικῆς δημοκρατικῆς ἑνότητας!

β) Στό ἄρθρο μου ἔγραφα πώς ἡ πολιτική τοῦ ΚΚΕ ἐξ. ἐκφράστηκε «μέ τήν ἀνεπιφύλακτη ὑποστήριξη τῆς σοβιετικῆς στάσης, πού ἀποφεύγει ἐπιμελῶς νά κατονομάσει καί νά καταδικάσει τόν ἐπιτιθέμενο, δηλ. τήν Τουρκία, στήν περίπτωση τῆς ἑλληνοτουρκικῆς διένεξης». Εἶναι καί ἐδῶ καθαρή ἡ ἄποψη πώς αὐτός πού ἀποφεύγει νά κατονομάσει τόν ἐπιτιθέμενο (τήν Τουρκία) εἶναι ἡ σοβιετική πολιτική καί πώς ἡ πολιτική τοῦ ΚΚΕ ἐξ. ἐκφράστηκε μέ τήν ἀνεπιφύλακτη ὑποστήριξη τῆς σοβιετικῆς αὐτῆς στάσης.

Ὁ Ι.Κ. ὅμως δέν δυσκολεύτηκε νά γράψει: «ὑποστηρίζει ὁ Σ.Κ. ὅτι τό ΚΚΕ "ἀποφεύγει ἐπιμελῶς νά κατονομάσει καί νά καταδικάσει τόν ἐπιτιθέμενο, δηλ. τήν Τουρκία"». Καί μέ αὐτή τή «μικρή» ἐπίσης παραποίηση ὁ Ι.Κ. μέ παραπέμπει θριαμβευτικά στά κείμενα τοῦ ΚΚΕ ἐξ. ὅπου ἀναφέρεται ὀνομαστικά ἡ Τουρκία. Ὁ Ι.Κ. φαίνεται ὅτι ἐκεῖ πού διαβάζει «σοβιετική στάση» ἐξυπονοεῖ τό ΚΚΕ ἐξ. Ἀλλά στό ἄρθρο μου γινόταν λόγος ὄχι γιά τό ἄν τό ΚΚΕ ἐξ. ἀναφέρει ἤ ὄχι τήν Τουρκία, ἀλλά γιά τό ὅτι τό ΚΚΕ ἐξ. ὑποστηρίζει ἀνεπιφύλακτα, δηλ. χωρίς τήν παραμικρή κριτική ἤ ἐπιφύλαξη ἔστω, τή σοβιετική στάση, πού ἐπιμελῶς δέν ἀναφέρει σάν ἐπιτιθέμενο τήν Τουρκία. Αὐτό μπορεῖ νά τό ἀρνηθεῖ ὁ Ι.Κ.; Καί ἀφοῦ δέν μπορεῖ, γιατί καταφεύγει στήν παραποίηση τῶν κειμένων καί δέν προτιμᾶ τή σιωπή;

γ) Ὁλόκληρο τό ἄρθρο στό ὁποῖο δῆθεν ὁ Ι.Κ. «ἀπαντάει», προσπαθοῦσε νά ἀποδείξει πώς πέρα ἀπό τίς ὁποιεσδήποτε διαφορές τους, τά τρία κόμματα τῆς Ἀριστερᾶς, δηλ. Τό ΚΚΕ ἐσωτ., τό ΠΑΣΟΚ καί ἡ ΕΔΑ, συμπίπτουν σέ βασικότατα προβλήματα ἀντιμετώπισης τῆς ἀμερικανοτουρκικῆς πρόκλησης· πώς αὐτή ἡ σύμπτωση διαμορφώνει μιά τάση στό χῶρο τῆς Ἀριστερᾶς, ἐνῶ μιά ἄλλη πολύ διαφορετική τάση ἀποτελεῖ τό ΚΚΕ ἐξ.,

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

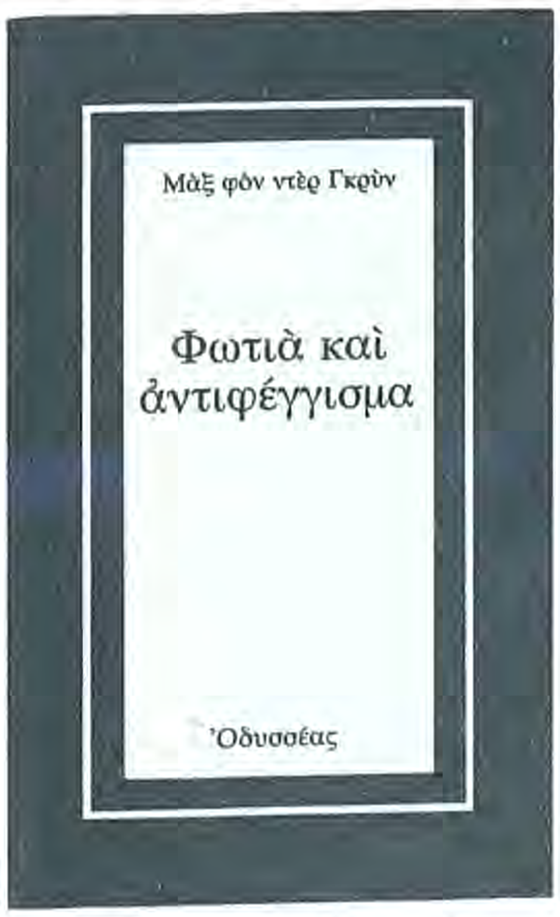

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΟΔΥΣΣΕΑΣ»
Ζαλόγγου 9-3ος ὄροφος
Τηλ. 619.724

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΜΗΝΥΜΑ»

– Ἕνα φοβερό ντοκουμέντο!

– Ἕνα ἀποκαλυπτικό κείμενο πού ἔγραψε ὁ ΝΙΚΟΣ ΨΑΡΟΥΔΑΚΗΣ ἔγκλειστος στίς φυλακές Κορυδαλλοῦ.

– Ζητῆστε το στά βιβλιοπωλεῖα ἤ στό «ΜΗΝΥΜΑ»

– Κεντρική διάθεση καί παραγγελίες Ἐκδόσεις «ΜΗΝΥΜΑ» Σόλωνος 83 (ἔναντι Χημείου) Ἀθήνα (143) τηλ. 3623646 Τιμή δρχ. 80.

στά ἴδια προβλήματα. Ὁ Ι.Κ. ὅμως προσποιεῖται πώς δέν κατάλαβε τίποτα ἀπ' ὅλα αὐτά. Καί γράφει χωρίς κανένα δισταγμό πώς ὁ Στ. Καρᾶς «περιορίζει» τήν ΕΑΔΕ (τήν πολιτική τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιδικτατορικῆς Δημοκρατικῆς Ἑνότητας) «ἀνάμεσα στό ΠΑΣΟΚ, τήν ΕΔΑ καί τήν ΑΟ (πρόκειται γιά τό ΚΚΕ ἐσωτ.-Σ.Κ.) ἀναγνωρίζοντας μ' αὐτό τόν τρόπο ἔμμεσα τή μέχρι τώρα ἀποτυχία της». Ἀπό ποῦ ὅμως βγάζει τό συμπέρασμα πώς ἡ ΕΑΔΕ περιορίζεται ἀπό τόν Σ.Κ. στή σύμπτωση τῶν τριῶν κομμάτων τῆς Ἀριστερᾶς;

Ἀρκοῦμαι σ' αὐτά τά τρία σημεῖα ἀπό τό γράμμα τοῦ Ι.Κ. γιά νά δείξω τίς μεθόδους καί τό ἐπίπεδο τῆς «ἀπάντησης» πού ἐπιχειρεῖ. Δέν πιστεύω πώς ἀξίζει νά ἀσχοληθεῖ κανείς περισσότερο μέ αὐτόν τόν ἀνώνυμο ὑπερασπιστή καί ὀπαδό καθ' ὅλα τοῦ ΚΚΕ ἐξ.

Μέ ἀγάπη
Σταῦρος Καρᾶς

12-12-1976

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ

Τόν τελευταῖο καιρό, ὕστερα ἀπό μιά παρένθεση αἰσιοδοξίας πού καλλιεργήθηκε ἔντεχνα ἀπό τούς ὀπαδούς τοῦ ἀτλαντισμοῦ στήν ἐξωτερική μας πολιτική μέ ἀφορμή τίς προεκλογικές δηλώσεις Κάρτερ, ἄρχισαν νά ξανάρχονται καί πάλι στό προσκήνιο, χωρίς αὐταπάτες τούτη τή φορά, οἱ ζοφερές προοπτικές γιά τό Ἔθνος ἀναφορικά μέ τό Αἰγαῖο καί τήν Κύπρο. Οἱ τελευταῖες μετεκλογικές δηλώσεις τοῦ νέου ἀμερικανοῦ προέδρου διέλυσαν τίς ἐλπίδες τῶν ἀφελῶν πού πίστεψαν ὅτι ἡ ἐξωτερική πολιτική τῶν Η.Π.Α. ἐξαρτᾶται ἀπό τίς προσωπικές πεποιθήσεις κι ἐκτιμήσεις τοῦ ἑκάστοτε προέδρου. Εἶναι καιρός πιά κι αὐτοί νά πεισθοῦν ὅτι πίσω ἀπό τό Σταίητ Ντηπάρτμεντ δροῦν κι ὑπαγορεύουν τίς θελήσεις τους πανίσχυρα κατεστημένα κι ἀόρατες δυνάμεις πού προβάλλουν ἄλλωστε, ἀνάλογα μέ τίς ἰσορροπίες πού ἐπιδιώκουν στό ἐσωτερικό καί τά σχέδια παγκόσμιας πολιτικῆς πού καταστρώνουν, ἐκεῖνα τά πρόσωπα πού προσφέρουν τά περισσότερα ἐχέγγυα σεβασμοῦ τῶν ἐπιταγῶν τους. Ἡ προσπάθεια ἐκτροπῆς ἀπό τίς ἐντολές κι ἐφαρμογῆς πορείας διαφορετικῆς ἀπό τήν ἐπιβαλλόμενη ἀπό τά συμφέροντα τῶν τρομερῶν σκοτεινῶν δυνάμεων, μιά ἀπό τίς ὁποῖες εἶναι ἡ CIA, μπορεῖ νά ὁδηγήσει σέ τραγωδίες σάν αὐτή τοῦ Ντάλλας.

Ἐντασσόμενες μέσα σ' αὐτά τά πλαίσια οἱ τελευταῖες δηλώσεις Κάρτερ τί τάχα νά σημαίνουν; Κυνικότατη ὁμολογία ὅτι, ἀφοῦ ἔκαμε τή δουλειά του, δέν ἔχει πιά τήν ἀνάγκη τῶν ἑλληνοαμερικανῶν ψηφοφόρων, πρᾶγμα πού ἰσοδυναμεῖ μέ ἀπροκάλυπτη ἀπάτη, ὡριμότερες καί ρεαλιστικότερες σκέψεις τοῦ ἴδιου ὕστερα ἀπό τή σχετική ἐνημέρωση ἀπό τόν Κίσσινγκερ ἤ μεταστροφή ὀφειλόμενη σέ πίεση τῶν κατεστημένων γιά τά ὁποῖα μιλήσαμε παραπάνω καί πού βλέπουν τή θέση τῆς Τουρκίας σπουδαιότερη ἀπό τῆς Ἑλλάδας γιά τήν ἐξυπηρέτηση τῶν μακροπρόθεσμων στρατηγικῶν σχεδίων τῶν Η.Π.Α. καί τοῦ Ν.Α.Τ.Ο.;

Ὅλα δείχνουν ὅτι πρόκειται γιά τό τελευταῖο καί πώς καί ἡ Κυβέρνηση θ' ἀναγκαστεῖ νά ὑποκύψει στήν πίεση πού ἀσκεῖ ἡ Τουρκία ἐρωτοτροπώντας μέ τή Σ. Ἕνωση καί πείθοντας μέ τήν ἐπίμονη καί συνεπῆ πολιτική της ὅτι δέν μπλοφάρει, πρᾶγμα φυσικά πού δέ συμβαίνει μέ τήν Ἑλλάδα, πού οἱ παλινωδίες της σχετικά μέ τό ΝΑΤΟ καί ἡ διακηρυγμένη μέσα στή Βουλή θέση τοῦ «ἀνήκομεν εἰς τήν Δύσιν» – κάτι τέτοιο θά ἦταν ἀδιανόητο γιά τήν τουρκική πολιτική! – εἶναι ὁλοφάνερο ὅτι ἐκφράζουν ἀστάθεια στήν ἀκολουθητέα γραμμή καί διάθεση ὑποχωρητικότητας καί συμβιβασμοῦ. Ὅταν θεωρεῖται ἀπό τό συμμαχικό παράγοντα σά δεδομένη ἡ παραμονή μας στά ὑπάρχοντα συμμαχικά πλαίσια, εἶναι φυσικό καί λογικό νά θελήσουν νά συγκρατήσουν μέσα στή συμμαχία τήν ἀμφιταλαντευόμενη καί μή μπλοφάρουσα Τουρκία! Γιατί ἡ Ἑλλάδα θά παραμείνει «εἰς τήν Δύσιν», ὅποιο καί νᾶναι τό τίμημα, ὅση «γῆν καί ὕδωρ» κι ἄν δώσει στόν ἀντίπαλο!

Οἱ διαγραφόμενοι κίνδυνοι γιά μιά τέτοια τραγική γιά τό Ἔθνος λύση στά ἑλληνοτουρκικά προβλήματα, γίνονται κάθε μέρα καί πιό συγκεκριμένοι μέσα στή συνείδηση τῶν Ἑλλήνων πού πάνω ἀπό τήν εὐδαιμονία τῆς στιγμῆς θέτουν τήν ἀξιοπρέπεια, τήν ἐλευθερία καί τήν ἐθνική ἀνεξαρτησία. Καί προκαλεῖ ἀπέραντη θλίψη τό γεγονός ὅτι δέ δόθηκε ἡ δέουσα δημοσιότητα καί δέν τονίστηκαν οὔτε κι ἀπό τήν Ἀντιπολίτευση οἱ ἀποκαλύψεις πού περιέχονται στήν παραίτηση τοῦ πρεσβευτῆ κ. Α. Ξύδη, ὁ ὁποῖος κυριολεκτικά κρούει τόν κώδωνα τοῦ κινδύνου: «Σήμερα πού ὁδηγεῖται ἡ χώρα μας, μέ μιά νέα «ἄψογη στάση», πρός καταστροφές ἀπροσδιόριστης ἐκτάσεως, ἀπό τίς ὁποῖες κινδυνεύει νά βγεῖ μιά νέα «μικρά ἀλλ' ἔντιμος Ἑλλάς» αἰσθάνομαι τό χρέος νά λύσω τή σιωπή μου...» (Νέα, 27 Νοέμβρη). Δέν εἶναι ἀνησυχίες πού διατυπώνονται ἀπό ὁποιονδήποτε ἀπό τούς χιλιάδες πατριῶτες πού πονοῦν γιά τό μέλλον αὐτοῦ τοῦ τόπου, προέρχονται ἀπό πρόσωπο ὑπεύθυνο πού εἶναι σέ θέση νά γνωρίζει πρόσωπα καί πράγματα στό ἀμαρτωλό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν.

Δέν εἶναι χωρίς σημασία τό ὅτι δέν ἀπάντησε ἡ Κυβέρνηση πάνω σ' αὐτό τό θέμα. Νά σημαίνει ἄραγε ἡ σιωπή ὁμολογία; Μήπως ἀκόμα ἡ σκλήρυνση στό ἐσωτερικό καί ἡ σαφής στροφή δεξιότερα σημαίνουν ὅτι δημιουργοῦνται ἀπό τήν Κυβέρνηση οἱ προϋποθέσεις γιά νά ἐπιβληθοῦν μέ τή βία στόν ἑλληνικό λαό οἱ λύσεις πού θά ὑπαγορεύσει ὁ συμμαχικός παράγοντας;

Καί ἡ Ἀντιπολίτευση; Μέ ποιό συγκεκριμένο τρόπο θ' ἀπαντήσει σέ τυχόν παράδοση μέρους τοῦ ἐθνικοῦ μας χώρου στόν ἀντίπαλο χάριν τῆς συμμαχίας; Εἶναι ἕτοιμη καί θά μπορέσει νά συναγείρει τό λαό;

Ὅσο γιά τήν Κυβέρνηση, ἄν δέν ἀκολουθεῖ ἠθελημένα τήν πολιτική τοῦ συμβιβασμοῦ, πού σέ τελευταία ἀνάλυση εἶναι πολιτική προδοσίας τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, πολιτική ὑποτέλειας, πρέπει ν' ἀρθεῖ μέ τρόπο σαφῆ καί πειστικό στό ὕψος τῶν περιστάσεων. Διότι, ἄν δέν ἀλλάξει πολιτική, ἄν δέν «ἀσκήσει μέ συνέπεια μιά σωστή, γενναία καί ἀποτελεσματική ἐξωτερική πολιτική», ὅπως τονίζει ὁ κ. Α. Ξύδης, φοβᾶμαι πώς ἡ καινούργια πολιτική «ἀψόγου στάσεως» θά ὁδηγήσει σέ νέο 1897. Κι ἀκόμα μπορεῖ νά γίνει ἕνας πιό μακάβριος παραλληλισμός: Ἐφ' ὅσον ἡ ἐξωτερική μας πολιτική δέν ἀπαγκιστρωθεῖ ἀπό τά συμμαχικά πλαίσια καί δέ συνδεθεῖ μέ τό λαϊκό αἴσθημα πού ἀπαιτεῖ νέους προσανατολισμούς, τότε τά ταξίδια τοῦ κ. Καραμανλῆ στίς πρωτεύουσες τῆς Εὐρώπης θά ἔχουν τή σημασία πού εἶχαν τά ταξίδια ἐπαιτείας τῶν Παλαιολόγων στή Δύση πρίν ἀπό τήν Ἅλωση...

Κώστας Ἰτούρης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΚΕΙΜΕΝΑ»
κυκλοφόρησε:

ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΤΖΗ

σπουδές

διηγήματα
ξανατυπωμένα καί ἄλλα

θά κυκλοφορήσει:
ΣΤΙΣ 20 ΤΟΥ ΓΕΝΑΡΗ

τό διπλό βιβλίο

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΞΑΝΑΚΟΙΤΑΓΜΕΝΗ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
Θ. Καστανιώτης
Σ. ΠΗΓΗΣ 3 ΑΘΗΝΑ
τηλ. 360 32 34

ἀντί

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ Δημοχάρους 60, Ἀθήνα 601. Τηλ. 732-713 – 732-819

● Ἐκδότης: ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ, Δεινοκράτους 131.

Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου: ΤΡΥΦΩΝ ΛΥΓΟΥΡΑΣ, Βασ. Ἀλεξάνδρου 26, Ἁγ. Ἀνάργυροι.

Ἀτελιέ: Α. Σ. ΚΟΥΝΔΟΥΡΑΚΗΣ, Πετσόβου 12.

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΦΩΤΟΚΥΤΤΑΡΟ» ΕΠΕ, Βασ. Ἀλεξάνδρου 2, Χίλτον. Τηλ. 748-314 – 713-604

Ἐκτύπωση: Γενικές Ἐκδοτικές Ἐπιχειρήσεις «ΣΤ. ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑΣ» Ο.Ε., Ἰασίου 5, Περιστέρι.

●

● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ἑξάμηνη 260 δρχ. – ἐτήσια 520 δρχ. Ἐτήσια Ὀργανισμῶν, Τραπεζῶν, κ.λπ. 1200 δρχ. – Γιά μαθητές, σπουδαστές ἔκπτωση 15%. ● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εὐρώπη - Μεσογ. χῶρες: ἑξάμηνη: ἁπλή δολ. 10, ἀεροπ. δολ. 13 - ἐτήσια: ἁπλή δολ. 20, ἀεροπ. δολ. 25 - Η.Π.Α. - Καναδάς - Ἀνατ. Ἀσία: ἑξάμηνη: ἁπλή δολ. 10, ἀεροπ. δολ. 17 - ἐτήσια: ἁπλή δολ. 20, ἀεροπ. δολ. 34 - Αὐστραλία - Ὠκεανία: ἑξάμηνη: ἁπλή δολ. 10, ἀεροπ. δολ. 24 - ἐτήσια: ἁπλή δολ. 20, ἀεροπ. δολ. 47 ● Ἐμβάσματα, τραπεζικές ἐπιταγές: ΧΡΗΣΤΟ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗ, Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601. ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ δρχ. 20.

●

Κεντρική διάθεση:
● γιά τά βιβλιοπωλεῖα τῆς Ἀθήνας:
Στά γραφεῖα
τοῦ «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60, τηλ. 732-713
● γιά τά βιβλιοπωλεῖα Β. Ἑλλάδας:
Βιβλιοπωλεῖο «Ξένος Τύπος»,
Ν. Κοτζιᾶς καί Σία Ο.Ε.
Τσιμισκῆ 78, τηλ. 279-720,
Θεσ/νίκη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Σ.Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ & ΣΙΑ Ο. Ε.

Μόλις έκυκλοφόρησαν

ΦΡΑΝΣΟΥΑ ΜΙΤΕΡΑΝ

ενας εφιυτος σοσιαλισμος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: Σ.Ι.ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

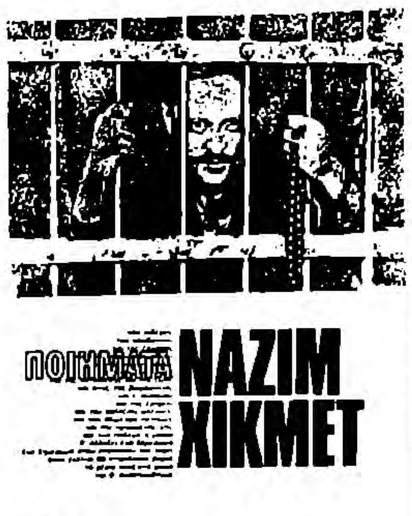

ΠΟΙΗΜΑΤΑ **NAZIM XIKMET**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: Σ.Ι.ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 7, τηλ. 605501, ΑΘΗΝΑ
ΠΡΑΞΙΤΕΛΟΥΣ 141, τηλ. 4116530, ΠΕΙΡΑΙΑΣ

κυκλοφορεῖ

ΓΙΩΡΓΗ ΜΠΛΑΝΑ «ΚΙΣΣΑΒΟΣ»

ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ 1946-1949

ΟΠΩΣ ΤΑ ΕΖΗΣΑ

Κεντρικὴ διάθεση: Θ. Καστανιώτης

ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ, ΛΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

ΕΞΟΡΜΗΣΗ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Ἑβδομαδιαῖο

ὄργανο ἀρχῶν τοῦ ΠΑΣΟΚ

ΑΤΕΛΙΕ
ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Σ. ΚΟΥΝΔΟΥΡΑΚΗ

ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ
ΚΑΙ ΠΕΤΣΟΒΟΥ 12
ΤΗΛ. 3622 383

Ἀναπαραγωγὴ ἐγχρώμων καὶ ἀσπρόμαυρων ἐντύπων ὄφσετ.

ΒΙΒΛΙΑ – ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ
ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ – ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ
ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΑ ΦΥΛΛΑΔΙΑ
ΚΑΡΤ ΠΟΣΤΑΛ – ΑΦΙΣΣΕΣ

ΠΡΟΣΕΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΟΥΡΙΟΣ

κεντρικό ὀργανο τοὺ 'ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ'

GAST

Φοιτητές ταξιδέψτε μαζί μας

- ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΠΤΗΣΕΕΙΣ
- ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΕΚΔΡΟΜΕΣ
- ΦΘΗΝΑ ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ σέ αεροπλάνα πλοία τραίνα
- EXPRESS ΠΟΥΛΜΑΝ ΓΙΑ ΛΟΝΔΙΝΟ
- ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΟΔΗΓΟ δωρεάν από τά γραφεία μας
- Έκδίδουμε τήν ΔΙΕΘΝΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

GAST HELLAS

- ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 2 ΚΑΙ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΓΩΝΙΑ 6' όροφος. Τηλ. 600.233 - 604.777
- ΣΟΛΩΝΟΣ 68, ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΟΜΙΚΗ ΤΗΛ. 613.087 - 629.095.

PYLARINOS

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΜΟΝΑΔΙΚΟΣ
ΣΤΑ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

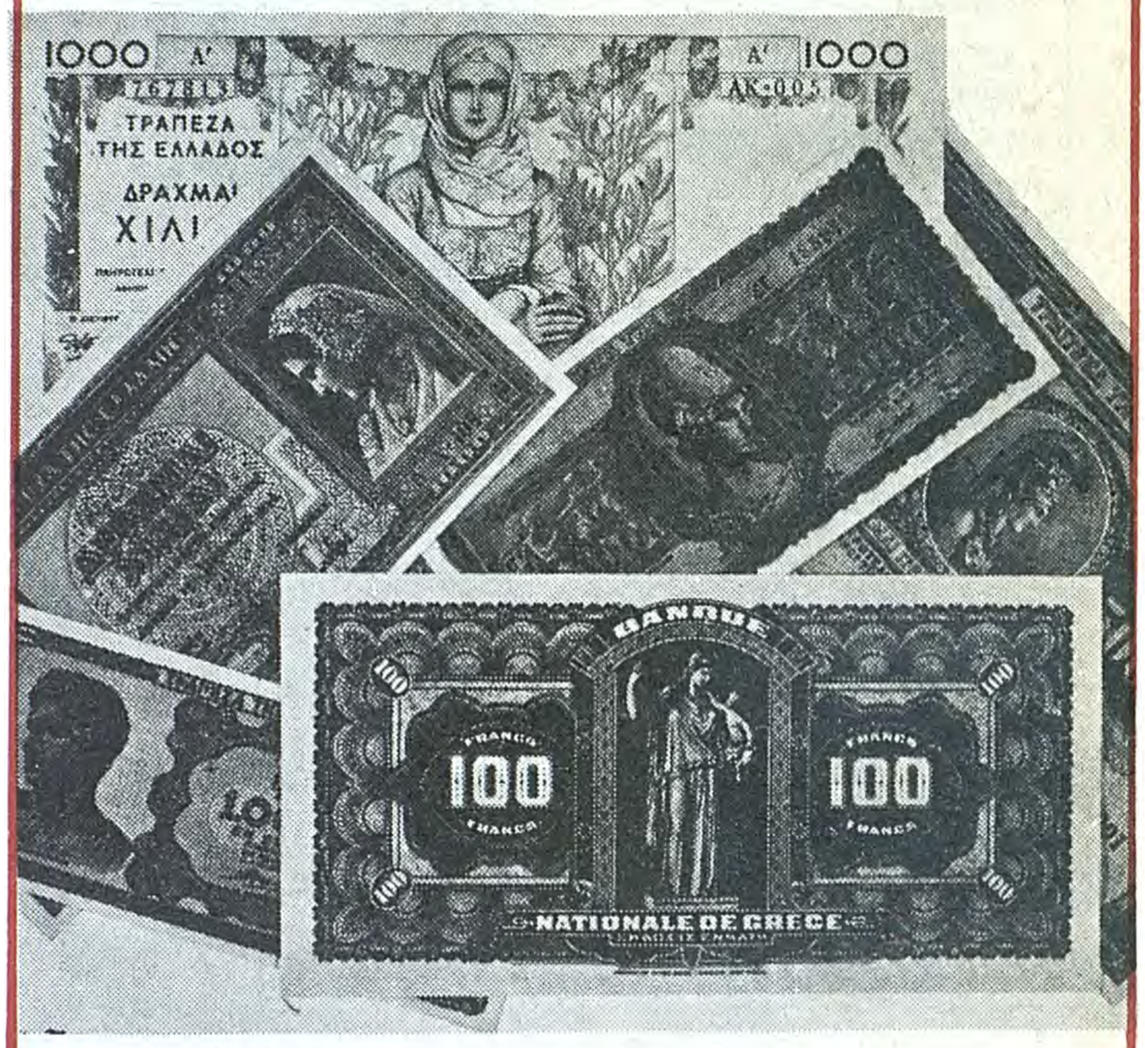

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΠΠΑ

Ι. ΛΕΝΤΣΜΑΝ

Τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ

Οἱ ρίζες τοῦ Χριστιανισμοῦ

Μαρξιστική ἀνάλυση τῆς καταγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ

Κεντρικὴ διάθεση: Βιβλιοπωλεῖο «ΚΕΔΡΟΣ»
Πανεπιστημίου 44 – τηλ. 3248346

Τό βιβλίο πού ἔσπασε κάθε ρεκόρ κυκλοφορίας

ΤΟΜΟΙ ΔΥΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ